MIRCEA BĂLAN

ISTORIA TRĂDĂRII LA ROMÂNI

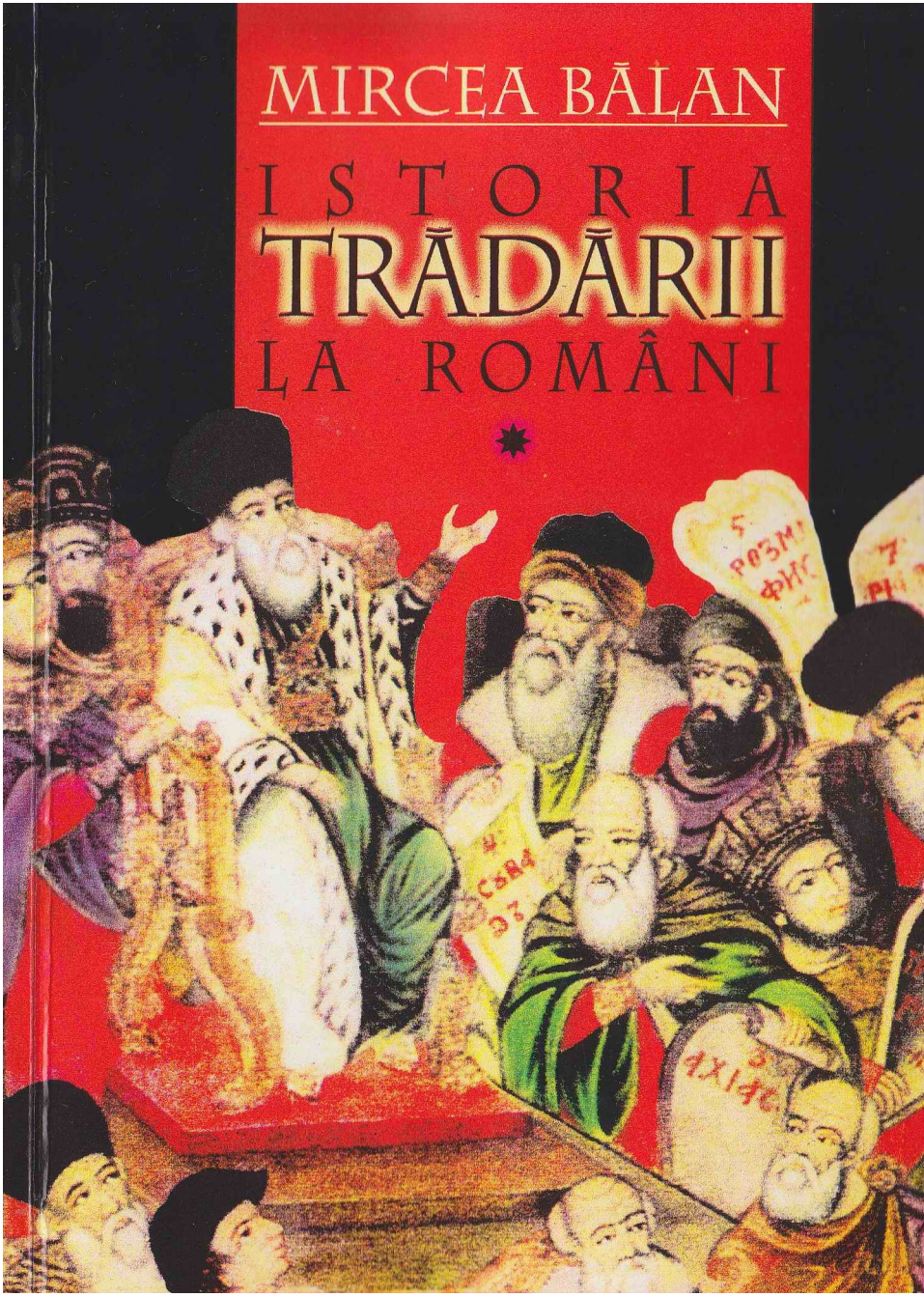

MIRCEA BĂLAN
ISTORIA TRĂDĂRII LA ROMÂNI
Volumul I
DE LA ORIGINI PÂNĂ LA MIHAI VITEAZUL
Ediţia a III-a

Editura Eurostampa

Motto:
„Iubesc trădarea, dar îi urăsc pe trădători".
INTRODUCERE
Arheologia trădării

În limba română cuvântul „trădare" vine din latinescul *„tradere".* Documentele medievale româneşti folosesc pentru *„trădare"* termenii de *„hiclenie"* sau *„viclenie",* de la maghiarul *yJhitlen".* Sinonime sunt şi formele „i*hainie". Jiitlenie"* ori*, jiota infidelitatis"* în Transilvania. În Occident, încălcarea contractului feudal, al credinţei pe care vasalul era obligat să o poarte suzeranului, se numea, *felonie".*

Î*n* dicţionar rumân", *de G.M. Antonescu, 1862, trădarea e definită prin* „vindere, predare". Enciclopedia Ro*mână!. Diaconovich, Sibiu, 1900, numeşte trădarea*, faptul de a înşela tara sau capul statului*iar* dicţionarul limbii române moderne" *ca* „Acţiunea de a (se) trăda şi rezultatul ei; lipsă de credinţă, infidelitate". *A trăda e definit prin* „A înşela în mod perfid încrederea cuiva, săvârşind acte care-i sunt potrivnice, pactizând cu duşmanul etc.; a fi neloial faţă de cineva sau ceva... A se abate de la o linie de conduită a dovedi inconsecvenţă faţă de o acţiune, de o idee etc. A se comite o infidelitate în

dragoste sau în căsnicie, a înşela". „Dicţionarul politic" con*sideră trădarea o infracţiune gravă antistatală, vizând suprimarea sau ştirbirea unităţii, suveranităţii sau independenţei, subminarea economică ori politică a ţării. Tot „ca* trădare sunt calificate acţiunile comise, în timp de război, de natură să favorizeze activitatea duşmanului, să slăbească puterea de luptă a propriei armate… precum şi transmiterea secretelor de stat unei puteri sau organizaţii străine". După „G*rand La*rousse" există a*lături de trădare şi o „înaltă* trădare" conside*rata crimă politică şi ea se referă la trădarea de ţară, actul criminal contra securităţii statului. Alte forme ale trădării sunt încetarea de a mai fi credincios, fidel, unui grup, partid sau cauză, trădarea unui angajament, a cuvântului dat, a încrederii cuiva, denaturarea, alterarea gândirii. Uneori rezultatele trădează aşteptările, speranţele. Se mai poate trăda un secret, un sentiment, iar în literatură uneori, o traducere reuşeşte să trădeze originalul.*

Trădarea este un atribut eminamente uman, nicio altă vieţuitoare a planetei necomiţând un asemenea act. E însă trădarea un simplu accident, o abatere pe parcursul vieţii morale, o disjuncţie funcţională, un element apărut arbitrar, prin hazard, o excepţie, ori are conotaţii mult mai adânci, fiind inerentă firii umane? Cu alte cuvinte e ceva dobândit ereditar, moştenit prin gene, ca talantul la pictură de exemplu şi care iese la iveală într-o anumită conjunctură specială, e un blestem legat de păcatul originar – Adam şi Eva înfăptuiesc în fond prima trădare umană – sau e un act de excepţie?

Iuda l-a trădat pe Iisus, *Jar Iisus i-a zis: Iuda „prin sărutare-L vinzi tu pe Fiul Omului?"* Iisus, un adânc cunoscător al firii umane, cu toată măreţia şi nimicnicia ei, i-a spus lui Petru*: „Înainte ca să cânte cocosul te vei lepăda de Mine de trei ori". E*mil Cioran l-a acuzat şi pe Sfântul Pavel, „101 e*vreu neevreu, un evreu pervertii d*e

trădare a esenţei creştinismului.

I»

Trădarea trebuie să aibă un obiect – pe cine sau ce să trădezi

— Şi o motivaţie, indiferent de natura ei, o cauză şi un scop. Un asemenea act poate avea o dublă repercusiune: pe de o parte asupra trădătorului, acţionând în sfera lui intimă, psiho-afectivă, pozitiv sau negativ – remuşcarea lui Iuda – ori asupra statutului lui social, manifestându-se din nou bipolar, pozitiv sau negativ, urmarea putând fi între triumf şi moarte şi pe de altă parte asupra beneficiarului actului comis. Sunt cazuri când cineva trădează în favoarea unui individ, a unui grup sau stat şi trădătorul poate fi răsplătit, ignorat ori chiar ucis

— Ginghiz-Han se folosea de trădători apoi îi executa – sau când între trădător şi cel trădat – de la simplu particular, la şef de stat – nu există terţe persoane, şi trădătorul devine beneficiarul direct.

Sfera trădării are o largă cuprindere, începând cu domeniul privat – trădarea faţă de sine, faţă de idealuri, trădarea unui maestru spiritual, adulterul şi terminând cu cel politic, militar, religios, social, cultural. Cesare Pavese a afirmat că *„Există o singură plăcere”, aceea de a fi viu, tot restul e mizerie”.* dar el se va sinucide şi-şi va trăda astfel crezul. Trădarea îmbracă mai multe forme: poate fi inconştientă, din greşeală, silită, în urma unor presiuni de varii nuanţe şi în sfârşit, liber consimţită, voită, gândită şi bine pusă la punct în prealabil. În ceea ce priveşte aspectul voit al actului trădării, *el poate fi urmarea unui gest spontan, al unui impuls de moment, ură, mânie, invidie, avantaj material sau o acţiune îndelung pregătită. Trădarea voită şi gândită presupune existenţa unei naturi umane duplicitare, care oscilează între principiile eticii şi tendinţa de încălcare a lor, o îmbinare de gândire şi patimă, generozitate şi viclenie unită cu o mare doză de*

*cruzime. Machiavelli spunea „*că principii care au săvârşit lucruri mari au fost aceia care n-au ţinut prea mult seama de cuvântul dat şi care au ştiut, cu viclenia lor, să ameţească mintea oamenilor, iar la sfârşit i-au înfrânt pe aceia care s-au încrezut în cinstea lor*” şi că „*un stăpânitor înţelept nu poate şi nici nu trebuie să-şi ţină cuvântul atunci când acesta s-ar întoarce împotriva lui*”. *Cioran consideră* că Marile însuşiri nu exclud mai marile vicii: dimpotrivă, le cheamă şi le adâncesc”.

Trădarea e o încălcare a normelor de conduită morală, o impietate, un sacrilegiu, o crimă şi, chiar dacă e dictată de înalte raţiuni – salvarea patriei, de exemplu –, rămâne condamnabilă din punct de vedere etic şi creştin. Nici butada că Talleyrand nu a trădat Franţa, ci numai pe Napoleon, nu-l disculpă pe protagonist. Trădătorul tot încărcat de oprobriu rămâne – cine a trădat o dată, va mai trăda şi a doua oară – chiar dacă el uneori crede sincer în binele >

faptei sale. Boierii trădători din Ţările Române, care înfăptuiesc răsturnarea şi uneori uciderea Domnului, îşi trădează jurământul de fidelitate faţă de *„unsul lui Dumnezeu”* şi comit un regicid, deşi actul lor e justificat ca justiţiar şi salvator de ţară. Trădarea aceasta care ia un aspect „constructiv” e disimulată într-o mare iubire faţă de popor. E paradoxul „mântuirii prin trădare”, sufletele „nobile” care o comit pozând în chip de Mesia. Dar poporul, scria Cioran, *ştie prea bine la ce e sortit: să îndure evenimentele, capriciile guvernanţilor, acceptând proiecte care-l secătuiesc şi strivesc. Orice experienţă politică, oricât de «înaintată», se face pe socoteala lui”*, căci poporul de la *„Potop şi până la Judecata de apoi, nu poate aspira decât să-şi îndeplinească onest vocaţia de învins”.* La sfârşitul secolului al XIX-lea, istoria noastră a înregistrat aşa numita trădare a „generoşilor”.

*O cugetare persană spune că: „*Dacă cineva trădează

azi, fii convins că mâine va fi şi el trădat”. *Într-adevăr, o trădare deschide un adevărat lanţ, iar grecii din proprie experienţă ştiau că*, /în există nimic mai rău decât un trădător

Trădarea îndelung gândită presupune un anumit grad de inteligenţă din partea celui ce o face, o gândire globală şi de perspectivă, imaginaţie, fantezie, curaj, un anume tip de personalitate şi o voinţă puternică. *„Cine n-a cunoscut ispita de-a fi întâiul în cetate*, afirma Cioran, *nu va pricepe nimic din jocul politic, din voinţa de a-i supune pe ceilalţi pentru a-i transforma în obiecte”.* Oamenii politici trebuie să fie invidioşi şi răzbunători, continuă gânditorul citat şi trădarea, nu e niciun secret, face parte din arsenalul lor. Trădătorul îşi calculează la maxim şansele şi roadele gestului lui, speculând un profit plenar, spiritual şi material şi dacă se poate, de lungă durată. Există mai rar şi aspectul trădării de dragul trădării, trădarea gratuită, ce ţine mai ales de un caracter deficitar sau de boală.

Trădătorul, comiţând fapta reprobabilă întotdeauna, indiferent de avantajele dobândite, s-a sinucis moral. Trădarea nu e apanajul unei anumite clase sociale şi gradul de cultură nu e criteriul fundamental, deşi în cazul intelectualilor, mobilitatea spirituală şi o anume filosofie, ancorarea în paradox, cinism ori amoralitate, negaţie, pot duce mai uşor la ea. Au fost de-a lungul vremii şi trădători analfabeţi şi intelectuali de rasă, oameni de modeste obârşii ori din ilustre familii. Motivaţiile trădării sunt multiple, de la cele mai hilare şi simpliste, la cele mai sofisticate. Trădătorul devine un caz şi nota Cioran, *Nu poţi deveni un caz şi nu prezinţi cu adevărat un destin dacă n-ai unele puncte negre, negre până la strălucire…* Trădătorul, după comiterea actului, are un comportament bizar. E în stare să recunoască fapta, să se dezvinovăţească, să justifice, să explice şi numai arareori să afirme că a greşit. De cele mai multe ori nu are

sentimentul păcatului şi fără *sentimentul păcatului*, spune Noica, *„fără o conştiinţă a vinei individuale, nu există împlinire sufletească* Trădătorul e un mutilat sufleteşte.

De trădări şi trădători e plină istoria şi toate popoarele şi-au avut oile lor negre. Uneori, asupra vreunui popor cade, pe drept sau pe nedrept, anatema *de /ieam de trădăt*ori în ceea ce-i priveşte pe români, întrebarea care se pune, e dacă trădarea e ceva organic, o tară caracterială, un fapt inerent, un blestem la care suntem condamnaţi, ori un accident? Trădarea e la noi un instrument politic curent, un mod de a face istorie? De la adulter, ca trădare a fidelităţii conjugale, la marea trădare naţională, am străbătut un lung drum şi persistă întrebarea dacă suntem ori nu *„iun neam de trădători?”* Cu maliţiozitate spunea Caragiale: *Jubesc trădarea; dar îi urăsc pe trădăt*ori în ceea ce priveşte urmările trădării, ele pot fi, gândite în consecinţe, de scurtă sau lungă durată, nule, mici, mari, enorme.

La geto-daci şefii de triburi, apoi regii ajutaţi de marele preot judecau delictele de trădare. În evul mediu, cnezii şi voievozii, până la întemeierea Statelor făceau acest lucru şi după aceea Domnul, cel mai înalt judecător, instanţa supremă. Domnul judeca în divan, unde erau prezenţi mitropolitul şi marii dregători. În dreptul feudal blestemul era o tehnică esenţială şi această instituţie va fi viabilă până la Regulamentul Organic. Cel ce va jura strâmb urma să fie blestemat *„de Domnul Dumnezeu şi de prea curata Sa Maică şi de cei 12 Apostoli şi de 318 Sfinţi Părinţi ce au fost la soborul Nikeei; să fie vinovatfocului celui veşnic şi hulit Iadului celuilară sfârşit.* Trădarea jurământului era o gravă culpă.

Judecata se făcea după *„cobiceiul pământului”* şi din secolul al XVI-lea pe baza textelor bizantine de legi, norme scrise. Hiclenia sau trădarea, potrivit dicţionarului *Instituţii feudale din Ţările Române”* era *„o infracţiune*

(crimă) a lumii feudale, cu o structură specifică, îndeplinind oarecum funcţiunile trădării de ţară din dreptul roman şi modern. Istoriceşte, hiclenia prin declinul ei face loc crimei de trădare în schema dreptului respectiv". Încălcarea jurământului de credinţă dintre vasal-senior ducea la starea de infidelitas, felonie, necredinţă, viclenie, hiclenie şi sancţiunea era ruperea contractului feudal, ceea ce ducea la revocarea daniei, a feudei, moşiei, dobândite *„pentru slujbă credincioasă".* Documentele din Ţara Românească vorbesc *de j) rădalica"* aplicată unui sat ori moşii. Hiclenia se pedepsea cu decapitarea, în cazul, destul de rar de altfel, dacă nu intervenea iertarea sau indulgenţa, în timpul lui Nicolae Alexandru, (1352 – 1364), Domnul Ţării Româneşti, apare pentru prima dată documentar sancţionată hiclenia. Sfera trădării era foarte largă: *„militară şi politică, uneltirea, rebeliunea, conspiraţia, exilul voluntar al boierului (pribegia pentru uneltiri în afară), intrarea în serviciul unui stăpânitor străin, încuscrirea cu acesta şi chiar simpla cumpărare de moşii la graniţă, fără voia domnului (Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar). Textele bizantine considerau trădarea ca pe o crimă de drept public, iar Domnii Ţărilor Române au avut tendinţa* „să aplice, la cazurile de hiclenie, regimul trădării bizantine, într-un stil autocratic, fără judecată publică, adesea la mânie (ira régis), cu confiscarea totală a averii, chiar mobile *(ibidem)*

Acuza de trădare în evul mediu cădea invariabil asupra acelei partide boiereşti care era învinsă în tentativa ei de a-şi impune propriul candidat la domnie. Tendinţele autocratice ale multor domnitori se loveau de opoziţia boiferimii. Nesupunerea ei în faţa politicii autoritare era percepută de voievod ca o trădare. La rându-i boierimea considera că Domnul autocrat îi trădează interesele, nu-i mai „iubeşte" şi ocroteşte, deci încalcă contractul feudal.

Sub yy 9 9 f 7

Impactul otoman *„continua nevoie de a alege între supunerea dureroasă faţă de Poartă şi o eroică rezistenţă, cu necesar sprijin de la puteri din afară, au ridicat hiclenia şi represiunea ei, inclusiv ispititoarea confiscare a satelor, la rang de primă armă politico-economică a domniei faţă de boierime, în cadrul conflictului dinlăuntrul clasei dominante... Majoritatea vicleniilor nu se oglindesc în documente decât indirect sau tardiv (ibi*dem) în evul mediu neamul juca un rol deosebit şi el gira patrimoniul, aşa că era deosebit de sensibil la orice îl putea afecta. Hiclenia vreunui membru al familiei ducea la confiscarea averii şi pierderea capului, în cazul în care nu reuşea să fugă, a vinovatului. Dacă îşi salva viaţa, trădătorul nu-şi putea însă salva averea şi de aici ofensiva boierimii asupra domniei pentru impunerea principiului bizantin, potrivit căruia „nu *bunurile săvârşesc crima, ci cei care stăpânesc aceste bunuri". Tră*dătorii virtuali se străduiau să-şi salveze averile de 4>r*ădalica". con*fiscare, ca ele să rămână în continuare neamului, chiar dacă ei piereau ori plecau în exil. Pravilele din secolul al XVII-lea încercau să facă o distincţie în evaluarea patrimonială a neamului, disociind „ba*ştina". ave*rea moştenită, de „iagon*isita care* putea fi şi rezultatul deţinerii unei dregătorii domneşti. În timpul lui Ştefan Tomşa, Radu Mihnea, Gaşpar Graţiani, familiile boierilor acuzaţi de trădare au cerut să se excludă de la confiscare *„baştina".*

$ 77» 7

rămânând în discuţie doar *„agonisita".* Domnul Moldovei Miron Barnovschi a acceptat acest principiu, şi a afirmat într-un document din 1627, că *>/în se cuvine să se piarză niciun sat pentru hiclenie".* Viclenii au triumfat, singura lor grijă fiind de acum doar aceea de a fugi la timp din ţară, în cazul în care complotul lor eşua.

Potrivit noilor realităţi politice de la sfârşitul

secolului al XVI-lea şi din secolul al XVII-lea, agravarea dominaţiei otomane, hiclenia boierilor a intrat în „«*cadrul dreptului suveranităţii, boierii fiind consideraţi că se pot vicleni directfaţă de Poartă... În această epocă, unii domni supuşi Porţii ajung să considere orice ridicare împotriva lor ca un act de hiclenie nu numai faţă de ţară, ci şi faţă de Poarta (ibi*dem) Leon vodă va confisca în 1632 averea agăi Matei din Brâncoveni, cu motivaţia că acesta şi-a pierdut satele „cu *rea hiclenie, ca fiind un duşman al cinstitului împărat şi al ţării", prin „*împărat" subînţelegându-se sultanul. Tot „vi*clean împăratului şi ţării" e d*eclarat şi Vasile Gealalăul de către Domnul Moldovei Ştefăniţă Lupu. În 1720, Nicolae Mavrocordat va deveni executantul condamnării pronunţate de sultan contra lui Gheorghe şi Toma Cantacuzino, care»s-*au făcut haini şi hicleni de către puternica împărăţie şi s-au dat, din porunca împărătească, toate satele şi moşiile lor preseama domniei". Con*form aşa numitelor „capitulaţii" româno-turce din secolele XV – XVI, care stipulau că turcii nu au dreptul de a stăpânii pământ în Ţările Româneşti, domnitorii vor fi obligaţi să răscumpere de la Poartă moşiile confiscate pentru hiclenie de către otomani.

Dicţionarul instituţiilor feudale consideră că hiclenia „este o structură personalista*dar că din secolele XVII – XVIII* „îşi pierde acest caracter, devenind o infracţiune împotriva domniei şi ţării în acelaşi timp. Hainirea împotriva ţării se desprinde de persoana domnului pentru a deveni o infracţiune contra statului, sancţionată de pravilă, care favorizează mult această evoluţie". Î*n hrisovul din 1658, Mihnea al III-lea spune că Preda vornicul, Istrate postelnicul şi Pârvu vistierul*, yS-au sculat asupra domniei mele şi ţării... ca nişte oameni răi şi călcători de jurământ şi au rămas toate moşiile t *j*

lor spre seamă domnească". Pe vodă îl afecta în primul rând călcarea, trădarea jurământului de credinţă

faţă de el, pe urmă hiclenirea faţă de ţară. În culegerile de legi bizantine din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi în cele româneşti dintre 1780 – 1826 precumpăneşte concepţia bizantină a trădării, a uneltirii şi rebeliunii faţă de domn ca şef al statului, evoluţie accentuată de noul impact ai dreptului burghez iluminist”. *În* „Condica criminalicească a Moldovei (1821 – 1826 f”, *trădarea devine faptă* „criminalicească” *împotriva stăpânirii şi a patriei şi e declarată* „cea mai mare faptă de vinovăţie” *în paragraful 188 se precizează ridicarea contra*, persoanii stăpânitorului”, „coborârea alcătuirii ocârmuirii şi a orânduialelor cealor legiuite a patriei” *prin* „tăinuite ispitiri”, „răzvrătirea şi rădicarea de arme”, „invitări aievea spre vătămarea patriei”. „Obştească adunare a divanurilorpământeşti” *aplica pentru trădare: moartea, ocna pe viaţă, temniţa, pierderea rangului sau doar* defăimarea în faţa obştei prin îmbrăcarea de sucman”, *potrivit gradului de vinovăţie. Proiectul de constituţie al „cărvunarilor” moldoveni din 1822, prevedea la articolul 11, că acel ce face* „entrigă şi spionlâc, prigonire sau viclenire, precum şi tot cel ce ar ridica tulburare sau răzvrătire împotriva binelui patriei, să fie neapărat supus pedepsei pravilniceşti”. *Prin aceste legiuiri se poate considera închisă cariera istorică a trădării feudale.*

* urechea 1

I. ANTICHITATEA

Trădarea la geto-daci

În societăţile primitive, sfera trădării se circumscrie vieţii private şi economice. Altemfsôâî Srèâïtrâdarea cea mai mare şi a Aucea dupasïïâe-e cele mai multe ori moartea. Adulterul soţului nu era luat în seamă. Mai apăreau cazuri de trădare a vreunui legământ între parteneri militari sau economici ori al unui jurământ religios. În democraţia militară, în triburile geto-dacice şi în uniunile de triburi, sfera trădării se lărgeşte şi ea

cuprinde fie căpetenia, fie întregul trib. Răsplata pentru trădător era mult râvnita bogăţie şi putere, implicit şi schimbarea statutului social.

În lucrarea *„Din psihologia poporului român”,* a lui D. Drăghicescu, se afirmă că*, /în există o conştiinţă socială… ci numai conştiinţe individualeconş*tiinţa individuală fiind ea însăşi de natură socială. Clima, considera Fouillée, are influenţă asupra temperamentului unui popor, iar Montesquieu era de părere că nestatornicia e o însuşire sufletească datorată climei temperate. Asupra caracterului uman, configuraţia solului şi aria geografică au jucat un mare rol. Caracterul şi mentalitatea unuijopor sunt, după DID – răghicescu, *„*un *produs exclusiv istoric şi social Numai acele popoare au avut şi au un caracter determinantei o mentalitate definită, cari au avut o lungă desfăşurare istorică definită, şi au ajuns să se cristalizeze într-o societate statornică, constantă şi regulatălara*cterul unui popor se schimbă odată cu modificările survenite în structura social-politică şi economică şi ind*ividualismul profund”, sentimentul personalităţii puternice nu se pot dezvolta în societăţile unificate, centralizate puternic…”*

*Herodot îi considerape daci „*cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci*, popor cu o „*inteligenţa vioaie, ingenioasă, născătoare, o imaginaţie bogată *Populaţiile tracice aveau „*un caracter cumpătat, însă viclean, perfidă înşelător Duplicitatea dacilorera pwvëftriafi Tin antichitate *npTBrageicescu). Săefan Zweig afirma că: „*Trădarea-asprijinit întotdeauna pe ruda ei umilă, făţărnicia*”. Tarele morale ale geto-dacilor vor fi conjucate cu influenţele*

1109926

caracteriale negative ale grecilor şi romanilor, care se vor afla în contact strâns cu strămoşii noştri de-a lungul istoriei. În ansamblu se poate vorbi deci de o matrice favorabilă plămădirii unui suflet de trădător în lumea dacică.

E greu de ştiut care a fost primul act de trădare la daci şi cine a avut *„meritur* de a fi primul trădător. Pompeius Trogus, *în „Historiae Philippicae”,* scrie că prin anul 200 î.Hr., dacii, în timpul regelui Oroles, pentru că nu s-au luptat bine împotriva bastarnilor, ca pedeapsă pentru laşitatea lor, au fost siliţi, din ordinul regelui, ca atunci când se culcau *9 isă-şi pună capetele în locul picioarelor şi să facă nevestelor serviciilor care obişnuiau înainte să li se facă lor înşişi*”. Avem de-a face cu o trădare faţă de jurământul dat de armată „j*regelui*” Oroles, că va lupta vitejeşte, şi o trădare militară, trădare faţă de interesele tribale.

De la Burebista la Decebal

Primul act de trădare al geto-dacilor, intrat zgomotos în istorie şi având în timp consecinţe dintre cele mai negative, dezmembrarea statului şi declinul sub toate aspectele, a fost împotriva lui Burebista, *„acel dintâi şi cel maijnar & dintre regii Traciei”,* după cum grăieşte inscripţia de la Dionysopolis. Strabon nota: *Jar Burebista a sfârşit prin a fi răsturnat de nişte răsculaţi înainte ca romanii să fi pornit o armată împotriva lui. Cei care i-au urmat, au îmbucătăţit întinderea stăpânită de el, în mai multe părţi”.* E o trădare a aristocraţiei tribale, tarabostes organizând un complot, care va avea drept urmare regicidul din 44 î.Hr. Nu cunoaştem numele trădătorilor, iar cauzele şi scopul care i-au determinat să ia arma în mână contra şefului statului, Burebista, le putem doar deduce. R. Vulpe acredita ideea că asasinatul lui Caesar ar fi servit drept exemplu. Dacă aşa stau lucrurile, înseamnă că spiritul dacic era extrem de sensibil şi receptiv la marile acte de trădare desfăşurate în lumea largă.

Un stat centralizat inhibă individualismul profund, sentimentul personalităţii puternice, sacrifică individul în profitul statului. Câţiva tarabostes, foşti şefi a unor uniuni de triburi, doreau redobândirea independenţei lor şi a

formaţiunilor politice avute, fapt pentru care îl trădează pe Burebista. Beneficiarii actului nedemn vor fi doar ei, satisfăcându-şi orgoliul şi setea de putere. Efectele acestei trădări, cea mai înaltă de pe palierul sferei acţiunilor de acest fel, va lovi însă societatea geţo-dacică în ansamblul ei-Statul se împarte înaturpărris-i e de presupus călselâi noilor formaţiuni politice vor fi căpeteniile trădătoare Tlmplicaţi sau nu în trădare şi regicid, romanii vor scăpa de un potenţial pericol, pe care statul lui Burebista îl proiecta asupra Romei.

Machiavelli, în principele", *spunea că* „un principe nu trebuiej să sejeamă de conspiraţii atunc [j: ănă poporul ii-este favorabil Dar dacă poporulâi este duşman şi-l urăşte, ejjxçbuie să se teamă de orice lucru şi de orice om. Statele bine organizate şi-rufclpi Tintelepţâs-aunu-i împingă la *deznădejde pe cei mari şi totodată să satisfacă poporul, făcându-l să fie mereu mulţumit... „D*educem că lui Burebista nu-i erau favorabile nici poporul, nici nobilimea. Şi dacă amhiam doarstârpirea viţei de viejlin ordinul lui Burebista şi impunerea f-atl Tabsïïnënde către el şi Deceneu, marele preot, am putea bănui motive puternice de nemulţumirejin partea supuşilor.

Geto-dacii au fost receptivi şi sensibili la actele de trădare din Imperiul Roman şi simpatiile lor înclinau invariabil spre trădător. Burebistaj-acontactat pe Pompeius, considerat de Caesar drept un trădător-IaHeraclea Lyncestâs (Bitolia) din Macedonia, unde trimişii lui, în frunte cu Acornion, perfectează o înţelegere cu generalul roman, în 48 î.Hr. Dezastrul de la Pharsalus, suferit de Pompei din partea lui Caesar, a făcut caduc însă actul de alianţă. În 42 î.Hr., regele dac Coson a intrat în legătură cu Brutus, trădătorul lui Caesar şi i-a oferit sprijin armat contra triumvirilor. *„Probabil că regele dac i-a dat lui Brutus ostaşi, primind în schimb o mare sumă de bani"* (H. Daicoviciu). La Philippi, în 42 î.Hr., Brutus va fi bătut

de Octavianus. Coson, cu toate că a primit bani de la Brutus, după căderea acestuia din urmă, va intra în relaţii cu însuşi Octavianus, ba mai mult, nota Suetonius, a proiectat şi o încuscrire cu el. Când Marcus Antonius a trădat interesele Romei – el dorea să scoată Egiptul desub-döminadragul Cleogatrei – şi a intrat

În confildëse Ws-irtlcgêto-ïïacâi vor ffdin nou prezenţi, ca aRaţi, îneşte, tot ai trădătorului. Plutarh scrie că regele dac

Qjcomes i-a promis lui Antonius *„că-l va ajuta cu armată numeroasa* Dio Casius vorbeşte *„despre dacii care îşi oferiseră serviciile mai întâi lui Octavianus, dar nedobândind nimic din cele cerute; trecuseră de partea lui Antonius”* (H. Daicoviciu). Trecerea dintr-o tabăra în alta nu înseamnă pentru daci o problemă insurmontabilă, trădarea unei cauze fiind o procedură curentă în politica lor.

Pentru realizarea visurilor de mărire, satisfacerea orgoliului, întinderea puterii, unele căpetenii geto-dacice comiteau acte de trădare, care uneori periclitau chiar interesele lor de neam. Astfel, Rholes, în dorinţa lui de a ajunge stăpânul Dobrogei întregi, nu pregetă să-şi trădeze, fie voit, fie fără să-şi dea seama, tot neamul. Devenit aliatul şi prietenul Romei, după vizita la Corint, va apela în 28 î.Hr. la ajutorul lui Crassus pentru a-l sprijini, în conflictul pe care l-a iscat cu Dapyx, vecinul din centrul Dobrogei. Poate că având o gândire politică limitată, Rholes nu a sesizat că Roma dorea să se infiltreze în Dobrogea şi că apelul la romani, le făcea în fond jocul şi astfel trăda cauza geto-dacică sau pur şi simplu nu-i păsa de acest lucru, de consecinţele trădării, dorind să devină cu orice preţ stăpânul întregului teritoriu dintre Dunăre şi Mare. Cu ajutor roman, Rholes îl învinge pe Dapyx şi acesta se refugiază într-o cetate. Crassus începe asediul şi un trădător din anturajul lui Dapyx se înţelege cu el, *„în limba*

*gre*acasă deschidă porţile cetăţii. După comiterea trădării a urmat masacrul. Nu cunoaştem nici numele şi nici soarta trădătorului.

Rholes îl va ataca şi pe Zyraxes, care stăpânea nordul Dobrogei şi devenea astfel, sub control roman, stăpân între Dunăre şi Mare. De trădarea intereselor geto-dacice de către Rholes va profita însă Roma, care va penetra flancul de S-E al Daciei şi va pune stăpânire pe Qetia Minor., După moartea lui Rholes teritoriul intră sub protectoratul regatuluTÖdrys din Tracia, client al Romei. Trădarea a avut bătaie lungă şi efecte dezastruoase pentru geto-daci.

Decebal şi diplomaţia trădării

„Decebalus” e *„supernomen”-u”,* dat lui Diurpaneus după victoria categorică din 87 împotriva generalului roman Cornelius Fuscus. *„Decebalus”* înseamnă, potrivit lui N. Gostar, *9 yDece cel puternic” sau* „regele De ce”. *Dio Cassius i-a făcut ultimului rege dac următorul portret:* „era priceput în ale războiului şi iscusit la faptă; meşter în a întinde curse, viteaz în luptă, ştiind a se folosi cu dibăcie de o victorie şi a scăpa cu bine dintr-o înfrângere; pentru care lucruri el a fost mult timp pentru romani un potrivnic de temut”.

Dacii, afirma D. Drăghicescu, erau vicleni şi perfizi, dibaci în a înşela, iar duplicitatea le era proverbiali Toate aceste trăsături, la-care se adaugă şi influenţele popoarelor din jur, l-au făcut pe Kekaumenos să-i considere mincinoşi şi înclinaţi la sperjur, organic aplecaţi spre trădare.

În anul 89 se vajncheia o pace între Dominiţian şi Diurpaneus-Decebal, prin care regele dac devenea client al Romei, urmând să seaâinieze politicii imperiale. În calitate de rege clientelar şi pe considerentul că a acceptat drept prieteni şi duşmani pe prietenii şi duşmanii Romei, Decel-

Marea problemă însă, nota HTD – aâcoviciu, *„era cumaveasăutilizeze mijloacele ce i se puneau la îndemână: cu credinţă faţă de Imperiu sau cu viclenie şi în detrimentul acestuia?”* Din înalte raţiuni politice, Decebal va alege trădarea, motivaţia actului stând în salvarea statului. Aj-tâucnvcu toată cauzajiobilă, nïï Tdisculpă pe Dgcebal de acuza. det Tädjupr Fafïï-jin-ne-i istöna a consemnată ca atare.

Decebal, afirma H. Daicoviciu, *diplomat abil... izbuteşte să-l înşele pe Domitian asupra intenţiilor sale şi să-şi realizeze planurile antiromane chiar cu ajutorul roman!” înf*rânt în primul război cu Traian, Decebal va fi silit să accepte pacea din 102, ale cărei condiţii însă se gândea să te încalcelmediat, *„*un *act desperat şi cu puţine san-se de reuşita 1*05 început al doilea război de cucerire a Daciei*”*. C*eea ce era şi mai grav, su*blinia H. Daicoviciu, une*le căpetenii dace, ademenite de aurul Romei sau înspăimântate de puterea armelor ei, trecuseră împreună cu oamenii lor de parte împăratului”. Fap*tul că, */mulţi daci trecuseră de partea lui Traian”, după* cum scria Dio Cassius, denotă o trădare în grup. Este o trădare de patrie, aflată pejilthna treaptă a scării trădării. Trădarea căpniilormilitare, motivată de lăcomia de bani sau de frica pentru propria viaţă, e odioasă. Efectul ei psihologic a fost desigur terifiant. Decebal, deşi partida a fostjucată, încearcă in extremis *„*cu *vicleşug şi cu înşelăciunecum* spune Dio Cassius, să-l asasineze pe Traian. Nereuşind, va recuige la altceva. Tot Dio Cassius nota: *„*De*cebal, momind pe Ljmginus, comandant de oaste, care se dovedise de temut în războaie; şi xnduplecându-l să vină la o întâlnire sub cuvânt că va face tot ceea ce i se va porunci, puse mâna pe el şi-l întrebă în faţa obştii ce planuri are Traian şi fiindcă acela nu voi să spună nimic, îl puse sub pază...”. Deçgbal* niraayut scrupule să-şi încalce juritoantul că nu va atenta la libertatea ofiţerului roman. Raţiuni superioare îl

împingeau spre trădare. Romanul a refuzat să trădeze şi, dând o lecţie de mare demnitâfe, s-a sinucis. Ultimul act de trădare din istoria geto-dacilor îl va semna Bicilis. Trădătorul, evident din considerente materiale şi de parvenire pe plan social în noua ocârmuire, le-a arătat romanilor locul unde erau ascunse, sub râulăargetia, comorile lui Decebal.

II. LA ÎNCEPUT DE EV MEDIU

Profilul moral al poporului român în zorii formării lui

Etnogeneza, procesul de formare a poporului român şi a limbii române, e o problemă fundamentală a istoriei noastre. La întrebările *„unde, când şi cum? „*s-a produs *yjniracolut”,* care e poporul român, răspunsurile au fost diverse şi de cele mai multe ori aflate sub incidenţa politicului şi nu a adevărului istoric. Geto-dacii au constituit substratul etnogenezei, romanii, stratul, iar slavii, ad stratul.

Dacii jiupracticat o trădare la toate jiivelurile în tumultuoasa lor istorie şi ea, fie individuală, fig în grup, ajalonat toate jmarile. momente ale existenţei lor. De la Bicilis-implu particular la căpeteniile militare şi politice-ca Rholeşsi până laxg & ele Dgesbal, străbunii noştrijual trădării. Au comis adulţer-Jraşarcă fidelităţii conjugale, au înşelat voit şi perfid încrederea altora, a luTDomiţian şi Longinus, bunăoară, au trădat cuvântul dat, promisiunile făcute, interesele de neam, au pactizat cu duşmanul, trădând patria ca în războiul din 105, l-au trădat pe şeful statului, Burebista, comiţând şi un regicid. Motivaţiile actului au fost multiple: cupiditate, venalitate, salvarea vieţii şi rangului, a privilegiilor, satisfacerea orgoliului, a urii şi răzbunării... Au fost însă şi motivaţii de altă esenţă, înalte raţiuni politice, salvarea patriei. Indiferent însă de mobil, meschin ori nobil, actul trădării e sancţionat ca atoejde-storig Jt” cine îl comite, tot trădător se numeşte în faţa instantei morale şi divine. Beneficiarii trădării au fost

de cele mai – multe ori alţii, romanii în speţă.

Giovani Bovio considera firea romanilor violentă, temperamentul coleric, iar caracterul perfid şi viclean. Înzestraţi cu geniul politic, sacrificând individul în favoarea statului, romanii nu erau străini de trădare în toate compartimentele existenţei ei. Cuvintele lui Iugurta laadresa Romei sunt elocvente: *„Oraş corupt, oraş de vânzarenu-tpipseşte decât cumpărătorul”,* Romanii, afirma D. Drăghicescu *„Jntăriră perfidia şi viclenia dacilor prin perfidia l*or egoistă şi hrăpitoare şi, la înşelătoria dibace în a întinde curse a acestora, adăugară dibăcia de a înşela”.

Potrivit lui Emile Fouillée, slavii erau înclinaţi spre anarhie, nu recunoşteau autoritatea şi nu agreau disciplina şi ierarhia. Nestatornicia slavului îl face să treacă de la o margine la alta… Elasticitatea lui îi îngăduie însă de a reveni şi de a se regăsi”. *Slavii, după D. Drăghicescu, „*de o moralitate îndoioasă, mai aduseră, cu lipsa lor de cinste, şi spiritul de înşelătorie în afaceri”.

Vorbind de fizionomia sufletească a românilor din secolul al X-lea, D. Drăghicescu conchidea că ei erau cruzi şi violenţi, încăpăţânaţi, impulsivi, nestatornici, cu o voinţă de fier, inteligenţi, dotaţi cu imaginaţie, umor şi înclinaţi spre batjocura. Sub raportul caracterului erau *„vicleni, perfizi, hrăpitori şijaţamici, puţin oneşti în afaceri”.*

Despre profilul moral al poporului român în zorii formării lui, Kekaumenos scria: *9 j să ştiţi de la mine, voi şi ai voştri, că al* valachilor neam este necredincios la culme şi stricat, nici lui

*

Dumnezeu ţinând credinţă dreaptă, nici împăratului, nici rudei sau amicului, ci silindu-se a-i amăgi pe toţi. Mari mincinoşi şi tâlhari vestiţi, ei sunt pururea gata a jura prietenilor cele mai grozave jurăminte, şi a le călca apoi cu uşurinţă; – făcând frăţii de cruce şi cumetrii, meşteri de a înşela prin ele pe proşti. Ei sunt aşa-numiţi daci şi bessi.

Niciodată n-au fost ei cuiva cu credinţă, nici chiar vechilor împăraţi ai romanilor”.

Poporul român, *„un copil rămas orfan încă de la naştere,* după expresia lui D. Drăghicescu, *căci, părinţii lui muriră în ziua chiar în care el văzu lumina zilei”,* va suferi în vremea migraţiilor şi influenţele nega Hveaînăvâlî Torilor. Trădarea la barbari, deşi nu era chiar simplă formalitate, cuprindea aproape toate sferele. Adoptarea creştinismului, la comandă, a fost în fond o trădare faţă de vechii zei, de spiritualitatea ancestrală. Faptul a şocat şi nu prea, convulsiile nefiind de mari proporţii.

„Sufletul românesc era gol, secătuit şi sărăcit ca un burete stors şi uscat. Faţă cu sufletul românesc, în acest chip sărăcit şi golit de conţinut, mentalitatea slavo-bulgară se înfăţişa ca o atmosferă încărcată cu umezeală… sufletul românesc… va fi de o simplitate care-i va da un caracter primitiv, un aer rudimentar, necioplit, brut. Voinţa lort scăpată de frânele spiritului rafinat, va fi parcă şi mai viguroasă, şi mai ales impulsivă şi mai puţin ordonată ca a românilor. Caracterul român, nedomolit de o minte culturală şi îmbogăţită, va fi mai violent, perfidia lui va fi mai izbitoare; viclenia, în nemeşteşugirea ei, va fi mai brutală… Condiţiile neomenoase, la care-i reduseră barbarii, îi înrăiră, îi barbarizară şi-i sălbăticiră aproape… inteligenţa românilor, la începutul întemeierii principatelor, trebuie să fi fost foarte sărăcită…” (D. Drăghicescu).

Despre români, P. Mutafciev scria că sunt singurul dintre popoarele europene care nu are istorie proprie până la sfârşitul evului mediii*lioran, care iubea* „trecutul României cu o ură grea”. *era obsedat de”, cevon Tfijacitimp în carelstoria s-a* făcut peste noaTEste în fond o trădare de sine, dureroasă şi tragică.

Obsedantul mileniu

În *Schimbarea la faţă a României*” Emil Cioran punea

o gravă întrebare: *„Doamne! Ce vom fi făcut o mie de ani?!”* şi răspundea că *„O mie s-a făcut istoria peste noi; o mie de ani de subistorié”* şi că *„Din punct de vedere istoric, am pierdut o mie de ani”.* Monotonia subistorică milenară, multiplicarea monstruoasă a unui singur moment, e fireşte rezultatul trădării de sine a acestui popor, România devenind *„timpjfară istorie”* Trădându-ne destinul, devenind *superflur,* expresie geografică, fatalişti, sceptici, resemnaţi, rataţi, ne-aoi-savw-Mai mult „J*xistă un viciu substanţial*

În structura sufletească a românului, un gol iniţial din care derivă seria de ratări ale trecutului nostru *„şi* Jnfrângeri de o mie de ani au născut lichele înfumurate de o isteţime stearpa

Licheaua ejefinită ca un om de nimic, lipsit de demnitate, un nejrebnic, o secătura, äditomildeal. Clocit un mileniu, oul fatal a scos pană Taurmă puiul, licheaua, care e un personaj omniprezent şi în România de azi. Nu degeaba Gabriel Liiceanu a adresat chiar un *„Apel către lichele* Tot un virtual predispus la trădare e insul *„călduf”,* despre care Noica are o întreagă teorie. Cioran spune răspicat că românii *„au fost totdeauna prea* călduţi

Mircea Vulcănescu vorbea de mai multe ispite care se află în sufletul nostru, română, slavă, franţuzească, ţigănească, evreiască, balcanică, în fond o „fo*rmă nouă a ispitei bizantine trivializate Am* avea astfel, o simţire slavo-ţigănească, o cugetare tracogermană, o expunere franco-iudaică şi o făptuire balcano-bizantină. Mai ales în Ardeal am avea de-a face cu *„o ispităpolono-maghiară de trufie”.* Românul *„caută să uimească prin sclipire şi nu se ţine de cuvinţel* creând, după M. Vulcănescu, *„o stranie impresie de secătură seducătoare*

„Dintre multele vorbe uzitate de români, două cel puţin pun pe gânduri: *Fă-tefrate cu-dracul, până treci*

puntea” şi *nu pierdem trenul*trenul României, evident în ambele transpare vizibil îndemnul la trădare, ca unică şansă salvatoare. Te faci

7 y

„Tovarăş” cu oricine, trădându-ţi idealurile, crezul, tabăra, pentru a ieşi la liman, după care o nouă perspectivă de trădare va apărea, de această dată a noului partener, a tovarăşului de conjunctură. Să nu pierzi ultimul tren, presupune acceptarea compromisului, oportunismului şi evident a trădării, fiind de acord fără rezerve că scopul-oricare ar fi el, scuză mijbaceldovedi.

Românitatea e o caracteristică spirituală imuabilă*spunea M. Vulcănescu şi „*neamul nostru nu este decât în ceea ce vom fi noi în stare să facem din el”.

Între latinitate şi slavonism

Eminescu era de părere că, dacă am fi fost catolici, ne-am fi aflat acum pe o treaptă de civilizaţie superioară. Cioran recunoştea veridicitatea tezei, dar o amenda în sensul că atunci noi nu mai eram noi. Dintre toate popoarele romanice, numai românii sunt ortodocşi, şi nu catolici.

5 9

Ppn secolul al X-lea, românii vor renunţa la liturghia latină din Bisrică7 în5S3 ucând slavonihnba slavonă, de fapt medio-Bulgară, va intra în uzul cancelariilor domneşti, cronici, literatură. Nenorocirea slavonă, şi în parte ortodoxia a ridicat un zid între noi şi Occident, astfel că am fost frustraţi de lumina culturi

3 7 >

europene. Xenopol considera că: *Ja noi slavonismul tâmpiL-orb şi lipsit de orice idee, apasă ca un munte asupra cugetului poporului român, fără să-i aducă niciun folos, îngroşând tot mereu întunericul care-i cuprinse minţile, în loc de a-l împrăştia”. Această trădare a latinismului duce la întreruperea comunităţii intelectuale*

cu popoarele din Occident şi inerent adoptarea slavonismului cultural, va înăbuşi gândirea românească. „De aceea, *continuă Xenopol,* pe când în Apusul Europei întrebuinţarea limbii latine aduse şi efecte pozitive şi rodnice asupra cugetării omeneşti, la români predominarea slavonismului distruse numai cât, fără a crea nimic". *Potrivit lui N. Cartojan, trădarea latinităţi şi intrarea noastră în zona culturii sud-slave* „ea fost fatală pentru toată cultura noastră veche".

După schisma din1054, românii alegând ortodoxia, se vor posta, spune Xenopol, „<contra creştinilor apuseni". *Opt veacuri limba slavonă* „ca un munte zăcu… pe întreaga comoarăintelectuală a poponilyimânt Ci sla*vă, spunea P. P Panaitescu,* „*es*te o cultură bizantină pentru popor". Tra*diţia bizantină, nota Cioran, a fost o plagă, pentru că su*flul spiritualităţii bizantine… altoit într-o cultură străină devine anchiloză, schematism abstract, iar pe plan politic şi cultural, reacţionarism organizat… Toată cultura bizantină n-a fost decât un văl negru, care ne-a ascuns lumina, un doliu sinistru al mizeriei noastre naţionale".

Trădarea aceasta la nivelul spiritualităţii, al ethosului, ne-a ţinut într-o stare de inferioritate faţă de celelalte popoare, a împiedic-progoriginile noastre romane, a întrerupt firul destinului nostru culturaTEsenţa ortodoxismului la noi, potrivit lui D. Drăghicescu *uâân afirmarea credinţei neţărmurite, nu în realizarea în faptă a legilor morale"* şi *„legea* creştină, biserica noastră duce neamul românesc în mai multe

rânduri, la marginea pierzării". *Astfel, dacă,* /ieamul nostru se păstră şi scăpă nu fu prin, ci peste biserică".

Bizanţul sau şcoala trădării mondiale

Culme a civilizaţiei medievale din Europa creştină, Bizanţul, prin covârşitorul său prestigiu, a exercitat

multiple şi felurite influenţe din Orient până în Occident. Bizanţul este o sinteză compusă din ideea romană, religia ortodoxă, influenţa orientală şi elenism, „0 autocraţie temperată de revoluţie şi asasinat”, *după expresia lui Mommsen. Ch. Diehl. observa: „*Oricărei categorii sociale i-ar aparţine, bizantinul apare în general ca un om nervos, impresionabil prost superstiţios şi pasionat... are un fond sufletesc nu lipsit de cruzime; iubeşte luxul şi plăcerile, dar este totodată nemilos şi lipsit de scrupule”. avâ*nd „gust*ul intrigilor (necesare pentru a putea parveni), al flatării, calomniei şi corupţiei Mora*litatea bizantină era mediocră şi îndoielnică, spiritul neliniştit şi de o rafinată subtilitate. Omul bizantin e inconstant în raporturile sociale până la amoralitate. yJD*acă inteligenţa lui este evidentă şi adeseori cu totul remarcabilă, în schimb caracterul său, luat în general, nu este de loc la înălţimea spiritului său”. În su*fletul său se dă o permanentă luptă între bine şi rău. Omul bizantin dă imaginea trădătorului clasic.*

În Imperiu de Răsărit, trădarea a atins nebănuite culmi şi a cuprins ca o caracatiţă, o multitudine de sfere, de la cele private, la cele religioase. În Bizanţ, trădătorul devine un artist, iar trădarea e ultra rafinată, o adevărată operă de artă, egalată poate doar de Renaşterea italiană. S-ar putea spune că trădarea ajunsese uneori chiar un mod de viaţă, în care infidelitatea, adulterul, înşelătoria, perfidia erau la ordinea zilei. Din trădarea jurămintelor de credinţă, a patriei, a basileului, bizantinii au făcut capodopere. Din cei 109 împăraţi, 12 vor fi siliţi să abdice în urma trădărilor, 20 vor fi asasinaţi, 12 întemniţati, 18 mutilati şi 3 lăsaţi să moară de foamei

„S %1: – s-a j.

deşi potrivit doctrinei bizantine, basileul era o divinitate terestră, isapostolos, egalul în rang al apostoliloi-Z? făcea trădarea endemică. Estetră Hafsotul,

amantăiï Tfiul, aliatul şi chiar Biserica participă la comploturi trădătoare.

Domnii români, nota Iorga, vor fi moştenitorii împăraţilor bizantini, iar influenta bizantină în Ţările Române va fi covârşitoare. > >

O dată însă cu tot ce a fost bun şi a dat măreţie Imperiului, am moştenit şi ceva din caracterul bizantin, gustul trădării. Cuvântul *„bizantinism"* are în vocabular un sens peiorativ, şi înseamnă corupţie, neorânduială politică şi publică, perfidie, trădare. Bizantinizarea spiritului românesc a fost un blestem de care nici până azi nu am scăpat. Istoria arată că din păcate acest spirit a găsit în noi, românii, un loc mai mult decât favorabil, care ne-a dus până la balçanizare, forma cea mai de josa bizantinismului.

Trădarea în zorii feudalismului

Relaţiile feudale au luat naştere la noi prin destrămarea obştilor săteşti. În obşti, o parte a pământului aparţinea familiilor care îl cultivau şi o parte se lucra în comun. Treptat, tragerea la sorţi a *„delniţelor*a pământurilor, va înceta, unele persoane, prin uzi-are-jnsuşindu-şi pământurijexele-nai bune şi partea cea mai mare din produse. Astfel, unii membri ai obştii ajung la o poziţie materială şi socială superioară altora. Ei se constituie într-o aristocraţie militară, apoi într-o clasă feudală incipientă. Evident că procesul de disoluţie al obştilor şi ridicarea unui mic grup de oameni deasupra altora s-a făcut-rin trădai-ajiiţereselor comune în", sc-uljwvenijji-ociale.

Potrivit lui Anonymus, *„magistrul* P.", notarul anonim al regelui ungar Bela al III-lea, care a scris *„Gesta Hungarum". Î*n prima jumătate a secolului al X-lea existau în Transilvania mai multe voievodate, numite ducate în cronică. În Crisana-între Mureşjsi Somes-cucer

La elvin solii lui Arpad, gjtre-jicer fără mgnajamente cedarea teritoriului. Menumorut le răspunde c*z: „Teritoriul*

însă ce l-a cerut buneï-oirâlvoince-qj-ciodată, căta vrerfi

Î*n viaţă. JSI ne-a părut rău că ducele Salanus i-a cedat un foarte mare teritoriu, fie din dragoste, cum se spune, fie din frică, ceea ce se tăgăduieşte* Salanus deci, datorită fricii pe care i-o inspirau ungurii, ca să-şi salveze viaţa, a trădat interesele voievodatului său şi l-a abandonat cuceritorilor, la o simplă somaţie. E o trădare silită, provocată de ameninţarea cu forţa. Mai târziu, tot prin forţă va fi silit însuşi Menumorut să comită un act de trădare, fată de sine şi, >»

de voievodatul său. După ce Satu Mare cade şi ungurii încep asediul Bihariei, în cea de a 13-a zi de luptă-Menumorut va accepta să-i dea lui Zoltan, căpetefiiară-înâcilorm pe fiica sa de soţie şi voievodafi Oestre.

— *Jegenda sancti Gerhardi* ne spune că în Banat, Ahtum, un urmaş a lui Glad, „i*uzurpase puterea asupra sării regeşti ce scobora pe Mureş, punând în schelele acestui râu, până la Uşă, vameşi şi păzitori şi supunea toate la tribut* Prin trădare Ahtum va fi asasinat de Chanadinus, un om al regelui Ştefan. De la trădătorul Chanadinus, spune C.C. Giurescu, îşi trage numele cetatea avem şi un exemplu de glorificare pentru eternitate a unei reprobabile fapte de trădare. Numele unui asasin şi trădător devine nume de localitate.

Cucerirea Transilvaniei şi trădarea nobilimii române

&

Cucerirea Transilvaniei de către unguri s-a realizat în etape, dinspre nord-vest-pejparcursul a mai bine de un secol. A început în timpul lui jGezaj1095) şi s-Tsfârsit la

Îne-uţulsluluâar Teritoriile cuceritë-vgr fi organizate politic şi administrativ de regatul magffiarTPentru consolidarea şubredei stăpâniri, arpadienii recurg la aşezarea şi colonizarea în Transilvania a unor populaţii străine şi la atragerea elementelor feudale româneşti.

*

Orice cucerire aduce după sine mari nenorociri pe capul celor cuceriţi. Foştii stăpâni, despuiaţi de drepturi şi privilegii, se văd căzuţi în starea de supuşi. Pierderea statutului anterior a fost o cruntă lovitură şi mulţi cnezi, jupâni şi voievozi români nu se împacă cu decăderea socială şi politică. Ei se vor orienta spre o colaborare cu noii stăpâni, trădându-şi neamul, religia şi aspiraţiile. În 1175 sunt pomeniţi în documente primii trădători români, fiii unor cnezi, care beneficiază, în urma actului comis, de danii regale. Daniile de moşii, cu titlurile juridice asupra pământului, au fost răsplata imediată primită de trădători. Unii dintre cnezii trădători, prin favoarea regelui, vor fi înnobilaţi, ca Stanislau din Maramureş, în 1326. El primeşte de la Carol Robert de Anjou moşia Surducipeveci şi scutită de orice dări.

„În secolul al XIV-lea şi al XV-lea*, scrie C.C. Giurescu... înno*bilarea cnezilor români se face pe o scară întinsă. Aceştia toţi sunt însă pierduţi pentru neamul nostru: intrând în mijlocul nobililor, ei devin unguri, se maghiarizează. Aşa se explică numele românesc al unora dintre cele mai însemnate familii ungureşti, de pildă Dragă (din Drag), Banfi (din Ban), Kendejfy (din Căndea), Csomortani (din Ciomârtan) etc”. Tră*darea cnezilor şi voievozilor români pentru parvenire în noua societate, transformarea lor în nobili, a fost şi o trădare de sine, a propriei fiinţe, ei deznaţionalizându-se. S-au lepădat şi de ortodoxism şi au comis şi o trădare religioasă.*

Evident, nu toţi voievozii şi cnezii români au fost trădători. Bogdan diiLMaramureş apornităirect şi deschis lupta de emancipare a romanilor din Transilvania. Un document din 1343 îl numeşte *Jnfidef”,* deci trădător al regelui Ungariei, iar un altul, de mai târziu, chiar *„infidel notoriu”. Î*n 1365, regele Ludovic cel Mare îi confiscă moşia de la Cuhea *pentru ca această ticăloşie să nu se facă altora care ar îndrăzni fapte asemănătoare”. Î*n ochii

regelui Ludovic, nesupunerea lui Bogdan şi intervenţia acestuia în Moldova era un act de înaltă trădare a intereselor regalităţii maghiare. Centru Bogdau-ûgdatûvândut ungurilor.

Sensul trădării se schimbă, în funcţie-Se scop, motivaţie şi beneficiar. Colaborarea şi supunerea unor voievozi sau cnezi faţă de regalitatea maghiară e privită ca o trădare de către restul nobilimii româneşti care-şi apără fiinţa şi interesele de neam. Refuzulsupungrii şi al dezn-onajizării era în ochiuggelujja

*Regalitatea maghiară urmărea slăbirea elitei politice româneşti în Transilvania şi în 1366 va lua o decizie cu grave urmări pentru aceasta. Actul din 1366 va condiţiona recunoaşterea statutului nobiliar de apartenenţă la religia catolică. Florin Constantiniu, în „*O istorie sinceră a poporului român”, *sublinia: „*Pentru nobilii români, hotărârea regală implică o dificilă alegere, o alternativă ai cărei termeni erau defavorabili: păstrarea calităţii nobiliare prin trecerea la catolicism, ceea ce înseamnă înstrăinarea de masa populaţiei româneşti de confesiune ortodoxă sau fidelitatea faţă de confesiunea ortodoxă, ceea ce avea drept consecinţă pierderea privilegiilor nobiliare şi decăderea în rândurile ţărănimii. Măsurile lui Ludovic I nu aveau caracter naţional, ci confesional: nobilii români se vedeau ameninţaţi cu excluderea din viaţa politică a voievodatului transilvan pentru că erau «schismatici», deci pentru condiţia lor confesională, nu pentru, sau numai în al doilea rând pentru că erau români. Odată cu trecerea la catolicism, nobilii români sfârşeau prin a fi asimilaţi de nobilimea maghiară. *Cazw/*

ce/ mai ilustru şi totodată cel mai concludent este cel al»

Huniazilor…”

Trădare în stil balcanic

Mânată de interese strategico-militare şi economice,

expansiunea bizantină s-a întins şi în regiunea Dunării de Jos. Aici, în 1018, se va înfiinţa *„tema Paradunavon”.* Istoricul Mihail Attaliates vorbeşte de o răscoală a dobrogenilor contra stăpânirii bizantine. Ana Comnena, fiica împăratului Alexis, îi pomeneşte în *„Alexiada”* pe Tatos, Satza şi Seslav, căpeteniile unor formaţiuni politice dobrogene, care s-au ridicat la luptă contra stăpânirii Bizanţului, la începutul secolului al XI-lea. Alexios Comnenul consideră trădare lupta pentru autonomie a românilor şi atacă Dârstorul-Silistra, centrul formaţiunii lui Tatos.

Tot ca o trădare a Bizanţului e privită de Isaac al II-lea Anghelos şi răscoala din 1185 a românilor şi bulgarilor. Cronicarul Nicetas Choniates vorbeşte de vicleşugul la care recurseră fraţii români, Petru şi Asan, ca să atâtea la revoltă: *„ei ridicară o biserică*

1, 7, 77

În Hemus, în care adunară mai mulţi epileptici, pe care poporul îi credea posedaţi de spirite necurate, şi aceştia Jură învăţaţi ca, după accesele cele îngrozitoare la care erau expuşi, să spună că Sfântul Dimitrie, făcătorul de minuni din Tesalonic, s-ar fi strămutat la ei, spre a-i scăpa de jugul în care se aflau9. Speculând credulitatea poporului, Petru şi Asan pornesc răscoala. În luptele care urmează, insurgenţii sunt înfrânţi de bizantini şi Isaac Anghelos, după ce este *„înşelat prin rugăciunile de iertare ale valahilor şi făgăduinţele lor de supunere*se întoarce la Constantinopol. Trădând însă jurământul de credinţă făcut împăratului, Petru şi Asan vor continua luptele. Ei vor întemeia Imperiul Asăneştilor cu capitala la Tîrnovo. Boierul român Ivanco îl va trăda şi asasina pe Asan, ca să scape de pedeapsă pentru că *„trăia în nelegiuire cu cumnată*” acestuia, dar ţi pentru a-i uzurpa locul, îndemnat de sebastrocatorul Isaac. Petru care îi succede la putere lui Asan, va fi şi el trădat de boierii români, *Joc din ginta*

sa” şi omorât în 1197. Motivaţia actului stă în nemulţumirile acestora, poate cauzate de prea marea putere de care Petru se bucura. Urmaşul la tronul imperiului româno-bulgar sau al Asăneştilor va fi Ioniţă, supranumit Kaloian. El va beneficia de sprijinul lui Ivanco, trădătorul şi ucigaşul lui Asan, care fugise la Constantinopol, dar acum îşi trădase patronii şi revenise la ai lui. Ioniţă, pentru a i se confirma titlul de ţar (de împărat), de către Papa Inocenţiu al III-lea, va trăda cauza ortodoxismului şi va accepta supunerea faţă de Roma. În 1204, cardinalul Leon îl încoronează, însă numai cu titlul de rege, iar Ioniţă îi dă actul prin care întregul cler ortodox se supune Bisericii romane. Acest lucru însă nu-l împiedică pe Kaloian să ridice armele contra imperiului latin din Constantinopol, prin alianţa cu bizantinii. I-a trădat fără regret pe noii „fraţi” catolici, ba l-a avut prizonier şi pe proaspătul împărat latin Balduin. Şi Ioniţă va cădea victima unei conspiraţii a boierilor care îl vor trăda şi îl vor ucide.

Litovoi şi trădarea spiritului medieval occidental

*Din punctul de vedere al Bisericii catolice, românii ortodocşi erau consideraţi ca nişte trădători ai credinţei, iar episcopii lor „p*seudo-episcopi”, î*n documentul din 1234, Papa Grigore al IX-lea scria că*: „În episcopatul Cumanilor sunt, după câte aflăm, nişte popoare care se numesc valahi care, deşi se socotesc creştini, totuşi… având diferite rituri şi obiceiuri, fac fapte care nu se pot spune. Căci dispreţuind biserica romană, nu primesc tainele bisericeşti de la venerabilul frate al nostru, Episcopul Cumanilor;… ci de la oarecare pseudo-episcopi ce ţin de ritul grecilor

Aceşti aşa numiţi *pseudo-episcopi*” erau şi în voievodatul lui Litovoi, aflat între Jiu şi Argesvremea când Ladislau al IV-lea arTJngane Tera minorrilâtovoi împreună

cu fraţii săi *„în necredinţa sa cuprinse pe seama sa”,* spune un document din 1285,*! „o parte din regatul nostru, aflătoare dincolo de Carpaţi, şi cu toate îndemnurile noastre nu s-a îngrijit să ne plătească veniturile* ce ni se cuveneau…” Lit*ovoi intrase în vasalitate faţă de coroana ungară, dar o va denunţa şi va deveni astfel „«infi*del”, reb*el, adică trădător. Iorga vorbea de o adevărată rep*ulsie pentru omagiu pe care o arată toţi domnii români la rând. Pentru refuzul de omagiu şi de tribut se luptă şi cade Litovoi. Pentru acelaşi motiv Basarab provoacă intervenţia militară a regelui Ungariei „Pe cât ţine de mult suveranul să afirme aceste drepturi… pe atâta de mult… domnii noştri caută să scape de datorii feudale”. Contractul *vasalic între suzeran şi vasal era o realitate la modă în toată lumea medievală occidentală. Angevinii, ajunşi pe tronul Ungariei, cer de la domnii români prestarea omagiului, ceea ce implicit ducea la recunoaşterea lor şi a statului lor. Acelaşi lucru îl cer polonii lui Ştefan cel Mare. Dar, dacă „<în declaraţi*ile făcute regelui, afirmă Ior*ga, în actele l*atine date pentru ştiinţa lui”, „Domnii acceptă formula de vasalitate, ei nu ştiu în diplomele interne de altceva decât de autocraţia lor «cu mila lui Dumnezeu»”. Cu această rep*ulsie faţă de omagiu, voievozii noştri rupt cu for*mele occidentale de la început ale ţării lor”. E o trădare *a spiritului medieval occidental, fapt pentru care vecinii noştri au numit această politică o perfidie va*lahă”.

Trădarea lujlit Qyoi faţă de coroana ungară e sancţionată cu un război, poate prin1277, în urma-găruja voievodul îşi va pierde viaţaj iar unul din fraţii lui, Bărbat, va cădea prizonier. El nu va fi executat pentru trădare, deoarece desigur, a acceptat formula omagiului şi a vasalităţii, evident in extremis, şi şi-a luat angajamente solemne de viitor, pe care, o dată ajuns acasă, le-a uitat mai mult ca sigur, nefăcându-şi probleme de conştiinţă din trădarea jurământului de vasalitate.

Basarab I şi trădarea

Un document din 1324, emis de cancelaria maghiară, îl numeşte pe Basarab I, întemeietorul Ţării Româneşti, *„voievodul nostru transalpin*iar Papa Ioan al XXII-lea, *„nobilul bărbat Basarab*ceea ce înseamnă că relaţiile cu Ungaria erau bune. P.D. Popescu e de părere că între 1310 – 1324, Basarab a acceptat suzeranitatea coroanei ungare. Contractul vasalic presupune omagiul personal, jurământul de credinţă şi învestitura. Din secolul al XIIIca, contractul vasalic din spaţiul occidental va fi întocmit sub formă de act. Prin omagiu, vasalul devenea *„omuv* seniorului. O formulă de jurământ glăsuia: *Stăpânul meu, de-acum înainte sunt credinciosul (supusul) vostru şi jur să apăr onoarea voastră regală* Feudul constituia baza materială a raporturilor vasalice. Vasalul era obligat faţă de senior cu *„<consilium et auxilium".* sfat şi ajutor. Obligaţiile vasalului au fost bine precizate în scris şi dacă ele vor fi încălcate, acesta urma să fie acuzat de felonie, hiclenie, trădare. Supus oprobriului general, decăzutavea ca şansă de salvare doar moartea. Voievozii noştri refuzau contractul vasalic-elïp-ccidentàl7 pen' că le leza dreptul de suveranitate absolută şi era prea rigid, nepermiţând o atitudine laxă, cum o permitea la început legătura cu turcii. În plus era şi un contract scris, iar trădarea eventuală putea în felul acesta să fie invocată şi făcută publică oricând.

*

Totuşi, când forţaţi de împrejurări, Domnii români acceptau vasalitatea de tip occidental, ea, spune Iorga, era una *specială, care nu încurca întru nimic jocul liber al politicii vasalului faţă de interesele suzeranului, rămânându-i acestuia numai dreptul de a-l declara «infidel» şi a porni, dacă putea, o campanie de pedepsire* începută de regulă prin confiscarea moşiilor pe care i le dăduse în schimbul vasalităţii (ca vasal). Voievozii nu se

puteau alinia fără rezerve la politica suzeranului şi nici nu-şi legau irevocabil soarta de el, pentru că gestul le putea fi fatal şi nu înţelegeau să se autodistrugă printr-o fidelitate prost înţeleasă. Îj-golitica-onoarea nu prea are ce căuta. Încălcarea contractului vasalic de către Domni, trădarea altfel spus, infidelitatea, trebuia luată în considerare de către ei în sinuosul joc politic şi în arta supravieţuirii. Trădarea a fost şi este un mijloc eficient, deşi imoral şi criticabil, de a face politică, mai ales când nu ai la îndemână altceva. Iorga vorbea de *„mobilitatea elastică a acţiunii românești*care *„observă, chibzuieşte şi dă lovituri, evitând cu îngrijire orice seamănă a aventuri”,* de o politică *„<adaptabilă împrejurărilor, reala”* şi arată că *spiritul de aventură n-a fost acceptat niciodată de înaintaşii noştri... Vecinii noştri au numit această politică «perfidie valahă»;*

că era nu numai o necesiiatejyejmtemi-i-a-un caracter modern, pe care-l înfăţişează tot Apusul în epoca Renaşterii”. *Şi, într-adevăr în Renaştere trădarea a devenit o capodoperă.*

Aflăm din *„Cronica pictată de la Viena”* că Basarab I întemeietorul Ţării Româneşti îşi va călca omagiul de vasalitate şi va fi numit de regele Ungariei, Carol Robert de Anjou, *„infidev, „necredincios”, „nesupus”.* Fapta sa trebuia rapid şi drastic sancţionată. Mai mult, în întâmpinarea deciziei regale vin şi Torna şi Dionisie, nişte sfătuitori perfizi ai Coroanei, care trădează astfel interesele lui Basarab I, pentru că-i râvneau posesiunile, pe care acesta, după prestarea omagiului, le obţinuse de la rege. Aşa se va ajunge la război şi la faimoasa bătălie de la Posada din 1330, care a însemnat un dezastru pentru mândrul Angevin şi floarea nobilimii sale. La Posada, Basarab i-a avut ca aliaţi pe tătari, ceea ce nu-l va împiedica ca peste câţiva ani să pornească un război împotriva lor. Alianţele de conjunctură erau la modă, la fel şi trădarea lor.

Trădarea ia începuturile statului moldovean

Pe teritoriul de la est de Carpaţi s-au închegat formaţiuni poliţici-restatalecontrolate din centre miâitare. Pentru a proteja froniïiefrïê-sâallegatului ungar şi a preveni posibile incursiuni mongole, regele Ungariei întreprinde câteva expediţii peste Carpaţi, prin 1347 ori 1352 – 1353, prilej cu care va organiza o *„marcă”* de apărare, o unitate teritorial-politică şi militară, în frunte cu Dragoş din Maramureş. Capitala acestei *„mărci” „Moldova mică”, e*ra la Baia. Dragoş-are-eprezenta ca supus fidel al regelui său, a stârnit antipatii, ca de altfel şi prezenţa maghiară înfoldova-f*iuternicâlo Facelor locuri”, f*eudalii, boierii.

Bogdan, stăpânul unui cnezat din Maramureş, de pe Valea Vişeului, compus din 22 de sate, cu reşedinţa la Cuhea, a ajuns la funcţia de voievod. El va intra însă în conflict cu regalitatea maghiară, care dorea implantarea formulei comitatense pentru înlocuirea voievodatului maramureşean autohton. Devine în ochii regelui *„infidel”,* pe urmă *„infidel* /în/orii/jradătorjnrăit. În

Imposibilitatea de a rezista presiunilor Coroanei, Bogdan va pleca ipre Moldova înu! 359. Aici boi-ijaöldoyeni s-au răsculat contra Pragoseştilor Sas şi Bale au perceput acţiunea ca pe o felonie, o trădare ce trebuia pedepsită. Poate că la provocarea răzmeriţei feudalilor moldoveni contra Coroanei ungare, a contribuit şi Bogdan care a pregătit din timp un complot. În ochii Dragoşeştilor, acesta era un trădător, iar ei erau consideraţi la fel de Bogdan.

Notarul regelui Ludovic I al Ungariei, Ioan de Kükülö, scria că, ybogdan, voievodul românilor din Maramureş, adunând pe românii acelui district a trecut în taină în ţara Moldovei, care era supusă Coroanei regatului maghiar, dar… deşi el a fost combătut de mai multe ori de oastea regelui, totuşi crescând numărul românilor locuitori în această tară, ea s-a extins şi s-a constituit

— *»

ca stat". *Bogdan devenind pentru rege* Jnfâdel notoriu*un trădător înrăit, va fi pedepsit de Ludovic prin confiscarea moşiei Cuhea. Bale, fiul lui Sas şi nepotul lui Dragoş, va primi alături de fraţii săi*, pentru serviciile sale strălucite" *moşia luată de la Bogdan, pentru că* „Bogdan şi fiii lui, prin lucrarea diavolului, duşmanul neamului omenesc, depărtându-se de la credinţa ce ne datorau, au trecut pe ascuns din regatul nostru ungar în ţara noastră amintită a Moldovei şi s-au silit s-o păstreze spre ofensa Majestăţii Noastre".

Noţiunea de trădare pentru Ludovic şi Bogdan are sensuri diferite. Bogdan, ca supus a coroanei, îşi trădează suzeranul şi trebuie pedepsit. El nu recunoaşte însă realitatea juridică, ierarhia şi-l consideră pe Ludovic uzurpator şi pe Bale, unealta", fi*delul credincios" a*l acestuia, drept trădător, justificându-şi astfel nesupunerea. Între Bogdan şi regele Ungariei se ajunge la un război care durează până în 1365. Regele trebuia să-l aduçalia ascultare pe vasalul felon, trădător, dar nu a izbutit.

Laţcu, urmăşu-u pentru el şi pentru statul pe care-l conduce recunoaşterea lumii occidentale, ia legătura cu Sm-aR4 l4 e-a Avinpn şi araţi că e dispus să treacă la cawlidsmi! Qj37Jj", ndrei din Qacov-S irgtJConvertireavoieyodului la catolicismje-trădai din motive politice, a oâto-xişnmluj-otia sa Ana însă a refuzat să selepede de credinţa, străbună-şi-aţeu a fost gata să divorţeze de ea, trădând şi căsătoria. Papa, în 1372, îi trimite lui Laţcu o scrisoare în care îşi arată bucuria că voievodul s-a întors *„la credinţa creştină şi la ascultarea sfintei biserici romane*dar că regretă *„cerbicia soţiei... care rămâne în erorile de mai înaintelatc*u nu e sfătuit

— * *C*

să divorţeze, ci să-şi convertească soţia la catolicism. În plus e avertizat să se păzească *„ca nu cumva din cauza conlocuirii cu acea soţie"* să se lase *„înşelat de dânsa în*

vreun chip” şi să se retragă *„de la sfânta mărturisire*” pe care a făcut-o Bisericii catolice. Papa se temea că soţia lui Laţcu, cu arsenalul mijloacelor femeieşti de convingere şi seducţie, l-ar putea determina să renunţe la catolicism, deci să trădeze papalitatea, cu atât mai mult cu cât Laţcu a demonstrat că nu-şi prea făcea scrupule când era vorba de interesele sale. Consecinţa trădării religioase a voievodului moldovean, sublinia C.C. Giurescu, a fost nulă asupra credinţei poporului.

III. TRĂDAREA ÎN SECOLELE XIV – XV

Domnia, boierii şi trădarea

Întemeierea statelor feudale Tara Românească şi Moldova a *y*»

fost un eveniment important nu doar pentru istoria noastră, ci pentru întreg spaţiul central-sud-est european.

*„*Cheia organizării politice a unor societăţi începătoare*, arăta A.D. Xenopol,* este capul statului, care la români poartă numele de voievod”. *Şerban Papacostea nota că,* Respingând pretenţiile regelui şi decis să rupă legăturile de dependenţă cu regatul ungar, marele voievod al Ţării Româneşti proclamă în 1359 neatârnarea sa şi a ţării sale, asumă titlul de domn, autocrat sau singur stăpânitor, pe temeiul acordului încheiat cu Patriarhia constantinopolitană de unde a obţinut un scaun mitropolitan şi, odată cu acesta, mijlocul propriu de legitimare a puterii”. *De acum*

Înainte şefii noilor state se vor intitula *„mari voievozi şi Domni”.*

„»

*Noua titulatură de Domn este expresia „*cea mai înaltă şi cuprinzătoare a politicii de centralizare a puterii, în opoziţie cu particularismul local şi cu privilegiul de clasă sau de stare*”. De asemenea „*tranziţia de h voievodatjc-domnie... a fosipeplan intern... şi pe plan extern, o afirmare de suveranitate”. (Ş. Papacost*ea).*

Alături de Domn se află elita politică, formată din boieri, cu şi prin care acesta cârmuieşte ţara şi la nevoie o apără.

*Raporturile Domn-boieri reprezintă pe toată perioada medievală, dar şi modernă a istoriei noastre, axa fundamentală în jurul căreia se desfăşoară viaţa social-politică. A.D. Xenopol consideră că „*legal Domnul nujerajr-rădiţi nimicr Jn voia Domnului stătea tot ce-ijrec-prmmmje, şi nedreptatea cea mai strigătoare la-eâputea să ia fiinţă, de îndată ce Domnul avea inima a o împlini… Domnul român avea deci, în vremurile mai vechi ale istoriei noastre, o putere absolută în înţelesul cel mai deplin al cuvântului. Despotismul asiatic, iată caracterul domniei româneşti". Teo*ria lui A.D. Xenopol se inspiră din lucrarea lui Dimitrie Cantemir, „De*scriptio Moldaviae în c*are voievodul cărturar afirma că vechilor domnitori nu le-ar fi lipsit „nici*o superioritate a puterii supreme" şi *că în afară de* dumnezeu şi sabia lor, nu recunoşteau pe nimeni superiori în ţară… războiul, pacea, viaţa, moartea şi bunurile tuturor locuitorilor depindeau de voinţa lor şi de toate destea puteau să dispuie după voinţă, pe drept sau pe nedrept, fără să se poată împotrivi cineva… Jjxşte depinug-ilecivileşimilitarestau împut-eaonmnului; ledă celor iubiţi, le ia celor urâţi de ei în darea acestora inu este pentru principe nicio regulă. Dacă ar vrea să dăruiască pe un ţăran cu titlul de logofăt mare, care e cinstea cea mai mare pe care Moldova o poate da, n-ar îndrăzni nimeni să se împotrivească fii fis…"

*Acestei teorii a „<de*spotismului asiatical *a*bsolutismului" do*mnesc i se opune C.C. Giurescu care nota că p*uterea Domnului în ambele principate, departe de a fi absolută, era îngrădită de o parte de aşezămintele dreptului nescris, «obiceiul pământului»… de alta de sfatul principalilor demnitari, pe care îi consulta în toate împrejurările însemnate". Abuzu*ri erau, dar nici*

*amendarea lor nu întârzia. Pentru Iorga domnia ar fi autoritară, dar nu despotică, nepărt*initoare şi miloasă… domnia mândră şi bună, căreia nu i se bate din picior”. Cu alte c*uvinte, puterea voievodului nu e mărginită, limitată, de boieri sau de vreo lege, ci de propria lui voinţă şi evident de interese. Ion C. Filitti remarca faptul că domnia concentra în mâinile sale puterile* legiuitoare, executivă şi judecătorească”.

Dicţionarul *Instituţii feudale din Ţările Române”* precizează următoarele trăsături permanente ale domniei: că vodă era şeful unei monarhii feudale, ales, teoretk-jjejiia-Dumnezeu-degrgotrivit unei concepţii teocratice şi că, înj-alitate de reprezentanllae filantropia, generozitatea, cumpătarea, justiţia. Această putere domnească este absolută în sensul că nu e controlată de vreun organ politic, dar nu nelimitată, pentru că la originea domniei stă un contract feudal, legătura încheiată de voievod cu feudalii, care i-au jurat credinţă, devenind vasalii lui. În calitate de suzeran şi vodă ajurat să-i apere pe boieri şi să-i miluiască. Aceştia îi datorau ajutor şi sfat, iar la încoronare i se închinau, îi jurau credinţă.

Boierimea a reprezentat clasa socială dominantă, elita politică, clementul de continuitate al vieţii statale. „Cinul” boieresc nu se asemăna însă cu al nobilimii occidentale, pentru că el era permeabil, deschis. Oricând un ţăran putea ajunge un boier, iar boierii nu aveau titulatură nobiliară şi blazon. De la întemeierea Ţărilor Române şi până în secolele XV – XVI, în sfatul domnesc găsim alături de dregătorii domneşti şi boieri fără dregătorie, numiţi jupâni, vlastelini, pani, care sunt trecuţi înaintea dregătorilor în documente. Aceşti mari boieri erau elementele militare de bază ale domniei. Domnia îi miluia cu pământ pentru slujba fidelă.

R R Panaitescu distingea în epoca noastră medievală o perioadă voievodală şi, din secolul al XVI-lea, una

aristocratică, boierească. Indiferent însă de perioadă, boierimea nu a vrut să accepte dinastia ereditară ci ca ea să aleagă, din cadrul dinastiei, pe viitorul voievod. Asocierea la domnie pe care au făcut-o unii Domni, Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, prin care doreau să aibă garanţia că urmaşul dorit de ei le va succeda, a fost privită rău de boierime, ca un abuz de putere. Ştefan cel Mare trebuie să se scoale de pe patul de moarte şi să-şi apere cu sabia urmaşul desemnat. Eludarea de către un domnitor a voinţei boierilor de a alege noul Domn, era privită ca o încălcare, o trădare a contractului vasalic Domn-boieri.

Florin Constantiniu afirma că, feudalismul românesc apare ca un subtip al celui bizantin: organizării domaniale de tip seniorial i se suprapune o clasă politică – boierimea – care datorează «credincioasă slujbă» domnului, o copie în mic a basileului (împăratului) de la Constantinopol Autoritatea centrală domnească este atotputernică şi toţi îi datorează ascultare; nu există o piramidă a raporturilor feudo-vasalice, ca în feudalismul clasic, adică suzeran-vasal-subrasali, ci toţi stăpânii de pământ, mari sau mici, laici sau ecleziastici sunt în ascultarea domnului, de la care se consideră că, în virtutea autorităţii sale supreme (dominium eminens), pornesc toate stăpânirile de pământ *Domnul are drept de viaţă şi de moarte asupra oricărui supus, fie boier, fie ţăran, fie faţă bisericească.* jyboierii îşi datorează poziţia superioară în societate în dubla lor calitate, de mari stăpâni de pământ şi de dregători domneşti. Raportul dintre cele două ipostaze are un dublu sens: domnulface apel la aceşti majores terrae pentru administrarea ţănit pentru că sunt bogaţi şi puternici iar dregătorul prin calitatea sa de agent domnesc, capătă putere şi bogăţi*e în feudalismul nostru, ca şi în cel bizantin, „*nu au existat (în comparaţie cu occidentul) ceremonii de depunere a omagiului de către boieri şi de primire din partea domnului a stăpânirii funciare”.

Raporturile Domn-boieri au la bază ascultarea din partea clasei politice, fidelitatea, iar voievodul oferă mila sa, moşii şi dregătorii. Boierii sunt datori cu slujbă militară şi în timp de pace ajută la administrarea I ţării., JPE moşiile lor, boierii sunt nişte mici suverani… Forţapolitică a boierimii avea ca fundament economic stăpânirea de pământ…”

Gh. I. Brătianu sublinia că în ţările noastre nu putem nega existenţa obligaţiunii de sfat şi ajutor între boieri şi domnie, dar că echilibrul lăuntric de puteri, dintre puterea centrală şi sfatul boieresc, se va rupe destul de repede, mai întâi în Ţara Românească, unde”. găsim primii boieri fugari, primii „hicleni” care de peste munţi vor! complota contra stăpânirii.

R P. Panaitescu spunea că problema rolului boierimei în istoria noastră a fost discutată cu patimă, cu ură sau dimpotrivă cu părtinire sau exagerare”. *Această clasă nobilă a umplut* paginile istoriei cu vitejia, anarhia, rivalităţile ei”. *dar „a* fost sprijinul dinastiei”, „tf apărat ţara ca o moşie, ca un bun concret şi aducător de venituri” *şi* putut împiedica supunerea ţării sub fanarioţi şi turci, nici împărţirea ei între vecini”. *În* Interpretări româneşti”, *P.P. Panaitescu susţine, alături de C. Dissescu, originea-străină, slavonă*aşezat lanoirau supujpogulatiadaco-romana, saugr-românească, luanăuÏÏmânrile. Prin cucerirea fostei provincii Dacia d-către migratorii slavi v-apâre-cusa nobilă aïoïerâlor, nume çarejvine din slavonă3 bo//ăără07/a –, cu semnificaţie dublă, în bulgara medievală, de demnitar al curţii şrproprietar de pământ. Kâmăffil *de-i-rbji-sera toieţluă M*

cuceritori”. Aşa se explică termenul de „rumân” pentru ţăranul neliber, dependent şi, instituţia rumâniei.

Î*n secolul al X-lea, consideră autorul citat*, Jiturghiaslavă şi limba slavă de stat aââfosţ Jffi români de clasa

Superioară, penindj: orbea-slavoneşte”, *era limba maternă a*

La constituirea clasei de boaerTTN statele feudale româneşti, alături de slavi, au luat parte şi cumanii, deşi în mai mică măsură. În secolul al XIV-lea însă, în preajmajnţ-ei-Itfttelor JraJRâneascâ şi Ifloldprocesul de românizare a boierimii slavone, proces început imediat după 602. Itunci când marea masă a triburilor slave trec din nordul în sudul Dunăm s-iemjămân la nordul JTiwiustrăină în *mijlocul majorităţii* rommßsth-gierimea română s-a primenit cu Sânge de mai multe ori în decursul veacurilor”. *Ea nu a fost o castă, „*<ci o clasă socială permeabilă cu afluxuri de jos, dintre moşneni... proprietari autohtoni cu drepturifeudale, alături de clasa Stăpânitorilor străini

P. P. Panaitescu mai afirmă că după *„<întemeiere, domnii creează o nouă nobilime sau mai bine zis provoacă o discriminare în rândurile boierimei; prin acordarea imunităţii cu hrisov se creează o nobilime privilegiată, feudală, deosebită de cea vechet care rămâne totuşi în rândurile boierimei, fără privilegii şi fără acte* scriseăceastă nouă nobilime feudală, sau nouă boierime, este dependentă de instituţia domniei şi posedă imunitate. Dinu C. Giurescu consideră însă imunităţile ca fiind rare, cel puţin pentru secolele XIV – XV. Imunitatea feudală presupunea că autoritatea statală se opreşte la hotarul domeniului care dispunea de imunitate, deci un nobil, beneficiind de un asemenea privilegiu, era stăpânul unui fel de stat în stat, ceea ce uneori era teribil de periculos pentru suveran şi politica de centralizare. Faptouăjiolcuceritori, nu e un fenomen unic. În Galia, nobilimea germană a francilor a cucerit pământurile galo-romane şi a creat nobilimea franceză, l-jriiilt-l-j-i 1 al XIV, asimilarea lor fiind completă în marea masă a românilor. Nu etnicului primar al clasei boiereşti i se datorează înclinarea spre trădare, deşi unele tare caracteriale ale

slavilor s-au păstrat, ci unui întreg complex de factori. Afirmaţiile lui D. Drăghicescu că boierii au manifestat un dispreţ făţiş şi brutal pentru români şi că a fost mereu o insurmontabilă prăpastie între boieri şi români, sunt *neîntemeiate. În evul mediu, când autorul spune că s-ar fi manifestat acest fenomen, boierii erau români. Că a existat un dispreţ al boierului faţă de şerb, lucrul nu este exclus, dar orgolii aveau toţi nobilii, indiferent de ţara în care trăiau. Ceea ce observă însă autorul citat, că boierii* „au prejudecăţile lor, chipul lor de a vedea şi de a preţui lumea şi oamenii, interesele lor cari rămân multă vreme cam aceleaşi*”, e perfect adevărat. E corectă şi sublinierea că* „Obrazele se pot schimba, clasa şi spiritul de clasă rămân aceleaşi, căci spiritul de clasă se întipăreşte neapărat tuturor acelora care intră în cuprinsul ei”. *Discutabilă rămâne însă aserţiunea că:* >yneavând nicio legătură de sânge şi de simţăminte cu grosul neamului, pe boieri nu-i legau de pământul patriei şi de neam decât interesele lor. Îndată ce interesele lor erau potrivnice intereselor neamului, istoria stă mărturie strigătoare că boieriiauintrigat, au trădat şi auvan-g/rio/

În *stuăm Tespre boieri*lonstantin Giurescu considera că boierimea e anterioară întemeierii statelor feudale şi că boieri

erau toţi proprietarii de pământ şi exista „o boierime ereditară independentă de funcţiuni şi mai veche ca ele”. *Constantin C. Giurescu, în* Jstoria românilor*afirma că* „Boieri s-au numit în epoca veche toţi proprietarii de pământ, indiferent de suprafaţa stăpânită. Şi cel care avea zeci de sate şi acela care trăia în devălmăşie cu rudele lui pe o parte dintr-un sat, tot boier se chema. Acest cuvânt însemna nobil, de frunte; noi l-am luat de la slavi, iar aceştia la rândul lor de la năvălitorii mongoli sau turci... mai târziu titlul de boier a ajuns să se dea în special

marilor proprietari şi dregătorilor, adică slujbaşi domneşti, iar de la reforma lui Constantin Mavrocordat (1739) înainte, el a privit exclusiv pe aceştia din urmă".

t

Dinu C. Giurescu, în lucrarea „Ţara Românească în secolele XIV-XV*", *spune:* „Calitatea de boier este asociată cu stăpânirea unui sat sau părţi din e şi Stăpânii de pământ sunt numiţi adeseori slugi, adică dregători: fiind în slujba domnului, este firesc să obţină hrisoave de întărire ale ocinilor..." Doc*umentele medievale vorbesc de boieri mici şi de boieri mari, de boieri cu şi fără dregătorie. Boierii mari stăpânesc mai multe sate, ca jupânul Ticuci, care în vremea lui Ţepeluş avea 26 sate, dar majoritatea nu au decât unul MU două sate. Boierii nu au blazon, imunitatea e rară şi marea proprietate nu este cel puţin în secolele XIV – XV, compactată, ea RU constituie un domeniu unitar teritorial, „ci* se compunea din sate Şflate la zeci de kilometri; uneori la peste 100 km distanţă unele de iltele" Boi*erii au o reşedinţă, o „cu*rte" pe *o moşie, dar ea nu are Kipectul castelului occidental şi nu poate rezista nici unui asediu Mrios. În raport cu domnia ei sunt slabi. „Ci*ne s-ar încumeţa-mtre boierilçmnieijne glă*suieşte un document de la*

Mircea cel Bătrân, 9 jau dintre dregatjorujic-rue L în ele să batjocorească Mceşthrisoy... acela va prir-urgie-şi pedeapsă de la domnia-mea..." Atunci-*anHTTN anume boier Vlaicu, a vrut să ocupe cu de la sine putere un sat, Radu cel Mare îi scrie: „... astfel tfl* vorbesc domnia mea, ca în ceasul când vei vedea această carte a domniei mele, iar tu în acel ceas să-ţi încarci toată marfa şi averea toată, să pleci din sat unde ştii, căci acest sat, Stoiceştiit domnia mea l-am dat călugăriţei..."

Boierii erau vasalii domnitorului, care era suzeranul şi lui îi

* >

depuneau jurământul de credinţă. Domnia avea „dominium eminens” *IBupra pământului vasalului, drept de proprietate suprapus, şi proprietatea boierească, ocinile, reveneaujlomniei în caz de „hiclqiie”, de trădare. Obligaţiapnncipâăă a boierilor faţă de domnie, era cea nHlitâră Tecare proprietar de moşie trebuia să-şi apere pământul, ţara nefiind, la urma urmei, decât suma moşiilor individuale.* „Proprietarul care nu merge la război, la chemarea Domnului*, arată C.C. Giurescu,* se face vinovat de «hiclenie» adică fie înaltă trădare; el îşi pierde, prin această vină, moşia şi, de cele mafmulte ori, şi capul”. Î*n Ţările Române, baza militară o constituiau boierii,* „elementul cel mai numeros şi cel mai puternic; ei luptă cu mult mai mult avânt şi cu mai multă tenacitate. Faptul e natural: aceşti proprietari de pământ alcătuiesc clasa stăpânitoare, elementul politic prin excelenţă; ei reprezintă în primul rând ţara, «moşia» cea mare. Apărând-o, îşi apără fiecare moşia individuală. În această masă boierească, trebuie deosebită totuşi o categorie aparte. E vorba de dregători, adică de funcţionari sau slujbaşi” *(C. C. Giurescu).*

Un boier, chiar dacă avea 30 de moşii, ceea ce era rar în secolele XI ŞI XV, nu putea dispune cu toate cetele sale, de o forţă capabilă să răstoarne prin luptă pe domnul în scaun. Domeniul de boier al lui Mihai Viteazuuxumăig-dejâte. Când-devgnit Domn, domeniul s-a ridigauaiiglancu de Inedoaraj) osedaun domeniu de diferenţă enormă între boieri şi nobilii ardeleni sau unguri, ca să nu mai vorbim de nobilii din Occident. Puterea unui boier nu se compara cu a ducelui del3 ugundmun pericol, în anumite momente, pentru regele Franţei. Pentru că nu putea direct şi deschis acţiona contra domnitorului, boierul se asocia cu alţii, *y y*?

făcea o partidă potrivnică, evident trădătoare faţă de tron şi lucra îndeobşte subteran, prin intrigi, comploturi, adică felonie, hiclenie.

*Pentru Xenopol, boierimea este creaţia domniei şi pe boieri îi „*videm în necontenite răzvrătiri contra domnului ce nu le plăcea; împărţindu-se în partizi personale, sângerau ţările prin luptele lor, luând calea surghiunului, când soarta armelor le era potrivnică, punând mâna pe conducerea tuturor trebilor, când norocul îşi pleca cumpăna în partea lor*” Interesulpereongi. Xenopol, era de cele maijnukc-ornobstesc, dar au avut şi ei, „*din când în când momente de înalt patriotismatunci când se trezea ca prin instinct în inima lor simţământul datoriei de a apăra ţara şi poporul în sânul cărora erau să trăiască urmaşii lor, şi de a le lăsa lor un culcuş şi un loc de odihnă. Această clasa» *»

care a apărat până în ultimele timpuri interesele sale de castă cu o neîmpăcată înverşunare, care a stigmatizat prin cronicarii ieşiţi din sânul ei pe toţi domnii ce au vrut să se atingă de ele; această clasă atât de neastâmpărată, care se juca de-a domnul în ţările române aruncându-le adeseori în prăpastia pieirii, care ştia să plece genunchii înaintea Caterinei a II-a, dar şi să pună piept contra răpirei Bucovinei şi a Basarabiei, nu putea fi o clasă de cinovnici, de oameni deprinşi numai cât a-şi îndoi spatele înaintea suveranului lor. Această clasă de boieri au fost nobilii naţiunii române şi nu numai dregătorii din cancelariile domneşti

Domnul putea crea şi a făcut-o chiar, boieri noi, ridicând din popor elemente valoroase şi credincioase. Noilor boieri trebuia să

Il ne dea o bucată de pământ sau o slujbă la curte. Aceste elemente Roi, împrospătau sângele clasei nobiliare, polarizau alte interese, Iwuflau o nouă mentalitate. Titlurile boierilor erau netransmisibile prin moştenire, dar nobleţea era ereditară, sublinia Xenopol.

Domnul avea dominium eminens*”, stăpânire-supremă, superioară, asupra întregului teritoriu al ţării,*

*vizibilă şi prin „*darea Calului*”, care e considerată de Dinu C. Arion „*ca o reînnoire personală, în calitatea de stăpâni supremi ai întregului pământ al firii, a titlului de proprietate al bunului respectiv, răspunzând astfel Solicitării proprietarului, ce purta caracterul unei recunoaşteri a ius-numitei calităţi a domnului, de stăpân şi dispensator suprem al pământului*”.

Treptat însă, „, izvorul moşiilor de dăruit începu de la o vreme a se împuţina*, scria Xenopol,* pentru a seca apoi cu totul… moşiile domneşti fuseseră aproape cu totul istovite, şi domnii când mai dăruiau pământuri, o făceau din averile lor private… Pământurile domneşti ar fi fost mult mai curând secătuite, dacă un alt izvor de reînnoire a lor nu ar fi existat, izvor ce cursese totdeauna în ţările române, mai bogat însă şi mai îmbelşugat niciodată ca în vremile mai din urmă, anume acel al confiscării moşiilor boierilor trădători”.

Dacă la început boierii nu erau interesaţi în obţinerea de dregătorii, ci de moşii, când rezerva domnească se epuizează, ei se orientează spre slujbe. *„Cu cât însă moşiile începeau a se rări şi erau mai anevoie de dobândit, cu atâta boierii năzuiau tot mai mult la dregătorii*”, sublinia Xenopol. Dar cum dregătoriile erau mai puţine decât numărul solicitanţilor, boierii *împărţiau în tabere, fiecare cu câte un cap, pretendentul la domnie, punând în jociaœlev (… Boierii tinzând acu*ma cu toţii la dregătorii, viaţa pe lângă domn, la curte, cum se zicea, deveni mai căutată. Precum domnul voia să strălucească pe tron, astfel şi boierii în jurul aceluia, şi mai mult decât strălucirea atrăgea pe unul şi pe ceilalţi însemnatele foloase băneşti pe care domnia şi dregătoriile le aduceau cu sine. Boierii, voind a fi cu toţii slujbaşi, acei ce nu puteau încăpea erau consideraţi ca nedreptăţiţi şi nenorociţi. Tot după analogia domnilor, care fiind scoşi aşteptau rândul lor la domnie, se dădea şi boierilor ieşiţi

dim slujbă numele de mazili

Boierii deţineau pe moşiile lor curţi, adică reşedinţe boiereşti, – care sumar întărite, erau mai mult conace decât castele de tip occidental. În aceste curţi îşi aveau reşedinţa stăpânii de pământ, atunci când nu se aflau în fixncţii, în cetatea de scaun. Alături de rudele numeroase, boierul, şeful clanului, mai ales în lungile nopţi de iarnă „p*unea ţara la cale”. a*dică îşi dădea cu părerea despre treburile politice, bârfea, acuza, făcea ceea ce s-a numit mai târziu un *„complot de salon”*. O „op*oziţie de salon”.* Dar din simplu; cârcotaş, un boier se putea transforma şi în veritabil complotist. Rar se acţiona singular, de cele mai multe ori în grup, în chestiuni de intrigă politică, de urzire de comploturi. Trădătorii îşi căutau complici care să le împărtăşească dacă nu ideile, cel puţin interesele. Interesele erau în fond cele care raliau boierii în diverse facţiuni, partide, şi mai puţin ideile politice, deseori vagi, incoerente. Boierii complotişti nu afişau un program riguros, de lungă durată, pentru că nu-l aveau şi nimeni nu-şi bătea capul cu aşa ceva. Esenţial era ca interesele celor grupaţi într-o facţiune să coincidă şi ca ele să se materializeze cât mai grabnic. Acest lucru se putea realiza doar punând în fruntea grupării un nou candidat la domnie, care odată înscăunat să le răsplătească eforturile. Actul pus la cale se numea trădare şi complotiştii, ocoliţi de şansă, plecau în pribegie, uneori cu nefericitul candidat în frunte, alteori separat, şi asta în cazurile „fericite”, căci de cele mai multe ori moartea aştepta pe aproape.

Era însă relativ greu, ca de pe moşie să poţi pune la cale un veritabil complot. Reunirea mai multor boieri se föcea la petreceri, sărbători, vânători, dar oricând trădătorii puteau fi trădaţi la rândul lor. Avea şi domnia spioni, oamenii ei, dar mai era şi răsplata pentru deconspirarea trădării. De la reşedinţa boierească, era de asemenea dificil de întreţinut o cancelarie care să ia

contacte cu o putere străină sau cu alţi boieri. O scrisoare, care putea face dovada trădării, fiind prezentată Domnului, însemna indiscutabil condamnarea la moarte. Complotiştii, trădătorii, se fereau de orice urme scrise. Separaţi pe moşii, relativ izolaţi, fără mari posibilităţi de comunicare sau reunire, boierii erau mai mult cârcotaşi decât complotişti, cochetau cu tridurea, dar nu o puteau pune în practică, decât foarte dificil. Acest potenţial destabilizator însă, pe care boierii dovedeau că îl aveau, [Vi fi pus în valoare mult mai bine, când ei se vor afla laolaltă, la [turtea domnească, în calitate de dregători, mari sau mici.

Xenopol nota că obţinerea dregătoriilor a schimbat caracterul boierilor, evident în rău, boieriile absorbind pe boieri şi că şederea la fără un mai era viaţa lor cea mai plăcută. Ei tindeau cu toţii în Jurul curţii, în capitală, şi cei ce nu puteau încăpea la ea se considerau ca surghiuniţi. De aceea în limba veche a cronicarilor mergerea boierilor la ţară este tot atât ca şi dizgraţierea lor; Chemarea lor la curte răspunde la a lor reînturnare în favoarea domnului*lăderea Ţărilor Române sub suzeranitatea otomană, în lecolul al XVI-lea, transformă boierimea dintr-una militară, care îşi baza privilegiile pe vitejie, într-o* „clasă de privilegiaţi, pe care nimic*, afirmă D. Drăghicescu,* niciun merit n-o mai încuviinţa şirt-o mai justifica. Nemaiavând niciun rol de jucat, nicio îndeletnicire spre a-şi cheltui energia şi niciun merit spre a-şi Justifica situaţia, boierimea română decăzu şi se corupse… Începură a se isca lupte între ei pe dregătorii. Aceste lupte între boieri deveniră apoi lupte între pretendenţii la scaunul domniei. Fiecare Domn aducându-şi boierii lui în dregătoriile statului, a lua locul acestora nu se putea decât răsturnând pe Domn. De aici lupta nenorocită şi intrigile pentru domnie, care ruinară şi sfâşiară, cu desăvârşire, toată energia şi neatârnarea neamului nostru. La această desăvârşită ruină şi corupţie a

caracterului şi a spiritului de neatârnare, contribui chiar acest spirit de neatârnare. El se întoarse chiar împotriva celor care-l aveau şi se distruse singur, prin urmările lui cari decurgeau din pierderea neatârnării ţărilor. Pierzându-şi neatârnarea din afară, vechiul spirit de neatârnare se dezvolta anormal înăuntru, în aşa chip că aduse aci o adevărată anarhie şi nesupunere. Boierii sufereau cu mare greutate supunerea către Domni. În toată clipa, ei erau înclinaţi să-l alunge şi să-i ia locul sau pe acela al boierilor, pe care dânsul îi pusese în dregătorii. Ei nu sufereau să atârne nici de Domn, nici de boierii în slujbe, şi această înfocare a lor, după neatârnarea dinlăuntrul ţării, aduse ruina desăvârşită a neatârnării din afară. Luptele şi sfâşierile pentru tron scufundară ţările într-o robie reală tot mai adâncă, pe cândj litera formală a tratatelor cu turcii, ca o ironie fatală, le garantaautonomia. Amestecul turcilor în trebile din lăuntru ale ţărilor, române crescu pe zi ce trecea… Şi ca şi cum toate aceste decăderişi degradări ale ţărilor române n-ar fi fost de ajuns prin ele însele, se mai adaugă la decăderea lor morală şi decăderea morală 4 împărăţiei otomane, care se corupse ea însăşi în privinţa moravurilor, pentru a ruina şi corupe şi mai departe ţările române

În evul mediu, în Ţara Românească şi Moldova, pentru trădare se foloseau termenii de *hiclenie, hitlenie, viclenie, hainie*, iar în Transilvania *„nota infidelitqtis”, Dicţionarul Instituţiilor feudale* consideră hiclenia *„o infracţiune (crimă) a lumii feudale, cu o structură specifică, îndeplinind oarecum funcţiunile trădării de ţară din dreptul roman şi modern”.* Raportul vasal-senior, esenţial pentru lumea medievală, închinarea supusului către monarh, are la bază, expres ori implicit, un jurământ de credinţă. Încălcarea contractului feudal, la nivelul clasei nobiliare, producea automat starea de infidelitate, felonie, necredinţă, viclenie, care se sancţiona fie prin revocarea

daniei, fie prin decapitare. Din timpul lui Nicolae Alexandru (1352 – 1364) avem pentru prima oară documentar sancţionată hiclenia. În evul mediu românesc, domnitorul era

5 7

Instanţa supremă judecătorească, el judecând orice fel de pricini şi pronunţând sentinţe capitale. Deşi voievodul, aparent, are o putere nelimitată, ea este totuşi îngrădită atât de *„obiceiul pământului* cât şi de condiţia lui de creştin. În materie de judecată, Domnul nu este deci atotputernic, dar, o dată sentinţa pronunţată, contra ei nu mai există niciun drept de apel şi nici recurs. Doar noua domnie poate să redeschidă procesul şi să schimbe sentinţa.

Judecarea cazurilor de hiclenie le făcea Domnul după model bizantin, *„cu uşile închis*e în mod autocratic şi nu prin judecare publică. Se mai întâmpla ca judecata să fie făcută sub imperiul mâniei, fără cercetarea amănunţită a probelor sau chiar la beţie. Textele bizantine consideră trădarea *„ca o crimă de drept public, unde confiscarea generală a averii, pedeapsa patrimonială de stat, înlocuia retractulfeudal şi distrugerea domeniului fortificat al celui necredincios" (Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar).*

Î*n peste două sute de documente medievale, din Ţara Românească, e menţionată instituţia* prădalica". >vâre calitate de prădalica (sat, moşie, ocină, începând cu 1 şi 12 iulie 1526, un rob ţigan) care, aparţinând unui «hiclean» (trădător, felon, necredincios) faţă de domnie, a suferit pedeapsa unei distrugeri materiale a mijloacelor lui de împotrivire şi rezistenţă (curtea întărită, moşia, în Transilvania, castelul) înainte ca acel bun confiscat să revină în domeniul domnesc, printr-un fel de retract feudal sau, cum spun documentele, să fie luat pe seama domniei, la devină domnesc" *(ibidem). Termenul de* pradă" *derivă*

din latinescul praeda-praedari*” şi înseamnă a distruge, a devasta, a prăda. Această pedeapsă medievală, de distrugere a unor bunuri materiale ale nobililor trădători faţă de domnie, preceda confiscarea bunurilor care, din cauza sancţiunii aplicate, se va numi prădalica. Cea mai veche pedeapsă a feloniei, a fost distrugerea de către şeful – tatului, a bunurilor celui în cauză. Din 1500, în dreptul secuilor, avem o atestare a acestei „*<destructio*”. *urmată de un retract regal. Din Ţara Românească, de la mijlocul secolului al XVI-lea, s-a păstrat un document de la Mircea Ciobanul, în care se spune: „*<când au… tăiat domnia lui pre boierii… ctitori la sfânta mănăstire” Mislea, *le-a distrus centrul de rezistenţă şi „au prăd*at şi mănăstirea, de au lăsat-o pustie. Şi de atunci şi până acum au fostu aceste moşii răsăpite şi împresurate de alţi boieri şi de nimenea căutate”. Mai târ*ziu prădalica „a desemna*t orice moşie reluată de domn pentru felonie şi desherenţă, fără ca prădarea materială să mai intervină. În secolul al XVII-lea prădarea, ca termen tehnic, nu mai este folosit decât în sensul de executare… Dar prădarea ca sancţiune a feloniei nu dispare cu totul. C. Brâncov*eanu* o mai aplică agăi Constantin Bălăceanu, după ce-l execută ca viclean, distrugându-i curţile moşiei, dar cronica ţării relatând faptul nu foloseşte termenul de «prădare»”. (V. Al. Geo*rgescu, O. Sachelarie, Judecata domnească…) Mai mult de 200 de documente cuprind menţiune prădalica să nu* fie”.

Domnul proceda la o autocratică reprimare a boierilor hicleni, netolerând opoziţia politică personală şi astfel confiscările alimentau domeniul domnesc, parte din ele putând fi oferite ca danii credincioşilor lui. Moşiile confiscate în acest mod erau şi q

9 9»

substanţială masă de manevră în mâna şefului statului, atât fată dd

*

boierii fugari, cât şi faţă de familiile boierilor acuzaţi de trădarcă Stefan cel Mareva duce tratative cu boierul Mihu, fugar în Poloniamrtanbu-i înapoierea tuturor bunurilor. Adesea moştenitorivreunui boier fugit sauexecutat, ridicau pretenţii asupra pământului] „prădat" şi uneori domnia ceda averea obţinută prin retracti moştenitorului ce o revendica şi el devenea, cel puţin teoretic, fidel.] Pentru că se temea de boieri, voievodul îi voia slabi şi acest lucru

9 9

nu-l putea realiza decât punându-le sub semnul incertitudinii! proprietăţile. Condiţionarea posesiunii feudelor de credinţă faţă de *„iunsul* lui Dumnezeu, îi făcea pe stăpânii de moşii mai atenţi, în confruntarea cu domnia. Cei care erau răsplătiţi cu moşii şi beneficiau în acelaşi timp de înscrisuri solemne de proprietate, aveau tot interesul să slujească cu abnegaţie pe binefăcătorul lor.

Opoziţia boierimii la practica autocrată a lui Vodă de a utiliza prădalica reiese clar din hrisovul din 15 iulie 1631, pe care ei reuşesc să i-l smulgă lui Leon Tomşa. Aici se cere renunţarea la prădalică şi o limitare a condamnărilor pentru crima de hiclenie, deseori arbitrare, în viziunea boierilor. Citim din hrisov*: „iici un om jară judecată şi jară divan să nu se omoară, ce să-l închiză întâiu, de acia să-l scoată la divan, să-i fie vina cunoscută de toţi. Atunce să piară, cumu-l va ajunge legea prevină lui".* La 13 iunie 1588, boierii îl determină pe Mihnea Turcitul să accepte, de nevoie, formula impusă de ei, cum că: *„nu este lege ca domnul să vândă satele boierilor".*

Un alt aspect în legătură cu moşiile confiscate de domnie, în urma unei trădări, era legat de garanţiile de proprietate, pe care cel ce primea un astfel de pământ le cerea. În cazul în care trădătorul era executat împreună cu moştenitorii direcţi, problema era mai simplă. Lucrurile se

complicau însă când hicleanul încă mai trăia, evident refugiat peste hotare. Ca să-l atragă de partea lui, domnitorul îl momea cu retrocedarea bunurilor. Nu de puţine ori vreun boier pribeag propunea el însuşi împăcarea cu vodă în schimbul înapoierii averilor. În acest caz, dacă pământurile au fost date unui nou proprietar, acesta le pierdea. Mai era şi posibilitatea ca în urma schimbării de domnie vechiul surghiunit să revină în forţă la curte, M favorit, sau cel puţin rudele lui până atunci năpăstuite. Foştii f proprietari îşi revendicau evident proprietăţile. Situaţiile acestea llmbigue, departe de a fi reglementate de vodă, erau chiar cultivate, p «ntru că prin acestea, el îi făcea pe boieri mai docili, mai temători k îi mai dependenţi de el, de favoarea lui. Domnul da, dar Domnul şilia, el era izvorul puterii, al drgptătii-Astfel proprietatea era mereu pusăsu Fsemnul întrebării şi acest lucru deranja evident boierimea. Mai grav era şi faptul că domnia confisca de la boieri, în caz de trădare, nu doar averea imobiliară, ci şi pe cea mobiliară. Banii, – urul, *„sculele”.* bijuteriile, turmele, hergheliile, puteau deveni ale stăpânirii, dacă ea îl acuza de hiclenie pe vreun boier. Acuzarea era întotdeauna similară cu o condamnare şi deseori boierii se plângeau de abuz, de arbitrar, de lăcomia vreunui Domn, care, pentru a-şi rotunji averile, trecea la confiscări pe baza unor false acuze şi a unei judecăţi strâmbe. Pe nedrept, un acuzat îşi putea pierde capul şi averile, nefiind cu nimic dovedit a fi vinovat de uneltiri, complot, trădare. În acest caz, Domnul era cel care trăda contractul vasalic, năpăstuindu-şi supuşii.

*Prădalica a fost interpretată „*ca o manifestare a dreptului domnesc de domeniu eminent asupra întregii ţări… idee care însă în speţă se îmbină cu poziţia de autocrator a domnului român şi cu tradiţia bizantină a crimei publice de trădare (crimea lesae maiestăţis) pedepsită cu moartea şi confiscarea tuturor bunurilor. Şi

aici avem o sinteză românească a structurii autocratice bizantine, a celei de domeniu eminent şi a celei de retract (Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar).

Un alt aspect al trădării, îl constituie asocierea boierilor, în calitate de martori şi semnatari, la actele de omagiu feudale, pe care unii Domni le fac faţă de regii Ungariei sau Poloniei. Dacă un voievod accepta vasalitatea polonă şi actul era semnat de boierii lui, urmaşul acestuia care avea o orientare antipolonă, îi putea considera în bloc, trădători, pe cei ce-şi puseseră peceţile pe actul omagial. Şi în ochii turcilor, ei aveau acelaşi statut.

În funcţie de orientarea lor filocrestină sau filootomană.

grupările boiereşti puteau fi considerate hiclene în urma aderării lui vodă la curentul opus opţiunii făcute de ele.

De viclenie, conjuraţie, mai puteau fi acuzaţi şi adepţii instaurării unui regim nobiliar, care contravenea viziunii autocrate voievodale. Mai ales după anarhia declanşată în Polonia, când regalitatea devenise o simplă ficţiune, câştigă teren ideea că voievodul român să fie un fel de *Jymatcălară ac",* cum transpare ea din cronici. Aceste concepte erau considerate periculoase pentru domnie şi cei care le vehiculau, deveneau hicleni periculoşi*; complotişti înrăiţi şi îşi pierdeau capetele şi averile.

dicţionarul Instituţiilor feudale" *semnalează ca problemă care complică şi agravează trădarea* solidaritatea de familie boierească şi rolul economic şi politic al moşiilor de baştină (în contrast cu cele agonisite sau de cumpărătoare) în viaţa fiecărui neam boieresc; acesta, Jară baştină, era desfiinţat politiceşte şi de aceea lupta ca actul personal de trădare, dacă nu putea fi anulat, să nu fie sancţionat şi prin pierderea moşiilor".

De asemenea, o nouă dimensiune a trădării, a indus-o, regimul dominaţiei otomane, care a făcut că boierii să fie legaţi de domn prin Poartă, devenind posibilă o hiclenie (în realitate hainie) faţă de acesta, cu sau fără hiclenia faţă de domn, şi uneori, în contrast cu poziţia boierului faţă de domnul său căruia îi rămânea credincios. În noul climat, delapidarea, îndeosebi a birului către turci, şi neplata birului, cu fuga moşnenilor de pe moşie, devin acte de hiclenie. Megieşii şi rumânii ajung să se poată hicleni faţă de domnie, actul lor lezând interesele Porţii şi creând domniei *»

dificultăţi la plata haraciului. Primelemăsuri împotriva ju-arilor de bir, deveniţi astfel hicleni, datează din vremea domniei lui Matei Basarabicare declara: domnia mea, văzând hitlenia Tumânilor şi a megieşilor cum că de la o seamă de vreme s-au învăţat răi şi hitleni şi fugari, Jacut-am sfat cu arhiereii şi cu toţi boiarii mari şi mici şi cu toată ţara pentru ceşti oameni răi şijugari… cum care om nu-şi va merge la moşia lui, să-şi ia bir şi taler, aceia moşie şi acela om să fie spre sama (domnească) şi cui voi da domnia mea şi pre cine voi milui, să-i fie moşia stătătoare cu pace şi lui şi coconilor, în veci".

„Cartea Românească de învăţătură" *şi* îndreptarea Legii".

fac o diferenţiere între boierul hiclean fată de un Domn şi cel hain

tyl de ţară. De asemenea, dacă un om de rând era dovedit trădător Klkturi de un boier, furcile spânzurătorii boierului vor fi mai înalte, feintru că vina lui se considera mai mare. În pravile găsim pomenită l hiclenia slugii faţă de stăpân şi cazuri când slujitorul, în fond lisai, şi-a trădat boierul, adică seniorul, din varii motive, cele mai levente fiind banii şi răzbunarea. Răzbunarea avea în vedere mai lui atentatul la pudoarea nevestei ori fiicei slujitorului, pe

care ttipânul le siluia după plac. Adulterul era şi el o trădare, trădarea lli Rtoriei, dar nu intra în discuţie decât adulterul femeii.

O formă de trădare mult discutată, era a călugărilor şi călugăriţilor faţă de cinul lor, unde intra lepădarea rasei şi fuga pe furiş din felinăstire.

Oricâte predispoziţii native, sufleteşti, sau caracteriale pentru Mdare ar fi avut boierii, sfera lor de acţiune, atunci când se aflau fuipiţi pe la moşii, în casele boiereşti, era mult restrânsă. Altfel Ititeau lucrurile însă când boierii se aflau, într-un număr relativ Ware, strânşi în cetatea de scaun. Boierii, cu şi fără dregătorii la început, iar mai târziu numai cei cu dregătorii, formau sfatul domnesc, instituţie feudală de o importanţă deosebită, care ajuta şi Controla pe domnitor. Sfatul domnesc era consultat în toate problemele de politică internă şi externă, fiind realmenţ-UBLS – prijin de nădejde al Jrony Tusă-şi impună propriile interese în faţa domnâei şi nu de puţine ofi se ajungea la divergeirte-grave întrecelejlöuä părţi, domnia care se voia autoritară, autocratică şi boieninga, care îl dorea pe domn o emanaţieţi un reprezentantul ei, dacă nu supus, cel puţin atent şi binevoitor faţă de interesele şi veleităţile. sale

Prezenţa boierilor la curte se explică prin contractul feudal, conform căruia vasalul era obligat faţă de suzeran la aşa numitul *%zeonsilium".* sfat, şi prin nevoia de fast manifestată de domnie, ea având nevoie de dregători pentru ceremonii şi împlinirea protocolului. Dar această prezenţă era o sabie cu două tăişuri. Domnul îi avea lângă el, pe cei mai importanţi boieri şi îi putea supraveghea îndeaproape, pe de o parte, iar pe de alta, putea să le cunoască opinia oricând şi imediat să acţioneze în consecinţă, fie prevalându-se de forţă, pentru a pune capăt opoziţiei, fie cedând în anumite probleme. În general domnia cunoştea adevăratul puls politic, atmosfera din

rândul boierilor, interesele, opţiunile şi atitudinile lor. Ştia cine e potenţialul trădător, cine poate deveni sau cine este capul opoziţiei ori al vreunui complot, cine ar avea sorţi de izbândă într-o intrigă. Evident că informaţiile obţinute prin raportul direct cu boierii, prin diverse iscoade ori prin vreo trădare ocazională a unui membru nemulţumit în vreun fel dintr-un grup de boieri complotişti, nu erau exhaustive şi extrem de precise. Suspiciunea, îndoiala, frica permanentă, ciocnirile repetate de interese, uneori paradoxale, erau o dimensiune reală a vieţii la curţile domneşti, unde zidurile aveau ochi şi urechi şi hiclenia plutea în aer. Erau şi alarme false, acuze neîntemeiate, dar toate stabileau un veritabil barometru politic, în funcţie de care Domnul acţiona.

Boierii aflaţi în cetatea de scaun, la rândul lor îl supravegheau atent pe vodă, căutându-i slăbiciunile, punctele vulnerabile, veghind ca nu cumva interesele lor să sufere. Fiind tof timpul Tlmpreună, boierii de la curte, membri ai sfatului legau între ei raporturi mult mai strânse decât dacă erau risipiţi pe la moşii. Se intuiau şi se căutau, cei cu opinii asemănătoare închegau prietenii, erau în permanent contact, puteau alcătui, prin atragere de prozeliţi facţiuni, grupuri foarte puternice opoziţioniste faţă de tron. Din opozanţi, boierii puteau, prin formarea unei partide, să devină lesne trădători. Cunoşteau forţa reală de care dispunea domnia, ce fel de om e cu adevărat voievodul, cine îi sunt partizanii şi dacă ei pot ori nu să fie determinaţi să devină hicleni. Fiind mereu cu ochii pe vodă, din iatacul domnesc, la masă-ja vânătoare, la b-cheterpăna în cancelarie, unde ei îi dicta logofătului scrisori tamice Tbeden Terăpermanènintakgatugândurile şi faptele lui. Dar, uneori Domnul reuşea să păcălească prina Bilâtatesau joc dublutoate suspiciunile, şi boierii, să fie luaţi prin surprindere, de o acţiune fulger a lui. Atunci se lăsa cu capete tăiate, surghiun şi pierderi de averi.

Sunt şi cazuri, şi nu puţine, când Domnul însuşi nu ştia nimic de existenţa unui complot şi de iminenta lui declanşare. Trădat fiind, vodă de cele mai multe ori cădea ucis, dar uneori scăpa şi cu fuga.

Viaţa la curfeniujâra-Boierii şi Domnul se suspectau reciproc, temându-se, vodă-hoierii

A nu se hiclenească, boierii, ca Domnul să nu le trădeze interesele. < (» nsensul dorit era ojitppie-jmjvis. Curtea se voia în schimb o îi ui ic scenă, cu actorijnai buni sau mai prosti, care interpretau «îi verse roluri şi purtau măşti schimbătoare. Grupările şi regrupările «de forţe erau Trecventebalanţa înclina des când spre vodă, când Mpre boieri. Indiferent de râportulïéilde Forţe boierii nu se hicleneau – Iacă aveau certitudinea că ceea ce vor ei se realizează. Domnii lal>i, simple marionete în mâna boierilor, aveau o domnie stabilă, uiunci când interesele clasei boiereşti erau garantate. Puteavgdă ui", lie autocrat real şi să aibă şij) poziţie superioară faţă de vasalii «Ai, totu-atunci când aceştia se simţeau IeMţi-ă-iugisiţi MHindubiti-dţijwullunu ezitau să treacă la intrigi, comploturi, adică să trădeze, jijtrâdaupe domnitor, nu domnia, dar uneori făceau şi acest lucru, devenmdlnclenişi fată de ţară. Cazurile 4 «11) t mai rare, pentru că instituţia domniei le garanta drepturile şi «Inar existentelor de boieri. Moşia lor depindea dejrästrarea moşiei mai marilarelse-ieţării sau ciuntirea ei, ducea h la ocuparea sau ciuntirea moşiilor boiereşti. De la poloni, unguri mi turci nu au primit niciodată boierii garanţii ferme că în cazul ocupării Ţărilor Române îşi vor păstra neştirbite vechile drepturi şi averi şi că vor câştiga şi altele noi. Exeipplub-cinjlor sud-dunăreni, «Arbi şi bulgari era elocvent. Acolo boierimea afost desfiinţată de răIrc turci-eajiind înlocuită de aristocraţia musulmană.

Prin dregători, până în secolul al XVI-lea, se înţelegea atât marii demnitari cât şi cei mici, iar din

secolul al XVI-lea numai miliarii marilor dregătorii. În secolul al XVII-lea noţiunea de iliegător va ajunge sinonimă cu cea de boier, formularea „a *boieri”* pe cineva, însemnând nu a-i da pământ, ci o dregătorie. Dregătorii ci au împărţiţi în două categorii, cei ce sjqjeau statul, ca şicui, lt) fatul-stierulji cei care făceau domnitorulu Tservicii personale, ni postelnicul, paharnicul, cămăraşul. Dregătoriile au fost adoptate în Ţările Române din Bizanţ, prinâilieră sud-slavă. De la sfârşitul «ocolului al XV-lea, dregătorii au început să poarte, în documente, nilul de „mare”, „vei”. Marii dregători în Ţara Românească erau în Necolul al XVII-lea: banul, logofătul, vornicul, spătarul, vistierul, paharnicul, comisul, stolnicul, postelnicul, clucerul, slugerul, pitarul, serdarul, aga, şetrarul, portarul, armaşul, iar în sfatul domnesc, denumit divan mai târziu, intrau în secolul al XVIII-lea 12 boieri, de la ban la comis şi ei formau boierimea de clasa I. Ceilalţi, până la clucerul de arie, erau de clasa a II-a.

În Moldova dregătorii erau: logofătul, vornicul, hatmanul, postelnicul, spătarul, paharnicul, vistierul, stolnicul, comisul, medelnicerul, serdarul, clucerul, slugerul, jitnicerul, pitarul, şetrarul, armaşul şi aga. De la marele logofăt, la marele vistier, dregătoriile intrau în sfat. Ierarhia a fost riguroasă, dar a variat în timp, astfel în Moldova, până la sfârşitul secolului al XVI-lea, în fruntea dregătoriilor era marele vornic, pe urmă, marele logofăt.

Atribuţiile dregătorilor erau proprii dregătoriei ori delegate, din poruncă domnească. Unii dregători îndeplineau diferite însărcinări putând fi trimişi soli în alte ţări, sau chiar numiţi conducători de oaste. Dregătorul putea să-şi trădeze Domnul, dându-i sfaturi rele în cadrul sfatului domnesc, să nu execute o poruncă domnească, să judece strâmb, când era „rânduit”, delegat să judece, să refuze să-l însoţească pe vodă la război, să dezerteze ori să treacă cu ceata lui contra oştirii domneşti.

9 5

Până în secolul al XVIII-lea, dregătoriile nu erau retribuite cu leafa, dregătorii fiind răsplătiţi prin scutiri de dări sau deţinerea unor venituri domneşti. Postelnicul avea, de exemplu, pârcălăbia Iaşilor. Trăind din *„mila”* domniei, pentru slujbele făcute boierii obţineau atât venituri licite, cât şi ilicite, de la mită la trafic de

7

Influentă şi furt de moşii. Abuzurile acestea se considerau toate

9 9 9

trădări fată de tron.

9

Din secolul al XVI-lea, denumirea de divan, pentru sfatul domnesc se impune, cuvântul turcesc desemnând consiliu şi tribunal suprem. Sfatul de taină al domnitorului cuprindea 12 boieri în Ţaraj Românească şi 8 în Moldova şi din secolul al XVII-lea, sfatul domnesc se transformă în sfatul ţării. În permanenţă domnia căuta diminuarea rolului sfatului, sau reducerea lui la calitatea de simplu consilier. Boierii dregători din sfat, pentru a slăbi puterea domnească! căutau să crească atribuţiile sfatului, să-i mărească sfera competenţelor, să impună doctrina politică conform căreia niciun domnitor nu poate conduce ţara fără a se consulta în toate problemele ni boierii, respectiv cu sfatul. Cronicarii Azarie, Gr. Ureche, M. (ostin spun explicit acest lucru.

În materie de atribuţii politice, în politica externă de exemplu, sfatul avea un cuvânt greu. Mihai Viteazul a fost nevoit să schimbe componenţa sfatului, atunci când l-a consultat în vederea reorientării politicii faţă de turci. Sfatului domnesc îi revenea şi supravegherea vistieriei, ceea ce însemna un control asupra veniturilor şi cheltuielilor domneşti.

Boierii, după rang, au fost mari, mijlocii şi mici sau boiernaşi, formând treapta sau clasa I, a II-a şi a III-a. Boiernaşii erau boierii mai săraci sau decăzuţi şi dintre ei domnitorul îşi recruta dregători pentru sarcini în interes personal, cămăraş, cupar. Ierarhia boierească ca şi cea a dregătoriilor era păstrată strict. Până în secolul al XVIII-lea numai boierii de rangul I şi al II-lea aveau drept să poarte caftan. (uvântul „căftănire" însemna o numire în funcţie. Boierii de rangul al 1 II-lea sărutau poala caftanului celor din treapta I, iar cei din treapta a II-a, sărutau mâna celor din categoria I. Boierii de rang egal îşi sărutau reciproc bărbile, când se întâlneau.

Atunci când se punea la cale un complot antidomnesc, boierii din aceeaşi categorie, întotdeauna cei din treapta I, pentru că erau cei mai puternici, se asociau. Uneori erau racolaţi şi cei din treapta a II-a, dar iţele se urzeau întotdeauna înăuntrul treptei I.

Prin numărul moşiilor, prin banii strânşi din dregătorii, prin poziţia avută în sfat şi prin importanţa dregătoriei, boierii din treapta I constituiau o forţă reală. Lor li se alătura întreg clanul, beneficiar al poziţiei deţinute de marele dregător. Prin intrigi se realizau facţiuni boiereşti pe baza intereselor comune şi comploturile aveau drept scop răsturnarea domnitorului şi înlocuirea lui cu altul, pe care-l puseseră în fruntea lor boierii grupării respective. O altă grupare putea avea alt candidat în frunte şi grupurile rivale, nu o dată, luptau pe viaţă şi pe moarte, pentru a-şi impune candidatul şi a triumfa odată cu el. Trădarea se pritocea în timp, prin acumulare de nemulţumiri din partea boierilor. Uneori era bine pusă la punct şi atunci cădea capul domnesc, alteori nu, şi capetele hiclenilor cădeau.

Candidaţii de drept la domnie, prin sistemul hibrid de succesiune din Ţările Române, erau foarte numeroşi, fără să mai adăugăm şi impostorii, şi ei cu toţii erau în atenţia

facţiunilor boiereşti. De cele mai multe ori, grupurile de complotişti apelau la un pretendent să le fie în frunte, dar şi diverşi pretendenţi negociau cu boierii pentru a şi-i face aliaţi.

Lecţia de trădare

Regele Ludovic cel Mare al Ungariei, în proclamaţia sa din 1365, îl considera pe Vladislav I Vlaicu, Domnul Ţării Româneşti, un trădător *„imitând obiceiurile rele ale părintelui său”.* inclusiv refuzul de a-l recunoaşte suzeran. Dar şi un grup de mari boieri sau arătat potrivnici Domnului, din motive pe care le putem doar deduce: puterea prea mare a voievodului, unele abuzuri ale lui, tendinţele lor centrifuge. Boierii nemulţumiţi îl trădează pe Vlaicu, fugind în 1374 din Ţara Românească în Ungaria. Boierii care plecau peste hotare fără încuviinţarea Domnului deveneau automat hicleni şi li se confiscau averile. Transfugii ajung la curtea lui Ludovic, unde primesc azil. Ei vor însă un ajutor concret împotriva Domnului, în ideea răsturnării lui. Boierii transfugi, primul caz de acest fel menţionat în istoria Munteniei, vor fi ţinuţi la Zolyom. Ni s-a păstrat şi numele lor: Stoican, fiul lui Dragomir, Danciul, Voicu, fiul lui Radoslav şi*, Jşeliborf curteanul intim a lui laicu Voievod*”, Feudalii fugiţi de la curtea lui Vlaicu îi aduc domnitorului acuze grave de trădare, în faţa regelui Ungariei. Ei susţin că vodă s-ar fi aliat cu turcii. Sensul trădării se schimbă. Trădătorii domneşti îşi acuză

domnitorul de trădare. Alianţa cu turcii înseamnă vinderea tării şi a

5»

credinţei creştine. Pentru această dublă trădare, Vlaicu merita cu

5 J

prisosinţă, susţineau boierii transfugi, să fie

răsturnat prin forţă.

Ludovic îi va scrie lui Benedict Henfi că, multe zvonuri despre Laicu Vodă şi despre turcit cari se zic a fi confederaţi, ni se aduc înainte*" şi-i va cere sfatul cum să acţioneze. Adevărată sau*

9

nu, acuzaţia că Domnul s-a aliat cu necredincioşii, vine în

7?

Întâmpinarea dorinţelor lui Ludovic de a supune Ţara Românească şi el ia de bune vorbele boierilor transfugi şi hicleni. Se va ajunge la un război, în care voievodul se pare îşi va găsi sfârşitul. Trădătorii şi-au văzut visul împlinit. Fapta lor rămâne reprobabilă, fie că Vlaicu» îi aliat ori nu cu turcii. În cazul că într-adevăr a făcut-o *„JSelibor, i urteanul intim „*a trădat regelui Ungariei un secret de stat. Dacă faptul nu era adevărat, la trădarea lor, boierii mai adaugă şi o calomnie.

Urmaşul lui Vlaicu Vodă va fijladuj-care şi el a refuzat Mi/cranitatea maghiară. A avut din două căsătorii, doi fii, pe Dan şi pe Mircea.

Potrivit cronicarului Chalcocondilas, Dan I ar fi fost răsturnat tir pe tronul tatălui său, Radu, în 1386, de către un complot boieresc, pentru că boierii *„obişnuâai Tărâu sta sub aceiaşi domnitori, dar thi [) acum le pare mai bine, schimbă principii, punând când pe unui când pe altuf",* Complotul boierilor trădători a avut succes şi Dan a fost omorât. La trădare, spune Chalcocondilas, boierii au fost instigaţi de Mircea, fratele lui Dan, care râvnea la tron. Dacă (într-adevăr aşa au stat lucrurile, Mircea l-a trădat nu numa [pe domnitorul legitim şi l-a ucis, dar a comis şFzgucrimă 1111 potrivă propriu Tui frateTRegicidul şi fratricidul au fost şi o trădare h moralei creştine.

9

Afurisenia Moldovei

Întemeierea Moldovei a implicat şi organizarea unei ierarhii bisericeşti şi Bogdan, Laţcu, Petru Muşat au avut desigur la curte un episcop. Petru Muşat a cerut Mitropolitului Antonie al Haliciului, prin 1378 – 1387, crede C.C. Giurescu, să-i sfinţească episcopi pe monahii Iosif şi Meletie şi a solicitat Patriarhiei de Constantinopol nă i recunoască. Recunoaşterea celor doi episcopi echivala şi cu u cunoaşterea Moldovei. Bizanţul era autoritatea supremă pentru legitimarea unui monarh, dar în cazul Moldovei curtea de la (constantinopol avea anumite reticenţe. Mitropolitul Teodosie a fost trimis de Patriarhie să se informeze asupra Moldovei şi asupra Uisericii ei, Constantinopolul urmând să-i preia conducerea. I >omnul, boierii şi clerul, care-l voiau ca Mitropolit al Moldovei pe U» sif, alungă misiunea bizantină. Patriarhul revine în forţă şi numeşte pentru Moldova, ca Mitropolit, pe Ieremia. Din nou iese la iveală leacţia antibizantină a moldovenilor care-l alungă pe Ieremia. Înainte de a părăsi ţara, în 1393, Ieremia a afurisit pe Domn, pe episcopii

Iosif şi Meietie, boierii şi poporul. Anatema aruncată a fost un fapt deosebit de grav. Blestemarea unei ţări era un gest destul de rar şi survenea în cazuri extreme, având adânci repercusiuni. Doar trădarea flagrantă a sfintei Biserici, erezie sau lepădarea de creştinism atrăgeau anatema, afurisenia.

Între Moldova şi Patriarhia de Constantinopol s-a deschis un puternic conflict, care doar în timpul lui Alexandru cel Bun va fi aplanat. Nici Ştefan Muşat nu acceptă sugestia Constantinopolului de a-i înlocui pe Iosif şi Meletie, cu ierarhii propuşi de Patriarh şi rămâne şi el în ochii grecilor un trădător al ortodoxismului, care are drept cap suprem Patriarhia constantinopolitană. Meletie şi Iosif sunt numiţi *„hoţi şi stricaţi şi prădători”* şi i se cere lui Stefan să

9 77 te 9 i i alunge. Celebră, prin limbajul ei

vehement, de loc creştin, e scrisoarea trimisă de Patriarh lui Iosif şi Meletie. Ei sunt făcuţi

9 9

episcopi mincinoşi, trădători a toate cele sfinte, *„oameni nedrepţi şi călcători de legi”, „<oameni răi, şi hoţi şi curvari şi prădători”,* fapt pentru care au fost caterisiţi şi afurisiţi.

Pentru că moldovenii nu s-au sinchisit de afurisenie şi nici

9

de voinţa Patriarhiei şi au persistat în trădare, Patriarhul, pentru a nu pierde complet ţara, trece la concesii şi ridică într-o primă etapă afurisenia asupra poporului, pe urmă pe cea asupra preoţilor. Domnul şi boierii rămân încă sub blestem, sub anatemă. Afurisenia nu i-a

9 1

folosit la nimic lui Antonie, Patriarhul de Constantinopol, iar Matei, urmaşul său, în timpul lui Alexandru cel Bun, îl va recunoaşte în sfârşit pe Iosif., *văfurisania”* s-a ridicat, conflictul a fost aplanat, iar moldovenii nu au mai fost consideraţi trădători.

9

O culme a trădării

Grigore Ureche scrie că pe tronul Moldovei, pre urma lui Roman vodă au stătut la domnie Ştefan vodă, carile au avut doi ficiori, Ştefan şi Pătru… pricindusă (certându-se) pentru domnie, au fugit Ştefan, fratile cel mai măreţ la Cazimir, craiul lesescu, poftindu ajutoru împotriva frătăne-său, lui Patru. *„Cu sprijin unguresc Petru va lua tronul, iar Ştefan, la rândul său, cu ajutor străin, polon, va veni să-l răstoarne. Pentru coroană fraţii intră în i A/boi şi trădează legătura de sânge şi legea creştinească. Pentru nimgerea ţelului, (domnia), cei doi recurg la ajutor străin, acordat, nident, cu scopul*

satisfacerii unor interese, care nu concordă cu h le larii. Este deci şi o trădare de patrie.

O cronică lituaniană vorbeşte de Iurie Koriatovici, pe care moldovenii l-ar fi chemat să le fie domn, iar după un timp îl vor fi Adu şi îl vor otrăvi. În urma asasinării domnitorului, regicid, boierii Inc nu alt act de trădare, care se va repeta multă vreme în istoria noastră.

Prin acceptarea actului omagial din 13 faţă de regele Poloniei, Ştefan Musat comite o trădare a propriilor interese şi a (Aiii. Pentru că polonii l-au pus pe tron, el era complet înfeudat acestora. Jură că va merge la război, contra oricăror duşmani ai Coloniei, *„împotriva Craiului Ungariei, împotriva Voievodului Itusarabiei, împotriva turcilor, împotriva tătarilor, împotriva /iruşilor".* dacă va fi nevoie, fără a ţine seama dacă are sau nu vreun câştig din acest lucru, dacă e sau nu în interesul ţării. Boierii jură şi ei că vor face întocmai, fiind astfel părtaşi la trădare. În plus, boierii mai jură în faţa regelui polon că dacă Domnul *„ar gândi sau ar voi M) puie ceva la cale în contra"* suzeranului, atunci ei să-l părăsească ni s-a lupte chiar împotriva lui. Acest act omagial e unic în istoria noastră şi el dă dezlegare boierilor la trădarea şefului statului, dacă neesta nu urmează pas cu pas politica impusă de ţara vecină. E o legitimare a trădării, o culme a ei. Cu toate că Ştefan a acceptat acest act oneros în favoarea lui Vladislav Iagello, al soţiei lui I ledvigajJ a urmaşilor lor, regele îşi trădează fără scrupule vasalul, când e atacat de unguri. La cererea de ajutor militar, nu primeşte niciun răspuns.

Boierii vor prinde curând gustul trădării şi luptele nesfârşite pentru tron, urmarea cea mai tristă a lipsei unui principiu ferm de succesiune la domnie le dau un minunat prilej de afirmare. *„Letopiseţul de la Bistriţa"* spune că pe Iuga Ologul, urmaşul lui Stefan Musat, *„l-a luat Mircea Voievoci* din Ţara Românească. Înţelegem că Mircea l-a răsturnat din domnie şi I a făcut prizonier. Evident că şi

trădarea boierilor a contat în această acţiune.

9

Autocratul trădat şi trădător

Dreptul lui Alexandru cel Bun la domnia Moldovei se întemeia pe descendenţa sa, fiind fiul lui Roman Muşat. Sistemul succesoral în Ţările Române era electiv-ereditar şi se desfăşura în *y* >»

cadrul dinastiilor Basarabilor şi Muşatinilor. Acest sistem îndreptăţea aspiraţiile la tron ale tuturor fiilor legitimi sau nelegitimi şi chiar ale altor rude ale Domnului.

Alexandru cel Bun îl va recunoaşte ca suzeran al său pe regele Poloniei, Vladislav Iagello, în 1402. Pentru încheierea actului omagial, e trimisă în Polonia o solie boierească, condusă de Costea Valahul, care e silit de Iagello să-l înştiinţeze de îndată ce Alexandru şi-ar schimba credinţa faţă de el, deci să-şi trădeze suveranul. Actul de vasalitate va fi

— >

repetat de mai multe ori şi Alexandru se va arăta loial Poloniei, ajutând-o în luptalcujeutonii-Poloniei însă, îşi va trăda vasalul, întâi netrimiţându-i niciun ajutor atunci când turcii atacaseră Cetatea Albă, pe urmă încheind tratatul de la Lublau, din 1412, cu Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei. Tratatul polono-ungar avea o-câauză secreta, care prevedea împărţirea Moldovei între semnatari, în cazul în care această ţară nu îl va ajuta pe Sigismund în războiul antiotoman. Iorga caracteriza tratatul de la Lublau ca *„un act de grosolană trădare"* a lui Iagello, faţă de Alexandru. Cu toate acestea, Vitold, Marele duce al Lituaniei, îl calomniază tot pe domnul Moldovei, faţă de Sigismund, spunând că *„unelteşte contra voastră, contra noastră, contra întregii creştinităţv.* La Luck, în 1429, Vitold şi Sigismund îl acuză deschis pe Alexandru de trădare şi cer împărţirea Moldovei. Falselor acuze de felonie li se opune chiar regele Poloniei.

Alexandru cel Bun, la sfârşitul domniei, nota C.C. Giurescu, îşi va trăda însă suzeranul, pe regele Poloniei, lagello şi se va alia cu Swidrigailo, noul duce al Lituaniei. Acesta, pentru a fi rege al unui regat independent, nu va ezita să ia armele contra Poloniei, deşi Vladislav lagello îi era frate. Sigismund, regele Ungariei, îşi trădează şi el fostul prieten, pe regele polon şi susţine cauza lui Swidrigailo, aliat cu Alexandru şi cavalerii teutoni. Cu sprijin tătăresc, Alexandru va ataca Liovul şi Oamenita şi va obţine o mare pradă de război. >» *

Trădarea voievodului moldav faţă de suzeran s-ar putea explica

1*1111 dorinţa de răzbunare contra umilitorului tratat de la Lublau, mic prevedea împărţirea Moldovei şi despre al cărui conţinut

Alexandru aflase în sfârşit.

Caruselul violenţei şi trădării

Perioada 1432 – 1457, cuprinsă între moartea lui Alexandru» îl liun şi urcarea pe tron a lui Ştefan cel Mare, e una dintre cele mm frământate din istoria Moldovei. Fiiijegitimi ş-elegijir-ailui Alexandru cel Bun se luptă pentru corqan-Tipsa-inui sistem nucccsoral precis Tacand poîl Fcompetiţia. Boierii se împart în labere adverse şi susţin fiecare propriul candidat, iar cei înfrânţi devin *hiclenia*dică trădători. Nu odată, o parte ori chiar toţi linierii, care-l susţinuseră pe vreun vlăstar domnesc, îl vor trăda, tini varii motive şi vor trece de partea altuia. Hiclenia, trădarea boierilor, adesea îl costa pe domnitor nu doar tronul, ci şi viaţa. În luptele interne, e prezentă intervenţia străină, polonă sau ungară şi luberele vrăjmaşe trădează interesele ţării pentru interese proprii.

Perfidia şi viclenia boierilor, despre care s-a spus căjir fi de origine slavo-bulgară, corupţia acestei clase sociale, aplecarea ei ipre intrâg Tşi uneltiri contra

domnitorului, duc la trădarea de neam, – le patrie, precum şi a jurământului de credinţă dat „i*unsului lui – Dumnezeu* boierimea, afirma V. Drăghicescu, *„străină de wntimentele neamului de neam şi de marile lui interese, a făcut că luptele pentru tron ajunseră atât de sfâşietoare la noi şi duseră fârile până în fundul celei mai adânci prăpăstii morale* Dar această boierime era la urma urmei clasa conducătoare şi era normal să fie

preocupată de consolidarea propriei poziţii şi puteri. Optând pentru unul dintre candidaţii la tron, boierii acţionau conform propriilor Interese. Interesele variau de al un grup la altul, dar şi de la boier la boier în cadrul aceluiaşi grup. În timp ce unii căutau să-şi consolideze poziţiile şi chiar să obţină moşii în plus, alţii căutau să le ia locul. În acelaşi grup erau rivalităţi şi frustraţii deveneau virtualii complotişti şi trădători. Domnul nu-şi putea mulţumi toţi suporterii.

Tronul lui Iliaş, urcat ladornârie în 1432, era râvnit de Ştefăn, iratele lui după tată TÂcesta, ajutat de mamaia, Stanca, începe urzeala unui complot, care împinge boierii la trădarea domnului legitim. Iliaş o va prinde şi o va executa prin înecare pe Stanca, între Iliaş şi Ştefan va începe un război fratricid, în care boierii devin pe rând „hicleni”, în funcţie de sorţii luptelor. Boierii Giurgiu, Mihu, Petru, Negrilă, Manoil, Oană, sub motivaţia că slujesc instituţia domniei şi nu pe domnitor, intră în caruselul trădării. Cei doi fraţi, Stefan şi Jliasvoie-nevoieajunge la o înţelegere şi vor hotărî să împartă. domnia şi tara. Diarhia va dura până în 1442, când Iliaş, cu toate jurămintele de credinţă primite de la boieri şi înciuda prornïsiï Tnilo Fde loial itateale frajelulsau-va filtrădat şi răsturnat de la tron. În 1444, pentru a i se închide definitiv accesul la scaunujfvedel Stefan. Dar autorul teribilei mutilări nu va scăpa de griji, pentru că Petru, un alt frate,

sprijinit de Iancu de Hunedoara, îşi revendică dreptul la coroană, începe o nouă domnie în comun, dar cu toate că Ştefan menţionează într-un hrisov „<*credinţa bunului frate Petru voievod*âl alungă de pe tron. Jurămintele de credinţă ale Domnului Ştefan şi ale boierilor, faţă de Petru, au fost trădate. Boierii, o parte din ei, din motive încă neelucidate, îl vor trăda în final şi pe Ştefan-astf-Roman, fiul lui jjmş cel orbit, va reuşi să-l prindă şi să-i taie capul

JÖupă ucid-Ştefan de către Roman al II-lea, domnia Moldovei e împărţită între el şi Petru, ajuns cumnatul lui Iancu de Hunedoara. Cei doi fraţi, cu toate jurămintele reciproce de dragoste şi de fidelitate, ajung repede la ruptură şi uneltesc unul contra altuia, trădându-şi legătura de sânge şi cuvântul dat. În 1448, în urma unui complot al boierilor trădători, Roman al II-lea va muri otrăvit şi Petrujal Uclea va ceda Chilia lui Iancu deââune Hoàra, cumnatul său care îl susţinealn-omrne. Astfel pentru interesele salepersonalei” va trăda interesele ţării. Şi-i va permite lui Iancu de Hunedoara *sa.* aducă în cetate o garnizoană maghiară-Petru considera Moldova bunul săujiprinurmare i se părea un drept legitim să înstrăineze Chilia. În fond era un grav act de trădare.

Un grup de mari boieri refugiaţi în Polonia, care aveau în frunte pe pârcălabul Manoil, logofătul Mihu, Duma Braevici, îl susţineau pe Alexăndrel lMronul Moldovei. El este fratele mai mic al lui Roman al II-lea şi în 1449 e aşezat pe tron cu sprijin polonez» le către boierii fideli lui şi Poloniei. Între timp a mai domnit sporadic yi (iubă LVD – dăj poate alt nume al generaluluijuigurjisupor trimis tic Iancu de Hunedoara să îl ajute pe Itetru al II-lea. Pentru că Alexăndrel era prea tânăr guvernarea o avea de fapt mama sa Marinca şi boierul Manoil, pârcălabul de Hotin. Boierii şi-au văzut visul cu ochii. Guvernează ţara. Împotriva lui Alexandrei sejridică liogdan al II-lea, fiul nelegitim aflui Alexandrinei Bun. Între Alexanefrë Tsi

Bogdan-rTTTeaâvmavea loc lupte grele şi mulţi boieri din Moldova vor oscila între cele două partide. În 1450, cu sprijin polon, Alexăndrel intră în Moldova. Bogdan al II-lea şi-a plasat trupele în codrul Crasnei. Jan Długosz relatează că Bogdan în îi întins o cursă invadatorilor. Din 29 august, până în 5 septembrie, miibele tabere duc tratative, Bogdan obligându-se ca în cei trei ani piină la majoratul lui Alexăndrel, timp în care va conduce Moldova, s»", plătească regelui Poloniei anual 700 degalbeni. Polonide acord ca Bogdan să fie locţiitorul moştenitorului lggiţim şi îngep i ed agerea. Voievodul însă îşi trădează cuvântul dat şi ordonă atacul nsupra polonilor. Numai că ofensiva nu-i ia pe nepregătite, pentru că Bogdan însuşi e trădat de un boier, „un diiac" precizează Gr. 11 reche, care dezvăluie planul de atac duşmanilor. Cu toate acestea, Alexăndrel e înfrânt şi se reîntoarce în Polonia, dar susţinătorii lui

— 7 5

nu abandonează ideea răsturnănitm-ogăanTScopurile lor s-ar putea realiza printr-o alianţă cu Petru-zis Aron şi el fiu nelegitim al lui Alexandru cel Bun. Urma ca Petru şi Alexăndrel, conform unei inâelegeri întărite printr-un cumplit blestem, după victoria împotriva lui Bogdan al II-lea, să-şi împartă domnia.

Bogdanâl U-lëa Tdupă victoria contra lui Alexăndrel, intră în Suceava cu boierii credincioşi şi cu steagurile lor. Cei care îl însoţesc, lac parte din partida norocoasă, victorioasă. Ceilalţi au fugit sau au murit. Mitropolitul care păstorea la Suceava, l-a uns degrabă cu mirul sfânt pe noul Domn. O mai făcuse şi cu alţii şi va mai face r > >

acest lucru şi pe viitor de două ori. Prima grijă a boierilor care l-au susţinut pe Bogdan al II-lea să urce pe tron a fost evident să obţină hrisoavele domneşti care îi făcea proprietari peste averile celor biruiţi şi fugiţi, ai hiclenilor din acest moment. Grija cea mare a lui Bogdan era însă pribeagul Alexăndrel, care, hicleanul, oricând, cu

sprijin polon şi al boierilor hicleni care îl urmaseră în pribegie se putea

Întoarce. Se va încheia pe acest considerent o înţelegere între Domn şi starostele Podoliei, Ditrih Buczacki, prin care oficial îl roagă să intervină pe lângă regele Poloniei, Cazimir, ca să-l expulzeze de lângă graniţă pe trădătorul Alexăndrel şi pe susţinătorii lui, iar neoficial, să-i devină informator şi spion. În contract se stipula obligaţia starostelui de a-l informa în timp util de orice primejdie 1

ar amenința „ori de la cine şi din orice parte”. *Starostele a fost deci* convins să-şi trădeze regele şi pe prietenii lui, panii care îl ajutau pe Alexăndrel. Este pentru prima dată când avem un document scris.

În care părţile se angajează într-o afacere de trădare. Ba mai mult.

În contract se stipulează şi preţul trădării, ceea ce este un fapt uluitor.

Bogdan al II-lea, pentru trădarea starostelui îi va plăti *„în fiecare* an câte 400 de zloţi turceşti şi câte zece vase de vin de Malvazia, şi *în >*

câte zece bucăţi de camhă şi cinci de cufterie şi câte cinci de pânză”. După cum vedem, starostele trădător avea gusturi alese în materie de băutură şi de îmbrăcăminte.

y

Ca liniştea tronului să fie cât mai sigură, Bogdan va da la 11 februarie 1450, din Roman, un act adresat lui Iancu de Hunedoara, făcătorul şi desfăcătorul de domni în Muntenia şi Moldova. Prin

y

acest act Iancu e numit, *părinte”* al său şi rugat „j*ă ne ocrotească sub mâna sa şi să ne apere de orice duşmani ai noştri”.* La sfârşitul actului, printre martorii care l-au garantat, îl găsim şi pe Ştefan, viitorul Ştefan cel Mare; *„<credința iubitului meu fiu, Ştefan voievod”,* într-un alt

document către Iancu, căruia i se cere din nou protecţie, deci intervenţie străină, Bogdan spune: *9Îşi de asemenea noi să nu avem nicidecum să dobândim cu sabia Chilia, jară voia părintelui nostru".* Şi Bogdan, ca să nu-l răstoarne ungurii, e silit să facă concesii mari, *părintelui*", chiar dacă prin aceasta se trădau interesele ţării. Cei veniţi la tron cu sprijin polon, făceau şi ei, la rândul lor concesii altor *părinţi".* Luptele interne au favorizat amestecul străin şi acest lucru a pricinuit mult rău ţării.

În anul 1451, luna octombrie 16, a venit Petru voievod... la Răuseni... fără veste3 şi l-a *prins pe Bogdan, care „era amet*it de vin" ş±I-a tăiat capuv. Cronica*rul spune ca PefnTAron" a înşelat* străjile lui Bogdandarin re*alitate a fost o trădare a acestor gărzi.*

Mimare a unui complot urzit de Petru Aron şi boierii opozanţi lui llogdan, care se hicleniseră. Capul Domnului a căzut şi boierii în majoritate au optat pentru Aron, iar tânărul Ştefan nu a avut altă noluţie decât fuga, dacă dorea să-şi salveze viaţa.

Petru Aron, odată scăpat de rivalul său, nu s-a grăbit să pună în aplicare înţelegerea întărită cu jurăminte şi blestem pe care o Meuse cu Alexăndrel. El a trădat cu bună ştiinţă jurământul, ba mai mult, a început a urzi un plan ca să-l asasineze, o crimă în plus pe tullet care nu îl deranja prea mult. Petru Aron, cu ajutorul aurului ţi al promisiunilor de moşii şi de mărire, a convins un grup de linieri din anturajul lui Alexăndrel să-şi trădeze stăpânul şi să-i dea otravă. Boierii trădători au realizat asasinatul, la Cetatea Albă, şi ningur Domn ramanp Mihul, Manoil, etc., au liăilat interesele familiei lui Ilie vodă cel orbit, pentru care atâta luptaseră şi au trecut de partea lui Petru Aron. Lor Hs-a adăugat şi mitroolitnimic de crima de la

HAuseni şi l-a miruiţ cinnoul vpdă.

Petru Aron recuză alianţa cu Iancu de Hunedoara pe care o perfectase Alexăndrel şi-şi manifestă dorinţa de a

reintra în stăpânirea l hiliei. Dorinţa lui de a se emancipa de sub suzeranitatea Ungariei, în condiţiile în care nu avea un puternic sprijin polon, nu avea însă nicio şansă.

A

În 1456, Aron trimite o solie la sultan, condusă de logofătul Mihul (Mihu) sau Mihai, ca urmare a cererii turcilor ca Moldova să plătească 2000 de zloţi ungureşti. *„Era pentru întâia dată când se filcca o asemenea cerer & TUH alt domn ar fi respins-o, Petru însă care n-avea în el nimic eroic, hotărăşte să se plece” (C.* C. (iiurescu). Motivarea acceptării suzeranităţii turceşti este exprimată astfel în documentul elaborat la Vaslui, unde Domnul şi marii boierii;

nu ţinut sfat: „a ne apăra nu este cu putinţă, pentru că nu avem sprijin şi nici ajutor în nicio parte”, *deci* „să ne plecăm capul în litiu acelei păgânităţi, şi să dăm ce vom putea să-i îmblânzim”. *Se hotărăşte plata a 2000 de galbeni ca tribut, ca* „să nu piară ţara noastră” *şi* „ca să ne fie pace”.

Logofătul Mihul va fi trimis în solie la sultan ca să-i facă cunoscut acceptul Moldovei. Sultanul îi va răspunde sec, că a primit solia şi că va aştepta 3 luni, pentru ca în schimbul păcii să primească haraciul promis*: „După trecergo-acesi-yoi* trimite pacea, dacă însănuâi voi primiistiţi ce vă aşteaptă”.

Hatişeriful, considera Constantin Giurescu, „nu impune nicio îndatorire şi nu acordă niciun privilegiu. E o simplă înştiinţare că va fi pacet câtă vreme vor primi banii. Dar tocmai aceasta o urmărise şi domnul şi boierii... ei sperau să aibă pace... Acesta era scopul misiunii lui Mihail... Nu era vorba câtuşi de puţin de o încorporare a ţării în imperiul turcesc... încorporarea s-a făcut în urmă pe nesimţite prin asimilare cu situaţia Ţării Româneşti, contribuind la aceasta luptele pentru tron, decăderea organizaţiei militare şi progresele turcilor la nordul

Dunării. La început autonomia era deplină… o «închinare» a tarei n-a fost… Cu excepţia perioadei de la 1473 – 1488 când se află în război cu turcii, Ştefan cel Mare a plătit (şi el) tribut sultanului".

Jstoria României*", vol. II, consideră actul din 1456 ca o trădare a marii boierimi: „*Acceptând-capitularea de Jal-sJuLJ intejx-idj-jdj-nlorjale de clasă, marea boierime dovedea încă o dată că pune aceste privilegii mai presus decât independenţa tării".»

Jstoria medie a României *1966, ţine să precizeze că* pentru a-şi păstra privilegiile şi de teama maselor populare boierimea refuză să lupte pentru apărarea independenţei ţării*" în 1456 şi hotărăşte plata tribului.*

Actul a fost o opţiune, o soluţie care atunci părea domniei şi boierilor cea mai nimerită. De puţine ori opţiunile politice ale Domnului concordau cu cele ale sfatului, dar acum, la unison s-a căzut de acord. În acel moment ţara nu era pregătită de un război cu turcii, fiind după o lungă perioadă de anarhie şi lipsită de aliaţi.

În 1455, la Hotin, Petru Aron a dat un act prin care a făgăduit *slujească credincios"* regelui Cazimir *până la moarte".* Este o închinare, o recunoaştere a suzeranităţii Poloniei care cuprinde şi obligativitatea Domnului de a trăda dreptul ţării la azil politic, el fiind nevoit să-i extrădeze pe fiii lui Sidachmet, fostul han tătăresc. Cazimir nu promite în schimb nimic concret voievodului moldovean.

Universul trădării în timpul lui Mircea cel Bătrân

Mircea cel Bătrân, intitulat cu atâta pompă, „*<cel întru Hristos Dumnezeu binecredinciosul şi binecinstitorul… mare Voievod şi Domn, cu mila lui Dumnezeu stăpânind şi domnind toată Ţara IIn-rovlahieia av*ut o domnie lungă şi glorioasă, umbrită însă de trădări. Deşi Leunclavis îl considera pri*ncipe între creştini cel niii viteaz şi cel mai ager", n-a* putut scăpa de hiclenie, hainie",

rtoto în/*inelitatis", inf*racţiunea la modă a lumii medievale. Cu toate că a fost biruitor asupra turcilor la Rovine, în 1394, lipsit de forţe Miliciente/el va fi nevoit să se retragă spre Argeş, spune C.C. (liurescu şi aici, într-o nouă ciocnire cu Bajazid v-JIJnMnt. În I l o5Jl găsim pe Mircea pribeag la Braşov. Cum se explică însă pierderea tronului?

*„Istoria României*vol. II, 1962, afirmă că boierii speriaţi Je cele petrecute la sudul Dunării (desfiinţarea de către turci a boierimii lui Şişman), au dat la început lui Mircea *„un concurs vremelnic la eforturile generale ale ţării", participau şi ei la tijuârarea împotriva cotropirii otomane".* De precizat că formularea*, participau şi ei* e tendenţioasă, pentru că boierii cu cetele lor participau în primul rând la război, obligaţie faţă de domnie rezultată din contractul vasalic, pe urmă doar ei aveau cunoştinţe şi deprinderi militare şi constituiau adevăraţii osteni. Oricâtă vitejie şi entuziasm

9 9 9 J 9

Ilovedeau ţăranii „luaţi de la coarnele plugului" *în război, ei nu ne» soldaţi şi e grex Tdecrezut că puteau fi superiori ienicerilor şi ipahiilor, oştas-e-ta-rqonistai armatei otomane. Lucrarea mnintită, mai afirmă că,* „îndată însă ce primejdia se îndepărta, mneepea anarhia, cu certurile şi luptele ei sterile şi, în acelaşi timp, primejdioase pentru integritatea ţării". *După Rovine, primejdia otomană nu dispăruse, turcii au suferit o înfrângere, au pierdut o bătălie, dar nu au pierdut războiul. Dovadă că la puţină vreme, undeva pe Argeş-Mircea e bătut. Ştefan Ştefănescu spune ea după Rovine,* ZTpartea boierimii, ostila ideii de a susţine un efort militar prelungit şi temându-se de creşterea autorităţii domnului, care putea fi îndreptată şi împotriva ei, a căutat să-l scoată din domnie şi să pună în locul lui (Mircea) pe un pretendent Viad, intrat în istorie sub numele de Vlad Uzurpatorul".

*O grupare a boierimii „*ademenita *de turci, l-a trădat pe Mircea, afirmă Nicolae Constantinescu, pentru că „*boierimea avea propriile ei interese economice şi politice, iar acestea nu coincideau totdeauna cu ale domnilor aleşi de ea, mai cu seamă dacă aceştia

9 1 9

Îşi manifestau din plin puterea cu care erau investiţi, ei neîmpăcându-se cu creşterea autorităţii centrale. Cântărind, în conjunctura dată, între poziţia domnului din ţară şi puterea externă reprezentată de turci, o parte din boierii lui Mircea cel Bătrân au găsit atunci prilejul să se scuture de sub autoritatea acestuia şi să/ prefere pe omul ales de turci... „B*oierii trădători găsesc sprijin şi la Ştefan I al Moldovei, urmaşul lui Roman.*

Vlad *„Uzurpatorul719* cel îiâfavoarea căruia o parte din boieri îl trădează pe Mircea erajiuliui Danldeci nepotul voievodului. Prin această trădare, se va inaugura în istoria Ţării Româneşti, lungul şir de uzurpatori, care adesea se ridicau împotriva domnilor legitimi. Sistemul succesoral la tronul Ţării Româneşti şi a-l Moldovei, mai

5 9 9

bine zis lipsa unui sistem precis, lăsa porţi deschise ascensiunii uzurpatorilor. La tron era îndreptăţit să aspire orice vlăstar de *„os domnesc”.* urmaş legitim ori nu. Mai mult, formulările din unele documente, ca cel din 1404 – 1406, al lui Mircea cel Bătrân, *9Îşi după moartea domniei melet pe cine va alege Domnul Dumnezeu să fie domn al Ţării Româneşti, din rodul inimii mele, sau din rudele domniei mele, sau din alt neam... „o*ri cel din 1434 a lui Stefan al

5

II-lea al Moldovei, *Jar după viaţa noastră, cine va fi domn ţării noastre, dintre copiii noştri sau dintre fraţii noştri, sau pe cine îl va alege Dumnezeu să fie... dem*onstrează concepţia fatalistă a succesiunii, permite o

şansă uzurpatorului. Dacă el, în încercarea sa nu reuşeşte, e blestemul lui Dumnezeu. Dacă însă a biruit, e

9 9 7 7

semn divin, pentru că *„aşa a vrut Dumnezeu” y* ca *„urmare a păcatelor noastre”.* cum menţionează un alt document. Este în fond, capcana esenţei divine a domniei: *„Domn din mila lui Dumnezeu”.* Ştefan cel Mare, care l-a răsturnat pe Petru Aron şi s-a încoronat Domn, era convins că Dumnezeu i-a dat domnia. Grigore Ureche în *„Letopiseţ”* admite că pe domn *„Dumnezeu l-au lăsat şi judeţul său cel ceresc pre pământ i-au dat”* domnia, dar, observă Vlad Georgescu, *„îngrădeşte numărul mulţilor aventurieri care-şi descopereau subit originea divină pentru a-şi justifica ambiţiile domneşti prin conceptul «osului domnesc» conform căruia, nu se nule «altuia domnia, fără carile nu va fi sămânţă de domni»; nici hurul divin şi nici sămânţa domnească nu-l împiedică însă pe Invehe să admită regicidul dacă vodă încalcă principiile statului hoicresc”.*

Vlad *„Uzurpatorul”* mai *român în mâna turcilor”.* după expresia lui P.P. Panaitescu, era reprezentantul unei facţiuni boiereşti care considera formula conciliatorie cu Stambulul, mai

7

«vantajoasă decât războiul propus de Mircea. Această grupare a uviit în politica externă o altă opţiune şi l-a trădat pe Domn, nu Instituţia domniei. În fond, ei credeau că pentru ţară şi pentru Interesele lor varianta conciliatorie cu Poarta e preferabilă. Au pus în practică, pentru salvarea ţării, o altă alternativă, chiar cu preţul lifidării. Sultanul, la rândul său, a renunţat la formula paşalâcului în desfiinţarea boierimii, la introducerea cumplitului sistem timariot. tu concepţia politică a islamului, lumea era împărţită în trei zone: teritoriul aflat sub autoritatea legii islamului, *„daral-islam „Casa*

*Islamului*cel al*, ghiaurilor", y-dar al-hâ*rbee urmează a fi cucerit *şi „daral-ahă",* sau *„Casapactului*", teritorii tributare, beneficiare «le unui statut autonom. Spre această formulă s-a orientat Vlad I Jzurpatorulsi la ea, plătind tribut spre sfârşitul domniei, va recurge fi Mircea celJBătran.

Un document emis de Cancelaria de la curtea de Argeş, la mai-l 396, j? omeneşte de *„Wlad Wyeuoda Bessarabie neenon (omes de Seurinio*" care nu e altul, decât VladJJzurpatorul care. beneficiind de sprijinul turcesc şi de trădarea unei părţi a boierimii, îi devenit domn. Nepotul lui Mircea, Vlad Uzurpatorul, a comis o dublă trădare. Una faţă de familie, ridicând sabia asupra unchiului ţii uita faţă de domnul legitim, căruia îi era dator supunere şi credinţă. mândifisă-seamajiasasinat pe

I) anj după cum-onsideră unii istorici, lucrurile, se complică şi l) ani>ejœa-razfiu. Aşa stând lucrurile, Vlad nu mai apare ca *„uzurpator".* ci uzurpatorul e însuşi Mircea. Oricum, în familia Basarabilor, s-a produs primul act al trădării. Urmaşii lui Dan numiţi Dănjsţi, vor fi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte cu

Drăculestii, urmaşii lui Mircea cel Bătrân. În cadrul acestei veritabile r 7 i vendete, caruselul trădătorilor se va ţine lanţ.

9 9

Cu toate că Vlad Uzurpatorul domnea la Argeş şi avea de partea lui pe cei mai mulţi dintre boieri, Mircea cel Bătrân stăpânea şi el o parte din ţară, poate Dobrogea şi avea alături câţiva boieri credincioşi. În aceste condiţii tulburi, va încheia Mircea, la Braşov.

9 9 7»

tratatul cu regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg. Regele Ungariei îl va sprijini contra lui Vlad Uzurpatorul, în recuperarea tronului. În Ţara Românească va fi trimis şi un spion, Ioan Tătar, care urma *iscodească,*

în taină şi în ascuns, şi să ştiricească despre turci şi despre alte noutăţi Mircea mai avea deci simpatizanţi şi în tabăra lui Vlad sau spera să-i determine pe unii dintre boieri să-l trădeze pe acesta şi să treacă de partea lui. Ispita trădării vine, după cum vedem, din ambele direcţii. Se creează astfel o bulversare a valorilor morale, a codului etic medieval. De drept, vasalul, adică boierul, era dator să respecte contractul vasalic încheiat cu suzeranul şi în primul rând să-i fie acestuia credincios, adică să nu-l trădeze. Actul hicleniei se traducea prin pedeapsa capitală. Boierii nu numai că sunt ispitiţi de cei doi competitori la domnie, să opteze pentru tabăra lor, dar implicit sunt disculpaţi de gravitatea actului trădării. Se creează în acest fel o periculoasă mentalitate a clasei conducătoare. Trădarea nu mai e privită ca un păcat, ci ca armă în arsenalul politic. Nu mai trece drept culpă, ci abilitate, diplomaţie, în lupta pentru putere. Trădând pe vechiul suveran în favoarea celui nou, boierii vor fi automat iertaţi şi toate moşiile le

9 9»

vor fi reconfirmate. Propriile interese boiereşti au devenit de acum încolo garante ale stabilităţii unei domnii. Făcând des apel la treceri dintr-o tabără în alta, pretendenţii la tron, devalorizează noţiunea de fidelitate, îi diluează încărcătura etico-morală. Trădarea loveşte

7 9

esenţa contractului vasalic şi al principiilor moralei creştine, şi devine o metodă de a supravieţui, a parveni, un mod al existenţei cotidiene. Astfel, hiclenia e la îndemâna şi latitudinea oricui, în funcţie de interesele de moment sau pur şi simplu de capricii. Conştient sau inconştient, boierii sapă în felul acesta puterea domnească, îl desacrailzează pe Domn, îl transformă în instrument al ambiţiilor şi intereselor lor. Când acestea nu mai coincid, ideea

II Adării reîncolţeşte. Vor cădea fie capetele boierilor, fie al domnului. I cele mai multe ori însă, pentru păstrarea tronului, vodă va face înecsii boierilor. Jocul intrigilor devine din unul întâmplător, unul obişnuit, un*, modus vivendi*

Răsturnat din tron de forţele boiereşti muntene, Mircea cel HAI i an, cu o mică parte a boierilor, rămaşi credincioşi şi cu ajutor de la Sigismund de Luxemburg, va porni lupta pentru recâştigarea Honului. De abia după Nicopole, 1396, Vlad poreclit *„Uzurpatorul”,* nepotul lui Mircea, va fi detronat, el căzând prizonierul voievodului hunsilvaniei, Ştibor. În sfârşit Mircea cel Bătrân va fi singurul «lăpânitor al Valahiei, până la *„Marea cea mare”.* Vlad *Jlzurpatorul”* nu este dat însă pe mâna lui Mircea, ca să-l judece ţi să-I pedepsească, cum ar fi fost firesc, ci este dus de Ştibor în Ininsilvania. Ştefan Ştefănescu spune că *părăsit de boieri, n / Uzurpatorul», a fost prins şi dus în Ungaria, unde Ştibor l-a (fi fii fişat regelui Sigismundr.* Vlad se afla*» ad Castrum Dombouicha”* mlică în cetatea Dâmboviţa, unde va fi asediat de Stibor. Boierii!

5?

lui Irădat evident şi el, rămas singur, se va preda *„cu soţia sa, cu Vii/fiii şi cu toată suita”* voievodului Transilvaniei. Desigur că Vlad în constituit un veritabil trofeu pentru Ştibor, dar şi un preţios pion, în sinuosul joc politic, cu atât mai mult, cu cât prizonierul se va dovedi cooperant şi dornic să-l slujească fără limite pe regele Sigismund. Era capabil deci să-i trădeze pe turci şi pe polonezi, nuc îl susţinuseră şi să treacă de partea ungurilor, numai ca să-şi păstreze tronul. Nu este exclus ca în discuţia avută cu Sigismund de Luxemburg, Vlad *„Uzurpatorul* să-şi fi oferit serviciile şi să-i h jurat credinţă. Termenul de credinţă devenise o noţiune fără

—»

«coperire, deja. În calculele sale, nu se poate ca regele Ungariei să nu şi ţinut seama şi de Vlad. Mircea cel Bătrân putea deveni mai uşor de supravegheat şi chiar manevrat sau ameninţat direct, dacă politica lui deranja Coroana ungară. Regii maghiari nu renunţaseră Inea la ideea suzeranităţii asupra Ţării Româneşti.

În 1397, imediat după ce Mircea redobândeşte întreaga domnie a ţării, sultanul Baiazid porneşte o campanie contra lui. I) comnul participase la cruciada antiotomană de la Nicopole, din I.196, *„ultima mare întreprindere internaţională a cavaleriei feudale”.* după expresia lui Gibbons şi îl răsturnase cu forte ungureşti pe Vlad. Pentru toate aceste infidelităţi el trebuia pedepsit. Mai grav în ochii turcilor era că întreaga boierime trecuse de partea lui

Mircea. Era aceeaşi boierime care nu cu multă vreme înainte se

j

arătase favorabilă unei înţelegeri cu turcii şi optase pentru formula închinării, renunţând la lupta antiotomană, ca strategie politică de salvgardare a intereselor ţării şi ale ei proprii. Aceeaşi boierime care trădându-l pe Mircea în favoarea lui Vlad, iniţiase noul curs al relaţiilor româno-turce, îl trăda acum pe Vlad în favoarea lui Mircea, ceea ce presupunea implicit şi aderarea la orientarea acestuia, deci război cu Imperiul. Turcii l-au considerat pe Mircea cel Bătrân un duşman al lor, iar pe boieri, trădători ai vechii înţelegeri încheiate sub Vlad. Era firesc ca Baiazid să treacă la represalii. În concepţia islamică asupra lumii, Valahia făcea parte din *„Casa armistiţiului”* sau *„Casa pactului*era teritoriu tributar porţii şi beneficia de a-tonomi-j-ronicarul Nesri scrie că Vlad *„Uzurpatorul”* era tributarul, *„haracgüzar”* al padişahului. Vlad s-a recunoscut vasalul sultanului şi a acceptat toate îndatoririle ce decurgeau din acest raport, în primul rând

credinţă, fidelitate. Boierii au subscris la actul de închinare, pentru că ei l-au impus în fond. S-a înfăptuit astfel o situaţie juridică, de drept internaţional, între Imperiu şi Valahia.

Trădarea sub impactul otoman

Sultanul, titlu oficial deţinut de conducătorii statului otoman din 1395, de la Baiazid I, se considera superior tuturor suveranilor lumii. În virtutea acestei poziţii de preeminenţă, sultanul nu putea să se demită a încheia cu vreun alt suveran un tratat bilateral. El acorda*, favoruri", privilegii unilaterale"* şi ideea de reciprocitate nu exista. Musta Ali Mehmed spune că*, JPE atunci orice privilegiu nu putea reprezenta decât realizarea voinţei unilaterale a suveranilor turci. Treptat însă, definitivarea lor se va face pe baza unor negocieri mai mult sau mai puţin îndelungate, diplomele imperiale numite ahidname reprezentând concluziile acestor negocieri".* Formula cea mai frecventă, pentru preîntâmpinarea războiului dintre Imperiu şi alte ţări, era încheierea unor *Jegăminte".*

Ai este *Jegăminte",* numite şi *„tratate vechi*" sau *„capitulată" iithidname),* dintre turei şi romani, îşi auânceplă-j-îKmpul lui Vliul*, Xhurpatoriif",* în Ţara Românească şi Petni Aranja Nr păstrează textul *unui" dHâdname*din j481, dintre Ştefan cel Mare şi Mohamed (Mehmed) alJMea, care este o reînnoire a vechiului legământ din 1456, primul *„tratat" moldo-txirc.*

Î*n istoriografia noastră a fost o adevărată dispută asupra autenticităţii acestor* „capitulaţi? 9, *întrebarea cheie fiind, dacă i ral mente au existat sau au fost un fals modern, confecţionat* „în perioada de redeşteptare a conştiinţei naţionale*", după formularea lui Ştefan Ştefănescu. El mai subliniază că*: „JSigur este faptul că, începând cu secolul al XVIII-lea, reprezentanţii Ţării Româneşti şi Moldovei, exponenţii partidei naţionale, au invocat, în toate împrejurările care puteau servi interesele

româneşti, «capitulaţiile» în bază pentru stabilirea poziţiei Ţării Româneşti şi Moldovei faţă Je turci prin tratate internaţionale. În tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774) îi mai aleslnlonve? Uia de la Paris (1858), «capitulaţiile» tiu fost luate drept bază de discuţie în ceea ce priveâtâorganizarea jri statutul internaţional al Principatelor Române *Din Convenţia de la Paris, aflăm că sultanii Baiazid I, Mohamed al II-lea, Selim I şi Soliman al II-lea au acordat Principatelor „*capjtulaţii*" care prevedeau autonomia lor şi reglementau legăturile cu Poarta. Ciudat este fep KTTcâturcii, la Taris7 mtR858, nu aucontestat autenticitatea „*icapitulaţ*iilor nu le-au socotit apocrife ori falsuri tardive.*

Dintre prevederile cele mai importante pe care le-a cuprins capitulaţia din 1391, de pe vremea lui Mircea cel Bătrân, amintim că ara Românească se va cârmui după propriile legi, voievodul va avea puterea de a face război cu vecinii săi şi de a încheia tratate de prietenie ţi era stăpân pe viaţa şi pe moartea supuşilor săi. Domnii se alegeau de către mitn-Românească, în poziţie de supunere faţă de Poartă, urma să plătească un tribut de 3.000 de piaştri roşiijn moneda (Arii sau 300 dejriaştride argint, în monedaiiircească.

*Din 1460 avem o altă „c-it] ţie?, referitoare laj/alahia (Ţara Românească), care faţă de cea veche, mai adaugă că „Tu*rensă nu se conestece în trebile ţării, nici să stăpânească, nici să vie în ţară, ci numai un singur trimis să vină, însă şi acesta numai cu învoire domnească; călătorind de la Dunăre până la Târgovişte, el să fie însoţit de un om domnesc şi, primind tributul, să se întoarcă iarăşi cu oameni domneşti până la Giurgiu, unde, numărându-se din nou banii în sumă de 10.000 de galbeni sultanini, să primească adeverinţă de la dregătorul acelui loc. De la Giurgiu, trecând la Rusciuc, să primească şi de acolo adeverinţă, pentru a nu rămâne domnul român

răspunzător de ce s-ar întâmpla cu banii pe drum”.

Din aceste menţiuni speciale, reiese evidenta neîncredere reciprocă a părţilor contractante, ele bănuindu-se de necinste, de trădare a înţelegerii. Stipulaţiile au fost precizate, mai mult ca sigur, în urma unor defecţiuni, când una din părţi nu a fost corectă, a trădat învoiala. Dar, în general, românii şi turcii se suspectau şi se acuzau reciproc de trădarea, fie a spiritului, fie a literei *„capitulaţiilor*

Încheierea unor *„legăminte*nota Mustafa Ali Mehmed *„,<devenise un fenomen obişnuit în relaţiile statului otoman, atât cu ţările balcanice, inclusiv Bizanţul, cât şi cu emiratele din Anatolia, fiind formula cea mai uzitată pentru evitarea unor noi ciocniri militare, deşi tot atât de frecvente erau şi încălcările acestor legăminte dintr-o parte sau alta”. S*ultanul, de pe poziţia sa preeminentă, în raport cu orice suveran, considera un drept al său şi nu o trădare a unui tratat, a literei sale, orice modificare o impunea. O asemeneajrecventă încălcare a *„tractatelor” s*ejeferea la început la suma tributului, care vaâunoaşte în timp, substanţiale creşteri. Voievozii români vedeau în desele cereri de mărire a sumelor datorate Porţii un abuz şi o trădare a unei înţelegeri prealabile. Mai grav va fi însă amestecul turcesc în alegerea domnitorilor, amestec care va degenera în numirea directă de către Poartă a domnilor români. Într-un *„ahidname” c*u Moldova se precizase clar că Domnii urmau să *„*să *aliagă de norod şi să se întăriască de la Poartă, ca să stăpâniască în cât vor trăi şi se vor purta cu căzuta supunire”.*

*„Capitulaţiile”, „intractaturile*fie ele falsuri moderne, cum considera Constantin Giurescu, fie acte autentice, cum afirmă noua istoriografie, nu erau *„legăminte”* rigide, de tipul contractului vasalic occidental, ci mult mai laxe. Accepiarêa-supâmênân fond a suzeranităţii, era privită de Domnii români ca o înţelegere, o răscumpărare a păcii.

Plătind tributul, ei aveau pace cu turcii. Ba unii mult, se puteau la nevoie şi baza pe un ajutor otoman, în caz de (presiune a vreunui vecin. Până la introducerea în Ţările Române a uşa numitului regim al dominaţiei otomane, în secolul al XVI-lea, otomanii au respectat în linii mari *Jegămintele*" cu Ţările Române.

Referirile din izvoarele turceşti la viclenia sau trădarea vreunui

voievod, arată că nu de puţine ori, încălcăm şi noi tratatele.

Asupra relaţiilor turco-române s-au enunţat diverse judecăţi de valoare, aprecierile mergând de obicei de la foarte negative spre negative. C.C. Giurescu considera că raporturile politice cu Imperiul < Homan aveau un caracter special, punctate însă de momente de ei i/ă şi cele mai acute astfel de momente au fost în secolul al XVIII

le-a şi la începutul secolului al XIX-lea., y*Poporul turc,* afirma C.C. (iiurescu, *este un popor cavaleresc: ştie să aprecieze curajul şi-l respectă; credem că acest element a contribuit să definească relaţiile politice speciale care au existat de la început între statul Ţării Uomâneşti şi Imperiul otoman".* Ce se înţelege însă sub termenul de popor cavaleresc? Are această noţiune conotaţii similare cu cea din Apusul Europei? Acceptând că turcii sunt loiali, fideli jurămintelor depuse, gata să moară mai bine decât să-şi calce cuvântul, gata să scoată Knbia pentru apărarea adevărului, a celor slabi şi năpăstuiţi, vom avea o Imagine denaturată asupra lor. Tarele caracterologice de care sufereau, perfidia şi în general mentalitatea orientală, cu tot ce înseamnă ea rău, trebuie bine analizate. În acest context, trădarea ocupă o dimensiune importantă în istoria şi viaţa turcilor.

D. Drăghicescu nota că Jstoria unui neam va fi, în

toate epocile, un fel de rezultantă diagonală a acestor două puteri: caracterul şi mintalitatea lui în ciocnire cu împrejurările, cu legăturile cari îl ţin strâns legat de vecinii săi, adică cu puterile şi pornirile acestor vecin*i-Sufletul românesc a fost* „de o simplitate corc-i va da un caracter primitiv, un aer rudimentar, necioplit, brut… voinţa… scăpată de frânele spiritului rafinat, va fi parcă şi moi viguroasă, şi mai ales va fi mai impulsivă şi mai puţin ordonată eu a romanilor. Caracterul român, nedomolit de o minte culturală şi îmbogăţită, va fi mai violent; perfidia lui va fi mai izbitoare; viclenia, în nemeşteşugirea ei, va fi mai brutală în concl*uzia lui*

Drăghicescu, în perioada secolelor XIV-XVI, românii prezentau o inteligenţă simplă, dar viguroasă, o imaginaţie vie, erau credincioşi şi superstiţioşi, aveau un caracter viteaz, individualist, crud, amăgitor şi făţarnic cu duşmanii. Sub impactul cu turcii, caracterul românilor va suferi o vizibilă alterare. O sumară privire asupra felului de a fi al turcilor otomani în perioada evului mediu, ne arată un popor primitiv şi mândru, dar o mândrie deseori prost înţeleasă, şi inconsecventă, putând repede să se transforme în nemăsurat orgoliu.

Şi oricât de mândru putea fi turcul ori de religios, era în stare, în momente de cumpănă, să adopte pentru a se salva, o penibilă umilinţă. Lipsiţi de cultură, groaznici jefuitori, pendulând între orgoliu şi umilinţă, terorizaţi de pierderea poziţiei, averii sau a vieţii, turcii vor face din delaţiune, intrigă şi minciună, un mod de supravieţuire şi parvenire. Ciubucul, bacşişul, mita, vor deveni o moda în Imperiu, însă ceva mai târziu, în secolufââr XVI-lea, iar cruzimea şi perfidia, reguli de conduită. Sistemul despotismului oriental, adoptat ca formă de guvernare politică, instaura teroarea, bunul plac, capriciul, violenţa, abuzul. Trădarea, în caracterul turcilor, s-a dovedit o constantă şi lunga istorie a Imperiului Otoman o

demonstrează. Trădarea faţă de cuvântul dat ghiaurilor, necredincioşilor, trădarea acestora în general, nu constituia nici un impediment, nici măcar mûrai; lil-wemê ce războiul sfanţ faţă de ei era Hneaâvantat de Alah. Să trădezi pentru a-ţi atingejun scop, era un luciu frecvent l-oartă-Cunoscând tarele corupţiei şi ale trădării, turcii înşişi căutau să-i convingă pe mulţi creştini, acordându-le ranguri înalte şi averi să-şi trădeze neamul, ţara, credinţa creştină. De multe ori reuşeau nesperat de uşor. O alianţă a unor monarhi europeni creştini cu păgânii, era evident o trădare a intereselor creştinătăţii în ansamblu, dar aşa ceva s-a făcut totuşi şi

9 9 9 9

e suficient să dăm doar exemplul Franţei catolice în evul mediu. Ea s-a aliat cu păgânii otomani.

Trecerea unor creştini la religia islamică, lepădarea de Cristos în favoarea lui Alah, făcea din ei nişte renegaţi. Renegaţi au fost nu numai dintre români, ci şi din alte neamuri. Ei sunt trădătorii

* 9

credinţei strămoşeşti şi prin faptul că, sfânta cruce s-a ridicat mereu contra semilunii, renegaţii devin şi trădători de neam. Dintre cei

WH de viziri ai Imperiului otoman, înregistraţi între 1323 sli922, dom 146 au fost turci, restul albanezi, croaţi, bosniaci, gruzini, Ilieci, italieni, etc. Toţi aceşti viziri, proveniţi din renegaţi, s-au fit Alat foarte capabili şi şi-au pus toate talentele în slujba Imperiului, ţilnii trădat credinţa, ţara şi neamul, pentru parvenire. Niciun român mu a ajuns vizir otoman, deşi renegaţi am avut destui. Cum s-ar putea explica acest lucru? Poate e vorba doar de o simplă întâmplare, dur poate că la mijloc e şi un calcul. Albanezii sunt cei mai numeroşi viziri alogeni. De asemenea albanezii erau înrolaţi şi în garda domnitorilor români şi au fost folosiţi şi ca trupe de pază. Ei s-au

dovedit fideli celor are i-au angajat, au demonstrat cinste şi credinţă. Nu au dat, în general, nicio bănuială că ar fi fost trădători. Românii nu se bucurau în ochii turcilor de prea multă încredere, ba dimpotrivă. Chiar şi cei pe care Poarta conta, Mihai Viteazul, lirrtncoveanu, Cantemir, ca să dăm doar aceste exemple, au trădat Imperiul şi încrederea pe care turcii o aveau în ei. Faptul că niciun lomân nu a ajuns vizir e şi un motiv de mândrie, noi neconcurând la ridicarea prestigiului turcesc, dar şi o dovadă a neîncrederii turcilor în fidelitatea noastră, dat fiind caracterul versatil, înclinaţia are Irădarejţe-careo manifestam. Nu am fost niciodată credincioşi turcilor, deşi am mimat deseori acest lucru. Idealurile şi interesele

— >

noastre, nu concordau cu ale lor.

Turcii, popor simplu şi primitiv, în general lipsit de cultură, dfideau dovadă de multă naivitate, puteau fi uşor păcăliţi, cu atât mai mult, cu cât îi orbea orgoliul şi îi conduceau instinctele primitive. Lacomi de bani, erau în stare de orice. Un singur exemplu poate fi edificator. În 1Stănileşti pe Prut, vizimicare îr-onjurasej>astea lui Petru cel Mare şi a lui Di mi trie Cantemir, în loc să-şi zdrobească adversarii şişaâiia prizonieri sau sitijligidă pe cei doi, se lasă cumpărat şi acceptă încheierea tratatului *„dejăngci vadul Huşilor*

Să încalce un tratat, să trădeze cuvântul dat unor creştini, nu era mare lucru pentru turci. Cazul lui Ioan Vodă cel Cumplit este clocvent. LaJloscani. Joan Vodăj-acceptat să se predea turcilor, după ce a pus condiţia de a fi dus Tviu în faţa sultanului ca să se disculpe. Cunoscând *perfidia otomana".* după cum spunea Haşdeu.

Ioan Vodă i-a cerut lui Ahmed Paşa să jure de şapte ori pe Corancă aşa se va întâmpla, dar în cort, cu tot jurământul solemn, el va fi ucis cu o lovitură de pumnal, de Cighaleg-Zade-Iusuf.

Trădarea era considerată de către legea islamică şi de către Coran, ca o crimă deosebi Tde-ravă. Nu să puteartrăda credinţa fată de Profitirifat-ëi Coranului, farăca vinovatul să

1 →., – *x*moara. Ca la orice nomazi şi la turci, relaţia de prietenie şi fidelitate, era considerată sfântă, trădarea prietenului se cerea spălată cu sânge. Orice act de trădare faţă de superior era aspru pedepsit. În cazul trădării sultanului, lucrurile erau mai complicate, aici cumulându-se două infracţiuni; una era un afront personal adus prin acest act padişahului şi alta era trădarea intereselor imperiului. Trădarea faţă de sultan se pedepsea invariabil cu moartea. Dar dacă-sultanul îşi trăda un aliat, un prieten sau cuvântul dat, faptul nu era considerat ca atare, ci ca o, gMa" manevră politică. Cu toate că turcii nu puneau mare preţ pe cuvântul creştinilor şi orice înţelegere cu ei stătea sub semnul suspiciunii şi era pasibilă de anulare, încălcarea de către creştini a unei învoieli, *„<capitulaţi",* devenea un act deosebit de grav, de care se făcea mare caz şi pedeapsa consta într-o expediţie punitivă. În 1444, se va semna un tratat de pace pe 10 ani între sultan şi regele Ungariei, Vladislav, tratat pe care ambiţiosul rege ungar îl va încălca, pornind nenorocita cruciadă de la Varna. În timpul luptei, turcii în *„vârful suliţelor,* scrie Camil Mureşan, *purtau mustrătoare frânturi din textul tratatului încheiat... pe care Vladislav îl călcaseadic*ă trădase înţelegerea.

pierderea neatârnării*, considera D. Drăghicescu,* pentru Ţările Române de la începutul veacului al XVI-lea încoace, faptul cel mai culminant (sic!) şi hotărâtor pentru rostul istoriei lor naţionale. Dominaţia turcească, care, mai ales la început, lăsa loc, în teorie, la un fel de neatârnare făţărită, ajungea de fapt la o adevărată subjugare, cu cât ne scoboram de-a lungul veacului XVI ŞI XVIII. Acest mare eveniment al istoriei noastre nu putea să nu aibă urmări

adânci şi foarte simţitoare pentru spiritul şi caracterul poporului român".

*Astfel, consideră autorul citat, asistăm la „*înmuierea şi pierderea acelei tenacităţi şi statornicii cerbicoase de voinţă a neamului nostru*" şi îndrăzneala, vitejia „s*e zdrobiră şi pieriră, în

— *cu* mai mare parte în luptele copleşitoare cu turcii". *Dacă „*voinicia.

Î*ndrăzneala şi vitejia*" nu au dat rezultatul scontat, ba mai rău, s-aurtliuhit şi au pierit, caracterul românilor trebuia să se remodeleze.

«A Ne adapteze noilor condiţii pentru a supravieţui. În locul voinţei *ilmple, „*incultă, dar temeinică, încăpăţânată, îndărătnica*" care* jmli şi se topi", „un fel de frică instinctivă pătrunse în sufletul *hwmnilor*". Această frică, de pierderea vieţii, a averii, a rangului, vu duce invariabühspeijüf şrtrădâre.

*Vi în ba românească, „*Te faci prieten şi cu Dracul până treci puntea".

Îţi are aici originea. Pasivitatea fricoasă, lipsa îndrăznelii de revoltă, de rezistenţă, îşi are expresia în proverbul *„Capul plecat, sabia nu*

I mie". Dirxjncă şi laşitate se naşte într-adevăr trădarea. *„Pierderea* neatârnării ţărilor române avu, *subâirniTD. Drăghicescu,* ca urmare nemijlociţă-pierderea neatârnării caracterului românilor, alterarea iuuuiâa dispariţie, a spinjului die libertate şi de independentă în înţelesul bun ce caracterizează neamul nostru şi strămoşii lui daco-romani".

— t

Dominaţia otomană a transformat boierimea războinică într-o *„i însă de privilegiaţi, pe care nimic, niciun merit n-o mai încuviinţa şi n-o mai justifica. Nemaiavând niciun rol de jucat, nicio îndeletnicire". pre a-şi cheltui energia şi niciun merit spre a-şi justifica situaţia,*

Iu cu rimea română decăzu şi se corupse”. Corupţia boierimii, decadenţa *p”,* morală, trebuie să subliniem, în această perioadă se va accentua, fenomenul e însă mult mai vechi. Trădarea boierimii nu-şi are originea în epoca dominaţiei otomane din secolul al XVI-lea, dar acum ea va Unde să devină metodă politică curentă.

De ia Mircea cel Bătrân la Vlad Ţepeş

Negată de unii istorici, acceptată de alţii, plata tributului sau liaraciului de către Mircea cel Bătrân, este o realitate, în schimbul în estor bani, sultanul interzicând azapilor şi achingiilor să mai prade (ura. Tributul garanta, în principiu, pacea. Chiar dacă nu s-a încheiat niciun *„tractai*nici o *„<capitulaţie*” între voievodul muntean şi sultan, iar turcii s-au mulţumit să primească o sumă de bani anual, lina a da nicio asigurare în privinţa drepturilor Domnului sau ale ţării, *„închinarea*cum priveau turcii plata haraciului, transforma Ţara Românească în *„dar al-ahci* sau *„Casa pactului*teritoriu tributar cu statut de autonomie. Oricum, formula era preferabilă ce} ei jyjasatècului.

Moartea, la 31 ianuarie 1418, a lui Mircea cel Bătrân, va marca începutul unei profunde crize politice. Sistemul succesoral electiv-ereditar, a generat aprige lupte pentru tron şi dese schimbări de domnie. Schimbările au devenit o caracteristică a vieţii politice, fapt care l-a făcut pe Laonic Chalcocondil să afirme că românii *„au obiceiul să nu rămână cu aceiaşi domni, ci mereu după interesul lor să-i schimbe* Schimbările sunt făcute cu aportul direct al boierimii, ea grupându-se, după interese, în tabere adverse şiagresive. Bineînţeles că aceste răsturnări din scaunul domnesc implică şi dimensiunea trădării la toate nivelele, ea devenind acum o artă, un instrument politic, de care boierii sunt tot mai conştienţi! *„Nu se află încă un popor în lume,* scria D. Drăghicescu, *şi* oţi *organizare politică de soiul celei care exista la români, unde şeful A statului, care*

forma temelia unică a vieţii politice, să se fi schimbat aşa de neregulat. Această înclinare către domnii scurte se arată la noi chiar de la început. Ea fu, chiar de atunci, încurajată şi ajutată de către popoarele vecine: polonezi şi unguri". În Muntenia, boierii şi „*intrigile ungurilor şi ale turcilor ajutară aici foarte mult înclinarea românilor spre domnii foarte scurte*". Dezbinările şi intrigile au făcut ravagii din 1418 şi până în 1456, când/pepeşjirpe tron. Jrijicesdomnle-Domni.

Desele schimbăr Tia tron creează un-cïïmat de nesiguranţă. Toate daniile, moşiile, aflate în stăpânirea boierilor, confirmate de vechiul Domn, trebuie reconfirmate de cel nou. Nu exista însă certitudinea că acesta o va face. Avem o serie numeroasă de astfel de reconfirmări a stăpânirii asupra moşiilor, din diverse timpuri. Când Mihai Viteazul ajunge Domn al Valahiei, unul din primelelucruri pe care le face, este să-şi întărească propriile moşii, în calitate de şef al statului şi să le reconfirme, cu acte doveditoare. Deci, >» 7 1

Domnul Mihai reconfirmă moşiile boierului Mihai. Repetatele l-măarila domme-nâo-xpg i lor şi trădărilor pe tărâmul politic, a faptului că uneltirile bine conjugate rezultate. Actul trădării îşi demonstrează eficienta. Alături de h ut Urmarea vechilor proprietăţi, boierii trădători vor primi pentru în viciile aduse înscăunării noului voievod şi altele noi şi vor primi iliiifiur şi noi ranguri, mai înalte. Cei din tabăra adversă vor fi deposedaţi de titluri şi uneori chiar de toată averea. Se naşte ideea iieneficiilor rapide în urma întâietăţii la hiclenie şi se creează o pet iculoasă mentalitate, o stranie competiţie a feloniei, fiecare boieri Aultând să fie, dacă nu primul care trădează, cel puţin printre primii. h (oul domn ei>uspectat de lajnceput şi îndeaproape spionat>le-sfatul

(Mi e îl a-ut-LjdaiMi-ntroleaz-Bănufala şi zvonul au acum „un" „mure rol. Orice bănuială, orice zvon,

sensibilizează clasa boierească, *m³* tot mai mult are sentimentul puterii, atotputerniciei sale, în competiţia pentru tron.

Putem vorbi de o trădare mimetică, boierii imitând fie gestul unor înaintaşi, al clanului, al familiei, fie al altora. Motivele erau vui iate, de la caz la caz, dar cel mai prezent pe toată perioada evului mediu, este frica. Sentimentul fricii, al nesiguranţei, naşte fără îndoială trădarea. Este frica de pierdere a poziţiei sociale, a rangului, îi vieţii, dar şi frica de faptul că, dând JaJtunp, J>oierul gflate» Amâne în afara joculuj-exclus dejajy i i t o ar ea 4 îmi) rţ i r e a deMnnităţifoil Sroricafar părea de ciudat, mai este cunoscut şi cazul de trădare generat de teama iscată în mintea unui boier, de a nu fi el ÎiiNuşi trădat. Teama, frica, suspiciunea, neîncrederea, intriga, zvonul, duc invariabil sau creează cel puţin atmosfera prielnică hieleniei. Măsurile antifelonie, prin tehnica blestemului, la încoronarea unui Domn, boierii jurând pe Evanghelie fidelitate, utint uneori simple paleative.

Paul din Alep redă un astfel de jurământ, când boierii, în ordine ierarhică, se apropie de masa pe care se află Biblia şi o cruce, iar grămăticul citeşte grav: „Juraţi voi pe această sfântă Evanghelie şi pe sfânta cruce să fiţi într-un cuget şi într-un gând vu chir Constantin voievod, fiul lui Şerban voievod, să îl ascultaţi şi să-i fiţi credincioşi, pe faţă şi în taină, fără să-i ascundeţi vreo taina, atâta timp cât va trăi el şi veţi trăi şi voi să nu-l trădaţi nici”.O uneltiţi împotriva lui”. Letopiseţul... fiind lofi înaintea bisericii după cum este obiceiul... fiştecarepunându-şi mănele pe sfânta Evanghelie Jurând pre puternicul sfântul nume al Domnului Dumnezeului nostru Iisus Hristos, cum vom sluji domnul său lui Antonie Vodă cu dreptate şi cum să lipseascăpisma şi mozăvirea şi hiclenigul din mijlocul lor, numai de oricum să locuiască toţi într-o dragoste ca nişte adevăraţi creştini, iar carii nu vor ţinea jurământul să fie

lăpădaţi de faţa Domnului Dumnezeu" La *fiecare frază rostită de grămătic, boierii răspundeau prin, >a". Ce era însă în mintea ori în sufletul lor, călătorul sirian nu avea de unde şti. Jurământul se pecetluia prin blestem şi blestemul era una din formele tehnice fundamentale ale dreptului feudal. Un astfel de blestem glăsuia: „Da*că îl trădaţi, (pe Domn, n. n.) dacă uneltiţi împotriva lui, dacă nu-i sunteţi credincioşi, veţi fi afurisiţi şi respinşi de Sfânta Treime şi de cele şapte sfinte sinoade şi prin gura domnului Patriarh al Antiohiei, chir Macarie, şi ceea ce s-a întâmplat zidurilor Ierihonului, Sodomei şi Gomorei, lui Iuda şi lui Arie vi se va întâmpla şi vouă; şi veţi avea soarta lui Ana şi a lui Caiafa şi a celor care au răstâgnit pe Hristos".

În Jstoria românilor". *C.C. Giurescu şi Dinu D. Giurescu consideră că după*, moartea lui Mircea cel Bătrân, urmează o epocă de scădere în istoria Ţării Româneşti. Este epoca luptelor pentru tron, cu tot şiragul nenorocirilor şi umilinţelor care se leagă de o asemenea ispravă; este epoca dezbinării în partide potrivnice, bucuroase pentru reuşita planului lor, de ajutorul, ce trebuie apoi plătit aşa de scump, al străinului *Trădarea în această conjunctură favorabilă, nu poate decât să înflorească.*

După moartea gloriosului voievod Mircea, vor începe luptele dintre Drăculesti, urmaşii lui Mircea şi Dăneşti, cei ai lui Dan I.

5 9 9 9

vărfi însă o greşeală să se creadă, *notau autorii citaţi,* că membrii uneia din aceste două ramuri s-au luptat exclusiv cu membrii celeilalte: în realitate, s-au luptat între ei şi membrii aceleiaşi familii, iar pretendenţii la tron au apelat când la unguri, când la turci. Dar ar fi o nouă greşeală să se creadă că alăturarea la unul din aceşti vecini însemna o atitudine permanent ostilă celuilalt îndată ce împrejurările se schimbau, foştii duşmani deveneau

aliaţi şi viceversa. De altfel chiar dacă, în fundul sufletului lor, unii dintre urmaşii lui Mircea – de pildă Alexandru A Ideea – ar fi fost constant» /r partea creştinilor şi ar fi voit să facă o politică consecventă în jur. st sens, erau împiedicaţi de faptul determinant, al vecinităţii, pe «întreaga linie a Dunării, *cm* turcii”. *Se va dezlănţui deci, un adevărat carusel al trădării, partidele boiereşti trecând succesiv de la opţiunea negocierilor cu turcii, la rezistenţa militară. Pretendenţii în Iron vor fi obligaţi, cel puţin până şi-au atins scopul, ocuparea honului, să opteze pentru una dintre cele două formule.*

Sistemul succesoral hibrid, electi>ditaii4 ocuparea honului, îndrepta-ajăeîşi ciliar pe-n41 el) om jDentm-funcţia nu premă în stat. Condiţia esenţială era, apartgnenţa Ja dinastia liasarabilor ori la cea a Muşatinilor, adică-Jatu

I uuhăj-ască-I4 inastjejru că numaj-pglllieiălbătească-ra liansmişihii4 repuilde moştenire, femeile fiind tacit, dar categoric îndepărtate. Niciun pretendent nu şi-a întemeiat pretenţiile pe baza vreunei descendenţe feminine. Mai trebuia ca viitorul Domn să fie *Întreg la trup”,* după cezaro-papismul bizantin, cei *„însemnaţi* cu ochii scoşi ori nasul tăiat, fiind excluşi de la domnie. Fiii legitimi şi nelegitimi aveau deopotrivă drepturi egale la succesiune. Duca neria că Mircea cel Bătrân *„avea mulţi (copii) din flori, trăind în Jrstrâu”.*

Alături însă de pretendenţii legitimi, reali, vor apărea şi impostorii, fenomen general european, mai ales în secolul al XVI-lea. Documentele turceşti pomenesc deseori *de JDuzme”.* adică *J’alsul Jmpostorul”*. Pretendenţii la tron de la noi ori de aiurea, constituiau un permanent pericol destabilizator şi erau vânaţi şi exicrminati fără milă.

Conform sistemului nostru de succesiune la domnie, aveau drepturi egale la tron atât urmaşii lui Mircea cel Bătrân, fii legitimi ori nu, cât şi ai lui Dan I, cu atât mai

mult cu cât plana suspiciunea îndepărtării lui Dan I din fruntea ţării printr-o crimă de care era hanult Mircea. Constituirea de grupuri de interese, în jurul numeroşilor candidaţi, va duce la repetate treceri dintr-o tabără în alta şi la trădare. Boierii trebuie mereu să fie în gardă, mereu pregătiţi să acţioneze, chiar prin hiclenie, ca să poată să-şi păstreze viaţa şi averile. Schimbarea rapidă de optică, de atitudine, dezicerea de cele afirmate cu gravitate ori sub jurământ mai înainte, denotă o mare maleabilitate caracterială, o dispoziţie sufletească aparte, dar şi o mobilitate a gândirii, un precis calcul politic. Egoismul feroce, urmărirea pragmatică a propriului interes şi a intereselor clanului, cu care individul medieval se confundă şi în afara căruia îşi pierde identitatea, favorizează, dar totodată e şi urmarea actului cumplit al feloniei. Clanul Dăneştilor face tot posibilul să atragă de partea lui instigând deschis la trădare, alte clanuri raliate familiei

Drăculeştilor. Individul, subsumându-se familiei în evul mediu şi

personalitatea neavând importanţa pe care o va avea în Renaştere, e un participant docil la lupta clanului. Căci e vorba de lupta a doua familii, cu partizanii ei de conjunctură, sporadici ori statornici, şi nu de lupta unor singulari. În confruntare se implică întregul neam, care-şi riscă totul, pentru că nereuşita acţiunii va duce la prăbuşirea lui totală, răzbunarea urmând să cadă nu pe cutare ori cutare membru al familiei, ci pe toată familia. În caz de reuşită, beneficiar este de asemenea întreg neamul, pentru că solidaritatea de neam e foarte puternică. Sunt şi ipostaze, e drept izolate, când un individ hotărăşte să iasă din familie, să trădeze. El va fi imediat un ostracizat, un paria şi dacă nu-l adoptă, nu-l sprijină un alt clan, va fi sortit morţii. Individul aparţine familiei, îi poartă numele,

iar prenumele lui, nu are nicio rezonanţă, nu spune nimic. E moştenitorul nu numai al averii neamului, ci şi al marilor lui probleme şi ţeluri. Răzbunarea, vendeta faţă de familiile duşmane e o datorie a fiecăruia, o moştenire din tată în fiu. Nu se pune problema unei opţiuni personale. Familia Dăneştilor e în luptă pe viaţă şi pe moarte cu cea a Drăculeştilor şi conflictul nu se încheie decât prin distrugerea adversarului.

Boierii se orientează, potrivit intereselor, spre una dintre cele două familii. În Evul Mediu, noţiunea de independenţă nu există şi cea de neutralitate nu are niciun sens. Relaţiile personale sunt atât de ramificate, încât vrând, nevrând fiecare trebuie să se implice de o parte sau de alta. Aici îşi au locul aliaţii de conjunctură, gata să trădeze fără probleme, fără dificultate. Ei pendulează dintr-o tabără în alta, fiind iertaţi sau condamnaţi succesiv, dar în final căzând tot în picioare. Aceşti boieri ştiu că reprezintă o forţă şi de opţiunea lor ultimă urcarea sau căderea de pe tron a vreunui domnitor, dar mai uliu la fel de bine că un calcul greşit le poate aduce moartea. Cei mai mulţi vor căuta o protecţie străină la vecini, fie ei creştini ori păyâni. Jocul politic al Ungariei, Poloniei, Imperiului Otoman, ţine t ont întotdeauna şi de ei, îi atrage, le face promisiuni. Marile puteri contribuie şi ele la extinderea trădării, la erodarea caracterului. Deşi y y cu sufletul alături de creştinul rege al Pponici-au-ungaxie [, boierii, din interese clare şi clarviziune politică, se aliazăxujurcii păgâni, ceea ce nu-i împiedică, când consideră ei că e cazul, să-i trădeze pe turci. Tot mai mult felonia devine o practică politică curentă, o 111 etodălnten-utilj-Mă riterne şi extejiie-dar-iJn ce 1 e mierpersonale. Deteriorarea caracterului e un fapt grav, cu urmări» leosebiteTTrădarea mimetică va face ravagii şi va apărea o adevărată psihoză a vicleniei.

În confruntarea dramatică dintre Dăneşti şi

Drăculesti, cele 7

două clanuri vor fi rând pe rând trădate de boieri, în funcţie de locul intereselor. E aici şi o trădare a ideii creştine, aceea de a nu-ţi vinde sau ucide aproapele, ca să nu mai vorbim de faptul că aliinduhe cu turcii, grupările adverse îl trădează pe Cristos şi ortodoxia.

O întrebare spinoasă este dacă Dăneştii şi Drăculeştii, ca şi boierii aliaţi cu ei, au trădat sau nu ţara. Principiul monarhic şi huecesoral nu a fost evident trădat. Boierii trădează pe un anumit Domn, nu instituţia domniei, care e garanta existenţei statale. Ei nu optează niciodată pentru formula paşalâcului, ci din contră, pentru uutonomie. Boierii adoptă, pentru salvgardarea instituţiei monarhice iji implicit a statului, diverse opţiuni. Chiar dacă orientările sunt uneori diametral opuse, scopul final e acelaşi, o autonomie cât de trunchiată, fiind preferabilă paşalâcului. Elita politică a trădat în mod cert un jurământ, un domnitor, un principiu uneori, o cauză, o idee, dar nu a trădat ţara. Închinarea ţării la turci trebuie privită ca neceptarea plăţii tributului şi recunoaşterea sultanului ca suzeran, o li) muUÂJIQ – uăilg4 upravieţuire, în condiţiiie Tnxmai da-j-îzult-jsâd-Cu toate că domnul uneori nu mai poate conduce ca un monarh neatârnat, suveran şi suzeran, totuşi continuă să existe şi, prin el, ţara şi structurile statale, chiar în condiţii vasalice, fie ele oricât de penibile.

Ideea creştină nu a dispărut şi solidaritatea la nivelul pan ortodoxismului e vizibilă pe tot parcursul Evului Mediu, deşi s-au făcut concesii catolicismului şi s-au purtat tratative cu păgânii sau a fost chiar o colaborare strânsă cu aceştia, în anumite perioade. Trădarea turcilor de către Domnii noştri şi de către boieri, a fost o

J 5 7

permanenţă a istoriei noastre, apărută dintr-o necesitate vitală, întrucât turcii ameninţau însăşi flinta

neamului şi tara.

5 > J 5

Criza politică, ce a urmat morţii lui Mircea cel Bătrân, a fost un teren favorabil pentru intervenţia străină, ungară şi turcească. Desele implicaţii alimentează instabilitatea politică. Turcii întreprind expediţii la nord de Dunăre, fie pentru a-şi impune propriul candidat la domnie, fie pentru a-l înlătura pe cel susţinut de unguri şi a pedepsi ţara pentru intrarea ei în sfera de influenţă maghiară.

Boierii vor juca acum, pentru prima dată, un rol politic deosebit. Intrigile vecinilor se vor împleti cu trădarea boierilor şi aceste două fenomene vor avea, sublinia D. Drăghicescu, „o *sumă* de urmări morale şi sociale de o însemnătate covârşitoare în

*făurirea sufletului române*seboierii nemulţumiţi de un Domn, în fond complotiştii, hiclenii, găseau înţelegere în satisfacerea scopului lor peste hotare, la păgâni ori la creştini. Sprijinul oferit cu largheţe de către vecini, din interese proprii, uneori diametral opuse cu ale celor ce-l solicitau, îi făcea pe boieri mai îndrăzneţi, mai siguri de reuşita planului. Trădând un domnitor în favoarea altuia, elitele politice se bazau pe un substanţial ajutor extern şi şansele lor de răzvrătiţi şi hicleni, sporeau. *„Lucru monstruos, lupta pentru domnie nu se dete numai între familiile domnitoare, ci membrii aceleiaşi familii, fiul pe tată, fratele pe frate se omorâră şi se sfâşiară, pentru a se alunga din scaun şi a se înlocui unul pe altul. Scqunul-Mica o* suveică întremăinilejurcilorşiungurilor, carise întreceaus-o arunce; după bunul plac-între urze-jqlitică şi SQcială a celor două partide boiereşti ale acestei tari. *(D. Drăghicescu)*

Luptele dintre facţiunile Dăneştilor şi Drăculeştilor, duse pentru consolidarea puterii boiereşti, ameninţau la un moment dat cu o catastrofă, însăşi clasa boierească

fiind ameninţată cu

7» 5

distrugerea fizică şi materială. Ungaria anexase Severinul, iar turcii ocupaseră Dobrogea. Soarta ţării era incertă.

Mihail, urmaşul la tron a lui Mircea cel Bătrân, fusese asociat în domnie încă din 1413 şi era domnul legitim, căruia boierii II Uitaseră credinţă. El dispare în 1420, de pe scena politică, în urma unei lupte cu turcii, care veniseră cu pretendentul lor, Radu zis haznaglava, ceea ce putea să însemne *„cheluf”,* dar şi *„cap goF”,* în li că cap sec, prost. Radu era fratele lui Mihail, dar acest lucru nu îi împiedică să participe la răsturnarea şi moartea lui. E o trădare de nenin, un fratricid, o hiclenie faţă de domnul legitim, o trădare a creştinătăţii, pentru că Radu vine cu sprijin turcesc, acordat evident în urma asumării unor obligaţii pe care şi le-a luat către Poartă şi acestea nu pot fi decât potrivnice intereselor creştine.

Moartea lui Mihail a survenit poate în înfruntarea de pe crâmpul de luptă, dar nu e exclusă nicio înlăturare voită a lui, în mina unei hiclenii.

Radu Praznaglava va fi omul turcilor, iar vărul lui, Dan al II-lea, ca expresie a unei poziţii antiotomane, va fi sprijinit de facţiunea pioereştină a boierilor. Dan al II-lea, fiul lui Dan I şi văr cu Radu haznaglava, va porni lupta contra acestuia, pentru a-l răsturna din scaunul domnesc. Boierii care îl susţin şi devin hicleni fată de Radu, consideră că apropierea de creştini, de Ungaria şi lupta antiotomană e calea cea mai bună pentru scoaterea ţării din impas. Opţiunea lor politică antiturcească va însemna un mare efort militar, multe Kiierificii, umane şi materiale. Prin confiscarea averilor partidei liloturce, declarată trădătoare, boierimea fidelă lui Dan susţine efortul de război. Sortii războiului sunt însă schimbători şi Dan e

5»

I/isturnat la rândul său de pe tron de Radu, care revine cu oaste turcească. Boierii partizani ai lui Dan, devin ei hicleni faţă de domnie. Averile îşi schimbă din nou proprietarii şi cad alte capete.

Refugiat în Transilvania, Dan al II-lea, prin recunoaşterea sa ca vasal al coroanei ungare, *„slugă credincioasa”* cum spune întrfiii document, va aştepta sprijin armat pentru recuperarea tronului. Situaţia lui era ingrată, de vreme ce regele Sigismund i-a acordat ca favoare, dreptul de a avea monetărie şi acest lucru înseamnă o trădare a prerogativelor domneşti, a statutului de autocrat, singur fetapânitor, care presupunea implicit şi dreptul de a bate monedă. El pierde şi Branul în 1427, pe care îl ia Sigismund şi mai mult, după lupta nefericită de la Golubac, cu turcii, este silit să plătească sultanului *„tributul întreg*ân afara aurei de viteaz luptător cu păgânii, bilanţul domniei lui e negativ.

Condiţiile înlăturării lui Dan al II-lea au rămas încă neclare, în vara anului 1431, cu sprijin de la Alexandru cel Bun, va urca pe tron Aldea care, în semn de recunoştinţă îşi va lua şi numele de

9 9 9 y

Alexandru. Nimic nu se opune ideii că Dan şi-a pierdut tronul şi viaţa în urma unui complot pus la cale de un grup de boieri trădători, din anturajul său. Alţii, însă, i-au rămas credincioşi, dovadă unul care s-a refugiat în Transilvania şi pentru prinderea căruia Alexandru Aldea cere sprijin autorităţilor ardelene. Fugarul era desigur un periculos hiclean, pentru noul Domn, care îl voia prins în fiare sau ucis. Transfugii erau un real pericol, ei uneltind în permanenţă contra stăpânirii.

Boierii transfugi reprezentau o ameninţare pentru domnitor din mai multe puncte de vedere. Întâi că prin reuşita fugii lor şi imposibilitatea prinderii şi pedepsirii ieşea la iveală că braţul puterii nu e chiar atât de lung,

apoi prin faptul că fugarul putea alimenta nemulţumirile din ţară, putea aţâţa la revoltă, la complot, la răsturnarea sau la asasinarea lui vodă. Boierii refugiaţi în străinătate mai creau şi un curent de opinie nefavorabil voievodului aflat pe tron, contracarând acţiunile lui diplomatice, împiedicând o alianţă, un sprijin. Transfugii polarizau şi speranţele de răsturnare a domnului, încă neexprimate tranşant, ale unei părţi a poporului.

Prin înscăunarea lui Alexandru Aldea, se pare că boierii şi «au împlinit speranţele, domnitorul aflându-se sub epitropia boierului Albu, supranumit *„cel Mare”.* Domnul mai lărgea şi privilegiile boiereşti. Dar, o altă grupare s-a raliat în jurul lui Vlad, supranumit Dracul şi o delegaţie a acesteia îi solicită lui Sigismund de Luxemburg înscăunarea propriului candindat.

Alexandru Aldea a fost nevoit să trădeze ideea de solidaritate creştină şi nu numai să nu se opună trecerii armatelor turceşti prin ţară, spre Ardeal, dar şi să participe la expediţie, pentru că era lipsit de orice sprijin în vederea unei rezistenţe. Bunele lui intenţii, faţă de creştini, de Transilvania, reies din scrisoarea către braşoveni în

9 7 7 9

*care spune că „*turcii au năpădit la Dunăre… şi grăbiţi-vă cât mai miit*”*, ziua şi noaptea, să-mi veniţi în ajutor; căci dacă nouă ne va fi h) u, vouă are să văfie şi mai rău” Dar*, incapabil să reziste expediţiei lui roşii din 1432, Aldea şi boierii supun ţara sultanului. Domnul Itmnoaşte suzeranitatea sultanului, îi jură credinţă, se obligă să plătenscă tribut şi, fapt nemaiîntâlnit până la el, acceptaj să dea drept MHiiininalc fidelităţii sale 20 defii del) oieri, ostatici la Stambul. Itoiesc clar neîncrederea sultanului în proaspătul supus. Zălogul ilul Porţii, cei 20 de copii de boieri, avea menirea să împiedice mu e Ientaţie la trădare. Dacă Domnul ori boierii o făceau, capetele trălnlicilor*

urmau să cadă. Predispoziţia de hiclenire a voievodului ţi curţii sale contra sultanului o intuiseră corect turcii. Tot în acest «Mis, ca să preîntâmpine o viitoare viclenire, dar şi ca să-şi sublinieze în bine suzeranitatea, turcii îi cer lui Aldea să vină la Stambul, să n-o închine ori de câte ori va fi solicitat. Şi o va face, în 1432.

*În scrisoarea trimisă de vodă comitelui palatin al Ungariei şi i uinilelui de Timişoara, „*carte*” secretă, a cărei interceptare de către linei l-ar fi costat tronul şi capul, explică raţiunea faptelor sale: „*eram jacut am făcut şi m-am dus la el (la sultanul Murad) … toate în rstea cu frică le-am jacut, căci mi-au luat ţara şi-au început să apuce de capul meu, şi-am dat copii boiereşti acolo. Şi asta s-o) lic domnia-voastră; turcii mi-au risipit toată ţara, după cejuraseră i i/ c*redinţă şi cu blestem şi primiseră credinţă…” Şi turc*ii, deci, ţi – nu trădat cuvântul, întărit prin jurământ şi blestem faţă de Domn, puştiind cumplit ţara. Acest lucru îl sublinia cu durere Aldea: „DE mu*lte ori m-au înşelat turcii pe mine…”

Deşi se încheiase o înţelegere solemnă, întărită prin tehnica blestemului, între turci şi munteni, părţile se suspectează reciproc de irădarea celor stabilite, a jurământului şi fiecare caută să-l înşele, nă I trădeze pe celălalt. Păgânii l-au înşelat primii pe Aldea, iar el sii dovedit trădător chiar imediat, după ce s-a întors de la sultan, i aruia i-a jurat credinţă, în 1432. Iată ce scrie ardelenilor: *„Noi slujim domnului craiu şi sfintei coroane şi să dea Dumnezeu să se apropie domnul craiu, să stăm dinaintea lui”.* Deci Aldea nu usicaptă decât venirea craiului creştin al Ardealului cu oastea, ca să inealce tratatul cu turcii, să-şi schimbe orientarea politică, să-i lindeze pe aceştia fără nicio remuşcare. Deşi dăduse ostatici Porţii

1 J J J 9 şi în ciuda jurămintelor şi blestemelor

solemne şi înfricoşătoare, că va fi fidel sultanului, Aldea e gata de a se hicleni în orice moment, închinarea făcută turcilor a fost de nevoie, de conjunctură, o formulă politică de a salva ţara pe moment şi ea putea fi, în concepţia lui vodă, încălcată fără prö Weme. Tot fără probleme au încălcat-o şi turcii, prădând cumplit ţara. Chiar din momentul depunerii jurământului de credinţă reciprocă, părţile gândeau diametral opus şi felonia plutea în aer.

Alexandru Aldea va merge însă pe linia hicleniei faţă de turci, mult mai departe. El va elabora o adevărată strategie a trădării. Silit să participe la expediţia organizată de sultan, în 1432, contra Transilvaniei, Domnul muntean comite faţă de otomani primul act de trădare, comunicând comandanţilor unguri secrete militare, privind numărul şi calitatea trupelor de invazie. Al doilea act de trădare îl realizează în momentul în care anunţă că e gata, atunci când ungurii vor veni cu pretendentul la tronul sultanului Murad, Celebi, să-l părăsească pe sultan, să întoarcă armele şi să treacă de partea creştinilor. Evident că Aldea se baza pe boierii care conduceau cetele în luptă şi că ei erau cu toţii de acord să-i trădeze pe turci în toiul bătăliei. Mai mult, Domnul are în plan şi al treilea act al trădării. Se obligă să atragă de partea pretendentului Celebi şi o parte din oastea sultanului. Acest fapt denotă o acţiune prealabilă de intrigi, de corupţie în armata otomană, de instigare la trădare, de găsire a unor potenţiali trădători. Acţiunea lui Aldea, din câte scria el, era f bine concertată şi motivată: *„de multe ori m-au înşelat turcii pe mine; acum vreau să le fac şi eu tot aşa; pe Dumnezeul meu că nu va rămânea nici sământă de ei”.* Planul nu va reuşi însă şi lui vodă *t*»

nu-i va rămâne decât să-şi reînnoiască jurământul de fidelitate faţă de Poartă şi să-l felicite pe sultan pentru victoria strălucită împotriva Ardealului. În gând desigur că-l blestema în cumplite feluri.

Renunţarea din partea lui Alexandru Aldea la o serie de prerogative domneşti, tot atâtea trădări la urma urmei faţă de instituţia domnească, a făcut ca 10 ani, Muntenia să fie considerată* în cercurile diplomatice europene, ca ţară supusă sultanului.

În această perioadă de lupte pentru tron dintre grupările Dăneştilor şi Drăculeştilor, la care se adaugă amestecul intereselor <îi aine, confiscările de averi pentru hiclenie devin un simplu pretext pentru satisfacerea pretenţiilor sprijinitorilor diverşilor pretendenţi. Alexandru Aldea şi supunerea lui necondiţionată faţă de turci nu uni vin unei părţi a boierimii, care vizează o altă soluţie politică şi evident o reîmpărţire a moşiilor în favoarea ei. Fenomenul fugii în Ardeal a unor boieri devine cronic şi transfugii se grupează în I Agiras în jurul lui Vlad Dracul, care aştepta doar un moment favorabil ca să ocupe tronul.

Domnia lui Vlad Dracul se desfăşoară între intrigă, trădare, – oinplot şi fidelitate. A fost trădat de cei cărora le-ajurat credinţă, obligat să se hiclenească din înalte raţiuni politice, ca singură cale tir; îşi salva tronul, tara şi nu în ultimul rând viaţa, nevoit. În

— 7 i J 5

I muliţiile mai mult decât tulburi ale domniei sale, să facă un joc diplomatic pe muchie de cuţit, o periculoasă echilibristică a trădării.

Domnia sa, derulată între interesele creştine şi otomane, ale lui

htncu de Hunedoara şi ale sultanului, care ignorau practic interesele pl oprii ale Ţării Româneşti şi ale Domnului ei, a fost un şir de trădări. Vlad a trădat pe rând, ori simultan, şi pe creştini şi pe otomani, dar l-ai Aiului său a fost trădat fără nicio părere de rău de către aceştia. Boierii, potrivit intereselor de moment, l-au trădat şi ei.

VJIad a primitporecla de Dracul deja ordinul

Dragonulului mic intrase p-vremea când se afla refugitinăpuş. La 8 februarie M * 1 relaJËastjncoronat la Nürnberg de către împăratul Sigismund tir I, uxemburg ca domnal Ţării Româneşti. O delegaţie de boieri ti ansâugf Tcare s-au hicâenit faţă de Aldea, domnul de atunci, i-a udiis din ţară sceptrul domnesc, ca însuşi împăratul să i-l înmâneze. Sceptrul a fost poate furat de la Alexandru Aldea sau luat de un Isti up de boieri, după moartea lui Mihail şi ţinut ascuns, dar e posibil ui el să nu fi fost sceptrul original, deţinut de Mircea cel Bătrân, ci unul confecţionat ulterior. Acest simbol domnesc, avea importanţa nu, dar lipsa lui nu împiedica urcarea unui candidat la tron.

Vlad a primit ca feude de la Sigismund, Amlaşul şi Făgăraşul; n-a prestat în faţa lui ceremonia tipic feudală a închinării, irrunoscându-se vasal al împăratului. Vlad va acorda călugărilor mtolici, din ordinul minoriţilor, libertatea de a răspândi catolicismul în Muntenia, plată cerută de Sigismund pentru sprijinul acordat. Gestul lui vodă e o trădare faţă de Biserica ortodoxă şi

9 9

mulţi boieri pravoslavnici vor primi duşmănos, ca să nu mai vorbim de Mitropolit şi egumeni, actul de capitulare în faţa catolicismului.

Apartenenţa lui Vlad la ordimUDragonului sau Balaurului, e un act extrem de discutabil în raport cu viitoarea fidelitate a lui faţătarLOi*a-bmde-l-Jjys*costumul roşu, emblema din aur a dragonului înlăcit-njormă de. cerjcuâoadaâspinarea m-Jjiyea-i-ătăjaevăzut. Qrdinul se bucura de mare faimă, avea mare putere şi evident desfăşura practici secrete. Membrii lui erau obligaţi să se ajute între ei, să respecte îndatoririle ce le aveau, statutele ordinului, să fie fideli. Aceste obligaţii, pentru a căror respectare Vlad jurase solemn, puteau evident, la un moment dat, să contravină intereselor lui de Domn sau intereselor ţării.

Vlad putea fi pus în situaţia de a sluji ordinul în detrimentul ţării, dacă aşa i se cerea. Deşi a jurat fidelitate, nu putea, date fiind împrejurările, să nu devină sperjur. vi

După ceremonia încoronării de la Nürnberg, Vlad Dracul se aştepta să fie sprijinit cu o puternică oaste pentru a lua scaunul ţării. Sigismund însă îi trădează speranţele, el declarându-l pe Aldea *„fiu de suflet*. Nici vorbă, deci, de o răsturnare a lui. Stabilit la Sighişoara, proaspătul Domn va strânge bani pe diverse căi, cinstite sau nu şi va fi înconjurat de o curte demnă de invidiat. Poziţia lui e destul de puternică, de vreme ce poate constitui un pericol pentru Braşoveni. În 1433 el le scrie: *„Astfel vă grăiesc: ce fel de om aş fi eu dacă, după ce m-am înţeles cu voi şi m-am jurat, m-aş răzgândi să văprăd?* „Acest lucru denotă că ştiau braşovenii ce ştiau şi nul puneau mare bază pe jurămintele lui. Ca negustori pricepuţi, politica financiară a voievodului le trezea spaima. Vlad obţinuse de la Sigismund dreptul de a ţine o monetărie şi monedele bătute de el la Sighişoara aveau puterea de circulaţie în Ungaria şi Muntenia. Mai mult, a primit dreptul de a schimba monedele vechi cu cele noi, bătute de el. Braşovenilor le spune: *9Jată vă dă de ştire domnia mea că sibienii au lepădat ducaţii cei vechi; deci şi voi să nu mai umblaţi cu ei, căci de voi afla pe cineva că umblă cu ducaţi vechi am să-i fac rău",* Politica financiară practicată de pretendentul la tron, era desigur păgubitoare pentru braşoveni, el nevrând decât să câştige de pe urma preschimbării banilor. Dar faptul că moneda lui Vlad avea putere circulatorie şi în Ţara Românească, reprezenta un teribil pericol pentru voievodul aflat pe tron. Vlad putea să provoace oricând o inflaţie, o prăbuşire financiară.

Poziţia lui tot mai puternică, îl va face pe marele boier Voicu, un stâlp al fostului Domn, Dan al II-lea, să-l trădeze pe Aldea şi să i se închine. Exemplul lui Voicu e

repede urmat şi de alţi boieri de vază. Statornic alături de Aldea e însă Albu, marele boier, care învârtea toate afacerile ţării. Vlad îl consideră o puternică piedică în calea realizării propriilor lui interese, dar încercările de a-l elimina eşuează.

Din Transilvania, domnul pribeag nu scapă niciun prilej sălui instige la complot contra Domnului legitim şi să-l denigreze în faţa tuturor. Vlad Dracul e printre primii care concepe o acţiune detractoare bine concertată din exterior, pentru a influenţa opinia publică, pentru a îndemna la trădare contra domnitorului aflat în scaun. El speculează toate faptele lui Aldea şi le reinterpretează, creând suspiciune, ponegrind fără reticenţă. Are un sistem informaţional foarte bine pus la punct de vreme ce ştie şi ce le-a scris Aldea Braşovenilor după întoarcerea de la Stambul, şi anume că a fost nevoit să meargă acolo, dar că el în adâncul sufletului e contra turcilor şi e în stare oricând să se lepede de ei, dacă va fi sprijinit de Sigismund. Vlad le scrie braşovenilor calomniindu-l pe Aldea: *„Ştiţi bine că Aldea s-a dus la turci, nu doar pentru binele vostru, ci pentru răul vostru, ca să aducă oastea turcească să vă prade…”. Dup*ă ce seamănă neîncrederea, vicleanul Domn cere deschis „o *sută de puşti, cu toate cele de trebuinţă, şi arcuri cu săgeţi, şi scuturicăci* vrea să pornească să-l răstoarne pe Aldea, nu numai pentru interesul lui propriu, ci şi pentru al braşovenilor, „e a *săpetreceţi şi voi în pace şi să se odihnească şi ceilalţi creştini”. Vizi*unea politică a lui Vlad e amplă, el recurgând pentru atingerea ţelului şi la creareajunei aure de Mnêfac & tQ-al-erepretutindeni, ceea ce era însă departe de adevăr.

Intriga ţesută cu abilitate de Vlad Dracul, dă rezultate, pentru ca Alexandru Aldea se va tângui într-o scrisoare că, pe când el cu greu mai păstrează ce i-a mai rămas din ţară, sibienii îl bănuiesc vrea să-i prade în unire

cu turcii.

Atunci când Alexandru Aldea cade grav bolnav în 1435, doi mari boieri, Radu Borcea şi Nanu Pascal, hotărăsc, pentru a nu-şi pierde privilegiile, să se hiclenească, trecând de partea lui Vlad Dracul. O parte mică din sfetnicii lui Aldea au optat însă pentru un fiu al lui Dan al II-lea, susţinut de turci. Vlad are, fără îndoială, pe cei mai mulţi boieri de partea sa şi ei au acceptat schimbarea de orientare politică faţă de Imperiul Otoman. Vlad, susţinut de Sigismund, reprezenta o atitudine antiotomană, pentru că împăratul dorea ca Ţara Românească, după cum sublinia şi Laonic Chalcocondil, să devină un stat tampon între Ungaria şi turci. Dar poziţia antiotomană se cerea şi materializată concret, prin arme, bani şi soldaţi, altfel ea devenea simplă teorie, o posibilă alternativă. Ţara Românească singură în faţa turcilor, nu avea la începutul domniei lui Vlad, nicio şansă de victorie. În plus tactica prădăciunilor cumplite, folosită de păgâni contra ţării era un adevărat blestem, care scădea îngrozitor potenţialul militar şi economic muntean. E greu însă de înţeles poziţia istoriografiei comuniste faţă de evenimentele care se vor derula. *Jstoria medie a României”.* editată în 1966 de Ministerul învăţământului, rod al unor opinteli realizate de Şt. Pascu, Ion Ionaşcu şi alţii, scrie că*, partea cea mai importantă a marii boierimi, nemulţumită de încercarea lui Vlad de a-şi baza puterea politică pe forţe potrivnice fărâmiţării feudale şi favorabile reluării luptelor cu turcii, a constrâns pe domn să accepte înţelegerea cu turcii*”. În primul rând trebuie subliniat că cadrul Moldovei şi al Ţării Româneşti nu avem de-a face cu j»

fărâmiţarea feudală de tipul celei occidentale, boierimea fiind prea slabă şi moşiile nefiind compactate, iar imunitatea rară şi în al doilea rând, dacă totuşi vreun boier opta pentru această mult trâmbiţată fărâmiţare

feudală, atât de „<*dragă*” marxist-leniniştilor, se pune întrebarea ce soluţie ar fi aplicat un astfel de boier în cazul atacurilofl turceşti? Dacă nici domnitorul cu toată oastea boierească nu era în

În stare să apere moşia, cum o putea face boierul care se desprinsese din ţară, „se *fărâmiţase”.* devenise un stat în stat? Ce interes mal aveau turcii să-l menţină stăpân pe un asemenea boier izolat, dizident trufaş? Nu era mai simplu să-l înlocuiască cu un paşă? Boierii st iau prea bine că doar instituţia domniei le poate garanta proprietatea şi această instituţie o sprijineau, chiar dacă doreau să-i ştirbească iiutoritatea şi să-i direcţioneze orientarea politică, pro sau untiotomană.

Vlad Dracul, urcat pe tron cu ajutorul lui Sigismund de l uxemburg, un duşman al turcilor, se putea menţine doar în condiţiile unui substanţial şi prompt ajutor unguresc şi transilvan. Mai era necesară şi hotărârea boierilor de a ţine în permanenţă măna pe sabie, de a transforma ţara în teatru de război, ceea ce însemna, la urma urmei, ruina moşiilor şi prăbuşirea lor economică.

Socoteala pe care şi-o făcuseră pe atunci Domnul şi boierii, era evident nu un război neîntrerupt cu turcii, o confruntare dezastruoasă, pe care dacă o pierdeam, pierdeam şi dreptul la existenţă, ci schimbarea, în favoarea noastră, a echilibrului de putere, lie printr-o alianţă, fie printr-o victorie. Puteam câştiga o bătălie şi iun câştigat multe, dar nu războiul cu turcii. De abia în 1877 – 1878 vom reuşi să câştigăm acest război, lung de vreo 500]55 ni7 Schimbarea, oricât de mică a balanţei în favoarea noastră, ducea la Hlabilirea unor raporturi româno-turceşti mai suportabile, la îndepărtarea pericolului de transformare a ţării în paşalâc. Ceea ce se dorea era ca Domnul şi boierii să devină parteneri de discuţii, de tratative, chiar (Iacă erau consideraţi parteneri minori şi nu o dată dispreţuiţi sau nebăgaţi la seamă. Păstrarea

autonomiei, în condiţiile în care independenţa nu mai putea fi recâştigată, era ţelul politic. Se puteau face concesii faţă» le turci şi s-au făcut, unele chiar enorm de mari, dar autonomia, chiar trunchiată, am păstrat-o şi acest lucru însemna garantarea existenţei» tataie, a Domniei şi implicit a clasei boiereşti cu toate privilegiile. Itiserica era şi ea la adăpost, ca şi întreaga populaţie.

Jean de Wavrin, care a cunoscut realităţile noastre din această perioadă, spunea că există în Muntenia două mari orientări politice; îi boierilor tineri, dornici de luptă cu turcii şi a boierilor bătrâni, cure refuzau angajarea ţării în vreun război, fiind pentru menţinerea pricii şi plata regulată a tributului. În funcţie de voievod, de temperamentul şi de strategia sa în conducerea ţării, de conjunctura politică şi sistemul de alianţe, una din cele două orientări triumfa.

Dar cine erau boierii tineri? Media dejmtă-nja între secolele XIV-XVII oscila între 23 şi 29 jeani, iar vârsta medic la căsătorie era în TreTT] tânăr-vealnjur de 12 – 15

ani. În tin-llul LM – ircea cel Bătrân populaţia Munteniei nu depăşea 500.000 de suflete. Iernile geroase, epidemiile de ciumă, invaziile de Lăcuste, verile anormale, secetoase, reci, etc. sporeau rata mortalităţii. Adăugând la calamităţile naturale şi invaziile turceşti, avem un dramatic tablou al acelor vremuri. Dorinţa de pace şi linişte apare ca absolut normală în aceste condiţii.

S. Columbeanu şi R. Valentin notau în monografia despre Vlad Dracul că vodă *pentru că dorea să se ştie că s-a aşezat temeinic în scaun, l-a trimis pe spătarul Dragotă la Braşov să preia de acolo suma de 20.000 de aspri pe care boierul Neagoe, rebel faţă de domn, o depusese în contul locuitorilor din Râşnov ca să găsească la ei sprijin. În caz de refuz, a spus Dragotă braşovenilor, Vlad vodă îşi va arăta mânia".* Trădătorul s-a asigurat material şi acest lucru îl făceau evident şi alţii, aşa că se impunea cu

necesitate o măsură urgentă. Şi Vlad o va lua, trimiţând un mare dregător, Stabilitatea domniei, din păcate nu depindea doar de acest lucru. Turcii vedeau în noul voievod un duşman. Transilvania fusese

y

zguduită de răscoala din 1437, iar Sigismund era în imposibilitate să-şi sprijine aliatul. Astfel Vlad, ca să-şi păstreze tronul, avea doar şansa închinării faţă de sultan, deci trebuia să-l trădeze pe suzeranul său, Sigismund, care l-a încoronat la Nürnberg. Mai trăda totodată şi ordinul Dragonului în care intrase, fidelitatea faţă de turci fiind incompatibilă cu apartenenţa la acesta.

În 1437, Vlad, însoţit de o suită de 300 de persoane, va merge la JBrusa, spuneTJucas7 unăescu Mâirad al II-lea, căruia

Îi va jura credinţă. Trădarea lui faţă de creştinătate se accentuează i atunci când, nesilit de nimeni, promite padişahului că va accepta nu doar trecerea trupelor turceşti prin ţară, spre Transilvania, ci cât le va şi însoţi în Ardeal, arătându-le locurile cele mai bune de acces şi de jaf, ca unul care cunoştea bine acele meleaguri, unde a stat ani de zile. Cu toată scrisoarea explicativă de mai târziu, trimisă braşovenilor: *„Şi vă rog să mă înţelegeţi cum mi-am lăsat eu copilaşii, ca să fie măcelăriţi... pentru pacea creştinilor..." felonia*

Im ia înfăţişarea unei răzbunări personale pe ardeleni şi pe Sigismund. Motive ar fi avut, pentru lunga aşteptare a urcării pe Hon, cât şi pentru faptul că a fost lăsat singur în faţa turcilor.

Bine primit de sultan, poftit la masa acestuia, Vlad va fi ucoperit de daruri bogate şi la fel va fi tratată şi suita sa. Trădarea lui faţă de creştinătate e pecetluită cu jurăminte de credinţă către piulişah. Totuşi acesta nu îl crede întru totul pe proaspătul convertit în prietenia cu Imperiul şi, bănuind o posibilă trădare, îi va cere să-ţi lase ostatici

„<*copilaşii*” de care pomenea vodă în scrisoarea către braşoveni. Concepută ca o măsură antitrădare, cererea de ostatici de către turci, cogii-boieri, dar mă-ales de-omn, era o practică mră mare efect. Cu toată jalea careseca inima pentru fiulşau fiii. hăi lăsaţi zălog l-tămbiü-bomnul îşi urma destinul său şi odraslele.

O dată predate păgânilor, erau considerate ca şi pierdute. Meseria de suvera Ferea-acrâf Tcii şi ele se făcean-cu sau fără lacrimi. ost aticii erau adesea trădaţi de părinte, în numele idealului său politic, al crezului. Uneori, dar destul de rar, furia turcilor se abătea asupra pruncilor zălogiţi, atunci când tatăl, voievodul ţării, se hainea.

1) e cele mai multe ori, odraslele domneşti erau ţinute în rezervă, ca

7»

viitori pretendenţi, iar ei, înrăiţi prin cruda lor soartă de abandonaţi, sacrificaţi, trădaţi chiar de tată, deveneau unelte docile în mâna sultanului, trădând la rândul lor interesele tării, ale creştinătăţii. Radu

9 7 9 9

cel Frumos e susţinut de turci contra lui Ţepeş, fratele său bun, şi va i fii nane fidel sultanului. Dimitrie Cantemir însă, cu toate că a petrecut uni mulţi la Stambul şi turcii îl considerau ca demn de toată încrederea lor, se va hicleni şi va scoate sabia contra padişahului.

Deosebit de interesantă, paradoxală chiar, e poziţia lui Albrecht de Habsburg, succesorul lui Sigismund de Luxemburg la tronul Imperiului German. Normal ar fi fost, ca pentru felonia lui Vlad, Albrecht să treacă la sancţiuni drastice, dar el, departe de a încerca să-l „<*cuminţească*” pe infidel, îl numeşte „<*credincios*” şi „*ilustru*” voievod al coroanei. Albrecht a făcut o manevră politică abilă. Neputându-l înlătura pe Vlad de pe tron şi lipsit de posibilităţi» şi-şi impună punctul de vedere, devine conciliant, căutând să-l atragă pe Domn de partea

creştinătăţii în viitoarea confruntare cu turcii. Ideea lui Albrecht este, de a transforma Ţara Românească, în teatru *de luptă, dacă Vlad se va ralia taberei creştine. De aici menajamentele faţă de el şi trecerea cu vederea a feloniei. Dar acest lucru, această combinaţie, e doar un simplu paleativ. Voievodul, după cum nota Xenopol, conştient că fără un sprijin cert din partea Ungariei nu se va putea împotrivi turcilor, inaugurează* „aceapolitică cu două feţe, care se trage îndeobşte în toată perioada de decădere a istoriei Ţărilor Române, în ce priveşte relaţiile lor din afară. Şi această politică este neapărată, de îndată ce Muntenia ajunsese, din putere de sine stătătoare şi cu rol hotărâtor în mersul trebilor vecine, un câmp de luptă pentru competirile rivale, de îndată ce devenise, din subiect istoric, numai un instrument pentru mulţămirea ambiţiilor personale”.

În 1438, Murad al II-lea a intrat cu ostile în Ţara Românească şi Vlad Dracul s-a alăturat sultanului şi a participat la campania de jaf asupra Transilvaniei. La Sebeş-Alba, voievodul român îi ve convinge pe apărători să se predea turcilor, după care ei urmau a, îl duşi în Ţara Românească, de unde el îi va lăsa să se întoarcă acasă”.” * *

Aparent Vlad e fidel sultanului, dar acesta, prin numeroşii spioni puşi pe urmele Domnului, e convins că lucrurile nu stau de loc aşa. «Voievodul a intrat în taină în legătură cu ungurii şi la o înăsprezenţă a lor, era gata de hiclenire faţă de Poartă. Sultanul se temd că oastea valahă, de loc de ignorat, i-ar putea tăia liniile döe aprovizionare, sau şi mai rău, să-l atace pe la spate. Isac-beg, spune cronicarul Nesri, s-a dus la padişah să-l pârască pe Vlad Dracul e & ţ dă semne de nestatornicie. Sultanul încheie campania contrai Transilvaniei mai bine decât spera şi înainte de a trece Dunărea) face două gesturi aparent contradictorii. Îl copleşeşte pe Domn cui daruri şi ordonă

întărirea cetăţii Giurgiu. Darurile erau menite să-ft compromită pe Vlad în ochii ungurilor şi mai mult, evident dacă acest lucru se mai putea, pe urmă să adoarmă orice bănuială a voievodului, că sultanul i-a ghicit nestatornicia şi pornirea la trădarel Din raţiuni politice majore, boierii îi sunt credincioşi lui Vlad, scopuH expediţiei a fost împlinit, alt candidat la tron nu există încă, padişahul se desparte în termeni cordiali de vasalul său, dar tocmai pentru c8$ îl suspectează de hiclenie, întăreşte garnizoana de la Giurgiu, dd unde oricând putea invada ţara.

Faptul că Albrecht şi Murad al II-lea, deşi au fost conştienţi» le trădare, nu au luat măsuri radicale, cum ar fi fost normal, l-a» on vins pe Vlad Dracul că nici turcii şi nici creştinii nu sunt infailibili că au nevoie de el. Astfel, Domnul s-a gândit că ar fi posibilă o domnie duplicitară, o politică de conjunctură, o echilibristică între i de două puteri, pentru ca trădând ba pe unii, ba pe alţii, în funcţie de propriile interese, să salveze ţara şi tronul. Ideea e într-adevăr nurc, dar pentru punerea ei în aplicare sunt necesare, pe lângă abilitate proprie, şi resurse, care din păcate erau sărace. Un singur pas greşit, în est dans pe sârmă şi totul se va prăbuşi, aşa cum de fapt s-a şi întâmplat. I’nnă atunci însă, Vlad se leagănă în iluzia că el poate păcăli atât pe turci, cât şi pe unguri, ducându-şi politica sa proprie, bazată pe propriile-i interese. Deocamdată boierilor, politica duplicitară a lui vodă le eon vine şi speră şi ei ca ea să dureze cât mai mult.

Lucrurile însă se precipită şi după moartea lui Albrecht, în 1139, pe tronul Ungariei va veni, la sugestia lui Iancu de Hunedoara, n cărui stea norocoasă e în ascensiune, Vladislav al III-lea Jagiełło, suveranul Poloniei. Relaţiile dintre Transilvania şi Tara Românească

9 9 9

sunt tot mai încordate şi Vlad Dracul e privit cu ostilitate, ca un irâidător şi vândut păgânilor care-l susţin.

Potrivit dicţionarului *Instituţii feudale din Ţările Române* trădarea, *„nota infâdelitatis"* era considerată în dreptul transilvănean i ea mai gravă infracţiune şi consta în încălcarea credinţei faţă de suveran, credinţă stabilită prin legi ori cutume. Cel vinovat îşi pierdea capul şi averea, care trecea în patrimoniul suveranului. Codul lui Werböczy, *„Tripartit"*-ul, preciza îndatoririle de supunere, ascultare şi credinţă faţă de rege. Prin *„crimen laesae maiestăţis",* ciima de vătămare a suveranului, cu braţul, sabia sau cu otravă, se înţelegea şi atacarea castelelor ori cetăţilor unde se afla monarhul. Se pedepsea cu moartea cel acuzat de *„crimen laesae maiestăţis"* chiar dacă era fată bisericească şi automat averea îi era confiscată.

9 9

I radare a fost considerată şi ridicarea şi opunerea înarmată contra icgelui şi coroanei, dar se specifica şi dreptul de rezistenţă al nobilimii, în acest caz nefiind vorba de infidelitate. *„Nota mzidelitatis"* cuprindea falsul de documente şi sigilii, uzul de fals, linierea de monede false, dar şi crima contra fraţilor şi rudelor de

9 9 9

sânge până la al patrulea grad, a taţilor, soţului sau soţiei, siluirea consângenelor până la gradul al patrulea şi a mamelor vitrege, ca şi incestul.

Codul lui Werböczy numea trădare şi incendierea satelor şi a moşiilor, aducerea din afară a unor jefuitori ca să tulbure viaţa statală, violarea corespondenţei regale sau oficiale, ocuparea sau pierderea cetăţilor, predarea lor inamicilor, omorârea, lovirea, capturarea, sechestrarea judecătorilor, a oamenilor regelui ori a oamenilor capitolelor sau conventurilor. Tot trădător era socotit şi ereticul şi cel care dădea hrană şi arme turcilor ori altor duşmani regali.

Există deci o multitudine de forme ale trădării, dar nu toate subminează ordinea feudală. De ce au fost

circumscrise totuşi ariei trădării unele crime grave, care nu au avut tangenţă cu subminarea feudalismului? Nu ar fi, potrivit dicţionarului instituţiilor feudale, o *„inadvertenţă juridică, cât o preocupare de a egaliza pedepsele în cele mai grave cazuri de crime cu cele dictate în contra1 încercărilor de subminare a orânduirii feudale”.*

Iancu de Hunedoara, devenit voievod al Transilvaniei în 1441 / va avea faţă de Muntenia propriile planuri, care nu concordau întotdeauna, ba dimpotrivă, am putea zice, cu ale Domnului. Iancu a petrecut o vreme în Italia, la curtea ducelui de Milano, a trecut prin Elveţia şi a participat la războiul contra husiţilor. Pentru el noţiunea de felonie era mult mai complexă şi ca urmare dovedea o sensibilitate aparte faţă de acest fenomen distructiv. În Italia s-a familiarizat cu implicaţiile trădării la diferite nivele şi şi-a însuşit) suspiciunea faţă de toţi şi de toate. A înţeles că felonia poate fi o! armă teribilă, atât în timp de pace, în relaţiile politice, cât mai aleşi în timp de război. Adept al războiului în mişcare, excelent militar), Iancu avea nevoie evident de soldaţi, comandaţi şi aliaţi fideli. Orice!

9 1 9 9 9

defecţiune putea da peste cap o campanie militară şi trădarea deveneaj oricând fatală unui comandant, chiar admirabil înzestrat cu talent militar. f Iancu dorea o confruntare directă cu turcii, chiar pe teritoriulimperiului lor şi în final alungarea necredincioşilor din Europa. A, avut o armată a lui proprie, compusă mai ales din cnezi şi micii nobili din comitatele Hunedoara şi Caras şi se sprijinea foarte mult! pe mercenari, pentru că nu avea încredere în nobilime şi în cetelel ei. Armata de mercenari necesita bani mulţi şi Iancu trebuia să

dispună de mari venituri. O modalitate de sporire a lor a fost şi confiscarea moşiilor nobililor necredincioşi,

trădători.

9 9 7

Marile familii nobiliare din regatul ungar adoptaseră o tactică curioasă în timpul evenimentelor tulburi din 1440 – 1441. Având sirinse legături între ele, aceste familii au căzut de acord ca o parte să sprijine pe Elizabeta, văduva regelui Albrecht, iar o alta pe Vladislav. Indiferent cine va ajunge la putere, cei căzuţi în dizgraţie, deveniţi necredincioşi, infideli, urmau să fie sprijiniţi, reabilitaţi, prin concursul celor aflaţi în tabăra victorioasă. În felul acesta, moşiile confiscate pentru trădare, urmau să fie înapoiate. Iancu, conştient de manevră, nu e uşor de înduplecat. El, de exemplu, i-a confiscat lui Dionisie din S făraş trei sate, spunând că aşteaptă de la el, nu vorbe de credinţă de la prieteni, ci fapte concrete în sprijinirea lui Vladislav şi ajutor militar substanţial în viitoarele lupte cu turcii.

Animat de spiritul de cruciată, Iancu, sedus şi de modelul condotierilor, de tipul lui Francesco Sforza, avea nevoie pentru împlinirea visufftö Tsale Tzdrobirea turci lor, de alianţa Moldovei şi Munteniei. Atitudinea lui Vlad Dracul, care din trădare a făcut un principiu al politicii sale, nu-i convenea. Neputând obţine alianţa dorită contra turcilor, din partea celor două ţări româneşti, prin concursul acestora, lancea impus-o cu forţa. Ungaria a subordonat (ara Românească-şi Moldova. Astşâa-lotrâmbiţatul*, /ront ânâtotomaf Tlub conducerea lui Iancu de Hunedoara „Îl oculjnih; tarjntternic" 9* de care făcea caz istoriografia ceauşistă. atât de mult. Compediul de *9Jstoria României".* de sub redacţia lui Miron Constantinescu, din 1969, serie despre Iancu de Hunedoara că a fost *„<căpitan al Ţării Româneşti"* şi voievod al ei, cum rezultă dintr-un document din 1446, în care el se intitula guvernator al Ungariei, voievod al Transilvanid şi al Ţării Româneşti. Pentru Moldova devenise *„părinte*lu alte

cuvinte, Iancu şi-a arogat dreptul de suveranitatensupra Ţărilor Românë. Acesïéa aujie venitsubordonate, satelite l) nganejli acţioneze conform intereselor ei. Despre interesele româneşti nici nu se punea-problema, pentru că ele au fost canalizate spre direcţia celor maghiare, cu care trebuia confunde. Barbu T. Câmpina vorbea în 1950, chiar despre o emliah/are politică a Transilvaniei, Munteniei şi Moldovei, centralizare evident făcută sub egida Ungariei.

Iancu a fost acuzat după moarte, de către unii adversari, că a schimbat după propriul plac Domnii din Ţara Românească şi Moldova, chiar dacă i-au fost aliaţi, din simpla intenţie de dominaţie personală. Chiar dacă în monografia închinată lui Iancu de către

Camil Mureşan, acesta afirmă că nu avem date certe să-l acuzăm

? 7

de *„intenţii de dominaţie personala* lucrurile nu stau de loc aşa. Iancu ave-erteambitn dedominajplanurilor sale călcajtotimoldoveQ conduşi fără drept de consultare, fie direct de el, fie prin câte un intermediar, un om fidel al lui, pe care îşi rezerva dreptul să-l înlocuiască când considera că e necesar. Cu tot amestecul repetat şi brutal în Moldova şi Ţara Românească, Iancujiy-j-HI 1448, în tră îa Mo Ido va şi cu ocazia acestei campanii istoria locală va păstra amintirea lui Ciubăr-Vodă, care! donini-ăouăluni. Se pare că acest Ciubăr e riob Huâungur Csupor, care l-a înscăunat pe pretendenmi-Petnâar II-lea, rudă prin alianâă cu Iancu. Petru va recunoaşte suzeranitatea lui Iancu şi-i va ceda şi Chilia, evident o trădare a intereselor y *

Moldovei, prin scoaterea de sub stăpânirea ei a unei cetăţi deosebitäe importante. Pentru ca Polonia să-l recunoască şi ea ca Domnij Petru al II-lea va fi nevoit să se închine şi regelui polonez. Aceastl, dublă închinare, Petru având ca suzerani Ungaria şi Polonia, vierea o situaţie deosebită, el trebuind să fie slugă credincioasă la doi

stăpâni, ceea ce evident nu se putea. Unul dintre ei trebuia trădat J în dauna celuilalt. Polonia vrea, din interese proprii, ca cetatea Chilid să se întoarcă la Moldova, dar Iancu de Hunedoara a şi recunoscui drepturile muntenilor asupra ei. Iancu l-a trădat pe vasalul sălii credincios, Petru al II-lea, care-l numea*, j) arinte",* prin faptul că fi dat Munteniei Chilia. Cetatea a fost disputată din vechime, di moldoveni şi munteni, dar în acel moment aparţinea Moldove «Iancu a redeschis problema ei, consecinţele fiind dramatice pestl timp, pentru pentru că Ştefan cel Mare şi Vlad Ţepeş vor intra în conflict pentru ea.

*Camil Mureşan nota că „*încercarea lui Iancu de a încadraţurile române într-un sistem de alianţe strânse, sub egida sa, n-a reuşit pe deplin". „Dar imixtiunea lui în treburile interne ale celor două ţări vecine a sporit dezordinea, deruta, le-a dus la un pas de (în înghiţite de Ungaria, a încălcat dramatic interesele lor".

Politica de sine stătătoare dusă de Vlad Dracul a fost rău privită atât de Ungaria, cât şi de Imperiul Otoman. Ungurii şi turcii ştiau că Vlad doar Rimează" neutralitatea în conflictul dintre ei. Murad al II-lea, instigat de Isac-beg, va prelua iniţiativa şi, acceptând cele spuse de acesta, că pe Vlad Dracul nu se poate conta nici în prezent şi nici în viitor, el fiind organic înclinat spretrădare, îl va chema la Stambul pentru o întrevedere. I-a prompts Tcifdacă va veni nu i se va întâmpla nimic rău. Murad al II-lea a trădat încrederea Domnului şi cuvântul dat, că nu i se va întâmpla nimic rău. În lealitate Vlad va fi întemniţat la Galipoli. Ducas spune, chiar că I) omnul a fost dus legat la locul de detenţie, mare umilinţă, desigur, şi de unde nu se prea întrevedeau şanse de schimbare a sorţii.

Iancu de Hunedoara l-a impus pe tronul Ţării Româneşti pe liasarab, în 1442 şi boierimea, de nevoie, l-a acceptat. Basarab a pirat credinţă lui Iancu şi despre o politică de sine stătătoare nu mai putea fi vorba. Devenit

vasalul fidel al voievodului ardelean, a trădat interesele ţării în favoarea acestuia, lucru văzut cu antipatie de către boieri. Nici turcii nu puteau accepta în Muntenia un voievod care gravita pe orbita maghiară, aşa că sultanul a decis să-i redea tronul lui Vlad Dracul, cu toată neîncrederea în loialitatea sa.

Vlad-Dracul a jurat solemn credinţă sultanului, a câta oară?!), i-a promis fidelitate şi că nu vandica armele contra semilunii. Astfel, în 1443, a revenit pe tron. O dată instalat, îl va hadalăraparer Tdearestat, l-a umilit, şi îi vrut să-i ştirbească prestigiul ca să-l subordoneze total. După ce a Ireçut de partea lui Iancu de Hunedoara, Vlad şi-a putut păstra şi feudele din Transilvania, Amlaşul şi Făgăraşul. În plus era convins cât o victorie creştină îl va determina pe Murad să-şi reconsidere politica lui faţă de Ţara Românească, Domnul ei fiind privit acum ca un suveran, demn participant la tratative, nu un umil şi desconsiderat supus turc.

Vlad Dracul, în viitoarea ofensivă otomană preconizată de Iancu de I lunedoara, urma să joace un rol important, atât prin poziţia strategică a ţării, cât şi prin potenţialul militar de loc neglijabil, asupra căruia emisarii burgunzi de mult timp atrăseseră atenţia, Istoricii Callimachus, Chalcocondil, Ducas au arătat că Murad al II-lea, pentru a-l determina pe Vlad să-i rămână fidel, era gata la concesii şi începutul îl va face prin restituirea lui Radu, fiul domnesc, coconul, rămas ostatec, dacă evident voievodul va da semne clare în direcţia dorită de Imperiul Otoman. Vlad Dracul însă, era hotărât să trădeze cauza sultanului. Reuşita *„campaniei lungi”* din 1443 a voievodului Transilvaniei, Kascăpat pe Domnul Ţăm Româneşti de suzemni-eajuse profila ameninţătoare e cajnaghiară. Y lada. decis categorksăq-vite, cât cu preţul unei noijmdarijde turci, să intre sub stăpânirea ungurilonăcestia în schimb, cu de la sine putere,

începuseră deja să considere Muntenia ca a lor, de vreme ce în tratatul turco-ungai-K semnat la SeghdinljiJL444, erau prevăzute siplauze referitoare!» Ţarajjomăfreasc㠄, fără Qaj-gelu TVT – adisiay-ă-i treacă prin cap să» 1 consulte şi peyiad. La fel, atunci când tratatul e încălcat cu dispreţ de acelaşi rege, în spiritul duplicităţii diplomatice renascentiste ştg al mentalităţii religioase, potrivit căreia angajamentul şi-uvânje™ dat necredincioşilor poate fi oricând trădavfinttă – *„din oficiu"* ca participantă la „cruciata dele Varna. Vlad Dracul J când a văzut cu mirare cât de puţine erau trupele cruciaţilor, spus cu regret lui Iancu de Hunedoara că *sultanul şi numai l (&*

vânătoare îşi ia cu sine mai mulţi ostaşi decât cei adunaţi în oastem t **»

creştină Totuşi, el ridică sabia contra turcilor şi a participat îl luptele de la Vidin şi Petreţ, ceea ce a însemnat o desăvârşită hiclenia fată de turci.

Cruciata de la Varna, din 1444, va fi însă un dezastru şi un spectaculos carusel al trădărilor. Genovezii îi trădează pe creştină

În favoarea lui Murad, care află astfel toate mişcările cruciaţilor.

7 *

parte din soldaţii lui Iancu trădează spiritul de cruciată, ei fiind mult mai grijulii cu strângerea banilor aruncaţi de turci, de pe cămile

decât cu urmărirea şi uciderea lor şi în final, trădează şi România

*

care au jefuit cortul şi comorile regelui Vladislav. 104

*Iancu de Hunedoara, după catastrofa militară, fuge spre Ţara Românească şi, scrie Xenopol, că acum „*venise şi vremea lui Vlad i/r a se răzbuna contra generalului ungur, pentru duşmăneasca lui purtare de până atunci faţă de el. El îl prinse şi îl aruncă în închisoare; nu îndrăzneşte

însă a-l ucide, ba chiar are slăbiciunea, ameninţat de unguri, de a-i da drumul *Pentru această trădare şi umilinţă, continuă Xenopol, Iancu îl va ucide mai târziu pe Vlad Dracul.*

Alţi istorici spun că episodul arestării lui Iancu nu a fost premeditat şi niciun rod al feloniei. Pur şi simplu, nerecunoscându-l, ostaşii români l-au arestat pe fugarul de la Varna, dar l-au eliberat imediat, după ce Vlad a auzit despre cine e vorba şi a dat poruncile de rigoare. Oricare ar fi adevărul, cert este că după scurt timp, relaţiile dintre cei doi se strică iremediabil. Cauza, spune C.C. < iiurescu, este insuccesul total al acţiunilor antiotomane ale lui Iancu de Hunedoara, concluzia lui Vlad Dracul fiind *„că e preferabil totuşi* vi*/ se stabilească o înţelegere cu turci*ia. Columbeanu şi R. Valentin afirmă însă că în stricarea relaţiilor dintre Iancu şi Vlad vina o are mai ales voievodul Transilvaniei şi că acuza de trădător

adusă Domnului muntean nu este fondată. Iancu a considerat felonie, implicarea lui Vlad Dracul în Moldova, în sprijinul lui Roman al II le-a, cumnatul său, cei doi aliindu-se, credea voievodul, pentru a Ieşi de sub suzeranitatea lui. Un pretendent la tronul voievodului muntean, Vladislav, va fi primit sărbătoreşte la Braşov, din ordinul lui Iancu. Toate acestea dovedeau încordarea relaţiilor dintre Ungaria *h*", Ţara Românească. Iancu, devenit guvernator al Ungariei, nu a putut înţelege gestul lui Vlad de a recunoaşte suzeranitatea turcească ţi l-a considerat ostil Ungariei. Pentru guvernator, Vlad era vinovat de felonie şi acest lucru trebuia pedepsit cu sabia. În 1447, Iancu, cure îl avea alături pe pretendentul Dan, a intrat cu trupele în Ţara Românească, l-a surprins pe Vlad Dracul, şi l-a omorâua Bălteni alături de unul din fiii săi, Mircea. După o domnie scurtă a lui Dan, pe tron urcă Vladislav al II-lea, care i-a fost credincios lui Iancu atâta

vreme cât a avut asigurat sprijinul de peste munţi.

A. D. Xenopol spune că în bătălia de la Câmpia Mierlei, din 1448, dintre armatele lui Iancu de Hunedoara şi turci, bătălie pierdută*lie iwţlint, ne* „arunca şi aici vina pierderii pe români. Anume se binint'al muntenii, care compuneau aripa stângă a oştirei cteulneşti, văzând compromis succesul bătăliei chiar de la prima ciocniri4 a turcilor, trimiseră soli lui Murad, bineînţeles în contra voinţei lui Dan, domnul lor, spre a reintra în graţiile sultanului, propunând ca să treacă la turci şi să le predea armele lor, arătând ca nu din buna lor plecare, ci siliţi, se alipiseră pe lângă armata ungurească… După cât se vede această trădare contra ungurilor se făcuse numai de armata munteană, nu şi de capul ei, voievodul Dan… Această plecare a ţării, reprezentată prin boierimea ei, îM mare parte armată, către turci, îşi are explicaţia ei în instinctul dû respingere mult mai mare între români şi unguri, decât între romînt şi însuşi poporul necredincios al turcilor… Muntenii deci s-ar fi", supus turcilor, dacă ungurii le-ar fi îngăduit o asemenea purtare", dar ei îi si*leau să-şi calce „interesul* şipunându-şi, pentru apărarcă", trebilor străine, în cumpănă propria lor existenţa" vor refuzi*ti colaborarea impusă. „Este greu* de a face politică în contra simţământului unanim al maselor poporane, şi dacă politica nu-i este decâlun calcul în capetele conducătoare, acest calcul nu poauă déconsidéréijden-tulj-asiadâncile rândui-alê-poardor în toatëaceste ţinute îndoioasÀ ale oştirilor româneşti în luptele dintre unguri şi turci, se vede niM firea trădătoare a poporului român, cum le place ungurilor a califica purtarea lor, ci simţământul adânc şi peste putinţă de învins, din repulsiune al românului contra barbarului hun, de la care suferism atâtea calamităţi în decursul veacurilor. Românii prefereau, la urnim urmelor, a cădea sub turci, decât a ajuta pe unguri la răpunerell acestora.

Sub unguri – o ştiau ei doar din Transilvania – jugul µm putea fi decât încă mai neomenos”.

Vladislav al II-lea, deşi jurase credinţă lui Iancu <M Hunedoara, lipsit de sprijinul concret militar al acestuia, va ajungii la înţelegere cu turcii, recunoscându-le suzeranitatea şi plătin «haraciul. Iancu va trece la represalii contra infidelului, a trădătorul» şi ca primă măsură îi va retrage în 1452 stăpânirea asupra AmlaşuM şi a Făgăraşului. Vladislav se va plânge într-o scrisoare: *„Cât mm am jurat eu cu părintele meu Ionăş voievodul, el tot n-a ţinut seanim. /r asta, nici slujba mea nu i-a fost dragă; căci nu-i ajunge qulnmatoria Ţării Ungureşti, ci trimite să-mi răpească ocina mea ailevărată şi ţărişoara mea Făgăraşul şi Amlaşul şi umblă cu gând niti asupra mea. Dar dacă şi-a călcat el făgăduinţă şi jurămintele»? a făcut cu mine şi dacă a călcat peste slujba mea, Dumnezeu să w răzbune asupra celui ce nu a păzit dreptatea. Iar domnia mea, – u toată nevoia mea, nu voi părăsi ce este al meu, odată cu capul”.*

Vladislav al II-lea nu se mulţumeşte numai cu vorbele, ci liccc şi la fapte, începând represaliile contra braşovenilor, care ţineau la ci boieri transfugi, trădători, în frunte cu Cernica, care-i furase irticva turme. El atacă Cetatea Făgăraşului şi arde mai multe sate Aseşti. Pentru guvernatorul Ungariei, gestul echivala cu suprema felonie şi infidelul trebuia pedepsit cu armele, ceea ce se şi făcu.

A. D. Xenopol rezumă astfel tristul bilanţ al perioadei dintre domniile lui Mircea cel Bătrân şi Vlad Ţepeş: „Predecesorii lui Mircea şi cu ei împreună marele domn luptase din răsputeri spre a scoate Muntenia de sub jugul ungurilor, şi a o apăra de acel al turcilor. Urmaşii lui lucrase ca pe întrecutele, spre a coborî mai adânc ţara lor în supunerea înjositoare către unii şi către alţii”.

Dracula şi trădarea

Fiul lui Vlad Dracul şi al unei fiice a lui Alexandm-

ellţim, Vlad Ţepeş aveajânge Basarabisi-jusatin. A domnit de trei ori în Muntenia, în 1448 pentru o scurtă perioadă, între 1456 – 1462 a doua nară şi din nou, tot pentru scurtă vreme, în 1476. De la *„domn calau* cum îl numeşte Xenopol, la *„vampir”* cum apare la Bram Sioker, i-au fost atribuite o sumedenie de epitete. Perioada dinaintea domniei lui a fost aceea a unei *„depline anarhii”,* după expresia lui Xenopol. *„Niciun principiu, nicio autoritate nu mai erau munoscute şi respectate. Boierii, împărţiţi întrepartizile Dăneştilor şi Drăculeştilor, se mâncau unii pe alţii... Politiceşte ţara era căzută într-o adevărată prăpastie”. Vre*mea rivalităţii dintre Dăneşti şi I) i aculeşti, afirma Gh. I. Brătianu „es*te în realitate aceea a luptelor (Un tre’ unguri şi turci”, car*e prin imixtiune în treburile Ţării Româneşti slăbesc domnia, iar boierii profită ca să o tuteleze.

*Un document din 1447 spune că „*boierii trădători şi oamenii lui (Iancu de Hunedoara) n-au izbutit să aşeze în domnii pivtendentul pe care l-au adus”. *Nu ştim cine a fost, dar amestecul lui Iancu în Ţara Românească a dat apă la moară boierilor ca să se h ic Icnească. Antonius Veranesics nota: „*Ca şi când ar fi cuprinşi de o nebunie înnăscută, ei (boierii munteni) obişnuiesc să-şi omoart aproape pe toţi domnii, fie în ascuns, fie pe faţă... şi e cea mai mari minune ca cineva să ajungă să domnească măcar până la trei ani”, ori să moară în scaun de moarte firească...” în 30 d*e ani, 1418 – 1448, s-au perindat la tron 8 domni, din ambele familii aflate în conflict, luptele dintre pretendenţi şi trădările boierilor ajungânde fi povestite chiar de Papa de la Roma în „Cosmogra*fia” sa.

În 1448, Vladislav, fiul lui Dan al II-lea, care se afla U Kossovopoljie din ordinul lui Iancu de Hunedoara, cu un corp de oaste, îşi vede tronul ocupat de Vlad Ţepeş, pus cu sprijinul turcilor, Desigur că la întronare au dat un ajutor şi boierii aflaţi în ţară, potrivnici lui Vladislav. Ţepeş nu a

rezistat însă decât cel mult două luni pe tron, pentru că Vladislav s-a întors şi, poate cu sprijin dia Moldova, l-a răsturnat.

Ţepeş a fugit şi acelaşi lucru l-au făcut şi boierii careţi arătaseră credinţă. Ei au devenit hicleni pentru Vladislav şi capetele lor puteau oricând să cadă. Un Domn pribeag cu boieri pribegi alături, nu era însă un lucru care să-l facă pe titularul tronului doarmă liniştit.

Ca var-rimarj: u Ştefan cel Mare, Vlad Ţepes s-ar fi putut refugia la curtea lui Bogdan al II-lea al Moldovei şi pe urmă, după ce Bogdan a fos-asmaua-gluseilifi putut ca ambii tineri şi îl fugit în Transilvania. E scenariul lui N. Stoicescu, dar dovezi ni «avem. Ştim că Ţepeş a fost o vreme ostatec la turci şi că a avut o

— 5 r»

Încercare scurtă de domnie cu ajutorul lor. Cert este că în 1452J Ţepeş era în Transilvania şi că alături de alţi boieri transfugi facus «un complot pentru a intra cu oastea în Muntenia. Iancu de Hunedoara va scrie braşovenilor să nu-l ajute în plănuita lovitură de stat, ba să-l şi captureze pe Ţepeş. Din *„iubire”* pentru Domnul Ţărijj Româneşti, Gereb şi Nicolae au încercat chiar să-l ucidă pe Ţepee la Geoagiu.

În 1456 a sunat în sfârşit ceasul pentru pretendentul Vlad epeş, care va urca pe tron cu sprijin de la Iancu de Hunedoara. Alături avea un grup de boieri pribegi, declaraţi hicleni de către Vladislav al II-lea, Domnul muntean. Dacă Ţepeş cu pribegii lui şi, ti un mic detaşament de la Iancu „l-au tăiat” pe Vladislav, ori dacă linierii din ţară, după cum crede I. Minea, l-au asasinat ceva mai înainte, nu ştim cu precizie. Cert este că Vladislav al II-lea, trădat de boieri, şi-a pierdut şi tronul şi viaţa.

„Cum a ajuns la domnie, *scria Calcocondil despre*

Ţepeş, mai întâi şi-a jacut o gardă personală nedespărţită de el; după tu cea, chemând câte unul din boierii săi despre care putea crede» a ar putea fi în stare să ia parte la trădarea pentru schimbarea iltnunilor, îi sluţea şi-i trăgea în ţeapă cu toată casa, pe el, pe Mijiii, femeie şi slujitori… Căci, ca să-şi întărească domnia, să fi me /*a* în puţin timp la douăzeci de mii de bărbaţi, femei şi copii şi, lui onjurându-se cu un număr de ostaşi şi trabanţi aleşi şi devotaţi, iwcstora le dăinuia banii şi averea şi cealaltă bunăstare şi situaţie

*» >»

m i clor ucişi…" Neavând încredere în boieri, Ţepeş şi-a format o Hiirdă din mercenari şi potrivit drepturilor domneşti, averile înclenilor le dădea favoriţilor săi. Vodă a reprezentat pentru o parte îi boierimii tocmai ameninţarea întăririi autorităţii domneşti, ceea

5 5» *

ce această boierime nu dorea să se întâmple vreodată, pentru că HMtfel erau lezate interesele ei. Domnul erajudecătoru-Mvca drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor. El a abuzat din plin de-această prerogativă şi, acuzândiM de trădare mai întâi pe cei din familia Dăneştilor şi pe susţinătorii lor, apoi şi pe alţii, a început torturile şi execuţiile. Domnia avea nevoie de bani şi confiscarea averilor hiclenilor aducea aceşti bani vistieriei. Boierii

doreau un Domn milos şi uşor manevrabil, dar Vlad a inaugurat o politică autoritară. Mulţi au fost traşi în ţeapă pentru ca autoritatea domnească să se impună. Că nu toţi cei care au fost acuzaţi de liădare erau şi vinovaţi, e adevărat şi arbitrarul în politica lui Ţepeş I a făcut şi pe alţi boieri să se gândească la complot, dar groaza îi paraliza. Participarea boierilor la decizia politică, puterea pentru obţinerea căreia au comis atâtea trădări, era un

lucru pur formal. De pe vremea lui Mircea cel Bătrân, marea boierime se obişnuise să facă din Domni marionete şi când aceştia nu mai tolerau, erau trădati şi înlocuiţi cu alţii. Boierul Albu se intitula chiar *„acel Mare".*

9 y 1 t Ioan de Zdredna nota că *„ura, trădarea şi obiduirea cea mai neruşinată"* făceau ravagii în acea vreme. Luptele pentru putere dintre taberele, *partidele"* boiereşti, trădările în lanţ, au slăbit ţara, au făcut-o vulnerabilă şi uşor manevrabilă de interesele străine.

— >

Din aceste motive, Vlad şi-a început domnia printr-un masacnuü boierimii trădătoare, lucru povestit şi de Calcocondil într-o manieri vădî Texagerată. Starea reală din ţară o exprimă Domnul într-o scrisoare către sultan, care i-a cerut să aducă personal tributul la Stambul: *„Poporul tării mele este nechibzuit, iar dregătorii şi supuşii mei sunt cu două feţe. Dacă mă duc să mă închin la ocrotitoarea curte a fericirii, atunci ei, supunându-se numaidecât ungurului, îl vor primi pe crai în locul meu şi îi vor preda acestuia tronul şi avuţiiile mele".* Pulsul politic bătea prin urmare spre trădare, O problemă spinoasă era aceea a pretendenţilor aflaţi în Transilvania, care unelteau cu boierii transfugi şi cu opoziţia din ţară, gata să trădeze dacă e sprijinită. Pentru Ţepeş, pretendenţii la tronul său erau hicleni şi urmau să moară, dar nu oricum, ci în aşa fel încât să-i descurajeze şi pe viitorii competiţionari. Ladistafl Huniade cerea braşovenilor, la 17 decembrie 1456, să acorde sprijin unui *„Dan voievod*ân Ţara Amlaşului se afla un alt pretendent Vlad Călugărul. Ţepeş cere extrădarea lor sau, dacă nu, expulzare! de lângă frontieră, dar nu primeşte niciun răspuns. Lângă Sighişoara în 1459, se aciuiase şi un al treilea hiclean, pretendentul, *JBasarc voievocf".* Saşii îi sprijineau şi Ţepeş trebuia să acţioneze faţă de trădările intereselor sale. El va trece la represiuni sângeroase cont» saşilor în 1459, atacând Ţara Bârsei,

Braşovul, Sibiul şi trăgând în ţeapă o serie de negustori. Trei sute dintre ei-care-jeweâujJ informatori şi agenţi de legătură cu boierii transfugi şi pretendenţi la domnie, vor fi arşi de vii. Trădarea trebuia stăvilită.

În 1460, cu sprijin din Braşov, având alături şi pe boieii pribegi şi hicleni, Dan intră în Ţara Românească, bazându-se şi *pl* o posibilă trădare a boierimii din ţară. În lupta care se dă, hiclel sunt bătuţi şi Dan e luat prizonigr Lui-Jnainte de moarte-ii-ţi oficia voda slujba de înmormântare pe viu-Penïnrca-uœlaboro ru trădătorii, Amlaşul şi Făgăraşul vor cunoaşte mânia domnească, fiind trecute amândouă ţinuturile prin foc şi sabie.

Prima ucidere de boieri pe care o face Ţepeş, nu este, crede N. Stoicescu, pentru dezbinările şi uneltirile de care se făcuseră vinovaţi în trecut, ci pentru că vodă îi credea în continuare în stare să trădeze, îi credea virtualii lui trădători. Conform naraţiunilor săseşti despre Ţepeş, vodă i-ar fi invitat la un ospăţ pe toţi boierii ţarii şi i-ar fi întrebat câţi domni au apucat să cunoască pe tronul ţarii? *„Unul a răspuns 50, altul 30, unul 20, altul 12, dar nimeni nu a ghicit, căci domnul s-a gândit la 7. Astfel, domnul a ordonat ca toţi să fie traşi în ţeapă. Au fost 500*Vina pentru execuţia lor ar fi fost, după naraţiunile săseşti, *„ruşinoasele voastre dezbinări”* şi trădări. Cadavrele lor atârnau în pari şi în 1462, când a venit sultanul în Ţara Românească. Data când ar fi avut loc măcelul e Kieu de precizat, dar foarte des dispăreau din sfat mari boieri. În 1458 lipsesc din sfat, acuzaţi de hiclenie, Manea Udrişte, Milea paharnic, Buda stolnic, Pătru statornic, care au fost traşi în ţeapă. (ondrea vornic e şi el acuzat de trădare şi dacapitat la 23 aprilie 1459. După 20 septembrie 1459 dispar din sfat Dragomir, Ţacal, Slan, Moldovean spătar, Stoica paharnic, Bratu, Toxabă stolnic. Acuzaţi şi ei de complot, hiclenii vor fi executaţi. După calcul lui N. Stoicescu, dintre cei 23 de mari dregători câţi a avut în

sfatul domnesc Ţepeş între 1457 – 1461, doar 11 dispar. Cifrele de 20.000

sau de 500 de boieri ucişi sunt evident tendenţioase.

— >

Unii boieri, care fuseseră foarte legaţi de Vladislav al II-lea, fostul voievod, au fugit în Transilvania ca să-şi salveze viaţa. Ţepeş

*Ic scrie în 1458 braşovenilor că: „*se află acolo printre voi Mihail logofătul şi Pardoi, vrăjmaşii mei. Eu pe toţi i-am iertat, dar pe aceştia nu-i iert; şi cum eu nu vreau să-i iert, tot aşa şi voi să-i * * t * >

depărtaţi de la voi, dacă-mi sunteţi prieteni". E o cerere de expulzare care arată că aceşti hicleni sunt foarte periculoşi pentru domnie. Ceilalţi transfugi au fost iertaţi şi probabil că s-au şi întors. Alţi boieri, nemulţumiţi din diverse motive, au luat şi ei drumul pribegiei, dar fuga şi sprijinirea unor pretendenţi nu a fost singura formă de opoziţie. Un hrisov din 1551 ne vorbeşte despre Albu cel Mare, boier mare, care *„în zilele lui Vlad voievod Ţepeş... s-a ridicat domn peste capul lui Vlad vodă Ţepeş, iar Vlad voievod a ieşit cu oaste împotriva lui şi l-a prins şi l-a tăiat pe el şi pe tot neamul lui". Nu* ştim dacă boierul Albu cel Mare este cel care conducea»

efectiv şi cu trufie politica în timpul lui Alexandru Aldea, voievodul muntean, dar faptul că Ţepeş e nevoit să ducă un adevărat război cu hicleanul, arată puterea acestui feudal şi faptul că boierii erau în stare să-şi apere cu arma în mână privilegiile. Albu cel Mare se pare că a scăpat din măcelul hiclenilor pus la cale de Ţepeş şi, refugiat în Oltenia, a organizat un complot şi o rebeliune, ajutat şi de alţi boieri, de alte *„clanuri",* cu steagurile şi familiarii lor. Ştefan Andreescu în lucrarea *„Vlad Ţepeş (Dracula) între legendă adevăr"* crede că hiclenia lui Albu trebuie corelată cu momentul stricării relaţiilor lui Ţepeş cu Braşovul şi tentativa pretendentului/ Dan de a veni cu

oaste din Ardeal să ocupe tronul. E deci o* conspiraţie largă, cu bătaie lungă, o trădare bine pusă la cale şi beneficiind de un mare suport material şi uman. Nu e de mirare că-i Ţepeş va trece la represalii drastice. Albu insinua că ar fi descendent", domnesc, pentru că hrisovul citat, din 1551, spune că *„s-a ridicaţi domn".* Să se fi gândit trădătorii Albu şi Dan să împartă ţara sau au / căzut la o învoială de diarhie, nu ştim. Ţepeş însă va lua măsuri să i lichideze pe toţi candidaţii potenţiali la tron care se aflau atunci în ţară. Aşa a pierit de secure şi Standul, unchiul lui Nicolaus Olahus „p*rins J în cursă". Ş*tefan sau Stoian, tatăl lui Olahus, a scăpat fugind în Ardeal, I Ţepeş a considerat pe toţi boierii care s-au arătat partizaniiti Dăneştilor drept trădători şi aceasta e semnificaţia celor 7 domni l-ai care s-a gândit, conform naraţiunilor săseşti, când i-a întrebat pefl boieri câţi voievozi au cunoscut. Cei 7, Basarab Nicolaei Alexanm-yiadistav I, Radu I, MirgeaxelJBătrânşi el, Teges, erau singurii legitimi, iar boierii care i-au recunoscut pe] ceilalţi, autost consideraţi hicleni şi urmau să plătească cu capul. I Pentru că târgovişteniі şi-au aduş jo contribuţie nefaştă la capturareai şi e? uţiua. lui Mircea, fratele lujJTepeş, în 1447, dip] porunca lui Iancu de Hunedoara, şi prin urmare l-auttădatvorjâl consideraţi vinovaţi ştvor iâpusi în ziua de Pastişă lucreze *„până I* s-*a spartjoaţe lmine [e dupre ei*, la construirea cetăţin-oenari. i Episodul, crede Şt. Andreescu, ar fi fost în 17 aprilie 1457. *„La – îi*/xitul a trei ani de domnie, *consideră autorul citat, î*n primăvara sânului 1459, voievodul nimicise toate focarele de posibilă opoziţie sun trădare din interiorul ţării, lovind greu în acele rânduri ale murii boierimi pe care le bănuia ostilcăd*epţii Dăneştilor care se unii aflau în ţară au fugit. Boierii rămaşi au plecat capetele. Se părea că Ţepeş a câştigat partida.*

Domnul la început a conlucrat în sfat cu vechea boierime, «poi treptat îşi va recruta dregătorii doar dintre

oamenii devotaţi lui. lioierii fără dregătorii vor fi tacit îndepărtaţi din sfatul domnesc şi alcătuirea acestuia numai din dregători, oamenii măriei sale, arată că miloritatea voievodală s-a suprapus celei boiereşti. Din marile familii boiereşti ale ţării, în sfat sunt doar Manea Udrişte şi Gherghina, restul piovenind din mica boierime ori din Ardeal, ca Linart stolnic. Domnulîi creat şi o dregătorie nouă, armaşul, care îndeplinea hotărârile judecătoreşti ale domniei, pedepsea vinovaţii şi se ocupa de paza lemnitelor. Curând prezenta amenințătoare a armaşului îi va face să irvină la intenţii mai bune pe cei ce se gândeau la complot şi hiclenie.

Reuşind să-şi impună autoritatea asupra boierimii din ţară, vodă s-a îndreptat împotriva fugarilor, care erau hicleni din punctul lui de vedere. Se pare că s-au adunat foarte mulţi şi complotau de vor, din moment ce la 4 iunie 1460 îl găsim în solie la Braşov pe consilierul său special, Voico Dobrita, care cerea restituirea pribegilor, iar dacă nu, alungarea lor din Braşov în prezenţa sa. La 1 octombrie 1460, s-a semnat o înţelegere între Ţepeş şi Braşov, prin cure braşovenii se obligau să caute şi să predea domnului, pe toţi fugarii. Ce-i aştepta în ţară, era altă poveste…

Faţă de turci, Ţepeş nu şi-a respectat obligaţiile şi le datora Hibutul pe trei ani. El invoca primejdia din partea Ungariei, dar cronicarui spune că până la urmă, *jiecredinciosuf”,* adică li Adătorul de Ţepeş „şi-*a scos capul din cercul supuneriils*coadele

«ultanului au aflat de la nişte delatori că Domnul a încheiat un tratat

cu Matia Corvin, regele Ungariei. Capul lui Ţepeş trebuia deci să ciulă şi Hamza beg de Nicopole primeşte ordin să-l prindă pe infidel, ducă acest Fretuza sa vină la Sâtambul. TTamza urma să ia în administraţie directă

Muntenia şi Ţepeş trebuia pentru aceasta eliminat prin viclenie.

În acel moment, Papa Pius al II-lea făcea eforturi pentru oritnniziircu unei cruciate antiotomane şi oferea 100.000 de ducaţi pentru susţinerea efortului de război. În planurile Papei, Matia Corvin, rege catolic şi *preaiubitul său fiu",* urma să joace un rol deosebit. În 1460, Matia a primit de la Papă 40.000 de galbeni, ceea ce înseamnă înarmarea a 12.000 de oameni şi pe lângă aceştia 10 nave de război. Corvin însă nu avea de gând să lupte. Mai mult ca sigur că din iniţiativa lui s-a încheiat tratatul cu Ţepeş, care era hotărât să ridice sabia contra turcilor. Sultanul trebuia să împiedice alianţa şi să scape repede de Vlad, *„întinzându-i în taină o cursay* prin Catavolinos şi Hamza. Cronicarii turci spun că Ţepeş ar fi umblat cu viclenii, trădând încrederea sultanului şi a lui Hamza, iar nu invers. Oricum nu Domnul cade în capcană ci turcii, care o voţ sfârşii rău. Prin tragerea în ţeapă a trimişilor sultanului şi neplata tributului Domnul a rupt de fapt relaţiile cu turcii, devenind, din punctul de vedere al Stambulului, un trădător ce trebuia să piară.

Ţepeş va deschide imediat ostilităţile atacându-i pe turcifiind ferm convins că va fi sprijinit de Matia Corvin. În acest sens îi relatează şi numărul precis al turcilor ucişi, lui Matia, într-o scrisoare: 23883 *În afargjiêlgi ce aflarju? rjilcase sau ale căror", capete nu au, fost înßtis Qtj-regatorilor noştri".* Ba mai mult, în anexa scrisorii, Domnul dă şi numărul de morţi defalcat pe fiecare localitate de la sudul Dunării pe care o atacase. Matia a primiţi scrisoarea şi a anunţat Apusul de faptele lui Ţepeş. Apusul a jubilat < Ţepeş ştia că turcii îi vor plăti pentru îndrăzneală şi aştepta ajutor concret. Îi va cere lui Corvin să vină personal la luptă şi dacă nifl poate, să-şi trimită barem armata. Domnul mai adăuga că: *„... dacă l această ţărişoară a noastră va pieri, nici măriei tale nu-ţi va eşti*

*vreun folos...” Dar Mat*ia îşi va trăda aliatul şi va părăsi Buda în fruntea oştirilor doar după ce turcii vor pleca din Muntenia.

Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, şi-a pregătit armata de invazie livid de furie. Ţepeş a refuzat tributul, sa aliat cu Ungaria, a ucis dregătorii turci trimişi oficial şi a atacat] sudul Dunării, făcând prăpăd printre turci. Toate acestea erauj suficiente motive ca sultanul să-l considere trădător, dar se maii adaugă şi un alt aspect. Mulţi boieri ostili domniei i-au scris p. iilisahului să vină în Ţara Românească că ei vor trece imediat de

* *9* A

partea lui. Hiclenii de boieri voiau să scape de vodă. Într-o scrisoare it lui Basarab cel Tânăr către braşoveni, aflăm că *„<au fugit de la I Iad voievod la turci (mulţi boieri) şi-au adus pe împăratul în Ţara*

*Românească şi-au călcat-o...” Nic*olae de Modrussa scria că sultanul

ui II fost *„<chemat de mulţi boieri valahi împotriva tiranului lor pe nume Dracuv. B*oierii nu-l iubeau pe vodă şi s-au hiclenit, iar pâra, îi udarea la Poartă, solicitarea ajutorului otoman pentru propriile lor interese era şi va fi o practică curentă. Evident este vorba de o anumită parte a boierimii, ea neputând fi considerată în bloc nâdătoare.

Jstoria României*vol. II, afirmă că sultanul plecând contra lin Ţepeş avea ca scop transformarea ţării în paşalâc, dar că îimându-se „*că acest scop nu s-ar realiza – în cazul în care Ţepeş nu ar fi fost înfrânt-sultanul s-a gândit ca cel puţin să-l înlocuiască />< domn cu fratele său, Radu cel Frumos, ostatic la Constantinopol tir când era copil*” Pentru aceasta a început din vreme pregătirea. (alcocondil afirmă că padişalul ar fi „*trimis vorbă în Dacia la boierii cu trecere la conducerea ţării*”, ca să-l trădeze pe Ţepeş. Potrivit* Jstoriei medii a României *(1966), la venirea*

sultanului în ţară.

*I) omnul nu a putut strânge decât 20.000 de oameni „f*iindcă unii mari boieri au refuzat să-l ajute cu steagurile lor”. R*efuzul de participare la oaste era hiclenie. Boierimea care avea, /*nonopolul armelor”. În *prima parte a războiului „*nu s-a ridicat făţiş împotriva lui Vlad Ţepeş, anuindu-se de o victorie prea uşoară a sultanului, care l-ar fi îndemnat la transformarea ţării în paşalâc, urmată de lichidarea feudalilor locali… înfrângerea sultanului crea marilor boieri posibilitatea de a trata cu turcii de pe poziţii avantajoase, aceştia din urmă dovedindu-se incapabili de a-şi realiza singuri planul minimal de înlocuire a lui Ţepeş” cu Ra*du cel Frumos. Din alte surse aflăm că Ţepeş, bănuind*

Îl probabilă defecţiune a boierimii în confruntarea cu turcii, a luat zălog lamiliile boiereşti. Mai multe izvoare spun că pentru siguranţă, femeile în copiii au fost ascunşi în locuri greu accesibile, ca să nu cadă pradă turcilor. Nu este exclus ca Domnul, care dirija retragerea, temându-se de trădarea boierilor, să fi dat ordine ca familiile lor să fie ascunse iuir-un loc ştiut numai de el.

9

Oricum ar fi, campania lui Mahomed al II-lea din 1462 fost un eşec. A găsit o ţară pustiită dinadins, a fost hărţuit neîncetaţi ba chiar la un pas de a fi ucis de Ţepeş în atacul de noapte din îi iunie. Raguzanul Michael Bocignoli nota că sultanul *„ea fost silit s4 se întoarcă pe unde venise, fără pradă, fără izbândă… Jar boierii români, scăpaţi de teama duşmanului, uitând de tot binele avut de la Dragul (Ţepeş), au început să urzească lucruri duşmănoase întru răpunerea lui Dragul, să se dea în lături de la slujba ostăşească, să-i laude pe turci, să ponegrească isprăvile lui Dragul, să declan că izbânda va ajunge odată mai dăunătoare învingătorilor deçà învinşilor şi să susţină că ei nu pot răbda să-i aibă pe turci di duşmani…”* Boierii

şi-au elaborat deci un plan de acţiune şi ut program politic care să stabilească noile raporturi cu turcii. L-ai trădat pe Domn, reorientând politica. Şt. Andreescu afirmă e înlăturarea lui Ţepeş în 1462 a fost făcută de „boie*rii, care s-au răsculat din pricina dezacordului intervenit între ei şi domn îl problema politicii de urmat în continuare în raporturile cu Imperiu otoman".* Ţepeş dorea continuarea războiului, dar boierii nu voiai! acest lucru, pentru că războiul ar fi însemnat un dezastru economie şi biologic. Promisiunile lui Radu cel Frumos, care-şi trădează farl probleme fratele, pe Vlad, au grăbit decizia de hiclenire a boierimii Domenico Balbi spune că sultanul l-a lăsat pe Radu la hotaru Munteniei, cu ceva oaste, pentru „a ade*meni cugetul valahilor, daci ar voi să părăsească pe Dracul şi să se dea de partea celuilalt Calc*ocondil descrie astfel trădarea boierilor: „Înt*runindu-se, au cunoscu că tânărul (Radu cel Frumos) e de preferat pentru ei faţă de domnu' Vlad şi, trecând de partea aceluia, se adunaupuţini câtepuţini",* Ţepe prin urmare va fi părăsit treptat de boieri, trădat în etape.

De ce a fost trădat Domnul după ce expediţia sultanului eşuase? F. Constantiniu vorbeşte despre „<*conflictele asimetrice"* când partea aflată în inferioritate nu reuşeşte nici măcar succese valoroase în interior şi cu atât mai puţin să pericliteze teritoriu advers. Dacă nu se poate obţine „o *victorie militari hotărâtoare... din cauza resurselor demo-militare modeste ale celui slab, el poate, în schimb, printr-o rezistenţă îndelungată şi tenace; să obţină o victorie politică Ori,* victoria politică în cazul nostru, nu să nu fim transformaţi în paşalâc, să ne menţinem autonomia. Knmânii faţă de turci au dus, cu rare excepţii doar un război defensiv, hi acest război, prin tactica pământului pârjolit, eficace, dar extrem de ruinătoare, deschidea perspective sumbre în timp., J>*eplan intern, atitudinea clasei politice – boierimea – a*

*oscilat între participarea ilevotată, sub steagul voievodal, la războiul antiotoman şi abandonarea domnului, în timpul invaziei turceşti". C*ând se punea problema transformării ţării în paşalâc, ceea ce însemna şi distrugerea elitei politice, a boierimii, aceasta s-a raliat în jurul I) omnului. Primejdia trecând, apare şi trădarea. Dacă e posibilă o înţelegere cu turcii, plata unui tribut rezonabil şi obţinerea autonomiei, boierimea va abandona sabia şi steagul de luptă, şi va accepta suzeranitatea sultanului. E opţiunea politică a boierimii, care nu vrea distrugerea materială şi biologică pe care un război prelungit cu turcii, dus de un Domn, o putea realiza. „Cond*uita politică a clasei conducătoare în războiul antiotoman s-a asociat – 7/ evoluţia luptei pentru controlul puterii între domnie şi boierime I) n* exemplu elocventehiar campania dinn-alùTMahomed. Autoritatea exagerată a lui Ţep & ş-efa-gretrife suportat. Foarte repede boierii s-au gândit la o trădare şi aflând sau doar intuind virtuala luptă, Domnul le-a juexecuţii cumplite. Boierii ke voiau mici suverani pe moşiile lor şi doreau să participe la guvernare ca parteneri cel puţin, dacă nu mai mult, în vreme ce epeş se dorea autocrat. Când primejdia transformării ţării în paşalâc a trecut, s-a încheiat şi colaborarea dintre domnie şi boieri, ei preferând o soluţie de compromis cu turcii. Radu cel Frumos le oferea o şansă. KjJ-a întjrefrat; Qgjif împă*ratului? Şi veţi avealinişte în tată şi în caşgle voastre. „Kazb*oiul şi acceptarea tratativelor, în final a suzeranităţii otomane, au fost modalităţi pentru salvarea identităţii noastre politice.

Ce s-a întâmplat cu Ţepeş? Trădat de boieri nu are decât calea părăsirii ţării. Mai poate să sej? îndească şi la trădarea fratelui său Radu cel Frumos, dar şi al verişonijuijjrimar-Ştefan cel Mare, pe care îl ajutase să urce pe tron. Radu şi nu turcii „a *supus ţara Daciei"* relata Calcocondil. Dar Ţepeş mai are o ultimă încercare de a-i

convinge pe boieri, *y să nu uite libertate*a-Se mai dau lupte între cei doi fraţi, de mică amploare, *patru războaie*" după *„relaţia din Rhodos*dar în final Domnul va trece în Transilvania, sperând de la Corvin care-l trădase şi el, măcar acum un sprijin. În trei luni de-abia a reuşit4 gelelvlââia sărfaca-lrurâiulxie la buclaja-r-v-eaÄ că *„se urnia foarte greu".* ne spune un izvor. Aici saşii îi arată o scrisoare de trădare-à lui Ţepeş către sultan, jearg cujamilintalcerea iertareji în schimbul ei promitea că îi va preda" toată Transilvania. Scrisoarea zisă de trădare şi redactată XaJßjatheTQ Japt unjalsal saşilor, o mistificare devămluLCcscrierea falsului care-i convenea de minune, a luat scrisoarea de bună. I. Minea crede că nici Radu cel Frumos nu ar fi străin de fals, ca să-l discrediteze pe Ţepeş. La această trădare şi-au dat mâna mai mulţi factori, din diferite interese. N. Stoicescu spune că *„Nu ştim dacă Matei Corvin l-a acuzat de trădare pe Vlad Ţepeş când l-a arestat sau a folosit scrisoarea numai ca justificare faţă de aliaţii săi apuseni*lorvin luase bani de la Papă ca să înceapă cruciata cu turcii şi pe lângă faptul că n-a mişcat un deget, l-a trădat şi l-a arestat pe Ţepeş, singurul care se bătuse cu turcii. Nici cronicarul oficial, Bonfini, nu ştie cum să explice atitudinea patronului său şi cu atât mai puţin cum să o justifice. În schimb regele Matia i-a trimis Papei aşa-zisa scrisoare de trădare a Domnului muntean, fabricată probabil în propriile1 laboratoare şi odată cu ea povestirile despre cruzimile lui. Pe când Papa citea, Vlad Ţepeş zăcea în închisoare şi acolo va rămâne 14 anii] Este rezultatul unei trădări abile şi conjugate a boierilor, a lui Radu cel Fqimoşa lui Ştefan celJVlare şi a lui Mateijlorvin. Când se adună prea mulţi romântla un loc...

Trădarea în Muntenia până la Radu cel Mare

Din scrisorile rămase de la boieri, deducem preocupările Ion politice, atenţia deosebită acordată acestui factor al vieţii sociale... Boierii sunt în centrul

evenimentelor, participă la facerea ş); desfacerea iţelor întortocheate ale politicii, au propriile lor păreri şi opţiuni, sunt gata, dacă interesele o cer, să sprijine puterea sau *să O(* trădeze. Dragomir Manea scria din Muntenia în 1471 – 1472 la Braşov: „Cz *dumneavoastră să trimiteţi la dumnealui Voievodul*

— cuvinte bune, să faceţi pace şi tocmeală *ca* vedeţi, pentru Ştefan

Voievod ce rău s-a făcut şi până acum. Pentru aceia, maz *sa de bine decât rău",* Crăciun pârcălabul în 1476 scria că *„domnii şi* bourii a toată ţara s-au supus lui Vlad Vodă*"* *Ţepeş*. „Dn toate necste scrisori, *concluziona Iorga,* se desfac idei politice, şi e spre

Inunda noastră ca naţie, e o dovadă a pătrunderii şi a simţului nostru de realitate, că aceste idei politice s-au putut păstra, peste schimbările, atât de dese, ale stăpânitorilor… Numai când există o conştiinţă publică, pe care boierii o puteau vădi prin scris şi cuvânt, lor cei de jos prin gradul de credinţă şi de ascultare faţă de boieri, ori prin tulburări, răscoale şi războaie lăuntrice, numai atunci ideile personale şi toanele unui prinţ sau ale altuia au trebuit totdeauna să cedeze faţă de o datină atotputernică, pe care toţi i7 au gata s-o apere, şi împotriva oricui. Această datină politică urc, fireşte, acelaşi caracter ca şi datina socială, datina culturală, ce-o literară şi cea artistică. Într-însa ca şi în toate acestea se t t deosebesc două elemente hotărâtoare: unul e unirea aici a dementelor de înrâurire creştină venite din Răsărit şi din Apus, lui celălalt potrivirea acestor elemente cu condiţiile geografice şi

Istorice ale ţării… pentru noi ideea creştină a însemnat totdeauna:

răscoală, război, recucerire, căpătare înapoi a celorpierdute…" Am dus în evul mediu o tragică luptă între concepţia de viaţă bizantină, ni doctrina resemnării şi

concepţia occidentală, a energiei care

Î*nsemna a cuceri lumea*, prin neastâmpăr încrezător, setos de lucruri şi stări noi, din mijlocul chiar al mişcărilor sale... prin ofensiva*totdeauna trează...” Am do*rit sincer să facem politica Creştinătăţii, dur nu eram gata să scoatem oricând sabia împotriva turcului şi nici să primim cu ochii închişi vasalitatea polonă, ungară ori mai lfir/în austriacă. Sfioşi*” şi perfi*zi*”,* continuă Iorga, „am şti*ut să rămânem* totdeauna când era vorba de însăşi viaţa noastră şi de ti»

*tot viitorul ce-l aveam înainte Perfidiaji*ucu fiind o trăsătură de caracter care ascunde rău-e, „, ăclenie, necinste Tïagtej binevoitoaresau indiferentă.

Perfidia incumbă şi trădarea, Iar trădarea o vedem eruptă violent pe Int parcursul evului mediu. Sfioşenia şi perfidia, sublinia Iorga, nein i salvat de dezastre de tip Mohács, Pavia sau Poltava şi prin această conduită „ne-am şi putut păstra *Mai mult, cei*, mai mari şi mat puternici Domni ai noştri n-au un singur cuvânt de provocare, de trufie, de siguranţă, în mijloacele şi în chemarea lor. Îi oprea şi umilinţa impusă de creştinismul răsăritean, dar şi firea neamului lor, întrupată în acea tradiţie care cu fiecare veac se făcea mai puternică. Ei caută ce poate fi mai nenorocit în viitor, socot forţele lor cât mai puţin şi cât mai mult pe ale vrăjmaşului. Şi astfel nimic nu-i poate uimi, nu-i poate îmbăta de bucurie, nici amorţi de durere: fiecare biruinţă a fost bine pregătită, fiecare înfrângere prevăzută şi uşurată prin această prevedere chiar”.

Nu e de mirare atunci că Radu cel Frumos, *„omul turcilor jă* credinciosul vasal al sultanului, care plăteşte la termene fixe tributul, pe de altă parte le dă mereu ştiri transilvănenilor despre mişcările! militare ale paşilor de la Dunăre, trădând Imperiul în numele solidarităţii creştine. Dar intervenţia brutală a lui Stefan cel Mare

În Ţara Românească cu începere din 1470, domnia

lui de 16 ani i aici, aşa cum afirmă cronicile muntene, zguduie echilibrul realizat, între domnie şi boieri. Ideea lui Stefan de a alinia cu forţa Muntenia]

— 9 9 l la politica sa antiotomană nu se va realiza în practică. Politica! voievodului moldovean în Ţara Românească se va dovedi, falimentară, pentru că atât Laiotă Basarab, cât şi Ţepeluş sau Vlad Călugărul, în conformitate cu opţiunile boierilor, o dată înscăunaţi de Ştefan, trec de partea turcilor, trădându-l. E adevărat că au făcut «] o, cum spune C.C. Giurescu, „numausä-pzelt-a*stăpâmre-jfară* L/A-/t-/r-/j –, dar şi ţinând seama de realităţile geopolitice. O bravură inutilăjaţune-Jnsemna un dezastru! şi pentru ei şi pentru ţară. Aceşti domnitori nu trebuie priviţi doar] ca nişte laşi şi trădători, nici sfatul lor boieresc nu trebuie considerat!

9 9 9

capitulard. Soluţia politică adoptată de boierii şi domnii munteni] cu începere din 1462, va fi adoptată în final şi de Ştefan cel Măreţi care va plăti şi el tribut turcilor. 4

În timpul intervenţiilor militare moldovene în Muntenia, o parte din boierii rămaşi credincioşi lui Radu cel Frumos, Laiotă sau Ţepeluş fug în Transilvania. Alţii trec de partea noului Domn impus cu sabia. Fireşte că fugarii îşi pierd averile, care vor intra în posesia boierilor credincioşi. Desele reveniri la tron fac cal proprietatea să nu mai aibă un statut clar. Boierii, spun documentele timpului, i s-au închinat lui Ţepeş, dar şi Vlad Călugărul scrie braşovenilor când revine la tron că *„boierii mi s-au închinat* închinarea aceasta e un act formal, e făcută de nevoie, pentru păstrarea capetelor şi a moşiilor. Ea va fi toţinaijnult deposedată de sacralitatg-jdeşi evident că boierii jură fidelitatea pe cruce. Dar ţi imaginea lui vodă ca uns a lui Dumnezeu, ca Domn din mila lui Hristos se deteriorează. Trădarea unui Domn impus dinafară, în

hivoarea altuia, venit tot de acolo, devine o practică obişnuită, o politică curentă. Ţepeluş, pus de Ştefan cel Mare pe tron, în 1477, liccc imediat de partea turcilor şi mai mult, e obligat de ei, să-i însoţească într-o expediţie în Ardeal pe begii Ali şi Skender. Gh. ţineai, *în Jironica românilor*" scrie că Ţepeluş *Jmblă cu curul în titmă luntri".* Boierii s-au închinat, parte din ei, lui Ţepeluş, dar niţii i-au rămas credincioşi, din motive personale (avere şi putere) lui Laiotă Basarab. În 1479, pe când Ţepeluş se afla în campania ihn Ardeal, Laiotă năvăleşte cu fidelii lui în Muntenia şi reuşeşte

7 y

*» A pună mâna pe familia şi pe tezaurul lui Ţepeluş. Ţepeluş a primitntcag de domnie de la Poartă, dar împotriva lui, Ştefan cel Mare îl nustine acum pe Vlad Călugărul. Ţepeluş se refugiază în Oltenia, unde este sprijinit de boierii Craioveşti. Cu ajutorul lor strânge o nouă armată şi-l alungă din scaun pe Vlad Călugărul, care ia drumul Transilvaniei, alături de boierii care i-au rămas credincioşi. În fruntea

y

«linului domnesc a lui Ţepeluş stau boierii Craioveşti, Barbul şi hirvul, fiii lui Neagoe, care au fost astfel răsplătiţi pentru sprijinul acordat în redobândirea tronului. Ceilalţi boieri vor fi desigur consideraţi hicleni şi-şi vor pierde proprietăţile. Dar Vlad Călugărul revine la scurt timp şi-i anunţă pe braşoveni de schimbare şi de ruptul că boierii i s-au închinat, ceea ce înseamnă că au trecut de partea lui şi sprijinitorii lui Ţepeluş, adică l-au trădat pe acesta. epeluş se refugiază cu puţinii credincioşi rămaşi tot în Oltenia, la cumnatul său, Stanciul de la Glogova. Acum se întâmplă însă o IKiavă defecţiune în rândul fidelilor lui Ţepeluş. Trădat, el va fi ucis Uc boierii mehedinţeni. Regicidul îşi va face tot mai mult loc în arsenalul politic şi acest lucru arată pe ce culmi s-a înălţat trădarea. Iiclenii

care atentează la viaţa unsului lui Dumnezeu, comit un fapt reprobabil nu numai faţă de morala creştină, ci şi faţă de doctrina «acralităţii. Ei văd în Domn un simplu om, pe care tot ei, deşi nu aveau de la nimeni conferit acest drept, ci şi-l arogă trufaş, îşi permit să-l judece, să-l condamne şi să-l execute. Considerându-se justiţiari, ab initio se consideră şi dezlegaţi de păcatul crimei. Judecătorul suprem e însă vodă şi nu ei. Aceşti boieri trădează şi se consideră salvatorii ţării, ceea ce înseamnă o gravă schimbare de mentalitate.

Vlad Călugărul, născut probabil între 1430 – 1435 era fiul nelegitim lui Vladl Dracul şi a pribegit un timp prin Ardeal, de unde a pândit momentul favorabil pentru a prinde domnia. Avea şi câţiva apropiaţi alături de el în exil şi evident că uneltea pentru à apuca scaunul domnesc. Ţepeş în 1457 era conştient de pericolul ce-l reprezintă şi se plângea braşovenilor de el. I-ar fi dorm extrădarea, ca să-l poată executa pe pretendent, care în ochii lui *nu* era decât un trădător, dar nu o obţine. Urcat pe tron cu sprijinul lui Ştefan cel Mare şi al ungurilor, în 1482, Vlad Călugărul îi va trăda pe creştini, trecând, ca şi predecesorii, de partea turcilor. În timpul lui, arăta Ştefan Ştefănescu „i*domnul Ţării Româneşti a ajuns să fie socotit legitim în scaun numai dacă avea confirmarea sultanului, care se manifesta prin trimiterea steagului de domnie*este o trădare a principiului succesoral, pentru că acesta era electiv-ereditar şi nu presupunea vreo confirmare de la sultan. În aşa-zisul tratat din 1393 dintre munteni şi turci se preciza că domnitorii sunt aleşi de mitropoliţi şi boieri şi plătesc tributul, iar în cel din 1460 se stipula că „*Voievozii continuă să fie aleşi, ca şi în trecut, de mitropoliţi, episcopi şi boieri, şi aceste alegeri sunt recunoscute de Poartă ca fiind lega*lcăceastă „<*confirmare*” a sultanului e o trădare» intereselor ţării, a poziţiei ei suverane. Turcii sunt însă acum în ofensivă şi presiunea lor asupra Ţării Româneşti

creşte neîntrerupt

Vlad Călugărul ajuns Domn e supărat pe ardeleni, pentru că* prin părţile SIB – aflui se oploşise un pretendent la tron, un *Jotru",* un hiclean, Mihnea-JuilJ Ţepeş care complotează împotriva lui. Sibienii nu-l alungă şi nici nu-I extrasează, ba mai mult, permiţi chiar unui emisar al acestuia să treacă în Muntenia cu scrisori seil crete către boieri, ca să-i determine să-l trădeze pe domnul legitim; Emisarul e prins, poate printr-o trădare şi va fi însemnat la nas.

MHiiilarea fiind practică obişnuită a vremii. În 1495, un alt prietendent, un anume Vlad, tot un fiu al lui Ţepeş, face câteva incursiuni în Muntenia, în speranţa de a apuca tronul, dar nu reuşeşte, hădătorul avea suficienţi aderenţi şi se baza desigur pe o masivă Hădare a boierilor munteni, de vreme ce a cutezat să treacă hotarul» îi să-l răstoarne cu sabia în mână pe vodă. Acestui Vlad, mai mult – ti sigur la protestele Domnului valah, îi va scrie regele Ungariei o uciisoare de expulzare din zona de frontieră cu Muntenia: *„ţi-am fi 7 / v ca din părţile ardeleneşti ale crăimei noastre să ieşi, iară acuma. u neplăcere am înţeles că încă în părţile acelea zăboveşti şi foarte multe pagube şi rele ai făcut... peste acestea din părţile munteneşti ima feai apucat de vreo câteva ori împotriva păcii... Îţi poruncim» n, îndată cât vei primi aceasta, Jară de zăbavă şi tămăndare, să fsi din părţile acelea şi în tot typul să mergi la credinciosul nostru, mu ritul Ioşa de Şom, comitele Timişoarei Regele p*referă expulzarea unei extrădări.

Ştefan cel Mare şi capcanele trădării

După perioada *„<cea mai dureroasă"* din istoria medievală a Moldovei, conform precizării lui Ştefan S. Gorovei, cuprinsă între 1*132 şi 1457, va veni la tron *Jo Ştefan voievod, din mila lui*

Ihunnezeu, domn a toată Tara Românească a Moldovei*lel care*

ne va dovedi, după caracterizarea lui Długosz, un *„bărbat minunat”. u nimic inferior comandaţilor eroi, pe care îi admirăm atât de mu! f”,* s-a născut prin 1439-H4Q-ijaj-II-lea, voievodul asasinat la Răuseni de Petruăron. IntœJj4 j-LJ456, potrivit aprecierilo Tlui N. Grigorâş, Ştefăn a trăit în pribegie, în ara Românească şi Transilvania.

Asasinarea lui Bogdan al II-lea, rod al trădării unor boieri din cercul celor apropiaţi domniei, precum şi absolvirea actului eliminai a lui Petru Aron de către Mitropolitul Teoctist, trecut de partea noului Domn, l-a transformat pe coconul domnesc, Ştefan, în pretendent pribeag la tronul tatălui său. Faţă de Aron, Ştefan a devenit, o mare ameninţare, atât ca virtual răzbunător al crimei contra tatălui, cât şi ca pretendent de drept al domniei. Prin fuga t’tiHtmihil, ouïr evident căuta sprijin pentru reintrarea în drepturi, Aton nu mul iivcii linişte. În frunte cu Mitropolitul şi cu sfatul hultfiii), Pelm l-a declarat solemn ca hiclean periculos pe Ştefan, în virtutea acestei catalogări, pentru ca el să fie anihilat, orice măsură, t’liltir ţi crima se considera bună.

Pe această linie se înscrie misiunea logofătului Mihul, în l’ara Românească, unde-şi găsise adăpost Ştefan. Mihul a primit instrucţiuni de la Petru Aron să-i convingă pe susţinătorii aflaţi lângă Ştefan, să nu-l mai sprijine şi să facă diligenţe chiar pe lângă pretendent să renunţe la planurile lui. Dacă însă coconul domnesc Ştefan se dovedea refractar la sugestiile exprimate, Mihul avea ordin să-l asasineze. La acest aspect sumbru se referă Ştefan în scrisoarea din 13 septembrie 1457, pe care o trimite în Polonia logofătului: *„te-am iertat şi toată mânia şi ura am alungat-o cu totul din inima noastră şi nu vom pomeni niciodată, în veci, cât vom trăi, di lucrurile şi de întâmplările trecute*

În vreme ce pretendentul Ştefan avea în pribegie alături de el un grup relativ mic de credincioşi, uzurpatorul Petru Aron raliase pe cei mai mulţi boieri, inclusiv pe Mitropolit. Avea în jur de 40 de ani şi era preferabil tinerilor între 13 şi 23 de ani, Alexăndrel ori Ilie, care se perindaseră până atunci la tron. Prin domnia lui Aroni amestecul femeilor în politică, soţii sau mame înceta, intrigile şi pasiunile lor luau sfârşit.

La mai puţin de două luni, marii boieri ai lui Alexăndrel, cel* otrăvit prin hiclenirea lor la Cetatea Albă, vor sta alături de Aroriţ care le-a promis că vor rămâne cu aceiaşi cinste la curtea sa, ba mai; mult, le va spori şi averile. Primul act, care urma să demonstreze c9$ aşa stau lucrurile, va fi hrisovul de întărire a proprietăţilor lui Mihul logofătul. Ca semnatari, alături de Domn, ai actului, găsim per Manoil, pârcălabul de Hotin, Hodco vornicul, Lazăr şi Standul, fiii lui Oană vornicul, Cosma, fiul lui Sandru pârcălabul, şi alţii. Înfrunta sfatului domnesc se afla Mitropolitul Teoctist.

O parte dintre boieri, deşi încă nu în mod deschis, erau contra acceptării cu prea multă uşurinţă a tributului către turci. Logofătul Mihul sau Mihail sesizează gravitatea actului şi când conduce solia la sultan cere un înscris pentru ca nimeni, niciodată *nu poată", pune vreun cuvânt împotriva lui... că el a jacut acea dare". Boi*erul liftdător avea o deosebită grijă ca să nu fie cumva nici măcar umbrit tir bănuiala hicleniei. Ştiindu-se însă cu adevărat vinovat de trădare, H va cere şi obţine azil în Polonia de unde până la moarte nu va pleca, cu toate repetatele chemări şi asigurări de iertare trimise de îjilefan cel Mare.

Mai mult decât plata tributului către Mahomed (Mehmed) al II-lea, care era în fond o cumpărare a păcii, capitularea în faţa Poloniei, prin acceptarea în totalitate a cererilor regelui Cazimir al I V-lea, a creat la boieri din

jurul lui Petru Aron un climat de ostilitate lit (a de voievod, dublat de sentimentul de nesiguranţă. Isjguranta duceajiejnultj Qii l-trădare-şi faptul că acelaşi logofăt Mihul, proaspăt acolit domnesc şi întors recent din solia la sultan părăseşte ţara şi se stabileşte în Polonia, certifică afirmaţia. Părăsirea ţării de către boieri, fără voia Domnului, era socotită hiclenie, dar o acuză în plus nu-l deranja pe acest feudal, când în joc îi era capul. Ştefan cel Mare nu-i inspiră încredere şi e convins că dacă se va întoarce hi curtea lui, Domnul, îşi va trăda jurămintele de iertare şi împăcare ni-i va lua viaţa.

„Cronica breviter scripta” şi *letopiseţul anonim”* scriu că *„Ştefan Vodă... veni cu putere mică, cu muntenii şi cu Ţara de Jost nun 6.000 de oameni în 1*457, ca să-l răstoarne pe Aron. Ştefan avea în jurul său un număr de boieri nemulţumiţi de domnia acestuia ţii boierii care îl întovărăşiseră în pribegie. Petru Aron, conştient de situaţia sa precară, a scris fraţilor Buceaţchi, care erau mari demnitari poloni, o scrisoare în care le promitea mare recompensă dacă vor pune o vorbă bună ca să obţină ajutor de la rege. El recunoaşte că în Moldova au început tulburări şi se gândeşte, ca în caz de primejdie, h (”, solicite azil în Polonia. Nu primeşte niciun ajutor şi la Joc*ul numit Hreasca, în Dolješti”, dup*ă cum scrie „Le*topiseţul anonim”, e bă*tut de Ştefan şi fuge, ca să-şi salveze viaţa, în Polonia.

Ştefan cel Mare a luat tronul Moldovei prin luptă şi ceea ce iclatau Azarie şi Grigore Ureche, în legătură cu *„ungerea”* lui la *JYireptate”* şi consensul boierilor de a-l recunoaşte domn, e de fapt o idee de secol XVII extrapolată de aceşti cronicari pentru epoca lui Ştefan, care descrie nu ceea ce s-a întâmplat, ci ceea ce ar fi trebuit să se întâmple. Bunăoară la Ureche citim că „Ştefan Vodă strânsau boierii tării cei mari şi mici şi altă curte măruntă, r t»

dimpreună cu mitropolitul Teoctist şi cu mulţi călugări la locul ce se cheamă Dreptate şi i-au întrebat pe toţi: iaste-le cu voie tuturor să le fie domn? Ei toţi au strigat: întru mulţi ani de la Dumnezeu să domneşti. Şi decât cu toţii l-au ridicat domn". *E greu de crezut că lucrurile s-au petrecut aşa, pentru că un destul de numeros grap de boierijiu l-au primit cu dragoste fie Ştefan-cel Mare. Însuşi mitrqpoütuueQCtist nu se simţea înjsiguranţă. Doar-Iâlj & soâvise pe Petmă*

beneficiase de favorurâl-asasïnului. Se putea aştepta la răzbunare, asalïïïpacïïm şi boierii care l-ausïïïjït pe Bogdan al II-lea, dar după crimă au trecut de partea adversarului, fără niciun regret, se aşteptau la pedeapsă. Situaţia în care se aflau, aceea de colaboratori fideli a lui Aron, care tocmai fugise, bătut fiind, nu era una fericită nicir pentru boieri, nici pentru Mitropolit. Asenfimentuljjnanim, boierilorreieioilui, dacă nuchiar la alegerea lut]

Ştefan cel Mare, a existat doar în mintea cronicarului Grigorel Ureche. Ştefan nu putea risca săjntrebe în public dacă este dorit otii nu de *„toată ţara".* Ce s-arjfi întâmexprimai cu glas tare împotrivirea?

Mai mult" o parte-3 intre boieri au părăsit Moldova, urmând în pribegie pe Aron. Ei nu voiau să dea ochii cu tânărul Ştefani pentru că se considerau prea compromişi şi noua domnie nu ld garanta încă nici viaţa, nici averile. Preferau să treacă drept hiclen» şi să-şi asume riscul pierderii moşiilor, decât să-şi piardă capetelei

Tot în Polonia se mai afla şi logofătul Mihul, care va polariza în jurul său pe foşti acoliţi ai lui Petru Aron, după ce acesta va fi; silit să plece de aici. Partida polonofilă era destul de puternică şi case bucura de sprijinul regelui Poloniei. În situaţia destul de confuza de la începutul domniei sale, Ştefan cel Mare va căuta în primul rând să neutralizeze opoziţia boierilor şi să facă imposibilă!

reîntoarcerea cu ajutor străin a lui Petru Aron. Partizanii acestuia din Moldova, câţi vor fi fost, nu aveau nici banii necesari să angajeză mercenari în sprijinul lui şi nici curajul de a se hicleni pe faţă, cil sabia în mână. Petru Aron, deocamdată, în calculele sale politice, M

Inst silit să renunţe la sprijinul intern, pentru venirea sau mai bine /is revenirea la tronul Moldovei. Sprijinul extern era tot ce putea npera în realizarea visului său, dar şi aceasta, la un moment dat e pus sub semnul întrebării.

Rege", e Poloniei-atunel Ionilor şi Pgtfuărojq s-a arătat cooperant. Prin răsturnarea lui de către Ştefan Tlnlër-deâoloniei în Moldova erau periclitate şi logica acţiunii politicii polone mergea spre o intervenţie militară în jura vecină pentru restabilirea lucrurilor. Cazimir însă are în acel moment o altă prioritate, Ordinul teuton. Din acest motiv el nu poate da curs cererii de intervenţie militară în Moldova făcută cu insistenţă de Aron. Fin tactician, deşi vârsta nu părea să indice aşa ceva, Ştefan va lua iniţiativa în stabilirea relaţiilor moldo-polone, îmbinând acţiunea militară cu arta diplomatică. Obiectivele noului I) omn erau de a-l determina pe Cazimir să renunţe la o intervenţie militară în Moldova, de a şubrezi poziţia lui Aron în sudul Poloniei unde-şi avea sprijinitorii, prin uciderea şi îngrozirea lor de a-l captura pe acesta, ori de a determina coroana polonă să-l întemniţeze, să-l elimine sau să-l alunge.

În 1458, Ştefan cel Mare începe o serie de incursiuni în l'odolia şi Galiţia şi taie legăturile Hotinului cu Polonia, punând în primejdie de moarte prin înfometare cetatea. Prins în războiul de u/ură cu teutonii, Cazimir nu poate reacţiona. În schimb, susţinătorii lui Aron se împuţinează şi intră în panică. Petru Aron se afla la (amenințа şi aici nu prin numărul partizanilor, care era redus, ci prin poziţia geografică faţă de Moldova, stătea, după expresia lui Iorga, „ca *un spin în ochi"* lui Ştefan. Consilierii fideli lui

sunt doar cinci boieri: Duma Brăiescul, Costea a lui Dan, Voicu al lui I eul, Stanciu, Ion pârcălabul. Dar la Oameniţa, aflată lângă hotarul Moldovei, se putea ajunge repede şi toţi nemulţumiţii faţă de noul Domn, Ştefan, puteau fi atraşi ca un magnet. Oameniţa şi Aron erau pentru opozanţii lui Ştefan un tărâm al făgăduinţei, o ispită spre trădare.

Acţiunea energică şi temerară a lui Ştefan, precum şi obiectivele şi interesele coroanei Poloniei, converg spre o conciliere diplomatică moldo-polonă. La Overchelăuţi Domnul obţine îndepărtarea lui Aron din Oameniţa şi stabilirea pentru acesta *a unui domiciliu obligatoriu la Şmotrycz* „de unde nu va fi lăsat să plece; dacă va fi aşa, boierii cari nu voiau să-l părăsească (pe Aron, n. n.) îşi vor primi veniturile de la moşiile din Moldova % *Ştefan e nevoit deci să accepte restituirea moşiilor* „boierilor moldoveni, care, cu învoirea maiestăţii regale, slujesc lui Petru voievodF *şi să renunţe* „la aplicarea principiului clasic al pedepsirii hicleniei, după care rămânerea unui boier în pribegie justifica în chip automat confiscarea domeniilor lui”. *(N. Grigoraş)*

Ştefan, prin tratatul de la Overchelăuţi, se declară vasalul regelui Cazimir şi „recunoştea, totodată, autoritatea regelui polon în conflictele interne din Moldova şi dreptul noului suzeran de a ţine în rezervă un rival la propriu-i tron. Mai mult încă, el acceptă să legalizeze manifestarea făţişă a unei voinţe de complot, de vreme ce nu poate încăpea îndoială asupra intenţiilor politice ale pribegilor aflaţi în slujba lui Petru Aron. De aici rezultă în chip limpede că, în primii ani după înscăunarea sa, Ştefan nu dispunea nici măcar de mijloacele care au asigurat guvernării lui Alexandru cel Bun reputaţia ei de ordine şi echilibru *(Istoria României, voii II, editura Academiei R.P.R., 1962)*

Petru Aron lipsit de sprijinul efectiv a lui Cazimir,

repudiat de nobilii din sudul Poloniei care nu dorea conflicte cu Stefan şi în final părăsit de aproape toţi boierii care l-au însoţit în emigraţie, îşi schimbă protectorul iagellon şi trece în Transilvania, sub oblăduirea coroanei ungare. În secuime", unde s-a oploşit, va deveni repede ţinta atacurilor lui Ştefan, *letopiseţul anonim*" scrie că *„în anul 6969 (1461), iulie, 5, a lovit cu război Ştefan voievod Ţara Secuiască* Pribeagul a reuşit totuşi să scape din acţiunea, am putea spune de comando, de pedeapsă şi Matei Corvin îl va chema la sine, în ideea că poate îi va fi necesar într-o nouă perspectivă. Peste câţiva ani Petru Aron va reveni din nou în actualitate.

Primii ani de domnie ai lui Ştefan cel Mare, nu numai că *„nu s-au distins prin fapte spectaculoase*cum remarca Al. Gh. Saviţ* dar au fost tributari situaţiei relativ confuze create de realităţile politice interne pe de o parte şi voinţa domnească pe de alta. O grupare a boierimii preferă exilul alături de Aron, iar cei rămaşi înţeleg să fie răsplătiţi de noul Domn pentru loialitate cu danii şi avantaje. Domnul vrea din toate puterile întărirea domniei în de favoarea boierilor. La acesta se adaugă şi permanenta ameninţare îi luă Aron fugarul că va destabiliza cârmuirea şi va veni cu sprijin militar străin în Moldova şi, nu în ultimă instantă se cerea luată în

* >

calcul şi poziţia Poloniei şi Ungariei faţă de situaţia nou creată.

*Ştefan a moştenit, spunea Şerban Papacostea „i*un sfert de wcol de lupte dinastice în cursul cărora înfruntarea pretendenţilor şi a facţiunilor marii boierimi deschisese larg poarta intervenţiei urmate străine a zdruncinat înseşi temeliile statului recent

constituit" *şi „*subminată dinăuntru de rapida afirmare a unei mari boierimi care se sprijinea pe domenii

întinse în plină expansiune, Moldova e îngenuncheată din afară de puterile străine care, în schimbul sprijinului acordat pretendenţilor, a impus ţării condiţii xrele de vasalitate, amputându-i în acelaşi timp teritoriul”.

După cucerirea tronului şi ungerea de la Dreptate, Ştefan desigur că a cerut să i se facă recensământul boierilor rămaşi şi al celor fugiţi în Polonia alături de Petru Aron şi inventarul averilor lor. Boierii care au rămas şi s-au închinat, mai mult sau mai puţin Mncer, erau vrând nevrând ceea ce chemă *„boieri credincioşi ai domniei*credinţă şi ea, evident nuanţată şi gradată. Cei rămaşi se ifteeau vinovaţi in corpore de colaboraţionism cu asasinul părintelui noului înscăunat, deci asupra lor cădea o mare culpă; dacă nu de-a dreptul regicid, atunci o acceptare a lui. De aceggră-mă a trădării lată de domnia lui Bog-ajijrijil/ieea culpabifşi clerul, în fmntejşu-Teoctist. EHnsusi îl miruise, iertându-i asasinatul, pe Petru Aron şi maimulyi-a fost slugă credincio-a1 j”, cestfeudali, laici or Tecleziasticmai suferiseră, în mare proporţie şi în iiwe măsură o schimbare pe planul mentalităţii şi al caracterului, trădar-devenind pentru majoritate o staro-jjaturala –, fireascăjjiptele fratricide pentru tron deschise de succesiunea lui Alexandru cel Bun au fost o bună *şcoală”* a trădării. O mică parte din această boierime care se scălda în ape tulburi şi făcuse din trădare o politică a dobândit enorme avantaje, dar cea mai mare parte a ei a sărăcit. În general boierimea era obosită şi timorată şi aştepta de la Ştefan danii de moşii şi privilegii şi evident liniştea necesară pentru a se putea bucura de ele. În mentalitatea lor, boierii concepeau această linişte prin impunerea unei tutele asupra domniei. Domnia însemna statul, iar în stat boierii urmau să aibă rolul de vioara întâi. Cu caracterul pervertit, cu predispoziţia spre hiclenire dobândită în 25 de ani de lupte interne, boierii erau gata, dacă socotelile lor nu ieşeau, fie să ia drumul Camaniţei,

îngroşând numărul fugarilor de pe lângă Petru Aron şi sub comanda lui să încerce o răsturnare a lui Ştefan, fie să construiască o opoziţie care să se transforme în complot intern şi prin sprijin extern să schimbe situaţia în favoarea lor.

Deocamdată însă, partizanii lui Aron rămaşi în Moldova şi care au pretins că se supun lui Ştefan, nu erau nici prea mulţi şi nici: prea bogaţi ca să angajeze mercenari sau să-şi facă o oaste proprie.] Mai mult, curajul nu le prisosea şi s-a văzut la Dolheşti (după N.j Grigoraş) sau Doljeşti, cum stau lucrurile pe un câmp de bătaie, Ştefan şi-a dat seama de situaţia reală şi nu i-a fost greu să-şi impuni politica şi oamenii săi în fruntea instituţiilor publice şi în piuau bisericii colaboraţioniste nu s-a simţit dator să-i facă vreo concesiei * 9

Într-adevăr opoziţia boierimii a fost foarte slabă. 9 yFiind dotat cu un remarcabil simţ politic*, nota N. Grigoraş,* intuind clar situaţii de domn nou şi urmărind crearea unei opinii favorabile, susţinut A sfătuit corect, probabil de unchiul său Vlaicu, Ştefan a încercat să a şi ralieze boierii; care la început i s-au opus, unii din ei luptână poate în rândurile oştii lui Petru Aron. În atenţia imediată a luă Ştefan au fost boierii rămaşi în expectativă, care voiau să-l cunoasem mai bine, neîncrezându-se în posibilităţile lui de a conduce ţarcu considerându-l prea tânăr şi lipsit de experienţă. Acţiunile lui ßM depăşit chiar aşteptările cele mai optimiste, fiindcă în scurt timp çà reuşit să atragă în jurul lui pe principalii foşti dregători a lui Petrw Aron ca: fostul pârcălab de Hotin, Manoil, Şandru, Oană, Julicm pârcălabul Petru şi Mic Crai. Cum era şi normal, în rândul marilem dregători, Ştefan cel Mare a introdus şi rude proprii, ca Vlaictin Isaiiaş*". Domnitorul a reuşit să şi-i atragă şi pe Duma lui Brael Costea a lui Dan, Stanciul şi Mârzea.*, Mitropolitul Teoctist*, scriJ Iorga în* «Istoria lui Ştefan cel Mare povestită

neamului românesem care miruise poate cu de-a sila în 1457, ajunsese încă din 145 m m, ma dreaptă a tânărului cărmuitor, pentru care uită cu totul te dinţa ce o datora lui Petru Aron”.

*

Ştefan a făcut diligente şi spre Mihul logofătul, azilantul din Polonia, omul atât de puternic şi influent în timpul lui Aron şi însărcinat de acesta cu neutralizarea ori lichidarea lui Ştefan pe t und se afla pribeag în Muntenia, propunându-i ca să se reîntoarcă. I) omnul a înţeles că nu poate conduce ţara fără sprijinul boierilor şi până să creeze o nouă boierime fidelă lui, era nevoit să apeleze la cea existentă cu toate tarele ei. În plus, ralierea la tabăra sa a aderenţilor lui Aron şi întoarcerea din pribegie a exilaţilor i-ar fi nirtbit puterea fostului voievod şi ar fi devenit un exemplu pentru nehotărâţi, ezitanţi sau sceptici. De asemenea era bine să ţină sub directă supraveghere pe aceşti mândri, turbulenţi şi atât de imprevizibili boieri. La cea mai mică suspiciune putea să-i scurteze de un cap. Plecaţi din Polonia, nu mai puteau complota şi nu mai reprezentau un real pericol. La toate acestea ar mai trebui adăugat şi spiritul de reconciliere pe care Ştefan l-a afişat la începutul domniei şi care nu trebuie luat ca un semn de slăbiciune şi nici

9 9

minarea vreunei mari presiuni exercitate de boierime, despre care face atâta caz Jstoria României”. *vol. II, 1962.* În faţa puternicei crize care se dezlănţuise, clasa stăpânitoare l-a sacrificat pe Petru Aron, al cărui faliment politic nu era decât rezultatul luptelor de im sfert de veac ale marii boierimi Ea nu înţelegea să renunţe, însă, la prerogativele sale de guvernare directă, aşa cum izvorau ele din autarhia economică a domeniului feudal, investit cu privilegiul imunităţii De aceea, foarte curând după înscăunare, marea boierime avea să-l facă pe Ştefan

să înţeleagă cu ce condiţii anume l-a primit domn în locul lui Petru Aron”, *Este însă de subliniat faptul că nu marea boierime l-a* primit domn *pe Ştefan, ci că el cu sabia a cucerit tronul şi faptul că împotriva obiceiului, în urma în căni lui pe scaunul ţării nu au urmat acte de danie către partizani pe socoteala celor care au pierdut partida.* Ridicarea în funcţii politice-administrative*, susţine Al. Gh. Savu,* şi militare… s-afăcut, atât putem judeca după documentele care s-au păstrat până la noi, potrivit meritelor probate în slujba tronului… şi nu după apartenenţele de tabere, putere economică sau legături de rudenie

În continuare, *Jstoriu României*”, vol. II, adaugă: *„Ţinândseama* dv /a/fiul ca, în acel moment, Ştefan nu poseda mijloace de guvernare în afara colaborării marii boierimi, aceasta avea să

Izbândească în scurt timp în străduinţa sa de a limita iniţiativa domnului şi de a se impune ca principal factor politic. Presiunea exercitată de boierime se vede mai întâi din atitudinea lui Ştefan faţă de boierii fugiţi în Polonia cu Petru Aron, care erau cei mai apropiaţi colaboratori ai acestuia şi principalii responsabili ai actului de la Vaslui. În fruntea lui se afla Mihu logofătul, purtătorul legăturilor cu turcii şi uneltitorul împotriva lui Ştefan însuşi, în vremea când se afla în Ţara Românească. Repetatele rugăminţi de

Înapoiere trimise în Polonia lui Mihu logofătul şi fraţilor săi HM

sunt decât indiciul slăbiciunii poziţiei interne a lui Ştefan în acea l vreme. De aceea, numai presiunea boierimii – care va fi mărturisită! de Ştefan însuşi într-unul din ultimele acte date lui Mihu – şi şantajul practicat de boierime prin menţinerea legăturilor cu fugarii pot să explice de ce, la cinci luni după biruinţă, domnul trimitea”.

salvconduct aceluia care nu-l ceruse şi pe care avea tot dreptul să-l considere duşman, şi al său şi al ţării. Cu o

formulă care]

dezvăluie ea însăşi adevărata situaţie, Ştefan se adresa]

«credinciosului nostru boier dumnealui Mihail logofătul» A

promiţându-i că «te vom ţinea la mare cinste şi dragoste, deopotrivă".

cu boierii noştri cei credincioşi şi de cinste» şi că îi va restituai *i*» t»

satele confiscate

Şi prin tratatul cu regele Cazimir, de la Overchelăuţi, Ştefani se obligă să respecte averile celor pribegiţi alături de Aron în Polonia! Această prevedere este desigur o concesie făcută lui Cazimir. În lipsa ei boierii declaraţi hicleni prin fuga din ţară, îşi pierdeau! automat posesiunile. Poziţia noului Domn faţă de logofătul Mihulfi indiscutabil o mare personalitate, e consecvent conciliatoare! Trădătorul acesta notoriu era dublat de un fin diplomat şi analist] politic. Îl vedem plecând la Stambul să negocieze o *„închinare"* al ţării, având însă o acoperire scrisă că el nu are nicio vină în acest demers, pe urmă tot el va lua legătura în Ţara Românească cui pribeagul, pe atunci, Ştefan, având misiunea de loc uşoară de a-lj determina pe acesta să renunţe la tron sau chiar de a-l asasina. Ce impresie a făcut acest personaj inteligent, cult, sinuos asupra lui ţiicfan e greu de spus. Vedea în el un trădător profesionist pe care 1(ÎI putea întoarce contra patronului său Aron? îl considera oare mult mai periculos pentru stabilitatea tronului decât pe însuşi Petru A ion, datorită iscusinţei sale de complotist şi a posibilităţii de a-i uduna într-o conjuraţie pe toţi boierii opozanţi din ţară şi străinătate? A fost oare influenţat să-l curteze pe hiclean, ca să-i anihileze orice Iniţiativă, de către sfetnici ori pur şi simplu vedea în Mihul, un fel tic Talleyrand avant la lettre, trădător, dar dublat de un geniu diplomatic, pe care sincer

şi l-ar fi dorit în tabăra sa? A fost toată ililigenţa manifestată faţă de el urmarea unei şubrede poziţii interne» nu a fost un joc abil politic ca să arate boierilor că ideea de teconciliere începe chiar cu un boier de calibrul lui Mihul?

Cert este că Ştefan l-a informat, la 13 septembrie 1457, pe logofătul aflat în Polonia, că i-a iertat toate greşelile şi *„întâmplările* evident legate de tentativa de asasinat şi i-a trimis îi un salvconduct, scrisoare de liberă trecere prin care îl pofteşte A revină în tară, unde va beneficia de toată cinstea cuvenită unui boier al măriei sale. Interesant e pasajul următor din scrisoare: *„Vino ilt ci la noi îndată ce vei îndeplini misiunea cu care te-am însărci*nat în ce a constat această misiune nu putem şti, dar faptul i' A proaspătul Domn l-a însărcinat pe un boier transfug, hiclean, eu îi misiune secretă, ne pune pe gânduri. Oare totul a fost doar o înscenare pentru a-l linişti pe Mihul, pentru a-l convinge să se întoarcă şi a-l ucide apoi sau dorea Ştefan realmente o colaborare eu trădătorul? Şi la urma urmei, de ce n-ar fi fost Mihul chiar un Agent a lui Ştefan, lucrând, cum se spune azi, sub acoperire? N-ar fi exclus să fi trecut în tabăra lui după amintita întâlnire din Muntenia. Spioni şi trădători, agenţi *„întorşi"* sau dubli au fost destui în istorie. În monografia dedicată lui Mihul, N. Grigoraş presupune că Ştefan i-ar fi cerut logofătului o intervenţie pe lângă Cazimir pentru îndepărtarea lui Aron de lângă hotarul Moldovei. (ei t este însă că logofătul trădător nu va părăsi Polonia şi nu va da curs nici unei invitaţii de repatriere adresate de Ştefan.

Ştefan cel Mare, imediat după urcarea sa pe tron, şi-a pus în practică lista de priorităţi, ceea ce i-a determinat pe unii istorici să considere că el a meditat îndelung la programul viitoarei cârmuiri, luând în calcul atât modelul transilvănean cât şi pe cel muntean, Din experienţa anterioară a tatălui său Bogdan, dar şi din cea a lui Petru

Aron, experienţă trăită pe viu, a înţeles importanţa unei armate puternice şi credincioase, care să fie oricând la dispoziţia sa, gata de acţiune. Fără un astfel de sprijin militar putea fi o pradă uşoară pentru orice pretendent care se ridica împotriva lui cu cetele sale trădătoare. Marea boierime, puternică financiar, putea subvenţiona strângerea de lefegii, putea dota şi aproviziona o armată. Mai mult, funcţiile de conducere în oastea ţării erau tot în mâna acestei boierimi, care, firesc, în astfel de condiţii îşi putea impune voinţa" asupra domniei. De la şantaj politic, la presiuni voalate sau deschise, până la organizarea unui complot, marea boierime putea alege e ea mai convenabilă tactică în disputa pentru putere cu voievodul. Iorga, în *Jstoria armatei româneşti".* sublinia că reforma militară care urma să scoată domnia de sub situaţia precară de până atunci a fost o prioritate a programului politic al noului domnitor şi că refacerea puterii militare a Moldovei trebuie privită astfel şi dintr-o perspectivă internă, dejucarea acţiunilor complotiste şi trădătoare ale unor pretendenţi şi a marii boierimi. Teama de acţiunile unor potenţiali hicleni, lucrând contra domniei dinăuntru ori dinafară sau, cum dei obicei se întâmplă, în mod conjugat, îl va face pe voievod să se* concentreze în primul rând asupra *„oştii celei mici".* garda domnească şi curtenii, care depindea direct de el. Ea va căpăta o pondere considerabilă. Ştefan, a stabilit documentar C. Rezachievier a recrutat şi mercenari, lefegii, militari de profesie, atât români cât şi străini. Ţinând seama că de la domnie primeau banii, aceştie aveau tot interesul să o apere. Curtenii şi slujitorii vor juca în timpul lui Ştefan un rol deosebit şi provenienţa lor era din răzeşii distinşi pe câmpul de luptă care vor fi absorbiţi în această categorie, fără ai avea ceea ce se numeşte*, jânge albastru* Remanierea, apoi) schimbarea structurii sfatului boieresc se vor face în paralel cu schimbarea a înseşi structurii

boierimii. Crearea unei boierimi, meritocratice, îi va asigura lui vodă slujitori fideli care să nu-l concureze în exercitarea puterii, să-i impună decizii, orientări potrivnice voinţei sale. Această nouă boierime, legată direct de el ui îi departe de gândul viclean şi de fapta reprobabilă a trădării. Midicarea la rangul de viteji, cavaleri, după practica occidentală a» Hor ce se distingeau pe câmpul de luptă, a fost o preocupare» onsiantă a lui Ştefan. Cu câtă mândrie, dar în acelaşi timp cu câtă durere anunţă el Apusul, prin glasul ambasadorului Ţamblac, că la MA/boieni s-a aflat împotriva lui Mohamed al II-lea, cuceritorul (constantinopolelui, *Jo con la mia corie”,* adică *„oastea cea mica”,* formată din dregători şi curteni, vitejii şi credincioşii măriei sale. Uli. I. Brătianu scria despre *„curte”* că *„în vremea lui Ştefan cel Mare, e o noţiune care cuprinde pe toţi ostaşii privilegiaţi, viteji sau «curteni», cum li se spunea în Moldova, nu din cauza unor slujbe la Curtea Domnului, ci a «curţilor» lor proprii, mici reşedinţe senioriale la ţară, pe bucăţile lor de moşii”.*

Ioan Bogdan afirma că „boierii sunt mult mai puternici în Moldova decât în Muntenia*iar C. Racoviţă într-un studiu publicatn* „Revista Istorică Română” *arată că* „în Moldova exista o orânduire constituţională, dacă putem s-o numim aşa, şi anume niciun act de oarecare însemnătate nu putea fi dat de Domnul ţării (Oră a purta şi asentimentul boierilor din divan (sau, mai propriu, consiliul suprem). Chiar actele de donare sau întărire de moşii trebuiau să fie însoţite de peceţile boierilor. Cu atât mai mult actele de valoare internaţională trebuiau să poarte aprobarea boierilor; ba chiar, pentru că actele erau de o deosebită însemnătate, boierii dădeau un act independent”. *Actul solemn de danie a Târgului Siretului şi a Volhovăţului către Ringala, făcut de Alexandru cel Mim la 13 dec. 1421, a fost întărit şi de cei 51 de boieri, drept de garanţie. Actul lui Petru Aron de* „închinare” *la turci e*

*urmarea de/baterii „*cu boierii din sfatul moldovenesc şi cu mitropolitul nostru, Domnul Teoctist, şi cu toţi boierii mari şi mici*” şi poartă garanţia a 54 de sfetnici. Gh. I Brătianu, în* Sfatul domnesc şi adunarea stărilor în principatele române*observă că în alcătuirea latului domnesc mai restrâns, „*rada*” în text slavon, locurile de frunte nu le deţin boierii investiţi cu funcţii sau dregătorii, ci aceia care au cele mai multe moşii pe care le posedă cu „*uric cu tot venituf*”, Mihul logofătul, care împreună cu fraţii săi Duma şi Toader, Mapânea peste 50 de sate şi selişti se afla în fruntea sfatului.*

*Domnul era ajutat dar şi controlat în cârmuirea sa de către sfat în care intrau marii boieri. Care era rostul şi poziţia acestor mari boieri, explică D.P. Bogdan în „*Acte moldoveneşti înainte di Ştefan cel Mare*”. În timpul dublei domnii a lui Ilie şi Ştefan, fiii lui Alexandru cel Bun: „*Orice acţiune a lor se sprijină pe boieri, nimic nu puteau face, fără consimţământul lor, de aceea numărul mărturiilor în acte ajunge la cifra 30, sau chiar şi 31, iar în omagiul către regele polon creşte la 35. Aceiaşi cauză de atotputernicii boierească explică şi faptul că din totalul de 109 acte, date de Iliaş) şi Ştefan în cursul domniei lor, 95 sunt destinate boierilor. Şi acelaşi motiv lămureşte şi faptul că de îndată ce Ştefan ajunge să domnească peste toată ţara, după orbirea fratelui său, în primul act original cunoscut de la el apar 32 de boieri martori, pentru ca numărul lor să ajungă nu după multă vreme, ci numai după trei luni, la 42*”. Î*n Ţara Românească numărul mărturiilor nu este mai mare de 16. E deci limpede că această boierime moldavă, conştientă de forţa ei, va fi gata să-şi trădeze suveranul, dacă el nu i-ar fi urmat voinţa sau dacă se simţea*

1 9 i:

ameninţată că îşi va pierde poziţia ori privilegiile, chiar şi cu o fărâmă.

*Ştefan cel Mare, nota Gh. I. Brătianu, va deschide „*în

istoria Moldovei şi a instituţiilor ei o altă epocă, cu alt spirit şi altă concepţie de cârmuire". *Din documentul datat 8 septembrie 1457/j aflăm că Ştefan avea alături un sfat compus din 19 boieri, din care 12 cu slujbe, cei mai mulţi fiind pârcălabi de cetăţi, ceea ce probează, spusa cronicarului în legătură cu aspectul militar al noii domniilj*, gătindu-se de mai mari lucruri să facă, nu cerca să aşeze ţara, ci de războaie se gătea, că au împărţit oştii sale steaguri şi au pus hotnogi şi căpitani". *Pârcălabii, comandanţii cetăţilor, au avut în timpul său un rol hotărâtor în sfatul domnesc. Ei deţineau puterea, administrativă, militară şi judecătorească în cetăţi şi în ţinuturile] dependente de ele, erau de fapt „*pivotul sistemului său de guvernare] a Moldovei *după analiza lui Şerban Papacostea. Astfel,* puterea de stat s-a aşternut peste puterea emanată de domeniului feudal Fără a suprima imunitatea feudală, instituţia care întruchipa puterea publică a stăpânilor de domenii, Ştefan a instituit o reţea de putere administrativă, judecătorească şi militară strict". dependentă de domnie şi controlată de aceasta, care a cuprins în (re aga ţară". *Sfera de acţiune a trădării s-a restrâns, pârcălabii linid cel puţin teoretic verificaţi şi devotaţi domniei. Marea boierime mihi primeşte o lovitură, prin deplasarea centrului de greutate militar dinspre cetele boiereşti, spre mica boierime care furniza cavaleria ţi răzeşii din care se recruta pedestrimea. Sprijinind mica boierime ţi pe răzeşi, Ştefan contrapunea aceste categorii largi marilor feudali ţi crea sentimentul că în fond domnia era exponenta lor. Evident că Inţi aceşti nou promovaţi în ierarhia meritocratică erau oamenii lui vodă, trup şi suflet, altfel spus, ochii şi urechile lui, aşa încât sfera de complot şi hiclenie scădea foarte mult pentru marea boierime, loi mai bine supravegheată şi încorsetată de puterea centrală.*

Ştefan, nota Iorga, influenţat de munteni, a încercat încă de la începutul domniei a-şi facă un Consiliu ierarhic,

organizat ca acolo, sub influenţa slavo-bizantină". *Această influenţă, adăuga (di. I. Brătianu, „va* pătrunde însă şi pe altă cale, acea a bisericii, care a avut sub domnia lui Ştefan rosturi mult mai însemnate, nu numai în ordinea religioasă, culturală şi economică, dar chiar în cea politică... Se poate spune că în timpul lui de-abia, o Stare bisericească puternică şi temeinic înzestrată cu privilegii şi bunuri, a a constituit în principatul moldovenesc... Dar prin strângerea puternică a frânelor, în mâinile unui voievod hotărât să-şi impună voinţa, prin locul pe care îl câştigă în sfatul său chiriarchii ortodocşi, pătrunşi de cultură slavo-bizantină, se simte pătrunderea unei alte influenţe decât a celei feudale, care stăpânise epoca precedentă. Paralel şi simultan, aceleaşi înrâuriri se manifestau în stăpânirile Marelui Principat al Moscovei, care revendica pentru el moştenirea Romei Nouă de pe Bosfor, căzută sub asuprirea păgânului. Ştim că Ştefan cel Mare a ajuns la legături de rudenie cu Marele Cneaz... Să fi venit şi pe această cale sugestii, cari să fi contribuit a înăspri regimul de autoritate şi a întări poruncile domneşti?... Ceea ce este sigur... e o tendinţă a voievodului de a modifica echilibrul lăuntric al vieţii statului şi, fără a înlătura fosturile Stării nobiliare, de a le cumpăni printr-o anumită directivă, a ceea ce s-ar putea numi politica sa socială..."

Această politică socială, restructurarea şi reîmprospătarea boierimii, care devenise după Alexandru cel Bun tot mai puternică, hninili iiM, IhNolentfl şi aplecală spre trădare, viza îngrădirea putea limillor feudali, prin diminuarea domeniilor, a influenţei în stat, miminl Ntriiţic, justiţie şi armată, prin creşterea puterii centrale ţinuţii «iimtrliiei feudale. Realmente anarhia feudală a fost stopat cu şi veleitarismul unor mari boieri care repede au fost puşi se înţeleagă că în dialogul dintre tron şi boieri, aceştia sunt slugii măriei sale şi că Domnul dă tonul şi are ultimul

cuvânt. Însă domn autoritară, împinsă uneori până la pedeapsa capitală, cu sau făr' judecată, sub impulsul mâniei, cum nota şi cronicarul Ureche *multe ori la ospeţe omorâea fără judeţu",* nu a reuşit să înlătur opoziţia marii boierimi. Din punct de vedere psihologic, puteai spune că autoritatea domnească a reuşit să transforme o opoziţi destul de nebuloasă într-una conştientă şi un sentiment, o idee.

5 * 7

Înclinare spre trădare difuză, latentă, în ceva concret. Nemulţumit de noua politică iniţiată, şi nu au fost puţini, înţeleg că problema's pune tranşant, în formula care pe care. O dată pierdută prima rund a înfruntării cu Domnia, în momentul în care organul d guvernământ este sfatul domnesc restrâns la 20 – 22 de sfetnio înzestraţi cu slujbe şi demnităţi de către Ştefan şi prin urmare atei verificaţi (oamenii săi cu alte cuvinte), marea boierime se gândeşt să reacţioneze după o îndelungată chibzuinţă şi pregătire, nu sponta şi mânată de primul impuls. Complotul se va dezvolta în timp, „w *dospi".* va avea ramificaţii până în vârful ierarhiei sfetnicild domneşti. Trădătorii sunt mai vicleni, mai bine organizaţi i acoperiţi. Speranţele lor de reuşită se leagă pe rând de potenţial pretendenţi, Petru Aron, Petru Hronoda, fiul lui Petru Aron, executi de poloni în 1501 la cererea lui Ştefan şi a unei intervenţii ungau sau turceşti. Concluzia lui Gh. I. Brătianu e elocventă*: „Dar totuşi elementul de împotrivire feudală nu a fost înlăturat. El stăruire ti desele pribegiri peste hotar, şi va mai izbucni o dată în ceasul di urmă, când boala grea a lui Ştefan îi prevestea sfârşitul apropia o descriere a unei relaţii străine ne-a păstrat ecoul aceste evenimente; ea ne arată pe bătrânul Domn ridicându-se de pe patx de suferinţă şi dus «în câmp», unde se întruniseră poate chiar". acelaşi loc, ca în vremea de demult, de la începutul domnie «partidele» boierimii învrăjbite pentru*

succesiune. Îl vedet mia venind, bolnav cum era, făcând iarăşi să cază câteva capete tili acelora pe care îi socotea primejdioşi, şi determinând hotărârea /noi aclamaţiune, ca odinioară, pentru Bogdan, moştenitorul desemnat şi pregătit de el. Astfel până în ultimul ceas, mâna tare a voievodului a îndreptat voinţa Stărilor şi le-a impus drumul» convingerii şi al chibzuielilor sale".

Dar Ştefan a beneficiat şi de sprijinul unor boieri credincioşi. A avut în 47 de ani de domnie, doar 3 logofeţi, dintre care Tăutu, i el care s-a opărit la Stambul dând de-a duşca, ca pe vin, cafeaua, «i a păstrat slujba şi sub fiul lui Ştefan, Bogdan cel Orb. De asemenea vâslicrnicul Iuga şi-a menţinut funcţia vreme de 20 de ani.

În timpul lui Ştefan, alături de boierii cu moşii ereditare îi IIA –sim şi pe curtenii ostaşi, *„vitejii",* cavalerii, boierimea nouă, disciplinată şi călită în războaie, *„cu mai puţine ambiţii de conducere, integrată în serviciul ei ostăşesc şi în viaţa de ţară de /le moşiile ei",* potrivit analizei lui Gh. I. Brătianu. Ştefan întăreşte permanent printr-o politică statornică categoria micii boierimi cu îndatoriri militare. În 1484 voievodul face o danie, *fraţilor Măluscă, Neicea, Cosma Răzan şi drăguş, ostaşi din ceata boierului Grangur, pârcălab de Orhei, pentru slujbele făcute ţării prin paza împotriva h) ţarilor".* După biruinţa din 1481 împotriva lui Ţepeluş, Ştefan *mulţi viteji jacu atunci şi multe daruri şi scule scumpe dărui boierilor şi vitejilor şi tuturor ostaşilor".* Toţi aceştia vor fi

— J t t 5 credincioşii, în timp ce alţii, din varii motive, sunt bântuiţi de microbul trădării. Astfel, un izvor polon spune că în 1476, când Mahomed al II-lea calcă pământul ţării, *„toată Moldova, învinovăţind pe domnul ei de tiranie şi cruzime, n-a voit să se adune". n jurul său; chiar i-au retras ascultarea, spunând că nu s-a purtat cu un principe, ci ca un călău iubitor de chinuri*". La 1493 se pomeneşte într-un document de confiscarea pentru hiclenie, a satului

vistiernicului Avram, fugit în Lituania. În 1502 şi 1503 Ştefan a trimis soli la regele Poloniei cu instrucţiuni precise împotriva unor boieri fugari. Nu cunoaştem motivele hicleniei lui Avram şi a fugii peste graniţă a altor boieri, destul de numeroşi, dar dacă ţinem seama că Ştefan a expediat regelui însuşi solii speciale, care să pună problema lor, presupunem că nu era vorba de simple capricii, ci de lucruri bine motivate în mintea şi sufletul celor care au făcut pasul trădării. Pentru ei era singura soluţionare a problemei în care s-au aliat prinşi. Nu-i interesa judecata viitoare a istoriei, ci se temeau de cea imediată, a Domnului. Şi dacă puţin le păsa de perspectivi istorică, se îngrozeau în schimb de călău.

Politica lui Ştefan de refacere a domeniului domnesc, prin numeroase cumpărări de sate din banii vistieriei şi prin masivi confiscări de la boierii trădători, îi dau posibilitatea de a dispune dl mari suprafeţe funciare pe care le acorda parcimonios, beneficiari fiind biserica şi mica boierime. Exclusă de la mila domnească, prin danii de moşii, marea boierime se va vedea exclusă şi din sfatul domnesc, în mare proporţie. Sfatul era principalul organ dl, guvernare după domnie şi până la Ştefan era expresia directă a marii proprietăţi. Sfatul veghea ca puterea încredinţată Domnului să fi concordantă cu interesele marilor proprietari. Acum dregătorii curţii, numiţi de Domn, stau în sfat într-un număr ce-l surclasează pe al: stăpânilor de mari moşii. Numele boierilor fără dregătorie va apărei tot mai rar în listele de martori din documentele cancelariei domneşti.

Tot mai marginalizată, marea boierime, firesc, va fi şi tot] mai nemulţumită. Exclusă treptat de la participarea la exercitareti puterii, sentimentul ei de frustrare se va accentua. Mai mult, vt] exista şi percepţia că Ştefan şi-a trădat clasa, a trădat marea boierimel adică interesele ei. Toate acestea, la care se adaugă motive de ordin]

subiectiv, personal, vor fi suficiente pentru ca o parte a boierimii st] se gândească la hiclenie şi chiar să pună trădarea în practică. Dild analiza cronicilor boiereşti, reiese în mod vizibil o anumii mentalitate, aceea că boierul e piatra de temelie în stat şi că e 0 greşeală fatală a se trece peste el. Această boierime veche, are uni sentiment de superioritate faţă de cea nouă, recent miluită cu moşii! Pentru ea, noii ajunşi sunt nişte parveniţi nevrednici şi însuşi vodă, care se încumetă să nu o ia în serios, nu e decât un uzurpator. Şij uzurpatorul trebuie răsturnat. Prin această logică, cei în cauză îşi justifică actul trădării şi se consideră absolviţi în faţa lui Dumnezeu, Nu se simt vinovaţi că se ridică contra unsului lui Dumnezeu căruia I i-au jurat credinţă, ci sunt convinşi că fac un act reparatoriu, nul consideră că devin speijuri ori regicizi ci se cred justiţiari. Se grăbesol un extrapoleze acest punct de vedere asupra întregii ţări, de vreme i o premisa raţionamentului pornea de la convingerea lor, că ei te prezintă temelia statului. Pentru această boierime Ştefan este un HAdător în timp ce Ştefan îi va considera hicleni pe reprezentanţii i» l Hecare recepta contractul feudal în interes propriu. Disputa e ilrsehisă.

Vânătoarea de trădători

Ştefan cel Mare şi-a consolidat domnia, *„a înlocuit vechii Mvgători, cu numeroase păcate”,* după cum se exprima N. Grigoraş în monografia închinată voievodului, *„amestecaţi în nenumărate ne fi uni de trădare, comploturi şi chiar crime, deci oricând gata să* în *mai preteze la asemenea acte”* şi în 1462 a pornit prima sa acţiune rxiernă de amploare. Această acţiune, care în final avea să fie un mec, a ajuns să constituie o controversată problemă în istoria noastră. N-au subliniat gravele ei urmări, nu numai cele politice, ţinând de Imaginea lui Ştefan, ci şi cele legate de sănătatea lui. *În al şaselea on a domnii lui Ştefan vodă*, notează Grigore Ureche, *în anii 6970 Iulie 22,*

lovirăpre Ştefan vodă cu puşcă în gleznă la cetatea Chiliei". În urma atacului din 1462 asupra Chiliei, domnitorul va suferi la gle/na piciorului stâng *„o zdrobire a părţilor moi, care au lăsat în loc un ulcer cronic, alimentat eventual de un proces inflamator osos, de o osteită",* consideră N. Vătămanu în *„Voievozi şi medici de curte".* Rana îl va chinui până la moarte.

Deşi ajuns pe tron cu generosul sprijin al oştirii lui Ţepeş *„prietenia dintre aceşti doi voievozi români n-a urmat cursul firesc ol aşteptărilor",* observa N. Şandru în lucrarea *„Sub zodia Zimbrului". M*ărul discordiei îl va constitui Chilia. Momentul Mcţiunii lui Ştefan va coincide cu invazia lui Mahomed al II-lea în ara Românească, împotriva lui Ţepeş, în 1462.

Chilia făcuse odinioară parte din Ţara Românească şi, ajunsă niil) stăpânirea Moldovei, Dan al II-lea va încerca să o recapete cu nunele de la Alexandru cel Bun. Chilia a rămas însă în stăpânirea Moldovei şi Petru, unchiul lui Ştefan cel Mare, *„o dăruise numai de nevoie lui Iancu (de Hunedoara)*", scria Iorga. De voie, de nevoie, ucH rwlc că Petru vodă comisese un act de trădare a intereselor Moldovei. În cetate se afla o garnizoană ungurească şi, continuă Iorga, ungurii *„făceau pază bună".* Înainte de a începe ostilităţile cu turcii, sângeroasa campanie care i-a îngrozit pe contemporani, desfăşurată în iarna lui 1461 – 1462, Ţepeş a dus tratative pentru ajutor cu regele Ungariei Matia Corvin, devenit cumnatul său. Într-o scrisoare i-a mărturisit că biruinţele lui viitoare sunt întru cinstea întregii creştinătăţi, iar, *„dacă vom izbândi rău şi această ţărişoară a noastră va pieri, nici Mariei Tale nu-ţi va ieşi un folos din aceasta şi niciun ajutor, căci ar fi spre paguba tuturor creştinilor".* Dar Matia Corvin nu s-a ţinut de cuvânt, altfel spus, l-a trădat pe Ţepeş, lăsându-l singur în faţa turcilor. Ştefan se aliase cu Polonia şi politici, comună era de pace cu turcii. Prin tratatul dintre Moldova

şi Polonia din 2 martie 1462 se specifica şi necesitatea ca Ştefan să recupereze orice posesiune înstrăinată din Moldova, fie ea şi *„un oraş”.* Oraşul vizat nu era altul decât Chilia, care în acea clipă, deşi avea o garnizoană ungurească, făcea parte din sistemul defensiv al Ţării Româneşti, al lui Vlad Ţepeş prin urmare. Interesele Poloniei li; gurile Dunării, cereau ca regatul să susţină dorinţa Moldovei de t reintegra cetatea în hotarele ei. Acest gând *„de a smulge acum Chility din mâna obosită a lui Vlacf”,* după expresia lui Iorga, va fi un act de trădare comis de Ştefan faţă de binefăcătorul său, Ţepeş. Aşadaf Ştefan se pregăteşte de luptă, deşi, notează acelaşi istoric, *„nu era un om pornit, nu era suflet dorit de faimă, nu era un poet al războaielor, ci un om de cârmuire, care cântăreşte puterile, prevedi. sfârşitul încăierărilor, şi, rece între prieten şi duşman, între creştin, şi păgân, se îndeamnă numai la fapte în adevăr folositoare ţăriM sale”.* Prin urmare trădarea faţă de fostul prieten e calculată cu sânge rece, motivaţia fiind înaltele raţiuni de stat. E o trădare oficială! A.D. Xenopol, în *Jstoria românilo*rserie că Ştefan va ataca Chilia *„tocmai în acel timp când Vlad Ţepeş, domnul Munteniei; ducea greaua lui luptă în contra turcilor”* Raportul bailului veneţian din Constantinopol, din 28 iulie 1462 şi *Expunerile istorice”* ale lui Laonic Chalcocondilas vorbesc chiar de o colaborare moldoturcă la asediul Chiliei. Potrivit unor izvoare, Ştefan ar fi intenţionat chiar să ia parte la războiul dintre turci şi munteni, de partea turcilor.

I» în A aşa stau lucrurile, trădarea lui faţă de Ţepeş ia proporţii (iMulmisibile.

*Xenopol scrie că Ştefan „*a urmat în acest atac al Chiliei mai mult îmboldirea şi neastâmpărul ce-l frământa şi-l arunca în iHtfroaie decât un plan copt şi cugetai*”. Cronicarul Ureche afirma îl voievodul „*având inima aprinsă spre lucruri vitejeşti îi părea ni un an ce n-a avut

războaie el are multă pagubă, socotind că şi Inimile voinicilor în războaie trăind se ascut, şi truda şi osteneala *Hi* rare se deprindea oastea a doua vitejie *Xenopol continuă Alin li/. a, spunând că doar în acest fel* „ne putem explica această mute greşealăpolitică a lui Ştefan cel Mare, făcută chiar la începutul i ttmrei sale, de a contribui la căderea unui domn care îşi pusese în (uită respingerea tiraniei turceşti... În loc de a păstra prietenia» îi *ace*st domnitor, către care era chiar legat prin datoria recunoţ fin (ei... Ştefan cel Mare calcă tot în picioare; şi simţământ şi Interes, şi împins de inima lui aprinsă, pleacă la atacul Chiliei...”

I oii form acestei viziuni, trădarea lui Stefan e urmarea mai mult a

*

În îi luă pătimaşe, decât a unui calcul rece şi chibzuit. Socoteala se itvuma simplist. Mahomed oricum îl va bate pe Ţepeş şi decât să fii el Chilia, importantă „cheie” la intrarea în Moldova, mai bine o unipă el. Cât despre sentimente, ele nu au ce căuta în politică. C.C. (Ilurescu pledează de fapt în acest sens în Jstoria Românilor Japia lui Ştefan era scuzabilă, deoarece între sentimentele sale personale şi interesul superior de stat, interes care cerea, din multiple raţiuni, dobândirea Chiliei, trebuia să prevaleze aceasta ihn urmă*”; Iorga în volumul „*Cavalerii*”, din*, Jstoria Românilor”. *concluzionează că atunci „*Când se află căflota Sultanului e înaintea Chiliei, domnul Moldovei avea neapărata datorie de a fi acolo pentru ca, întrebuinţând orice mijloc, să împiedice instalarea, catastrofală pentru dânsul, a turcilor la Dunărea de Jos*”. Ce s-a întâmplat în realitate, povesteşte bailul veneţian:* înţeles că Ştefan Voievod, Domnul Moldovei sau Valahiei Mici, se luptă cu Vlad Voievod, care poartă război fericit cu turcii. Cearta acestora nu numai că ajută pe Sultan, dar, ceea ce e mai primejdios, printr-însa

turcii capătă oarecum intrarea în aceste două Valahii, ceea ce ar fi un foarte mare pericol, atât pentru noi, cât şi pentru alte ţări *minv”, Ilwllul Domenico Balbi ne mai spune că împotriva Chilii! nu luptul, timp de opt zile, flota turcă* „împreună cu domnul Valahii Infârl Oiitv”, *Dacă spusele lui Balbi sunt adevărate, Ştefan a comil nu dom un net de trădare deliberat, ci de-a dreptul o prostie poliţier Tratatul de* Jstoria României”. *1962, susţine că atacul moldo* turc asupra Chiliei lui Ţepeş, y*nu e cu putinţă, pentru că flecari dintre părţi dorea Chilia pentru sine şi niciuna nu avea vreun interes să ajute celeilalte să o cucerească *Totuşi, concluzioneazi tratatul citat,* intervenţia domnului Moldovei împotriva lui Vlad Ţepeş, într-o vreme când oştirea turcească se afla încă pe teritoriu (Ţării Româneşti, arată, totuşi, limitarea înţelegerii politice a lui Ştefan cu acest prilej, când se impunea unirea tuturor forţelor româneşti împotriva inamicului comun”.

Xenopol, indignat de trădarea lui Ştefan faţă de Ţepeş, scrie că la vestea atacului moldovean asupra Chiliei, Vlad „lăsă deci pl turci, pe care îi combătea, ca să fie urmăriţi de un general al său, „, şi plecă în persoană contra lui Ştefan cel Mare spre a răzbună odată nedreptatea ce i se făcea şi călcarea datoriei de recunoştinţă*b” i* Acela decicareaßdeterminatßäderea domnului muntean n-ajpst sultaryuljdcàiomed cel MareTÂcumjibia putem măsurd toată greşeala domnuhiun MovmrTJ

Merită subliniate, în legătură cu atacul lui Ştefan asupra Chiliei, atac indubitabil, de vreme ce s-a ales şi cu o cumplită rană la glezna stângă, câteva luări de poziţii. C.C. Giurescu spune7: 8 cetatea era în mană-ünguriior şi prin cucerirea ei voievodul dorea îndeplinirea unui scop politic, *„o lovitură dată protectorilor lui Petru Aron”* şi a unuia economic. *„Chilia*, sublinia autorul citat, *nu aparţinea în acel moment muntenilor, ci ungurilo*răerbaţi Papacostea

nota că *„Ştefan asedia Chilia concomitent cu o flotă otomană* pentru restaurarea controlului Moldovei asupra gurilor Dunării. Al. G. Savu afirma că *„oastea moldovenească a atacat prin surprindere garnizoana din cetatea Chilia. Asediul – organizat se pare în pripă – a eşuat”.* N. Grigoraş, în *Moldova lui Ştefan cel Mare”,* acreditează ideea că *Jnformat de planurile de campanie ale lui Mehmed al II-lea de a ataca Ţara Românească, Ştefan cel Mare a luat măsuri pentru apărarea Chiliei de un atac turcesc…” e lu*dat, foarte ciudat să te pregăteşti să aperi un lucru care nu-ţi iiMii”, ine. Mai mult, nu exista niciun tratat de alianţă între Ştefan şi epeş ori Matia Corvin. În continuare aflăm că ideea lui Ştefan de «anexa Chilia la Moldova era cunoscută şi de conducerea oraşului (alfa. Intervine o neclaritate. Ori e vorba de apărare, ori de dorinţa de anexare (ceea ce înseamnă cucerire), pentru că cei doi termeni nu sunt complementari ci disjuncţi. În prima jumătate a lunii iunie, ilclaşamente din oastea Moldovei, aflate în apropierea Chiliei, au reupins infanteria marină turcă debarcată în apropierea portului. „Ata*cul turcesc a durat opt zile, dar cu ajutorul ostaşilor moldoveni garnizoana cetăţii i-a respins”. A*vem aici ceva ce seamănă cu o Intervenţie NATO în fosta Iugoslavie. După această teorie, Ştefan w alia în război cu turcii, fără să ştie, încă din 1462! Şi mai departe milorul ne lasă cu totul stupefiaţi: *„După respingerea infanteriei marine turceşti de sub zidurile Chiliei, Ştefan cel Mare a încercat îi) cucerească cetatea, dar a trebuit să se retragă neavând armament tic asediu…”*

Cert este că în 1462, Stefan nu a reuşit să cucerească Chilia, ha mai mult, s-a ales şi cu o rană gravă la piciorul stâng.

Cronicarul Długosz, contemporan cu evenimentele, scria că în anul 1465, luna lui ianuar 23, joi, la miezul nopţii, a venit Ştefan Voivod la Chilia şi a asediat oraşul. Şi

a petrecut joia în pace, iar vinerea de dimineaţă a atacat şi a început să dărâme cetatea Chiliei. Şi astfel dărâmă toată ziua. Şi se bătură până-n seară, şi sâmbătă s-a predat cetatea aceea, şi a intrat Ştefan Voievod în cetate cu voia lui Dumnezeu şi rămase acolo trei zile, veselindu-se ţi slăvind pe Dumnezeu. Şi ocrotind pe oamenii cetăţii. Şi i-a pus acolo pe Isaia şi pe Buhtea", *pârcălabi. Ce surprinde este faptul că în 1462 Chilia a rezistat la un asediu cumplit 8 zile, iar acum, în M65, după doar o zi capitulează.*

La 23 ianuarie 1465, Ştefan pătrunde în târgul Chilia, fără nicio rezistenţă. *„Cronica breviter scripta"* relatează că *la miezul nopţii... a venit Ştefan voievod asupra Chiliei, cu bună pace dinspre toate părţile..." Age*nţii Domnului au stabilit contacte cu locuitorii Irtrgului Chilia şi ei s-au arătat dispuşi să colaboreze, cu alte cuvinte xă trădeze. Armatele moldovene vin la miez de noapte, timp propice actelor de trădare şi găsesc porţile oraşului deschise şi pe locuito*ri aşteptându-i liniştiţi. Mai rămânea cetatea, bine întărită, dar fi aceasta, după o zi de asediu se va preda. Pe la miezul nopţii, (iarăşi ora marilor trădări), populaţia a deschis una din porţi. Długosz notă!, ySz des*chizând cu voia cetăţenilor o poartă, dar aşa ca să nu pară că e trădare la mijloc (aparentele trebuiau salvate, n. n) 9 ocupă oraşul în miez de noapte. Pe unul dintre cei doi căpitani ai cetăţitt care invitaţi din întâmplare la o nuntă chefuiseră mai mult t îl prinsiar al doilea, deşi scăpase în cetate, totuşi îndemnat de frica morţii ce-l ameninţa dacă ar fi căzut cetatea, îndemnat şi de dragostea di viaţă şi de nădejdea vreunor daruri, trecu cetatea în puterea lui Ştefan".

În iarna lui 1465, s-a petrecut deci o trădare „ca la carte" pregătită din timp, la ea participând majoritatea locuitorilor Chilier şi nunta pusă la cale făcea probabil parte din regie, iar dacă nu, căzut cum nu se putea mai bine. Unul din căpitani a fost îmbătaţi celălalt a trădat

pentru a-şi salva viaţa şi poate pentru a obţine unei «avantaje. Aparenţele au fost salvate, a avut loc şi un asediu, dar nu devastator, pentru că Ştefan nu avea nevoie de o cetate în ruină, Totul s-a consumat pe întuneric, la miez de noapte. Ce n-au reuşit] armele în 1462, a reuşit trădarea după trei ani. Locuitorii care au semnat scenariul, se vor bucura de protecţia domniei. Într-o întâmplare similară, Ginghiz-Han a poruncit să fie executaţi tod trădătorii care-i deschiseseră porţile unui oraş, cu motivaţia că când a trădat o dată, o va face şi a doua oară. La noi e altfel!

Şi călăul ridică paloşul…

Între Ştefan cel Mare şi regele Ungariei Matia Corvin, fiul] lui Jancujie Hungdoara, relaţiile vor ïïevên Ttoâmââlïïcord la A aceasta concurând un complex de factori, din care readucerea; Moldovei sub suzeranitatea maghiară nu era ultimul. Pentru Matia, care se identificase întru totul cu interesele regatului feudal maghiar, faptul că era de origine română nu conta de loc şi în Ştefan el nul vedea un frate, ci un duşman. Domnul Moldovei se făcea vinovat în ochii săi de incursiunile în secuime puse la cale pentru prinderea lui Petru Aron, care îşi găsise, după expulzarea din Polonia, refugiu în Transilvania şi de amestec în rebeliunea nobilimii ardelene contra mironnei ungare. Din punctul de vedere al intereselor maghiare luarea Chiliei şi apropierea de Polonia erau şi ele păcate grele, care în cereau pedepsite. Ştefan întruchipa în ochii lui Corvin tot ceea w era mai rău pentru Ungaria şi el trebuia dat jos din tron. Matia nvca lângă el pe Aron, care desigur îi făcuse jurăminte de credinţă veşnică, trădând fără să clipească interesele Moldovei şi oferind-o lăifi şovăire suzeranităţii ungare. Aron urma să-i ia tronul lui Ştefan ţi pentru aceasta regele a început pregătirile de război pentru Invadarea Moldovei. Nici Petru Aron nu a stat degeaba şi agenţii lui au contactat desigur pe acei

boieri ştiuţi ca opozanţi ori nemulţumiţi de politica lui Ştefan. Câţiva boieri transfugi au stabilit şi ei contacte cu pretendentul exilat, înfăţişându-i mai mult sau mai puţin veridic situaţia reală din ţară.

Indiscutabil, campania din 1467 a lui Corvin în Moldova se iw/. a şi pe sprijinul şi colaborarea facţiunii boierilor trădători. Nu ştim dacă ei au reuşit să realizeze un complot organizat şi ramificat în întreaga ţară şi în toate straturile boierimii şi iarăşi nu cunoaştem nici numărul lor. Evenimentele ce s-au petrecut în timpul şi după lupta de la Baia ne fac să credem însă că boierii trădători au realizat un puternic complot, în frunte găsindu-se chiar cumnatul lui vodă, luai ia. Dacă duhul trădării pătrunse până şi în familia lui Ştefan, putem concluziona că ramificaţiile complotului erau foarte întinse. V. Drăghicescu nota că deşi foarte vlăguită la începutul întemeierii principatelor, inteligenţa românilor era capabilă de a se regenera şi «usceptibilă de o puternică eflorescenţă. Comploturile prin urmare, câştigă mult sub aspect calitativ. Cu trecerea timpului, sunt concepute tot mai inteligent.

Ştefan a încercat o primenire a boierimii, prin ridicarea ră/ieşilor şi creşterea rolului micii boierimi. *„O voinţă harnică.*

— y»”»

statornică, în acelaşi timp violentă, dar prudentă, *nota V. Drăghicescu,* deosebea pe domnii, boierii şi ţăranii români”. *Răzeşii erau ţărani şi ei posedau o „*inteligenţă simplă, dar viguroasă şi sistematică, o imaginaţie vie, hrănită şi însufleţită de un sentiment religios foarte adânc”. *Iorga sublinia că sufletul „*ţăranilor găseşte

ÎN I*0 ti mut mnfv parte hrana indispensabilă: frica şi speranţaÂN (ininutuhihl icoanele şi scenele triste sau vesele, în credinţa SÛ WPfilml tău mai curând creştino-păgână, la care el ţinea naiv şi din Inimă”. *Ţăranii aveau,*

după V. Drăghicescu, un caracter „vzteau HMtdrnat, individualist, crud, amăgitor şi făţarnic cu vrăjmaşii

*Urcat pe tron, Ştefan „*mai împrăştie puţin fum de tămâie I atmosfera încărcată de intrigi şi gălceavă a peţitorilor la domnii şi a boierilor care aduceau pe aceşti peţitori. Sub Ştefan cel Mart Moldova se ridică mult din decăderea şi degradarea la care duseseră drumeţii săi înaintaşi*dar boierii complotează* chiar împotriva celui mai strălucit Domn al Moldovei, Ştefan Ci Mare. Alexa Stolnicul Negrilă Paharnicul şi Isaia Vornicul urze & un complot contra vieţii Domnului... Descoperiţi, ei pieiră însi sub securea călăului. Ştefan cunoştea aşa de bine înclinările acestei nenorocite ale boierilor, că pedepsi cu moartea orice încercare d trădare sau răzvrătire din partea lor" (V. *Drăghicescu).*

După cucerirea Chiliei de către domnitorul moldovean, il 1465, regele Ungariei, Matia Corvin, i-a cerut voievodulu Transilvaniei, Sebastian Rozgony, să-l trimită la Buda pe fugarr Petru Aron, oploşit în secuime, şi-i va promite că-l va sprijini îl recucerirea tronului. La rândul său, Ştefan sprijină pretenţiile lui Frederic al III-lea de Habsburg la tronul Ungariei şi mai mult adăposteşte la curtea lui din Suceava pe toţi nemulţumiţii din regatu vecin, cu alte cuvinte pe trădătorii lui Matia, cărora le dă sprijifl material şi moral. Antonius Bonfinius, *în Jtâistoria Pannonica sivi Hungaricarum".* scrie despre următoarea declaraţie a lui Corvini *Ştefan şi-a călcat promisiunile şi-i ocrotea pe exilaţii noştri şi ducea mereu din regatul nostru... prăzi în oameni şi avuţii... sunt voia să ceară iertare pentru răutăţile săvârşite. Nu merita oare şi fie pedepsit?" în ochi*i lui Matia, Ştefan era un trădător şi pria urmare merita o pedeapsă exemplară. În mentalitatea sa de tip feuda occidental faptul că Ştefan nu l-a recunoscut ca suzeran era mai mult decât un afront personal, era o felonie. Şi tot felonie se considera şi sprijinirea de către

Ştefan a celor trei vice-voievozfa transilvăneni în mişcarea lor centrifugă de dezlipire a Ardealului] de Ungaria. În septembrie 1467, regele Matia cu 8.000 de călăreţi şi 4.000 de pedestraşi, o redutabilă forţă, va restabili ordinea, îngenunchindu-i pe rebeli. Cum s-a purtat boemul Jan Giskra cu ttteredincioşii nu-i lesne de dedus. Cei scăpaţi de represiune nu vor ftnunta însă la a complota contra lui Matia şi dintre aceşti disidenţi 1 ţi va recruta Ştefan informatorii care îl vor înştiinţa despre toate mlNcările lui Matia. Dacă Ştefan îşi avea spionii săi şi Matia ţinea lângă el pe Aron şi Berindei, doi pretendenţi care desigur îşi aveau nprij initori şi simpatizanţi în Moldova, potrivi*t informaţiilor pe vurc le deţinea regele Matei, scrie N*. Grigoraş, unul di*n cei doi vandidaţi avea şansa de a găsi boieri care să-i susţină pretenţiile la Itvnul Moldovei. Acesta nu putea fi decât Petru Aron. Informat că va fi macat din Transilvania de o oaste puternică, comandată personal de fructe Matei, Ştefan cel Mare a cerut ajutor «suzeranului» său Cazimir al IV-l*ea, care nu i-a trimis niciun ostaş…”

Din cele relatate observăm că ambii suverani posedau un hun serviciu de informaţii, spioni activi, redutabili şi că trădare se llăsea din belşug în ambele tabere. Dar Ştefan, în această conjunctură, în calitatea lui de vasal al Poloniei, a fost trădat chiar tic suzeran, pentru că acesta îi era dator cu ajutor militar în caz de primejdie, conform contractului feudal. La 2 martie 1462, Ştefan depusese un act de omagiu lui Cazimir. În documentul înmânat plenipotenţiarilor poloni sosiţi la Suceava, voievodul jura credinţă regelui polon şi spunea că îi va depune omagiul personal la o dată ce va fi va fi stabilită ulterior, de comun acord. Sfatul domnesc în fi ţinte cu Mitropolitul sunt martori şi garanţi ai documentului. Ştefan obţine prin acest act extinderea erga omnes a

alianţei moldo-polone, deci şi contra Ungariei la nevoie, şi nu doar contra „păgânităţii” cum s-a formulat ambiguu la Overchelăuţi. Cazimir l-a trădat însă pe vasalul său, dar nici acesta nu s-a lăsat mai prejos. Conform tratatului, Ştefan se obliga să nu aibă alt suzeran decât pe Cazimir, ilar nu peste mult timp, după împăcarea cu Matia Corvin, va deveni vasalul Ungariei. Un alt punct al tratatului e însă foarte discutabil, ţitefan se obliga ca după moartea sa pe tronul Moldovei să nu urce decât un Domn venit de la polonezi. Dacă era sincer, Ştefan trăda Interesele neamului său şi pe ale Moldovei, iar dacă formula era praf în ochii polonilor, înseamnă că din start trăda tratatul pe care limine ifi I roNpccli”, alat el cât şi sfatul în cap cu Mitropolitul S «» IMinvlc jut Otniiile pe cruce deyengailasifel o comedie, o siniştri Miancitradfe

Matia Corvin, alături de condotierul Giskra, care avei comanda electivă a celor 40.000 de osteni, înzestraţi şi cu 500 d (

y t t T

*tunuri, va înainta prin Oituz spre Trotuş, unde cu toată rezistenţa VI pătrunde la 13 noiembrie 1467. Ştefan cel Mare, care avea „*un but serviciu de informaţii, care a funcţionat cu exactitate de ceasornic şi a reuşit să-i transmită prompt toate datele de care avea nevoii pentru a trage concluziile asupra intenţiilor, efectivelor, zoneloï de concentrare şi direcţiei de înaintare a adversarului *după cutl preciza Al. Gh. Savu, a încercat o rezistenţă la Oituz, dar fără succes Autorul citat mai adaugă că pare „*curios, cel puţin la prima priviră că Ştefan cel Mare, deşi cunoştea potenţialul ofensiv al forţeldl ungare, s-a bizuit în principal pe oastea de curte, al cărei efecţi”, nu depăşea cifra de 12.000 de luptători *Pare de înţeles aceastl atitudine, dacă ţinem seama seama că vodă avea serioase suspiciun faţă de boieri şi că vântul trădării sufla vârtos. Curtenii, chiar puţii numeroşi, erau teoretic cel puţin, credincioşi. În*

realitate vom vedea imediat că au avut loc stranii defecţiuni. Însăşi curtea, elementul d

bază, a fost atinsă de microbul trădării. Stefan, conştient de crud

7» 7»

realitate, îşi va stabili o tactică adecvată în lupta cu Matia Corvifl Długosz spune că vodă *„nu cuteza să se lase în luptă deschisă, cu hărţui mereu din locuri ascunse şi pline de curse”* pe rege.

Matia Corvin va pustii aşezările Trotuş, Bacău, Romanf Neamţ şi va poposi în final la Baia. Ştefan nu a angajat o bătălie decisivă ci s-a mărginit la hărţuială, pentru că nota Długosz, se! temea de ySuarum infida ingénia”. „necredinţa alor săi”, *care îţi acuză de tiranie. Tratatul de* Jstoria României*” consideră că „*Aparé”, astfel la iveală, încă de la începutul campaniei, conflictul latent până atunci dintre domn şi boieri, pe care se baza fără îndoială şi Matei, când aducea cu sine pe un pretendent la tronul MoldoveU Adâncimea acestui conflict va fi arătată de desfăşurarea luptei de la Baia”.”.

Sosit în 14 decembrie 1467 la Baia, regele porunceşte să se înceapă de grabă lucrări de fortificaţie, *Riduri de care”.* valuri doi pământ, tranşee. Şi-a stabilit reşedinţa în centrul târgului, *„<acolo mic se împreună cele două uliţe care ocolesc biserica”* catolică, Mr spune Bonfinius, iar comandanţii armatei se aşezară împrejurul ilrci. Matia, cazat în reşedinţa prelatului catolic, care atunci era iltvat din oraş, era înconjurat de o gardă de 200 de veterani, oşteni IMulesionişti şi de mare credinţă. Ştefan îşi oprise oastea *la o milă nun jos, între râurile Moldova şi Şomuz”* şi porunci tuturor să iltwnlece şi să pornească spre Baia pe jos. Ungurii aflaseră deja că timido venii sunt gata de atac, de la un secui, Sythotus, care dăduse din întâmplare peste ei, spune Bonfinius. Tot

secuiul mai adăugă t A urmata română va năvăli *„înainte de miezul nopţii asupra ungurilor să-i măcelărească* Relatarea lui Bonfinius e destul de vludută, pentru că dacă într-adevăr secuiul aflase din întâmplare de jiir/enţa lui Ştefan lângă Baia, evident că nu avea de unde şti de ilnnul, de intenţiile lui Ştefan şi de ora atacului, dacă nu era spion fi lui luase contactul cu vreun trădător din oastea moldavă. Deşi inlormaţiile acestui secui anonim nu ar fi trebuit să-i inspire Im icdere lui Matia, el, potrivit lui Bonfinius, *9 ise sculă nemâncat tiv la masă, îi adună îndată pe toţi nobilii... le spuse ce primejdie îi treaptă şi dete poruncă să ia fiecare armele Dacă* Matia a luat de bune spusele secuiului şi a dat poruncile de rigoare, mai mult ca iltiur că acesta era informatorul lui, şi nu unul oarecare, ci foarte important.

Prin trădare Ştefan pierde elementul surpriză în atac şi ceea în trebuia să fie o acţiune fulger de exterminare se va transforma în lupta crâncenă, de uzură. Długosz afirma că *„începu un mare mticel... Cu atâta putere se ciocneau în luptă, încât nimic nu părea Nhii îngrozitor" Cronica breviter scripta" po*vesteşte că lupta începută în seara zilei de 14 decembrie *„*a *ţinut până în zori", Reg*ele Mut ia a luptat cu bravură, fiind, precizează Bonfinius *„*primul *unde lupta era mai crâncenă A şi f*ost de altfel rănit la braţ, de o suliţă Ui i de o spadă.

Cronicarul Długosz arată că în această încleştare, /iacă regele Ungariei n-a fost prins sau omorât, aceasta se datorează binefacerii unui român, căruia Ştefan voievod, descoperind înşelăciunea, îi *W/r* capul. *Al. Gh. Savu se întreba: „*Cine să fi fost «binefăcătorul» ivin», prin trădarea lui, a înlesnit fuga regelui Matia Corvin fi grupului de oşteni care îl însoţeau peste munţi?... În timpi războiului din 1476 s-au produs unele defecţiuni printre vârfitră boierimii moldovene, pe care izvoarele le-au consemnat, de reguli fără a indica numelelaptaşilor sau

demnităţile acestora, cu excepţia marelui vornic, identificat de istoricii noştri cu Crasneş (Crasnă I – personaj important în sfatul domnesc, unde figurează începăt de la 26 octombrie 1458 (mai întâi ca postelnic), până la decembrie 1460". Tot *autorul citat consideră că în cronici s-a f*ăl o *co*nfuzie între Crasneş – trădătorul din 1467 – şi succesorul ca mare vornic, Isaia (cumnatul voievodului), executat la râm lui pentru o vină asemănătoare peste câţiva ani" C. *Chihodai într-un articol din 1957, publicat în „St*udii", afi*rmă şi el că vinoll de trădarea de la Baia nu a fost Isaiia, după cum spune „Croni* breviter scripta", scr*isă la curtea lui Ştefan, ci vornicul Crasni Cronica pomenită arată: „*Dacă lui Ştefan Vodă i-ar fi fost credind Isaiiat marele său vornic şi ar fi călărit acolo unde i se porunci atunci n-ar fi scăpat teajar nici picior de maghiar pe acolo".

*N. Grigoraş consideră că „*este de necrezut ca într-o croni care cuprinde evenimentele domniei lui Ştefan cel Mare şi scrisăcurtea sa, să se fi strecurat o eroare atât de grosolană, mai alej personajul era cumnatul domnului şi mare vornic începând & anul 1468... Probabil că atunci când s-au făcut însemnările des/p lupta de la Baia, Isaiia era vornic... Crasneş... a putut muri luptâl la Baia, înlocuit din funcţie, sau pedepsit pentru trădare". Că Giurescu *în Jstoria Rom*ânilor" afirma că *„dacă marel*e von", Crasneş, care comanda flancul stâng, ar fi atacat acolo undé poruncise Ştefan, regele ungar ar fi căzut prizonier... Crasnef avea, se vede, gânduri de domnie, plăti cu capul călcarea ordinui odată cu el fură executaţi şi alţi boieri, complici de-ai lui, anun

Sandru de la Dorohoi, Lazea Pitic şi încă o seamă".

* * *

Rănit la braţ (C.C. Giurescu crede că la picior), în târj Baia, Matia începe retragerea şi acum se întâmplă ce povesti *„Cronica moldo-germană",* că regele a fost atins

*„cu două săge*j *pe care le-a purtat cu el afară din ţară”.* Ştefan cel Mare, scrisoarea trimisă lui Cazimir, după lupta de la Baia, arăta că „a hin If şi pe Craiul unguresc cu trei răni de moarte, şi nu va putea *Ihh”. Vârfurile de fier ale săgeţilor se înfipseră lângă şira spinării îl patru ani, regele va suferi amarnic din cauza rănilor. Dar tot acum, III timpul retragerii, se comite actul trădării lui Crasneş, care a primit (Ninincă de la Ştefan să-l urmărească pe crai. Al. Gh. Savu subliniază* fil Jrddarea marelui vornic nu s-a putut petrece în timpul celebrei Chilii de noapte, ci abia după aceea, în faza urmăririi trupelor *INljfff/v”, pentru că la Baia toată oştirea moldoveană a fost obligată M tlescalece. Or, cronica îl acuză pe Isaiia, recte Crasneş, că a încălcat (Munca domnească şi nu a „*călărit acolo unde i se poruncise”. *Armata lui Ştefan va lupta călare în timpul urmăririi. În continuare, lulnrul menţionat face următoarele precizări: „*co trădare în Baia ar (I fost imposibilă, deoarece ar fi trebuit ca: a) Matia Corvin să fi cunoscut exact locul unde acţionau trupele comandate de Crasneş şi Mlfi anunţat forţele proprii că li se lăsase culoar de scurgere în librelia respectivă; b) 30.000 de ostaşi unguri, dispersaţi pe o mare lucrafaţă, nu numai să vrea, dar să şi poată să răzbească printre Moldoveni, case şi ogrăzi, afluind convergent spre acelaşi culoar. În plus, dacă marele vornic ar fi trădat în asemenea condiţii la Hula, prima lui grijă ar fi fost să apuce calea munţilor, împreună învinşii, pentru a pune o distanţă cât mai mare între el şi Vvli Tod... trădarea lui Crasneş s-a petrecut în timpul urmăririi; HYthid, probabil, comanda detaşamentului de călăreţi trimis de Hiln od după Matia Corvin, el şi-a făcut scăpat adversarul peste munţi... sperând că avea să se justifice apoi, într-un fel sau altul... Pin această cauză, acţiunea de peste Carpaţi nu s-a mai realizat Hldoma reţetei concepute de voievod, ceea ce explică mânia acestuia fi pedepsirea fără milă a

trădătorilor Această trăd*are explică şi VUtn de s-au putut salva 30.000 de oşteni ai regelui ungar, când – uurta lor părea pecetluită. N*

Graţie cercetărilor lui Şerban Papacostea ştim că după Baia, Ştefan a condamnat la moarte prin decapitare, în urma unei judecăţi (m Suceava, 24 de boieri mari, iar circa 40 de boieri mici au fost Iftttţii în ţeapă. Vina lor era de înaltă trădare. Cei 64 de boieri liniulamnaţi arată întinderea complotului, gravitatea lui. Mai mult fit sigur că înaintea judecăţii, prin tortură, care era în uz curent în toată Europa, acuzaţii au făcut declaraţii complete şi astfel s-au putut descâlci toate iţele complotului. Numărul mare al celor implicaţi în hiclenie, l-a pus pe gânduri, desigur, pe vodă şi el VI recurge la drastice măsuri, iar sabia se va ridica de câte ori va fi nevoie.

Tot după Baia, Ştefan cel Mare va încheia definitiv socotelili şi cu Petru Aron. Dacă Berindei, celălalt pretendent la coroani Moldovei, a murit la Baia, Aron a reuşit să scape şi să adăpostească în Transilvania. Incursiunile în Ardeal făcute de Domn pentru a-l captura sau ucide pe fugar au eşuat şi atunci câţiva sfetniot au recurs la un vicleşug, o punere în scenă, pentru soluţionare! afacerii. Iorga povesteşte că în „<*adăpostul său, Petru Aron prim* 0 *carte iscălită de mai mulţi boieri, prin care era poftit să je. Întâlnească cu ei pentru a pregăti pieirea lui Ştefan. El însă găsi pieirea lui, căci în locul de întâlnire stăteau ostaşii Voievodului duşman. Acel care ţinuse în mâinile sale, deşi nevrednice, mai multe ani de zile frânele Moldovei, fu osândit la moarte şi peri aşa cum e ucisese, prin tăierea capului* lursa întinsă lui Aron s-a dovedit eficace, pentru că „vânatul" a intrat în ea. Latura morală I procedeului e discutabilă, dar Petru Aron nu merita nici uik menajament. Va fi executat exact în locul unde l-a asasinat el păi tatăl lui Stefan, la Răuseni. J

— r

M

Faţetele trădării

Între 1470 şi 1472, între Stefan cel Mare şi Radu cel Frm

9 9 9 t.

moş, domnul Ţării Româneşti, se va da un lung şi sângeros războiJ Ştefan vrând să-l scoată din scaun pe voievodul muntean. C.CJ Giurescu afirmă că Ştefan plănuind o politică de rezistenţă contră turcilor, ceea ce însemna şi refuzul de a mai plăti tribut, trebuitJ să-şi iz „toate măsurile, toate precauţiunile. Într-adevăr turcii puteau ameninţa Moldova nu numai direct, dar şi indirect, prin cei care. ascultau de dânşii şi anume, eventual prin munteni (garnizoana* turcească din Giurgiu putea ajunge în câteva ceasuri la Bucureşti!), în orice caz prin tătarii din Crimeia. O luptă împotriva turcilor însemna implicit o luptă cu aceşti – de voie, de nevoie – aliaţi al pe Cel dintâi lucru care se impunea era, prin urmare, scoaterea Munteniei din zona de influenţă turcească, asigurarea, printr-un Mann devotat lui Ştefan, că armata acestei ţări nu se mai aliază iit Matei sultanului. Aşadar îndepărtarea din scaun a lui Radu cel h utnos

Avem din nou de a face cu formula*, frontului comun antiotoman*formulă atât de dragă istoriografiei comuniste. Ca să *%v* realizeze, ca să fie viabil, *acest front antiotoman*" presupunea din capul locului şi adeziunea partenerului sau partenerilor. Politica Moldovei şi a Ţării Româneşti trebuia să coincidă, la fel şi opţiunile boierimii, dar acest lucru nu s-a realizat. Radu cel Frumos ca şi

*

boierimea munteană au considerat că cea mai bună politică în acel moment era de a se supune turcilor. Vlad Ţepeş i-a forţat pe boieri lăl urmeze în războiul cu turcii, iar turcii au devastat ţara, chiar dacă nu au cucerit-o şi nu au transformat-o în paşalâc. Formula nultanului a fost

impunerea pe tron a lui Radu cel Frumos, considerat un om supus, fidel. Că Radu şi-a trădat fratele, pe Ţepeş, e indiscutabil, dar boierii l-au preferat pe Radu. Faptul că aceşti boieri şi nu fost credincioşi o dovedeşte şi lupta pe viaţă şi pe moarte, timp de patru ani cu moldovenii. Şi scrisoarea, rămasă de pomină, trimisă de boierii brăileni lui Stefan denotă acelaşi lucru.

Ştefan dorea, după expresia lui Florin Constantiniu, *transformarea voievodatului muntean într-un glacis al Moldovei* lioicrimea munteană nu agrea însă ideea unui teren neted, în pantă uşoară, adică glacis.

Eforturile lui Ştefan de a include «cealaltă ţară românească, cum o numea el însuşi –, *continuă autorul citat,* în frontul antiotoman un eşuat. Realităţile geopolitice s-au dovedit mai puternice decât conştiinţa de neam sau spiritul de solidaritate creştină

„Cronica breviter scripta*" ne informează că*: „În luna februarie 6978 (1470) în ziua de 27 a pornit Ştefan Vodă asupra lirăilei şi arse cu desăvârşire târgul. *A mai distrus şi portul şi pe deasupra a incendiat şi Târgul (Cetatea) de Floci şi Ialomiţa.* „Era, *nota Iorga,* începutul unei lungi acţiuni, care prin duşmănia statornică, tot mai înverşunată cu Domnul muntean, trebuia să ducă… pe Ştefan la reluarea rolului de căpitan de cruciată…"

Potrivit tratatului de *Jstoria României".* vol. II, atacarea Brăilei s-ar fi datorat necesităţii din partea lui Ştefan de a satisface *poftele de pradă alefeudalilor moldoveni*" şi *„<campania… a servit la ralierea în jurul comandantului de oaste care se vedea tot mai mult a fi Ştefan cel Mare, a tuturor celor care credeau că pot împărtăşi din roadele victoriei". Ş*tefan, prin urmare, încerca să se pună bine cu boierimea, să şi-o facă credincioasă, pe seama Munteniei, printr-o acţiune de jaf, în urma căreia toţi deveneau complici întru păcat

creştinesc, moral, de trădare de neam şi sânge, pentru că români erau şi muntenii şi moldovenii. Dar cu toate acestea, raporturile dintre vodă şi boieri au rămas până la sfârşit tensionate „jub *semnul suspiciunii şi al ostilităţii latenteafirma* F. Constantiniu.

Ştefan, până în 1470, îi va trimite logofătului Mihu salvconducte, scriind că la „rugăminţile mitropoliţilor noştri şi ale boierilor noştri mari şi mici am iertat pe dumnealui Mihu… şi pe dumnealui Duma şi pe ceilalţi fraţi ai lor, mari şi mici”. Mai *mult, îi numeşte pe boierii trădători „cr*edincioşii şi cinstiţii noştri boieri” şi l*e promite să-i ţină „în* cinste şi în dragoste, împreună cu boierii noştri cei credincioşianun*ţând că dacă „vo*m vedea că ne slujeşte cu credinţă, îi vom întoarce (lui Mihu) şi altele”, a*dică moşii, demnităţi.*

9

Atitudinii conciliante îi urmează şi cea dură, ca *„adevăratul măcel, căruia i-au căzut victimă circa 60 de boieri, înfăptuit de domn după biruinţa de la Baia”* (F. Constantiniu). Un alt măcel avea să se producă în curând şi el va fi tot rodul trădării boierilor.

yJn înţelegere cu un grup de boieri moldoveni, *nota N. Grigoraş,* Radu cel Frumos a încercat să organizeze un complot, care ar fi dus probabil la asasinarea sau îndepărtarea lui Ştefan cel Mare din fruntea statului. Domnul era foarte atent la comportarea şi manifestările colaboratorilor săi. Lupta dusă în secret de o parte din marii boieri dregători, împotriva lui Ştefan a luat probabil forme ameninţătoare, la începutul anului 1471 când se aştepta ca Radu cel Frumos, sprijinit de turci, să-l atace. Ştefan cel Mare se găsea în Vaslui, pentru a fi mai aproape de graniţa cu Ţara Românească, când a aflat despre complotul pus la cale împotriva sa. Imediat a poruncit să fie tăiate capetele vornicului Isaiaf care se afla pe drumul trădării încă din 1467, dar probabil iertat, al paharnicului

Negrilă şi al stolnicului Alexa. Între aceştia poate fi inclus şi Roman Gărbovăţ, care a reuşit să fugă în Ţara

Românească, scăpând de oamenii domnului, trimişi să-l aresteze.

Descoperirea şi înăbuşirea complotului l-au făcut pe Radu cel

Frumos să amâne atacul preconizat împotriva Moldovei

Iorga, în *Jstoria Românilor*", vol. IV, se întreba dacă

„Trădarea acestor trei boieri trebuie oare pusă în legătură, de altfel, cu o acţiune mai veche, din iulie 1468, pe care Ştefan n-ar fi cunoscut-o niciodată, căci altfel grozava pedeapsă ar fi pustiit larg sfatul domnesc? Petru Aron va fi fost el încă în viaţă, când braşovenii primiră o scrisoare misterioasă în care li se vorbea de propuneri venite de la dânşii, de o «intenţie» a acestor prieteni, de solia ascunsă a unui Ilias, care aduce «înseşi cuvintele lor»?

— t

Iscălesc: Stanciu, pârcălab de Cetatea Albă, Vlaicu de Hotin, unchiul domnului, Zbierea Buhtea de Chilia, Goian, logofătul Torna, stolnicul Luca, vistierul luga, Paşco postelnicul, Torna Cândea, comisul Neagu, pe lângă doi sau chiar trei dintre cei care pătimiră în 1471. Apropierea listei acestor boieri de a celei din documentele de atunci, ordinea fiind ca acolo, ar fi împotriva ipotezei, aşa de atrăgătoare, pe care am prezentat-o altă dată. Ar fi mai curând o încercare a lui Ştefan de a atrage astfel pe Petru Aron în mâinile chiar ale acelui căruia boierii înţelegeau să rămâie credincioşi

În acest ciudat text, Iorga a văzut la început „o *scrisoare de trădare*" a marilor boieri, cei 13 care l-au trimis *pe fratele nostru lliaş"* la sfatul din Braşov, părând a dori să se lepede de Ştefan. Mai târziu însă consideră că scrisoarea e o cursă, o înscenare pusă la cale de Ştefan

pentru a-l prinde pe Petru Aron. După opinia lui („Chihodaru, în 1470, Petru Aron ar fi făcut o expediţie în Moldova, susţinut de nobilimea transilvăneană. În *Jstoria medie a României".* citim că în 1470, în timp ce tătarii atacau Moldova şi o prădau, „s-a *produs atacul feudalilor transilvăneni, care aduceau în ţară pentru a doua oară pe Petru Aron. În lupta care se pare să fi avut loc la () rbic pe Bistriţa, Ştefan a fost pus într-o situaţie critică. Trădat de o parte a boierimii, el a căzut în mâinile duşmanilor săi. A reuşit însă să scape şi să-şi adune noi forţe, cu care să izgonească pe invadatori. Petru Aron a fost prins şi i s-a tăiat capul... Pentru a pedepsi trădarea săvârşită de unii boieri cu ocazia ultimei lupte împotriva lui Petru Aron, Stef*an a dat un exemplu energic. Domnul... ordona să fie decapitati în ziua de 17 ianuarie

I471 t la

Vaslui, trei dintre cei mai de seamă boieri, şi anume, cumnatul său marele vornic Isaiia, Negrilă paharnicul şi Alexa stolnicul Alexandru Gonţa spune că expediţia în Moldova a lui Petru Aron a avut loc în iarna anului 1470 – 1471, iar alţi cercetători cred că Aron şi-ar fi pierdut viaţa în 1469, astfel că execuţia celor trei mari boieri ar fi urmarea legăturilor lor cu Radu cel Frumos. Cert este însă că a existat un complot, o trădare, iar hiclenii deconspiraţi au plătit cu capul. Grigore Ureche scria *„De tăierea capeţilor a nişte boieri, 6979 ghenuarie 16 zile"* şi-i numea pe Isaia, Negrilă şi Alexa. Doar atât, fără niciun alt comentariu.

Execuţia, în mod cert, este un act de mare autoritate, o manifestare indubitabilă a puterii domneşti şi e urmată nu de o simplă remaniere a sfatului domnesc, ci de o schimbare a lui. Iorga scria că vodă „crezu că trebuie să-şi schimbe şi pârcălabii, de care nu mai era sigur. Rămase doar Gangur la Orhei şi un boier mai nou, Fete Gotcă, la Roman. La Cetatea Albă Luca şi Bâlcu apar în locul lui

Zbiera şi Mârza, la Chilia Neagu şi Ivaşcu în locul lui Goian şi Pascu; Arbure e pârcălab de Neamţ, pe când Bode, după Albu, luă, ca vornic, moştenirea lui Isaia, Dajbog, ca păhamic, a lui Negrilă".

Cum va fi aflat Ştefan de complotul boierilor, de hiclenirea lor nu ştim, dar putem presupune că avea spioni numeroşi şi eficace, îi vedem acţionând în conflictul cu Matei Corvin, atât în Transilvania cât şi în Moldova, iar prezenţa lor e subliniată şi de Radu cel Frumos într-o scrisoare trimisă Braşovenilor în 1470, care vorbeşte despre*, ySpioni şi făcători de rele*" pe care îi are Ştefan. Poate că şi cei doi mari boieri ai lui Radu cel Frumos, Mircea comisul şi Stan logofătul, singurii lăsaţi în viaţă de Ştefan după înfrângerea lui Radu de la Soci, vor fi fost oamenii lui. În acest caz, cei doi boieri munteni şi-au trădat, din varii motive Domnul, lucrând în folosul lui Stefan. Comisul Mircea se pare că este cel pe care Ştefan va dori să-l pună

pe tronul Munteniei după alungarea lui Radu cel Frumos şi care va stârni violenta reacţie a brăilenilor, manifestată printr-o scrisoare *rămasă celebră.* „De lo toţi boierii brăileni şi de la toţi cnezii şi de"» * t la toţi românii îţi scriem ţie, Ştefane Voievod, Domn moldovenesc.

liste în tine omenie, ai tu minte, ai tu creieri, de-ţi strici cerneala *şi îi i* t, hârtia pentru un copil de curvă, fiul Călţunei, şi zici că-ţi este fiu? De-ţi este fiu şi vrei să-i faci bine, ci tu orânduieşte să fie după moartea ta domn în locul tău şi pe mă-sa ia-o şi o ţine, să-ţi fie ţie doamnă, cum au ţinut-o, în ţara noastră, toţi pescarii brăileni; ci tu tineti-o să-tifie doamnă. Şi învaţă-ţi tu tara ta cum să te slujească.

— t J» *în* J –

Iar pe noi să ne laşi în pace, că, de-ţi cauţi duşman, îl găseşti! Şi aşa să ştii: avem domn mare şi bun şi avem pace din toate laturile; să ştii că toţi pe capete vom veni

asupra ta şi vom sta pe lângă domnul nostru, Basar ab Voievod, până ce vom pierde capetele”.

Ştefan îl va înfrânge pe Radu, iar acesta, refugiat în cetatea de scaun Bucureşti, va fugi noaptea, pe ascuns, trădându-şi familia şi *„luă Ştefan Voievod cetatea, şi intră în ea, şi luă pe Doamna lui Radul Voievod şi pe fiica ei cu dânsul, singura lui odraslă, şi toată vistieria lui ascunsă…”* notează cronica.

După căderea lui Radu cel Frumos, Ştefan l-a pus pe tronul Ţării Româneşti pe un fiu al lui Dan al II-lea, Basarab cel Bătrân, zis şi Laiotă. Laiotă însă nu a corespuns aşteptărilor Domnului Moldovei, pentru că numai după câteva luni îl va trăda, trecând de partea turcilor. După ce l-a numit pe Ştefan „frate”, a plecat în Asia şi s-a închinat sultanului. Despre acest lucru îi încunoştinţează şi pe Braşoveni, ca să se bucure şi ei *„M-am dus la turci, la marele împărat şi mi-am făcut pace şi bine m-am învoit şi pentru binele vostru. Deci să vă pară bine şi vouă…”*

Xenopol va scrie că, JLaiot Basarab însă, pus în tron şi apărat de Ştefan, trebuia să răsplătească în curând prin rea credinţă proteguitorului său binefacerile primite*”. El va trece de partea turcilor* „cu atât mai mult că ei fiind cei mai tari, o asemenea schimbare, după cum bătea vântul, era şi îndestul de bine calculată. Atacurile lui Ştefan cel Mare contra lui Radu cel Frumos supăraseră pe turci. Ei nu puteau să lase nepedepsită o asemenea cutezanţă, în lupta ce trebuia să se încingă între turci şi Ştefan, cu cine era mai politic a se uni? fără îndoială cu turcii. Nu e vorbă, Laiot călca în picioare datoria recunoştinţei. Dar ce era recunoştinţa în politică, însuşi Ştefan cel Mare o arătase în purtarea lui către Vlad Ţepeş. Astfel oferi şi Laiot lui Ştefan să bee acel pahar plin de amărăciune, cu care adăpase altă dată Ştefan pe acel ce-l pusese în scaun. Şi el simţi atunci ura şi veninul intrând adânc în inima lui; dar

lui Ştefan cel puţin îi fu învoită răzbunarea, când atunci el căuta să îndrepte, deşi prea târziu, greşeala făcută cu Vlad Ţepeş, restabilindu-l în tronul Munteniei*lunnnlçolitica morala nu prea are-căuta, iar recunoştinţanici atât, trădarea lui Làâotapareperfect e>qpââca5ÏÏÂT silustifïcată. Muntenia nu voia şi nu putea atunci să susţină un război antiotoman. Opţiunea politică a Domnului, în acord cu a boierilor, însemna pace cu turcii, acceptarea tributului, „închinare". Din înalte raţiuni de stat, Laiotă prefera să fie vasalul* sultanului decât al lui Stefan. Trădând soarta creştinătăţii într-un

apropiat război al Moldovei cu turcii, Laiotă se gândea să-şi salveze ţara. Tratatul de *Jstoria României".* vol. II, consideră că imixtiunea lui Ştefan în politica ţării vecine, războiul lung şi desele schimbări de domni sunt rezultatul nu al unor meschine calcule de vanitate feudală, *„ci numai convingerea că prezenţa Ţării Româneşti în frontul de luptă antiotoman era o necesitate absoluta"* Fără îndoială că orgoliosul Ştefan dorea să aibă în Muntenia un domn vasal. El era vasalul Poloniei şi un vasal în ţara vecină îi sporea prestigiul, dar alinierea forţată a unei ţări la politica alteia şi acceptarea acestei alinieri fără a opune rezistenţă, toate reprezintă trădarea propriilor interese, a propriilor opţiuni.

După opinia lui C.C. Giurescu, trădarea lui Laiotă faţă de Ştefan nu se rezumă doar la trecerea acestuia de partea turcilor, ci şi la participarea la campania lui JSoliman Hadâmbuhlin 1475 contra Moldovei. După *Jstoria medie a Românieinu* Laiotă i-ar fi sprijinit pe turci în lupta de la Vaslui din 1475, ci Radu cel Frumos, care îl înlocuise pe Laiotă.

În urma intervenţiei lui Stefan în Muntenia, situaţia internă a acestei ţări a devenit extrem de complicată, ceea ce a dus evident şi la un neîntrerupt val de trădări. O parte

a boierimii îl susţinea deschis pe Radu cel Frumos, o alta optase pentru Laiotă sprijinit de Ştefan.

Politica lui Laiotă se pare că a dus la ralierea boierimii de partea lui, de vreme ce el are curajul să lase tronul şi să plece în Asia să se închine sultanului. În acest timp situaţia din ţară a rămas calmă. Se putea lesne întâmpla ca în lipsa Domnului, boierii să-şi aleagă altul. Dar nu s-a întâmplat aşa. Lucrurile se înrăutăţesc, însă, atunci când în treburile Munteniei intervine şi nobilimea din Transilvania, care îl susţine la tron pe Basarab cel Tânăr, poreclit şi Ţepeluş. La 16 noiembrie 1476, Muntenia va avea un alt domnitor, în persoana lui Vlad Ţepeş, impus de Ştefan şi Matei Corvin. Matia Corvin va scrie că *„Oastea mea... a luat în stăpânire acea ţară (Ţara Românească)»... iar Vlad Dracul, căpitanul meu, un bărbat foarte războinic... din voinţa şi dispoziţiunea mea a fost primit ca voievod de locuitorii acelei ţări". La rândul s*ău, Stefan cel Mare scria

* *7* y senatului Veneţiei că *mers eu dintr-oparte şi căpitanul regelui Matei din cealaltă şi unindu-ne am pus în domnie pe Vlad Dracul, după care îmi ceru să-i las 200 din oamenii mei pentru paza",* Vlad se temea evident de trădare şi avea nevoie de o gardă personală fidelă. A preferat pe moldoveni ungurilor, pentru că amintirea închisorilor ungureşti în care a zăcut, îi era încă vie în minte. După plecarea din Muntenia a lui Ştefan cel Mare şi a voievodului Transilvaniei, Ştefan Báthory, Laiotă Basarab sprijinit de turci s-a reîntors. S-a dat o bătălie, iar din cei 200 de moldoveni doar 10 au rămas în viaţă. Condiţiile morţii lui Ţepeş au rămas încă neclare. A

5 5 5 r»

pierit asasinat de mâna vreunui trădător ori s-a prăpădit în luptă? *Jstoria medie a României* scrie că *„în urma unui complot pus la cale de boieri în legătură cu Laiotă şi turci, el a fost ucis pe la sfârşitul anului 1476".*

Laiotă, în 1477, va fi răsturnat de Ştefan, care îl impune pe tron pe Ţepeluş. Ţepeluş însă îl va trăda imediat pe Ştefan cel Mare, în înţelegere cu boierii, recunoscându-se tributar turcilor, devenind vasalul lor. Mai mult, el va participa în 1479 alături de turci la o campanie de pradă în Transilvania. I-a trădat şi pe transilvăneni care i-au dat adăpost şi l-au susţinut să urce pe tron. Ţepeluş, în 1481, îşi va desăvârşi trădarea, participând alături de Ali-beg la o expediţie de jaf în Moldova. Ultima încercare a lui Ştefan de a impune un Domn credincios lui în Muntenia, s-a petrecut în 1481, când reintrând în această ţară l-a bătut pe Ţepeluş şi l-a aşezat în scaun pe Vlad Călugărul. Şi acesta însă îl va trăda, trecând de partea turcilor.

Politica lui Ştefan în Ţara Românească s-a arătat falimentară, Domnii înscăunaţi de el preferând vasalitatea turcească, înţelegerea cu turcii, colaborarea cu ei şi supunerea. Boierii cereau acelaşi lucru, de la fiecare domnitor şi dacă el se arăta de acord, îl sprijineau. Cât de credincioşi îi erau ei noului vodă e greu de spus, dar trebuie semnalat un lucru: niciodată boierii, mai puţin în cazul lui Vlad Ţepeş, nu au răsturnat vreun domnitor şi nu l-au ucis în intervalul 1462 – 1481. Între aceşti ani, căderile din domnie se datorau intervenţiei Moldovei şi Ungariei, deci forţelor externe şi nu interne. De aici putem concluziona că atâta timp cât domnia se arăta de acord cu opţiunea politică a boierimii şi gata să urmeze o linie conciliatoristă faţă de turci, marii feudali erau hotărâţi să o sprijine. Desele schimbări de domnie însă vor cauza şi o nouă stare de spirit, o nesiguranţă, o incertitudine care va da naştere unei noi mentalităţi în veacul al XVI-lea. Domnia a început să-şi piardă din sacralitate, *„unsul lui Dumnezeu”* devenind în fond un om al vreunui ţări străine, fie că ea a fost Moldova, Ungaria sau că va fi Imperiul Otoman. Boierii se vor convinge tot mai mult că ei sunt elementele de ordine şi de stabilitate în tară, şi nu domnia,

că ei sunt ceea ce se numeşte

5 J»

elementul de bază, veşnic, iar domnia e o chestiune trecătoare. Domnia va trebui în viitor să ţină seama, doar de sfatul, ca să nu spunem de voinţa şi porunca boierilor. Conştienţi de puterea lor reală, boierii se vor constitui în facţiuni, „partide" deosebit de puternice şi violente. Disputa pentru întâietate nu se va mai da între instituţia domniei şi boieri, ci între „partidele" boiereşti. A-1 trăda pe vodă, în aceste împrejurări, dacă el nu se conforma intereselor boiereşti, era un lucru foarte simplu şi la ordinea zilei.

Politică şi trădare

La 8 mai 1477, Ştefan cel Mare, prin glasul lui Ioan Ţamblac, declara conducerii Veneţiei în legătură cu lupta de la Războieni că" (ceea ce a urmat nu s-ar fi întâmplat dacă aş fi ştiut că principii creştini şi cei vecini au să se comporte aşa cum s-au comportai", pentru că deşi avea înţelegeri şi jurăminte cu ei, aceştia l-au trădat. Stefan, în 1475, a repurtat o strălucită victorie, la Vaslui, asupra ducilor şi a trimis o scrisoare circulară curţilor europene prin care i crea sprijin, conştient fiind că osmanlâii vor ataca din nou Moldova. *De aceea, ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteţi pe căpitanii voştri împotriva duşmanilor creştinătăţii, până mai este vreme, liindcă turcul are acum mulţi potrivnici şi din toate părţile are de lucru cu oamenii ce-i stau împotrivă cu sabia în mână. Iar noi, din partea noastră, Jagăduim, pe credinţa noastră creştinească şi cu jurământul domniei noastre, că vom sta în picioare şi ne vom lupta până la moarte pentru legea creştinească...*" Ştefan dorea şi se putea, să transforme cruciata sa antiotomană din una defensivă în una ofensivă. Suveranii creştini s-au mărginit numai a-l lăuda, dar nu l-au ajutat. De aici sentimentul lui Ştefan că a fost trădat, în eoKpore, de toate capetele încoronate.

Domnul afirma în pomenita scrisoare circulară că Moldova *„e poarta creştinătăţii”,* iar *„<dacă această poartă… va fi pierdută… atunci toată creştinătatea va fi în mare primejdie”. P.P.* Panaitescu, în interpr*etări româneşti”. arată c*ă ţările *române nu se aflau pe direcţia principală a cuceririi turceşti, ele ocupau o poziţie lăturalnică faţă de această linie. Ocuparea lor integrală de către turci nu era deci necesară din punct de vedere strategic”. Dar chi*ar dacă Moldova cădea, creştinătatea nu se afla în pericol, pentru că drumul turcilor în dorita cucerire a Europei mergea pe direcţia Adrianopole-Belgrad-Buda-Viena. Deci, afirmând că Apusul este primejduit dacă nu-l ajută în apărarea Moldovei de agresiune otomană, Ştefan nu aprecia corect situaţia militară şi jocul intereselor momentului.

Ştefan avea realmente nevoie de ajutor în conflictul cu Imperiul şi într-adevăr turcii reatacă, în frunte cu însuşi sultanul, în 1476. Nu a primit ajutorul scontat, ba mai mult, la Războieni, a luptat doar el şi curtea sa, pentru că, ne spune un izvor polonez, ar fi fost trădat: *„toată Moldova, învinovăţind pe domnul ei de tiranie şi cruzime, n-a voit să se adune în jurul său; chiar i-au retras ascultarea, spunând că nu s-a purtat ca un principe, ci ca un călău iubitor de chinuri…”* Iorga crede în posibilitatea ca înainte de Războieni să fi avut loc o trădare şi scrie în Jst*oria Românilor1 că „*Nu numai că Ştefan nu fu ajutat din afară, dar în ţara sa însăşi se găsiră printre boieri de aceia cărora această domnie de continuă luptă îi cădea prea greu”. C.C*. Giurescu crede că Ştefan s-a bătut la Războieni doar cu dregătorii şi curtenii, „io* con la mia corte”, nu d*atorită unei trădări, ci pentru că tătarii au atacat atunci şi ei Moldova, iar răzeşii „au* cerut atunci voie să se ducă să-şi apere casele, ceea ce domnul a trebuit să îngăduie”.

Mai grav se arată în efortul lui Ştefan de a ţine piept semilunii faptul că ajutorul ce-l aştepta de la regii Poloniei

şi Ungariei nu să materializat după cum spera. Ce relaţii erau însă, între voievodul moldav şi vecinii săi?

În primul rând, după înscăunare, Domnul hotărăşte să continue plata tributului către turci, tribut inaugurat de Petru Aron. Relaţiile cu turcii, se află, la începutul domniei lui Ştefan, în situaţie de stau-qvo, adică exact în formula moştenită de la P. Aron. Cu polonii, la Overchelăuţi se va încheia la 4 aprilie 1459 un tratat. Partea poloneză venită la tratative a fost reprezentată de Andrei Odrwasz, Hruzcko de Pomorzany, palatinul Podoliei şi căpitan de Trembowla. Delegaţia moldoveană era condusă de Domn. Prin acest tratat, nota N. Grigoraş, Ştefan *„l-a recunoscut, formal, ca suzeran pe regele polon”,* Cazimir al IV-lea. Ştefan se obligă să-i dea ajutor lui Cazimir împotriva*, păgânilor”.* La 2 martie 1462, scrie autorul citat „J*Stefan cel Mare a înmânat plenipotenţiarilor poloni veniţi în capitala Moldovei un document omagial similar cu ale predecesorilor săi, promiţând că-i va fi credincios regelui şi-i va depune omagiul personal la o dată asupra căreia vor cădea de acord. Potrivit practicii feudale documentul a fost confirmat şi de sfatul domnesc în frunte cu mitropolitul Teoctist”. A*lianţa moldo-polonă e extinsă acum erga omnes, nu doar asupra „păgânilor”, ceea ce înseamnă o colaborare militară, la nevoie şi împotriva Ungariei, dar şi contra Ordinului Teuton. Faptul că Ştefan a acceptat să respecte clauzele tratatelor încheiate anterior de ceilalţi domnitori cu Polonia, clauze foarte grele, e o concesie făcută de nevoie de voievod pentru a primi recunoaşterea sa oficială ca domnitor din partea lui Cazimir. Matia Corvin nu va vedea cu ochi buni suzeranitatea polonă asupra Moldovei, pe care el continuă să o «considere vasala sa. Aducerea Moldovei sub suzeranitate ungară a fost o permanenţă, de fapt, a politicii lui Corvin şi pe această linie se înscrie şi campania din 1467. Ştefan însă, atunci când Matia Corvin l-a atacat, nu a primit niciun ajutor de

la *„iubitul rege po*lon, cum îl numeşte într-o scrisoare. Contractul dintre vasal şi suzeran stipula clar obligativitatea de „auxilum”, adică de ajutor, dar el n-a venit. Ceea ce se obţine e doar o dezaprobare a atacului unguresc, exprimată de Cazimir şi trimisă la 8 aprilie 1468 lui Matia (orvin. Cazimir, prin urmare, şi-a trădat vasalul, a trădat contractul încheiat. Mai mult, un sol al lui Ştefan, în trecere prin Polonia către regele Boemiei George Podjebrad, va fi prins, pus în lanţuri şi torturat de către Chaderowski, căpitanul din Oameniţa. De această trădare a dreptului internaţional al imunităţii diplomatice, ca să nu mai vorbim de încălcarea contractului vasalic care presupunea şi prietenie reciprocă, se va plânge Ştefan într-o scrisoare către Cazimir în 11 ianuarie 1468.

Î*n scrisoarea din ianuarie 1468, trimisă de Ştefan lui Cazimir, citim direct, nu printre rânduri, că regele nu şi-a onorat obligaţiile asumate prin tratatul din 1462: „De* aceea, iubite rege, rugăm pe Dumnezeu şi pe Măria Ta să nu se lase aşa, ci să poruncească voievozilor şi căpitanilor şi demnitarilor săi… ca atunci când nevoia ne va sili să mergem împotriva duşmanilor creştinilor, ei să se ridice în ajutorul nostru, pentru apărare împotriva duşmanilor, pentru că polonii sunt oameni greoi şi nu se mişcă decât îndemnaţi dinainte, de cu vreme. Şi să binevoieşti să ne dai, doamne, o scrisoare a

— y *1*

măriei tale despre aceasta, ca să putem avea nădejde şi încredere deplină a acestui lucru…”

La 28 iulie 1468, Stefan cel Mare va trimite un nou docu

7 y*ment omagial lui Cazimir. Textul acestuia, aprobat de ambii suverani, stipula*: „Jar domnul nostru domnia sa craiul (suzeranul Cazimir, n.n.) şi coroana leşească au să ne păzească şi să ne apere de toate părţile şi de toate neamurile de pe lume: de turci şi de tătari şi de unguri, cu

un cuvânt de păgâni şi de creştini şi de orice persoană care ar fi împotriva noastră şi împotriva ţării noastre şi împotriva supuşilor noştri Prea înduratul nostru domn craiul şi coroana au să ne apere şi să ne păzească şi prin solii lor şi prin armele lor şi prin ostile lor", *Se mai precizează că partea polonă se obligă să nu acorde azil ori sprijin nici unui pretendent la tronul Moldovei*: „DE asemenea niciun neprieten al nostru, care şi-ar da nume de domn, să nu găsească vreo milă sau hrană la curtea domnului nostru... ci să fie alungaţi şi pedepsiţi, cum li se cuvine" Dar *nici când năvălesc tătarii în Moldova, în 1469, nici când o atacă turcii, în 1475, nu soseşte vreun ajutor polon. Ştefan s-a considerat trădat de suzeran şi chiar trădare era, însă în optica regelui Cazimir lucrurile stăteau altfel. Ştefan a fost solicitat în repetate rânduri să depună personal omagiu în faţa regelui polon, să se prezinte la curtea sa şi să i se închine după regulile stabilite în Apus în legătură cu contractul vasalic. Până în 1485, el sub diferite pretexte, mai mult sau mai puţin plauzibile, s-a eschivat.*

Marc Bloch, în Societatea feudală*descrie astfel omagiul*: „Jată, faţă în faţă, doi oameni: unul vrea să servească; celălalt care acceptă sau doreşte să fie şef Primul îşi împreunează mâinile şi le aşază, astfel unite, în mâinile celui de-al doilea: simbol clar de supunere, al cărui sens, uneori era încă mai accentuat printr-o îngenunchere. În acelaşi timp, personajul care-şi oferă mâinile pronunţă câteva cuvinte, foarte scurte, prin care se recunoaşte «omul» celui din faţa sa. Apoi, şefşi subordonat se sărută pe gură: simbol de înţelegere şi de prietenie. Acestea erau... gesturile care serveau la înnodarea uneia dintre legăturile sociale cele mai puternice pe care le-a cunoscut epoca feudală... Dar, după toate aparenţele, începând din perioada carolingiană, un al doilea ritual, strict religios, venise să i se suprapună: cu mâna întinsă pe Evanghelie

sau pe moaşte, noul vasal jura să-i fie credincios stăpânului său". În legă*tură cu această credinţă, lucrurile sunt mai complicate, în sensul că fidelitatea vasalului era de cele mai multe ori un angajament unilateral şi numai câteodată presupunea reciprocitate. Mai mult, doar vasalul jura credinţă seniorului şi arareori exista un jurământ paralel. Teoretic legătura vasalică dura până la moartea celor doi contractanţi, dar în practică ea va tinde să devină ereditară. Mai important însă era aspectul formal al depunerii omagiului, în sensul că, arată M. Bloch, „comagiul* nu putea fi oferit, nici acceptat prin procură: exemplele contrare datează, toate, dintrif epocă foarte târzie, în care sensul vechilor gesturi era deja aproape pierdut. În Franţa, faţă de rege, acest drept nu a devenit legal decât sub Carol al VII-lea, şi chiar şi atunci nu fără multe ezitări

Regele Poloniei ţinea mult ca Ştefan să i se *„închine personaf",* potrivit normelor şi practicilor feudale, altfel el nu se considera obligat să respecte clauzele tratatelor încheiate cu Domnul Moldovei, cu alte cuvinte nu era silit prin nimic să-l ocrotească, să-l ajute, aşa cum ar fi fost cazul dacă depunea jurământ personal.

În 1469, regele Cazimir a plecat de la Cracovia la Lwów şi l-a aşteptat aici 40 de zile pe Ştefan ca să se prezinte pentru depunerea omagiului personal, dar el a refuzat sub pretextul unui posibil atac tătar. Cazimir se preface a-l crede şi-i fixează un alt termen, pentru 15 august, la Oameniţa. Aici regele vine cu 3.000 de ostaşi, dar aşteaptă din nou în zadar. Cronicarul Długosz crede că Vodă se temea de o capcană, în sensul că regele polon dorea să-l trădeze şi astfel să-l aresteze sau să-l ucidă, punând alt Domn în Moldova.

Ştefan însă, considera că actul scris şi semnat de el, prin care îl recunoştea drept suzeran pe Cazimir, îl obligă pe acesta să-l ajute militar, în caz de nevoie. Confunda de

fapt, un tratat de alianţă cu actul omagial. Tratatele de alianţă se fac între parteneri egali, iar Cazimir nu recunoştea în Moldova aşa ceva. Pentru el, ca şi pentru Matia Corvin, Moldova era indubitabil un stat vasal, iar Domnul ei trebuia să presteze omagiul, închinarea, personal şi fără zăbavă. În acest sens, degeaba se lamenta Ştefan prin glasul ambasadorului său Ţamblac trimis la Veneţia că, „i*deşi avea jurăminte şi învoieli* cu Polonia şi Ungaria, *„l-au înşelat şi astfel a păţit ce-a păţit*" la Războieni în 1476. În acelaşi mesaj către doge şi senat, Domnul mai adaugă că, dacă ar fi ştiut de trădare, schimba tactica, dând de înţeles că la o adică se putea înţelege şi cu turcii. Totuşi el nu a vrut să trădeze creştinătatea, pentru că el însuşi este un Domn creştin şi datoria lui e să lupte pentru numele lui Cristos, chiar dacă acest lucru a adus beneficii doar altora şi nu lui: *nfiindcă turcul s-a împiedicat de mine, mulţi creştini au rămas în linişte patru ani".*

În răspunsul său, Senatul Veneţiei, îi scrie lui Ştefan că este realmente mâhnit, pentru ce a îndurat Moldova şi Domnul ei, dar că nu se simte cu nimic culpabil, pentru că niciodată nu şi-a călcat

Îndatoririle asumate faţă de Moldova, cu alte cuvinte, nu a trădat-o, iar procesul de intenţii pe care i-l face nu-şi are rostul.

În 1471, Domnul Moldovei, vasalul regelui Poloniei, după cum glăsuiesc actele oficiale, e poftit de suzeran să vină cu oaste? ca să-l ajute contra Ungariei. Conform îndatoririlor vasalice, de e consilium şi de auxilium, Ştefan trebuia să se prezinte la război, chiar dacă interesele lui nu-i impuneau aşa ceva. Dar voievodul nu o face, declinându-şi obligaţia vasalică, ceea ce în limbaj occidental se numeşte felonie, adică trădare. Cea mai importantă obligaţie a vasalului faţă de senior era tocmai ajutorul militar. Evident că scuza adusă de Ştefan că fiul

său Alexandru era prea tânăr pentru a conduce cei 1.000 de călăreţi în sprijinul Poloniei şi că Moldova e implicată în conflictul cu Radu cel Frumos nu l-a convins pe Cazimir. În schimb, în aceeaşi scrisoare de scuze, dată la Vaslui la 13 iulie 1471, Ştefan îl acuză direct pe suzeranul său că ţine în regat boieri moldoveni transfugi, care sunt ostili domniei. În răspunsul său, Cazimir face din nou referiri la cei 1.000 de călăreţi pe care vodă era dator să i-i trimită, ca să-l sprijine pe Vladislav, regescul fiu, să cucerească coroana Boemiei şi referitor la boierii transfugi spune că el nu a făcut decât să respecte datina străbună a acordării dreptului de azil politic. La aşa scrisoare, aşa răspuns şi la aşa suzeran, aşa vasal! Dar culmea, relaţiile nu se strică şi nici nu se întrerup, Cazimir acceptând in extremis chiar suzeranitatea formală asupra Moldovei.

În faţa primejdiei otomane, Ştefan încearcă o apropiere de Matia Corvin. Potrivit cronicarului turc Aiimed Kemal paşa-Zade, Mahomed al II-lea i-ar fi trimis în 1474 următoarea misivă lui Ştefan*: „să nu-mi trimiţi haraciul cu omul tău... ci să-l aduci tu însuţi, cum face beiul Ţării Româneşti". În re*alitate Ştefan nu mai plătise tributul din 1471. Acest lucru cât şi amestecul lui Stefan în Muntenia, erau în

9 9 7

ochii sultanului acte de înaltă trădare, care se cereau grabnic şi aspru pedepsite. Tocmai din această cauză Domnul va trimite o solie lui Matia Corvin, dar acesta răspunde evaziv la cererea de ajutor, pentru că, nota Iorga, *„Ceea ce voia regele Ungariei era însă altceva decât o colaborare frăţească pentru opera de cruciată: îi trebuia ruperea lui Ştefan de Polonia şi omagiul cu tot ce putea să adauge acesta la gloria lui".*

În prima parte a anului 1475 s-au purtat intense negocieri între Suceava şi Buda, convorbirile delegaţiei române şi maghiare hnalizându-se printr-un tratat încheiat

la 12 iulie, acelaşi an. Iorga» consideră că semnând „învoiala" cu Matia Corvin, Ştefan şi-ar fi liâulat onoarea, demnitatea, principiile*: „Învoiala, primită de Ştefan la 12 iulie şi întărită de rege la 13 august, reprezintă o jignire"* şi urc un cuprins *„adânc umilitor pentru cine câştigase, cu câteva luni în urmă, o biruinţă care salvase şi Ungaria... Domnul Moldovei la pus să declare că el se ştia supus Coroanei ungureşti, ca şi înaintaşii săi, dar «duşmanul păcii a semănat vrăjbi între el şi Maiestatea Sa», de pe urma cărora «Maiestatea Sa a fost scoasă din iubirea noastră»... Fără a se despărţi de regele Poloniei, contra căruia singur nu va ajuta pe Mateiaş, Ştefan ia asupra sa sarcinile unei oneste vasalităţi... Ştefan reprezentat deci în actul regal ca un pocăit care s-a întors de la «sfaturi rele» şi a «revenit» credincios Coroanei ungureşti Domnitorul o*bţine prin acest tratat promisiunea unui ajutor militar antiotoman, ceea ce în acel moment îl interesa în primul rând. De reţinut că se mai stipulează ca regele să nu adăpostească în ţara sa, nu numai pe niciun pretendent la tronul Moldovei, dar nici „vreun nobi*l sau magnat duşman al lui Ştefan voievod, spre primejdia sau ruşinea acestuia şi a ţării sale". De aici deduc*em, ca de altfel şi din scrisoarea către Cazimir din 1471, că există o puternică opoziţie boierească de care Ştefan se temea şi pe care nu ar fi vrut-o refugiată nici în Polonia şi nici în Ungaria, ci pedepsită după merit, pentru complot şi trădare. Regele polon se eschivează şi refuză extrădarea, invocând vechiul drept de azil. Corvin promite să nu adăpostească transfugi. Mai mult, observăm că pretendenţii la tronul Moldovei s-au înmulţit, de vreme ce Ştefan cere ca ei, dacă nu sunt extrădaţi sau alungaţi, barem să nu fie sprijiniţi.

În concluzie, Ştefan l-a recunoscut drept suzeran al său pe regele maghiar, însă numai prin delegaţii trimişi la Buda, nu şi prin omagiul personal, singurul care, în concepţia medievală putea pecetlui raportul de vasalitate.

Dar şi în acest fel formal al acceptării suzeranităţii maghiare, Ştefan se găsea în situaţia de a fi vasalul a doi suzerani, Cazimir şi Matia Corvin. Această dublă vasalitate necesită o explicaţie. Potrivit mentalităţii japoneze, un samurai nu are doi stăpâni. Aceasta era desigur regula şi la începutul feudalismului în Occident, pentru că a fi slugă la doi stăpâni e un paradox. Evident că la începuturile evului mediu, faptul ca cineva] să fie vasal la doi seniori era de neacceptat, pentru că vrând, nevrând, i pe unul îl trădai. Mai târziu însă lucrurile se schimbă, dar fondul problemei, adică al credinţei, fidelităţii, rămâne. M. Bloch nota că*! „În secolul al XI-lea, un poet bavarez, iar către sfârşitul secolului al XII-lea un jurist lombard considerau în mod expres această situaţie ca normală. Numărul atins de aceste omagii succesive era uneori foarte mare. În ultimii ani ai secolului al XIII-lea, un baron". german se recunoştea astfel ca fiind «omul de fief» a douăzeci de seniori diferiţi, iar un altul a patruzeci şi trei". În* faţa acestei situaţii paradoxale, când cineva ajungea vasal de la doi la patruzeci şi trei de seniori, se pune întrebarea dacă în sine, actul omagial, mai are vreo valoare? Vasalul era obligat la *«consilium et auxilium»* faţă de senior, dar cum şi cui să-i dea vasalul *«auxilium»*, adică ajutor militar, când cei doi seniori pe care îi are, de exemplu, se bat între ei? Dacă se declară neutru devine trădător, pentru că ajutorul militar e obligaţia primordială. Mai mult, devine trădător faţă de amândoi seniorii pe care să presupunem că îi are. Se pune problema opţiunii şi pentru aceasta şi-au bătut capul îndelung şi fără niciun rezultat concret juriştii şi canonicii. Vrând nevrând, s-au stabilit nişte vagi criterii, cum ar fi mărimea şi importanţa domeniului primit de la seniori, vechimea omagiului, etc.

Dacă în cazurile particulare dubla, tripla, cvadrupla, etc. vasalitate era la urma urmei o chestiune civilă, în cazul capetelor încoronate care reprezentau ţara, situaţia

se schimbă. Aici problema nu se mai tranşează între doi, trei, etc. particulari, ci între ţări, iar acest lucru antrenează întreaga populaţie. Este adevărat că în actul omagial scris de Ştefan se stipulează că el nu va participa militar contra regelui Poloniei, dar regele Cazimir când a aflat de tratativele moldo-maghiare a devenit brusc, nu doar neliniştit, ci enervat chiar, fapt demonstrat printr-un fel de ultimatum, prin care cere ca în primăvara anului 1476 Ştefan să se prezinte să-i depună omagiu personal. Domnul îi va trimite însă un nou document omagial şi mari de sănătate. Care era logica politicii lui Ştefan, având doi suzerani şi conştient fiind că volens nolens pe unul îl va trăda?

Stefan cel Mare se considera Domn *„din mila lui Dumnezeu”.*

şi nu a Poloniei ori Ungariei, autocrat şi singur stăpânitor ca şi împăratul Bizanţului şi înţelegea să ducă o politică elaborată în funcţie de interesele lui şi ale ţării, fără să fie încorsetat în opţiunile lui de o altă putere. El dorea tratate de alianţă şi îi repugna formula occidentală a depunerii omagiului. În sinea lui desigur o considera umilitoare şi, dacă tot trebuia, din considerente politice, să o facă, prefera să fie în scris. În plus, fervent ortodox fiind, nu dorea să se închine unui rege catolic. Dubla vasalitate, la urma urmei formală, nu-i stânjenea posibilităţile de manevre politice şi nici nu-şi făcea prea multe scrupule dacă cumva va trăda pe vreunul din suzerani pentru că experienţa l-a învăţat că şi aceştia erau oricând gata să-l sacrifice, să-l trădeze, dacă interesele lor o cereau. Stefan însuşi

7»

*spune despre Matia Corvin şi Cazimir: „*nu numai că nu m-au ajutat dar poate că… au avut plăcerea pentru pagubele ce mi s-au jacut mie şi ţării mele, de păgâni”. În

14*76.*

Matia Corvin va profita de faptul că Moldova îi era vasală şi că Domnul ei era un erou al luptei cu turcii şi va cere şi va primi de la Papă şi Doge, o primă tranşă de 93.000 de ducaţi de aur pentru a porni cruciata antiotomană. Însă nu a mişcat un deget ca să-l ajute pe Ştefan la Războieni, gândul fiindu-i la Beatrice de Aragon şi nu la război. Matia a avut ceea ce azi numim un serviciu de dezinformare extrem de bine pus la punct, dublat de un alt serviciu de presă şi imagine externă. Reuşeşte să-i mintă pe Papă şi pe veneţieni, vorbindu-le despre fapte glorioase, dar inexistente. Cu bună ştiinţă a trădat încrederea Occidentului, a creştinătăţii şi şi-a însuşit banii

7 *9* >

trimişi pentru ajutorarea lui Ştefan de către Sixt al IV-lea. Corvin a promis Papei că dacă Moldova va fi atacată, el o va ajuta, dar şi-a trădat cuvântul. Cronicarul polon Miechówski nota*: „Matei, regele Ungariei, trăgându-şi de aici (din retragerea turcilor din Moldova, în 1476) laudă pentru sine, a scris că turcii au fugit de teama apropierii sale”.* Din această cauză Papa Sixt al IV-lea, Ferdinand, regele Neapolelui şi principii cetăţilor Italiei, au făcut o colectă şi i-au trimis lui Matia Corvin 200.000 galbeni pentru a continua lupta cu turcii.

Pierderea Chiliei şi a Cetăţii Albe, *„cea mai mare lovitură care i se putea da lui Ştefan”.* potrivit expresiei lui C.C. Giurescu şi dorinţa voievodului de recucerire a cetăţilor, l-au făcut ca în 15 septembrie 1485 să presteze la Colomeea omagiul personal regelui polon, care-şi vedea în sfârşit visul împlinit. Dieta de la Torun, la care a participat şi logofătul trădător Mihul a considerat că lui Ştefan nu i se poate acorda niciun ajutor dacă nu depune omagiu personal. După o eschivă de 25 de ani, Ştefan, cu inima îndoită, acceptă să vină în faţa regelui, însoţit de dregătorii săi şi o suită de 3.000 de oameni. Cronicarii poloni spun că

Domnul, călare, împreună cu dregătorii, s-a apropiat de cortul regal. Înaintea cortegiului era dus steagul de mătase roşie cu capul de bour brodat cu fir de aur pe el, steagul Moldovei. Boierii din escortă purtau steaguri mai mici. Trâmbiţele sunau. În faţa cortului regal, Ştefan a descălecat şi a plecat steagul înaintea lui Cazimir care stătea pe tron. Domnul a spus*: „yPrea luminate al meu rege, depun omagiul Maiestăţii Voastre, cu toţi supuşii şi cu toate ţinuturile mele şi cer apărarea Maiestăţii Voastre de a fi menţinut în drepturile şi demnitatea mea”*, şi-a făcut cruce şi a jurat pe Dumnezeu şi sfânta cruce că depune omagiul *yfără viclenie şi înşelătorie”.* Cazimir i-a răspuns: *„Noi, pe tine şi ţinuturile tale te primim sub protecţia noastră şi te considerăm ca un palatin al nostru cu toate demnităţile şi drepturile tale”.* A urmat sărutul şi predarea steagului către rege. El a fost depus la vistierie şi nu rupt, după tradiţie. Când, potrivit ritualului, Ştefan a îngenuncheat în faţa regelui, scrie cronicarul Wapowski, „ca *să vadă toţi cei de faţă supunerea şi umilirea unui prinţ atât de mare, cortului regal i s-au tăiat funiile. Pânzele au căzut la pământ şi cele ce se petreceau înăuntru s-au arătat vederii celor de faţă, uimiţi de atâta măreţie…”*

Potrivit actului omagial, Ştefan se obliga să nu înceapă război şi să nu încheie pace fără ştirea lui Cazimir, iar regele se obligă să garanteze *„vechile graniţe, cum se ţineau din vechi de ţara Moldovei, din toate părţile”* şi *„nu va cere şi face pace fără ştiinţa lui Io Ştefan Voievod în acele lucruri care privesc graniţele Ţării Româneşti şi ţara Moldovei*”. Moldova, prin urmare, era aşezată în vasalitate strictă faţă de Polonia, aşa cum se găsea înainte de Ştefan. Domnitorul îşi lua angajamentul să nu recunoască un alt suzeran şi să-l ajute pe rege contra oricărui duşman. Ceea ce însă Domnul a refuzat categoric, a fost să-i elibereze un salvconduct trădătorului Mihu ca să se reîntoarcă în

Moldova şi să-i restituie bunurile confiscate, fapt ce denotă că până la urmă voievodul a întrerupt cochetăria cu hicleanul şi i-a confiscat averile.

În timpul lipsei din ţară a lui Ştefan, turcii au început o campanie de jaf şi au adus cu ei şi un potenţial Domn, pe Hruet sau I Iromotă, fiul real sau fals al lui Petru Aron. Cronicile turceşti afirmă că pretendentul, spre mirarea susţinătorilor, nu a găsit în Moldova mulţi adepţi. Poate trădătorii se mai împuţinaseră cu trecerea anilor şi vedeau în Ştefan pe adevăratul stăpân. Soarta lui Hruet a fost tristă. Prins de Ştefan, va fi decapitat.

Poziţia nouă dobândită de turci prin ocuparea Chiliei şi Cetăţii Albe, l-a făcut pe voievod să încheie pacea cu Imperiul, probabil în 1486. Încheierea acestei păci, urmată evident şi de plata tributului şi implicit a recunoaşterii sulatnului ca suzeran, însemna în fapt trădarea tratatului de la Colomeea. Matia Corvin, într-o scrisoare din 17 noiembrie 1485, către Sigismund de Austria, se plânge de momentul Colomeea, arătând: *„L-a atras de la noi şi de sub ascultarea noastră şi împotriva tratatelor bilaterale şi a legăturilor încheiate, împotriva jurământului prin care acest voievod, cât şi predecesorii săi au fost totdeauna legaţi de noi şi de regatul nostru. Cazimir i-a dat solemn învestitura, primindu-i omagiul de veşnică credinţă, care de drept n-a putut şi nici n-a trebuit să-l facă”.* Matia Corvin îl consideră pe Ştefan ca un trădător şi scrie mai departe că *„a devenit mai obraznic*evident, faţă de Ungaria şi faţă de turci. De vreme ce regele maghiar s-a plâns şi Papei de omagiul depus de Ştefan lui Cazimir, de această infamă trădare, era desigur extrem de supărat. S-a mai potolit, când în 1489, Domnul Moldovei s-a recunoscut, fără a presta omagiu, vasal al coroanei maghiare. E o altă trădare a jurământului depus de Ştefan la Colomeea, dacă nu cumva între timp Papa a anulat, fie la cererea expresă a domnitorului moldovean, fie din proprie iniţiativă, actul

omagial prestat de voievod lui Cazimir al IV-lea. Cert este că Papa l-a dezlegat pe Ştefan de jurământul omagial de la Colomeea, iar voievodul va declara imediat: *„Eu am depus acest jurământ regelui polon ca unui apărător al meu, căruia i-am dat deseori ajutoare ca să* nu ajung tributar turcilor, dar el m-a părăsit şi nu m-a ajutat, astfel că am fost nevoit să plătesc turcilor. Am aruncat un os între doi câini ca să se muşte între ei”.

t

Ştefan, potrivit hotărârii Papei rămâne doar vasalul lui Matia şi astfel intră în coaliţia antipolonează realizată de acesta. Voievodul acuză pe Cazimir de trădare, Cazimir invocă acelaşi lucru la adresa palatinului Moldovei şi al lui Matia Corvin. Ştefan va susţine răscoala lui Muha, a ţăranilor ruteni şi va întreprinde expediţii în sudul Poloniei.

Pe plan intern, Domnul Moldovei va mai avea de furcă cu boierii necredincioşi, ei continuând să comploteze. La 1493, se aminteşte confiscarea pentru hiclenie, a satului vistiernicului Avram, fugit în Lituania. Alte menţiuni despre boierii care aleseseră drumul pribegiei, ceea ce denotă dezacordul lor faţă de Domnie, ne parvin din 1502 şi 1503. În ochii lui Stefan ei sunt hicleni şi averile le vor

5 >

fi confiscate. Aceşti boieri fugari, au ales exilul, fie pentru a scăpa de pedeapsă ca urmare a vreunui complot deconspirat, fie că în sinea lor nu se mai considerau, din diverse motive, supuşii Domnului. Trădarea, pe plan intern şi extern, făcea prin urmare, parte integrantă din glorioasa domnie de 47 de ani a lui Ştefan cel Mare, era cancerul care-i rodea cârmuirea şi de care nu va scăpa nici în ultimele clipe ale vieţii.

Sfârşitul domniei lui Ştefan şi ultimele trădări

Moartea neaşteptată şi fără urmaşi legitimi, la 6

aprilie 1490, a lui Matia Corvin, complică situaţia central şi sud-est europeană. Cazimir al IV-lea, regele Poloniei, ajunsese la sfârşitul domniei o simplă marionetă în mâinile marilor nobili. Ştefan se lansează acum într-o politică proprie şi devine un factor extrem de important în această parte a Europei, factor de care toţi trebuia să ţină cont.

Împăcat cu tătarii, Domnul Moldovei îi îndeamnă să invadeze răsăritul Poloniei. Justificată politic, acţiunea e însă condamnabilă moral şi religios, Ştefan trădând principiile creştine. În august 1490, Domnul a cucerit Colomeea şi astfel i s-a mai dus din amarul pe care trebuise să-l înghită, când a depus personal omagiul lui Cazimir.

Situaţia internă la sfârşitul domniei lui Stefan a fost descrisă

5» >

de cronicarul Długosz, care scria că voievodul, pe locuitorii ţării*l-a supus cu totul stăpânirii lui t plecaţi şi ascultători, prin severitatea şi justiţia sa, neîngăduind ca vreo fărădelege să rămână nepedepsita”.* Prin încheierea păcii cu turcii, Ştefan da satisfacţie şi marii boierimi, care încă din 1476 considera că opţiunea cea mai bună pentru Moldova este *„închinarea”* către sultan, adică plata tributului. Grupuri tot mai mari de boieri, care participaseră la multe războaie, sunt câştigate de mişcarea contra domniei, care devenea implicit o mişcare favorabilă păcii cu turcii. Apelul lui Ştefan la răzeşi, formarea de noi boieri îi nelinişteşte pe vechii boieri. Cu cât sunt ei mai marginalizaţi, cu atât puterea domnească creşte. În vreme de război, cu răzeşii alături, Ştefan se putea descurca şi fără marea boierime. În vreme de pace, cârmuirea trebuia inevitabil să ţină seama de marea boierime. Conflictul Domn-boieri degenerează în comploturi, trădări, fugă peste graniţă. În fond, marea boierime dorea pace şi linişte, ca să se poată bucura în tihnă de averile pe care le

poseda. Ea nu dorea distrugerea instituţiei domniei, a statului, care îi garanta proprietăţile, ci un Domn maleabil, binevoitor faţă de interesele ei, cu alte cuvinte o domnie supusă sfatului boieresc şi nu suprapusă lui. De aici seria comploturilor, nu pentru distrugerea domniei, ci pentru răsturnarea lui Ştefan, devenit prea autoritar, dictatorial. Acelaşi lucru e vizibil şi în Muntenia. Când Ţepeş s-a

— * *»

reîntors în a treia domnie, boierimea, de voie de nevoie i-a jurat credinţă. Că jurământul era formal, la fel ca în faţa altor voievozi impuşi pe tron, e sigur. Ţepeş ştia foarte bine acest lucru, şi astfel relaţiile bune Domn-boieri deveneau imposibile. Întărirea puterii domneşti nu convenea boierilor şi orice mijloc de a o diminua era socotit, dacă nu ortodox, cel puţin salutar, iar hiclenia şi uneltirile, făceau parte din această orientare. Formula la care ajunge Ştefan, acceptată şi datorită presiunii sfatului său, a marii boierimi, atunci când încheie pacea cu turcii, e de fapt formula boierimii muntene din 1462, momentul când Radu cel Frumos s-a considerat vasalul sultanului şi plătind tribut a păstrat libertatea ţării şi a obţinut pace cu păgânii.

În tot acest timp, Biserica a fost singura instituţie fidelă domniei, ea sprijinindu-l pe Ştefan în politica de întărire a puterii domneşti. Nu se cunoaşte niciun caz al vreunei fete bisericeşti care

5»

ar fi complotat contra voievodului. Sprijinind Biserica ortodoxă, ca Domn în numele lui Cristos şi fiind cel mai mare ctitor al timpului, Ştefan va fi sprijinit fără rezerve, în toate acţiunile lui, de către Biserică. Cu cât voievodul era mai puternic, cu atât înflorea mal mult Biserica ortodoxă. Fetele bisericeşti nu au condamnat nici

una dintre execuţiile de trădători ordonate de Stefan

şi nu au încercat *y* >»

nici să comute pedeapsa. Mai mult ca sigur că atunci când era dovedit un hiclean, călugării îl afuriseau în sfintele lăcaşuri, ctitorite ori renovate de voievod şi la nicio slujbă nu uitau să pomenească tuturor, boieri sau neboieri, să fie credincioşi unsului lui Dumnezeu. Condamnând regicidul, pentru că monarhul e alesul lui Dumnezeu, consacrat prin mirul sfânt, Biserica se opunea oricărui complot care avea drept final uciderea domnitorului. Din 378 de acte, din timpul lui Ştefan, publicate de Ion Bogdan, 91 sunt destinate Mitropoliei, episcopiilor şi mănăstirilor, 6 confirmă danii către mănăstiri, 5 privesc pe preoţi şi proprietăţile lor. V. Costăchel nota: „<*constatăm că în cei 100 de ani de la începutul domniei lui Alexandru cel Bun la sfârşitul aceleia lui Ştefan cel Mare, organizarea bisericii a căpătatforme definitive şi că prestigiul ei a sporit mult. Prerogative, cari în vremea lui Alexandru cel Bun, aparţineau puterii laice întruchipate de Domn, nu par a fi mai folosite, la sfârşitul domniei lui Ştefan cel Mare, fără asentimentul autorităţilor superioare bisericeşti* Potrivit lui P. Henry*, printre clădirile religiöse înălţate de Ştefan şi pe care le cunoaştem, găsim cel puţin 8 mănăstiri şi 15 biserici, fără a socoti pe acele pe care alţii le-au construit sub domnia lui. Suntem desigur departe de cele 44 de biserici potrivite atâtor biruinţe, pe care i le atribuie tradiţia populară; dar nu ne vom înşela prea mult, socotindu-l ctitor a vreo treizeci de biserici sau paraclise, ceea ce este un număr destul de frumos* Mitropoliţii Teoctist apoi Gheorghe stau în fruntea sfatului în momente importante şi îi aflăm întărind şi confirmând diverse acte. Cu autoritatea lor, mai aveau desigur o misiune, aceea de a-l păzi pe Domn, de trădători şi comploturi, nu numai prin rugi şi slujbe. Gh.

I Mrătianu observa că: „E vădită tendinţa voievodului, pe de o parte de a întări biserica în rosturile

ei de corp organizat, iar de alta, de a-i face un loc mai larg în treburile statului, chiriarhii ei participând efectiv la lucrările sfatului domnesc. Este poate, la acest campion întârziat al idealului medieval de cruciatăşi ceva din concepţia carolingiană a domniei sprijinite pe biserică… Ştefan găsea necesară o îngrădire a puterii marilor feudali, care se dezvoltase peste măsură în perioada de anarhie ce frământase Moldova, după sfârşitul lui Alexandru cel Buri", Să *se fi gândit Ştefan cumva la formula unui stat teocratic, în care clerul care-i era credincios să înlocuiască boierimea turbulentă şi trădătoare?*

În 1494 a avut loc la Lowocea o consfătuire între fiii lui Cazimir al IV-lea, (care murise în 1492), în legătură cu relaţiile polono-moldave. S-a pus întrebarea dacă Moldova era sau nu vasala Poloniei? Unii au considerat că Moldova este vasala coroanei polone şi l-au sfătuit pe regele Ioan Albert, regele Poloniei, să-l înlocuiască pe Ştefan cel Mare cu Sigismund, mezinul lui Cazimir al IV-lea, lucru perfect justificat în caz că vasalul s-ar fi făcut vinovat de felonie. Ioan Albert prevalându-se pe poziţia sa de suzeran, a suprasolicitat şi a propus, ne relatează cronicarul Miechówski, nici mai mult nici mai puţin, decât *„desfiinţarea statului Moldovei* Propunerea e acceptată fără obiecţii şi de Marele cneaz al Lituaniei.

Alexandru, care-şi oferă serviciile militare. Soarta lui Stefan şi a

7 >»

Moldovei fiind pe loc hotărâtă, se punea acum problema procedurii. Un atac direct asupra lui Ştefan ar avea un mare coeficient de risc şi s-a căzut de acord că metoda înşelării e cea mai potrivită. În privinţa moralităţii gestului nimeni nu-şi făcea probleme. Fiii lui Cazimir aveau de toate, numai scrupule nu. Nici de faptul că trădează morala creştină nu se preocupau, aşa că însuşi regele Ioan Albert al Poloniei lansează zvonul, cu surle şi

trâmbiţe, că pregăteşte o vastă operaţiune antiotomană. Ca înşelarea lui Ştefan să fie completă, regele trimite şi o solie oficială la Suceava, pentru a-l coopta şi pe Ştefan la această aşa-zisă campanie contra turcilor. Ştefan era în relaţii foarte bune cu Maximilian de Habsburg, iar acesta, prin spionii săi, a aflat toată tărăşenia pusă la cale de poloni. Imediat Maximilian a anunţat Suceava de complotul care se pregăteşte.

Ştefan, *„vulpe şireata”,* după expresia lui I. Ursu, s-a făcut că acceptă bucuros propunerea de colaborare militară moldo-polonă contra turcilor, dar a precizat că oastea sa se va alătura celei regale doar atunci când acesta va ajunge la Dunăre, că doar acolo se aflau turcii. Ştefan îşi făcuse socoteala că, dacă armata polonă se va dovedi mult mai puternică decât oastea sa, va face apel la turci, pentru că era în fond vasalul lor şi le plătea tribut. Şi Ioan Albert a fost conştient că un atac direct asupra Moldovei avea să fie privit de sultan ca un afront şi ar echivala cu o declaraţie de război.

9

Continuându-şi propaganda mincinoasă că strânge oaste pentru eliberarea Chiliei şi Cetăţii Albe de sub turci, ca să adoarmă vigilenţa lui Ştefan, regele Poloniei adunase o armată foarte numeroasă, fapt privit cu tot mai multă îngrijorare la Suceava. Ultima manevră a regelui polon a fost să-i ceară lui Ştefan cale liberă prin Moldova, spre Dunăre, şi să pretindă ca armata moldoveană să se unească cu cea polonă. Conştient că această”; *unire*” militară ar fi însemnat de fapt distrugerea armatei ţării, Ştefan răspunde că forţele sale se vor alătura polonilor la Dunăre şi că acceptă trecerea prin Moldova. Regele Ungariei, Vladislav al II-lea, care era şi fratele lui Ioan Albert, îi va da acestuia un adevărat ultimatum să nu atace Moldova. El îşi luase, înainte de a urca pe tronul Ungariei, anumite obligaţii faţă de Ştefan şi, incredibil pentru

mentalitatea vremii, nu dorea să îşi calce jurământul, nu voia să devină sperjur şi trădător. Ioan Albert îi răspunde regescului frate, că acţiunea din Moldova nu o face din orgoliu sau cu gânduri de cucerire, ci ca urmare a rugăminţilor unui numeros grup de boieri moldoveni transfugi, care spun că aproape toată boierimea din Moldova e gata să-l răstoarne pe Ştefan, dacă primeşte ajutor. Mai mult ca sigur că era un nucleu de boieri complotişti, trădători, dar numărul lor nici pe departe nu putea fi cel relatat de Ioan Albert.

La 27 iunie 1497, Ioan Albert a dat ordinul de marş spre Moldova, convins că Ştefan nu cunoaşte adevărul manevrei: „Mi-aş *arde cămaşa dacă aş şti că-mi cunoaşteptanut”,* a declarat el fratelui său, cardinalul Frederic. Polonii aveau, potrivit diverselor surse, între 50.000 şi 120.000 de ostaşi. Ştefan a făcut apel la sprijin din Ţara Românească, de la Poartă şi de la Bartolomeu Dragă, voievodul

Transilvaniei. La hotarul cu Moldova, Ioan Albert a fost întâmpinat de trimisul lui Stefan, vistiernicul Isac. El se întoarce cu doi soli

7

poloni la Suceava, care îl mint din nou pe Ştefan, susţinând că scopul campaniei ar fi eliberarea Chiliei şi Cetăţii Albe. Trecerea Nistrului, direcţionarea armatei spre Suceava, ca să nu mai vorbim de arestarea celor doi soli ai lui Ştefan, arată acum clar scopul real i”, „, campaniei polone. Dar, prin trimisul său, logofătul Tăutul, Ştefan i-a adresat un ultim avertisment lui Ioan Albert, regele care şi-a Irădat cuvântul şi demnitatea regală*: „Dacă vine ca duşman al Moldovei îmi voi da silinţa să-l fac să regrete el şi Polonia războiul pornit împotriva mea”.*

Începând asediul Sucevei, Ioan Albert spera că se vor găsi câţiva trădători, care să-l ajute, dar garnizoana s-a apărat eroic. În schimb soldaţii poloni, văzând cât de prost

merg lucrurile şi ce pierderi mari suferă, au tot mai acut sentimentul că au fost trădaţi şi duşi cu nechibzuinţă la o moarte sigură, *letopiseţul anonim”* nota*: „JBirtoc (Bartolomeu Dragă) a rugat pe domn ca să se împace cu craiul leşesc şi Ştefan voievod cu greu i-a făcut voia lui pentru pace. Şi apoi Birtoc a trimis solii lui la crai şi i-a împăcat, dar în aşa chip ca el şi oastea sa să se întoarcă pe aceiaşi cale, pe unde a venit”.* Dar, scrie *„Letopiseţul anonim”: „s-a întors craiul leşesc şi nu a pornit pe aceeaşi calef pe care venise, ci pe altă cale... Deci s-a mâniat Ştefan voievod şi a alergat pe urmele lui t cu oştenii săi şi cu două mii de turci şi i-a ajuns la marginea făgetului Cosminului... şi i-a lovit, joit luna octombrie 26... şi i-a bătut...” Ştefan, «atletu*l lui Cri*stos», apărătorul cr*eştinătăţii, cel care s-a bătut ca un leu cu turcii, a ajuns acum, paradoxal, trădându-şi crezul şi principiile, să colaboreze militar cu păgânii, contra creştinilor poloni, care se dovediseră mai sperjuri şi mai ticăloşi decât fiii lui Alah. Întortocheate sunt căile tale Doamne! Cei 500 de cavaleri teutoni, care făceau parte din oastea polonă, au căzut aproape toţi la Codrii Cosminului. Cei rămaşi în viaţă l-au blestemat pe Ioan Albert, pentru că îl considerau un trădător. Ei fuseseră înştiinţaţi că vor merge la luptă cu turcii, nu contra lui Ştefan.

În 1498, Domnul Moldovei a dat cale liberă osmanlâilor să atace Polonia, această colaborare nefirească fiind, în fond, răzbunarea lui Stefan, care va face şi el însuşi incursiuni în Polonia.

7» –

pricinuind mari pagube.

În 1499, prin medierea regelui Ungariei, se încheie tratatul moldo-polon la Hârlău. Şi în acest tratat Ştefan a cerut să se stipuleze clauza extrădării boierilor pribegi şi a oricăror pretendenţi la tronul Moldovei. Problemele lui cu hiclenii şi vânătorii de domnie nu se

9

sfârşiseră şi acest lucru nu e o obsesie, ci o tristă realitate. Ilie, fiul

9 9 7 7

lui Petru Aron, încă se mai găsea în Polonia şi spera că poate va veni şi vremea lui. Şi a venit la 1500, când Ştefan prin trimişii săi i-a cerut extrădarea. Ioan Albert a refuzat extrădarea, dar a fost de acord să-l decapiteze în prezenţa solilor moldoveni.

Între Ştefan şi noul rege polon, Alexandru, relaţiile nu vor fi cordiale, pentru că Ştefan nu înţelegea să renunţe la Pocuţia, pe care o considera *„tara sa”.* Domnul adoptă o politică tranşantă, de forţă în relaţiile cu Polonia, iar acest lucru provoacă nemulţumiri în rândurile unor boieri. Regele Alexandru va susţine acest spirit de revoltă, încurajând complotul şi trădarea faţă de Ştefan. De asemenea, mai adăpostea la el câţiva pretendenţi la tronul Moldovei, la care face referire atunci când îi contestă succesiunea lui Bogdan, în 1504. Ştefan i-a cerut şi în 1503 şi în 1504 lui Alexandru extrădarea transfugilor, în conformitate cu tratatul de la Hârlău, dar regele polon nu a dat curs cererilor. Boierii ostili domniei, hiclenii de tot felul, vedeau în Polonia o Mecă a lor.

O măsură care viza întărirea puterii domneşti, a stabilităţii instituţiei domniei şi continuitatea dinastică, dar şi o garanţie a păstrării aceleiaşi orientări politice, a fost asocierea la domnie de către Ştefan a fiului său Alexandru, iar după moartea acestuia, a lui Bogdan. Boierii nu renunţaseră la principiul electiv şi nu vedeau cu ochi buni desemnarea din timpul vieţii lui Ştefan a urmaşului său. Nu intenţionau să schimbe dinastia Musatinilor, ci doar să

9 9

aleagă ei, din cadrul acestei dinastii, un domn pe placul lor. Asocierea lui Bogdan şi desemnarea lui automată ca succesor, îi va face pe boieri să cârtească, pe

urmă chiar să comploteze. Unii dintre ei aveau serioase rezerve faţă de Bogdan, pe care Ştefan dorea să îl impună Domn. Ei preferau un alt urmaş, evident, cât mai slab, influenţabil, docil, pe care să-l domine. Încălcarea voinţei domneşti însemna trădare şi trădarea se pedepsea cu moartea. Boierii o ştiau şi de aceea lucrau în taină, aşteptând ca puterile marelui voievod să «Ifibească, el fiind din ce în ce mai bolnav. Operaţia cumplită pe care a fost silit să o suporte, din cauza acelei răni la picior primită în asediul Chiliei în 1462, nu i-a înfrânt voinţa şi nu i-a întunecat minţile. Medicul Ieronim de Cesena povesteşte că Ştefan aflând ilespre adunarea boierilor, care discutau aprins problema succesiunii, a poruncit să fie ridicat de pe patul de suferinţă pe care zăcea şi să fie dus la locul de întrunire, unde boierii puneau, pe drept cuvânt, ţara la cale. Realizaseră, dar prea degrabă, un veritabil complot contra voinţei succesorale a lui Ştefan şi el nu dorea după moarte lupte fratricide pentru tron, aşa cum s-a întâmplat la moartea lui Alexandru cel Bun, *„nu voia, scrie Iorga, ca mormântul să-i fie stropit cu sângele său şi al neamului său, ca ţara pe care o ridicase aşa de sus, să se prăvălească iarăşi în prăpastia păcatelor*boierii care s-au opus ca urmaşul la tron să fie Bogdan, au fost imediat decapitaţi, sub învinuirea de înaltă trădare. Celorlalţi, Ştefan le-a spus că zilele-i sunt numărate şi *yynu poate să-i mai conducă şi nici să-i apere de duşmani, că pot alege domn pe cine ar voi, dar el dorea domn pe fiul său Bogdan. Cu toţii l-au acceptat pe acesta şi i-au depus jurământul de credinţa*

IV. TRĂDAREA ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

Bogdan cel Orb şi trădarea

În intervalul 1504 – 1606, de la Bogdan al III-lea cel Orb lui Ieremia Movilă s-au succedat 28 de domnii în Moldova, cu 23 de titulari, din care 21 cârmuiesc efectiv, ceea ce dă o medie de domnie de 5 ani. În Ţara

Românească între 1508 – 1593, de la Mihnea cel Rău la Alexandru cel Rău s-au succedat 34 de domnii, cu 25 de titulari, din care 23 domnesc efectiv, ceea ce dă o medie de doi ani şi jumătate de cârmuire. Din această analiză făcută de C. C Giurescu, rezultă lămurit marea frecventă în schimbare a Domnilor, ceea ce a

9

avut o înrâurire negativă asupra instituţiei domneşti, a clasei boiereşti, a moralităţii în general. Desele schimbări se fac prin acţiunile clanurilor sau *partidelor"* boiereşti, prin gruparea şi regruparea boierilor în jurul unui candidat de care îşi legau soarta pentru a obţine avantaje cât mai mari. În condiţiile în care domnia nu mai poate oferi noi pământuri credincioşilor boieri, ea le oferă dregătorii sau boierii, iar acest lucru deschide calea altor lupte interne. Boieriile, spunea Xenopol, i-au înghiţit pe boieri. Prea slabi în raport cu domnia, boierii recurg la sprijin străin şi amestecul turcesc, polonez şi unguresc se accentuează. Răsturnarea domnului se face pornindu-se din afară prin acţiunea boierilor transfugi, raliaţi unui pretendent, care le promite dregătorii fidelilor şi o anume conduită politică sprijinitorilor externi. Angajamentele sunt luate în condiţii extreme, când se promite totul pentru atingerea ţelului, de multe ori ignorându-se realităţile ţării sau interesele ei. Mulţi pretendenţi erau în exil de zeci de ani şi nu cunoşteau decât vag, din auzite, ţara. Multe din promisiunile făcute în exil nu vor putea fi astfel ţinute, de unde acuzaţiile de trădare şi presiunile externe.

În Moldova alegerea domnilor se face, până la Ioan vodă cel Cumplit, de către boieri şi cler, sultanul confirmând ulterior pe Domn, prin steag de domnie. Cu Ioan vodă încep numirile directe de la Stambul. În Ţara Românească vor fi numiţi de sultan, direct.

* 9

Moise, Pătrascu cel Bun şi Alexandru II Mircea. De

asemenea se

9 9

Introduce sistemul mazilirilor. Printre alţii vor fi maziliţi Radu

9 9

I’aisie, Mircea Ciobanul, Mihnea Turcitul. Schimbările dese erau bine văzute la Poartă, pentru că turcii îşi întăreau astfel poziţia în Ţările Române.

Orice boier care pleca peste hotare fără aprobarea Domnului era socotit hiclean şi automat averile i se confiscau. Trădătorii erau

y

poftiţi să se înapoieze, ca vodă să-i poată supraveghea şi ca ei să nu organizeze comploturi şi să vină cu forţe străine în frunte cu vreun candidat la tron, fiu de Domn legitim sau nelegitim ori simplu impostor. Acţiunea trădătorilor din exil, conjugată cu cea a boierilor trădători din ţară, plus sprijinul militar străin, putea garanta uneori reuşita loviturii de stat, răsturnarea Domnului legitim. Când vodă era uns cu mirul sfânt, devenea şeful statului şi, primind jurămintele de credinţă ale boierilor, era stăpânul unanim recunoscut şi teoretic doar lui Dumnezeu trebuia să-i dea socoteală. Boierii transfugi au fost socotiţi tot ca supuşi ai domniei şi în această calitate vodă le cerea, prin tratate ori solii, vecinilor, dacă nu extrădarea hiclenilor, barem expulzarea din zonele de frontieră, unde toţi nemulţumiţii se adunau şi realmente puneau ţara la cale. Împotriva unor candidaţi nedoriţi la tron se făceau chiar expediţii de capturare peste graniţă sau se trimiteau oameni de încredere, care să-i asasineze. În ochii fiecărui Domn, orice pretendent la tron era socotit hiclean şi trebuia ori ucis, ori însemnat la nas, pentru a nu mai aspira la domnie. Orice boier sau grup de boieri care îşi manifesta simpatia şi sprijinul faţă de un pretendent devenea automat hiclean faţă de domnie. Hiclenia se

pedepsea cu pierderea capului şi a averilor hicleanului, oprobriul căzând numai pe capul lui, nu şi al întregii familii. Sunt şi cazuri, e drept, mai rare, când unii trădători au fost iertaţi, din bunăvoinţa voievodului sau că prin bani şi cedare de moşii şi-au plătit răscumpărarea pentru păcatul trădării.

*C. C. Giurescu nota că în secolul al XVI-lea viaţa politică internă a Ţării Româneşti „*se caracterizează prin repetatele confruntări între autoritatea centrală (domnie) şi fracţiunile boiereşti; hicleniile, încercările pretendenţilor, execuţiile se succed aproape în fiecare cârmuire. Pasiunea politică şi represiunile nu cruţă nici copii, nici femei, nici cler şi, firește nici pe domni: între 1529 – 1535, în decurs de şapte ani aşadar, Radu de la Afumaţi şi

Vlad Vintilă sunt asasinaţi, iar Moise ucis de un rivav. Î*n Moldova este aceiaşi confruntare între domnie şi grupurile de boieri „*pe urmăresc, prin reuşita candidatului lor, să ajungă pe treptele superioare ale exercitării puterii. Pentru mai multă stabilitate, domnii încearcă şi soluţia continuităţii – păstrând în sfat majoritatea dregătorilor din precedenta cârmuire – cât şi soluţia ridicării altor boieri, aflaţi până atunci fie în opoziţie, fie în juneţii obişnuite ale aparatului de stat”. *Totul va fi însă de prisos, pentru că trădările vor continua. Dacă vodă descoperă primul complotul, cad capetele boierilor, iar dacă nu, e asasinat vodă, ca Ştefan Lăcustă de exemplu.*

*Matteo Muriano spunea despre fiul lui Ştefan cel Mare, Bogdan al III-lea, că „*urmează pilda domnului, tatăl său, e sfios ca o fată şi e bărbat viteaz, prieten al virtuţilor şi al oamenilor virtuoşi, este tânăr cam de vreo 50 de ani…”, *Gh. I Brătianu observa că pentru Ştefan cel Mare „*legăturile de vasalitate sau închinare reprezentau forme diplomatice, impuse de necesităţile de moment, scopul permanent rămânând acela al independenţei de fapt, pe

care o revendica prin însăşi titulatura sa, ce invoca mila lui Dumnezeu ca singur izvor al puterii". *Această linie a fost urmată şi de Bogdan al III-lea, supranumit „*cel Orb", *fiind fie saşiu, fie chior, pierzându-şi un ochi în vreo bătălie.*

Tratatul de «Istoria României», *1962, volumul II, consideră că istoria Moldovei „*după moartea lui Ştefan cel Mare se caracterizează printr-o luptă aproape permanentă între domnie şi marea boierime, care va căuta să folosească toate prilejurile şi mijloacele – inclusiv lupta armată – pentru a-şi redobândi puterea politică, îngrădită prin cunoscutele măsuri ale marelui domn, şi a limita autoritatea puterii centrale". *Toate aceste acte sunt, evident, acte de trădare în viziunea voievodală şi de ele nu a scăpat nici Bogdan al III-lea.*

Încoronarea lui s-a făcut, după cum am văzut, în condiţii dramatice, Ştefan nepregetând să reteze capetele prea înfierbântate ale unor boieri opozanţi. La Stambul se găsea un pretendent la tronul Moldovei, şi o parte a boierimii îl susţinea pe acesta. Turcii i-au acordat chiar steag de domnie, ceea ce însemna implicit largul lor sprijin. În Polonia se oploşiseră şi alţi pretendenţi care vânau tronul. Toţi aceşti vântură lume, care ridicau pretenţii, întemeiate ori închipuite asupra succesiunii, erau consideraţi hicleni în ochii domnului aflat în scaun şi reprezentau un real pericol pentru stabilitatea internă. Alături de ei vor apărea boierii transfugi, iar nemulţumiţii din ţară vor privi spre aceştia cu multe speranţe. Era de datoria voievodului înscăunat să purceadă la o aprigă vânătoare asupra acestor pretendenţi care organizau intern şi extern comploturile anti domnie. La sfârşitul secolului al XV-lea, în cadrul opoziţiei boiereşti faţă de Domn, apare o mutare a centrului de greutate din interior în exterior. Puterea domnească începea să facă practic imposibilă acţiunea complotiştilor în ţară şi din aceste motive, hiclenii se vor expatria în număr alarmant de

mare, lucrând din exterior contra domniei. Acest lucru implica nu numai acordul tacit al Poloniei, Ungariei sau Imperiului Otoman, ci şi largul concurs, de bună seamă de loc neinteresat al acestor puteri. Amestecul străin a cauzat enorme prejudicii Ţărilor Române de-a lungul istoriei. Trebuia ca boierii transfugi, consideraţi trădători înrăiţi, să fie recuperaţi ori anihilaţi. În tratatul moldo-polon din 1499 citim cererea expresă a lui Ştefan cel Mare ca: *„Tot aşa, dacă s-ar întâmpla să fugă vreun boier al nostru sau vreo slugă a noastră la domnia sa craiul sau la sus-numiţii fraţi ai domniei sale, sau oriunde în ţările domniilor lor sau la supuşii lor, acela are să fie trimis îndărăt la noi, la stăpânul său, după ce-şi va fi cerut întâi pace de la noi sau singur de la sine sau prin mijlocirea domniei sale craiul. Şi dacă îl vom ierta, el să fie slobod să se întoarcă de bunăvoie la noi; iar dacă nu va avea iertare de la noi, domnia sa* craiul să nu-l ţie nici la sine nici undeva în ţările domniei sale,» >

unde el n-are să locuiască nici pe faţă, nici într-ascuns”. Clauza aceasta are un deosebit conţinut juridic, incumbând nu doar simpla posibilitate teoretică a unor asemenea cazuri, ci o realitate efectivă. Exilul voluntar era tratat de către domnie drept trădare. Se ştia bine că boierul sau grupul de boieri fugit peste graniţă va unelti din răsputeri contra puterii centrale. Ca direcţii de exil, alături de Lituania şi Polonia, vor mai apărea pentru boieri şi Ţara Românească (în cazul Moldovei) sau Moldova (în cazul Ţării Româneşti), mai rar Ungaria şi Imperiul Otoman. Pentru pretendenţii la tron nici Lisabona, Copenhaga sau Parisul nu sunt inaccesibile.

Bogdan al III-lea a moştenit vrând nevrând pe lângă tron şi opoziţia deschisă ori camuflată faţă de predecesorul său. În ultimii ani ai domniei marelui Ştefan, Avram vistierul fugise în Lituania, Vasco şi Ioan în Polonia, Roman Gârbovăt în Muntenia. Un alt

9 9

transfug în Ţara Românească, Bogdan, va ajunge chiar cumnatul lui vodă, pricinuind şi un mare scandal. Gavril Protul, în *„Viaţa sfântului Nifon „*scria că acesta s-a refugiat din Moldova *pentru oarecare fapte ale răutăţii lui t ca să scape de autoritatea domnească*. Pe aceşti fugari, trădători, îi ştim cu numele, dar alături de ei au fost şi foarte mulţi alţii rămaşi anonimi. Câte un tratat, care

9 9 9 9 1

Includea clauza expulzării sau predării transfugilor, ne demonstrează că numărul lor era foarte mare şi că ei reprezentau un pericol real şi nu imaginar, o obsesie, o paranoia, pentru domnie. Cererile de expulzare sau de extrădare nu erau de obicei transpuse în practică, fie ele formulate în tratate sau prin solii. Polonia făcea mare caz de dreptul ei din străbuni de a acorda azil politic. Renunţarea la acest drept era considerată, şi pe bună dreptate, un gest de slăbiciune. Dacă la ideea autorităţii statale adăugăm şi interesele meschine, avem o imagine întreagă a refuzului de extrădare.

Din documentele timpului aflăm că la moştenirea lui Ştefan cel Mare râvneau un anume Ilie, fiul acelui Ilie decapitat, în 1501, în Polonia sub ochii delegaţiei moldoveneşti, agreat de unguri şi Ştefan Lăcustă, susţinut de turci. Regele Poloniei, Alexandru, îi va scrie lui Radu cel Mare, voievodul muntean că rău a făcut că nu a invadat Moldova la moartea lui Stefan, ca să aşeze un Domn al său

9

pe tronul ei. Între Moldova şi Polonia, problema Pocuţiei, rămasă în suspensie, făcea ca relaţiile să fie foarte încordate, ba chiar pigmentate cu hărţuieli la frontieră. Situaţia se va schimba însă, când Bogdan va face propunerea de căsătorie cu Elizabeta, fiica regelui Cazimir şi soră a regilor Ioan Albert, Alexandru şi Sigismund ai Poloniei şi Vladislav al Ungariei. În 1505, Bogdan a trimis

soli pentru peţire la Cracovia. Cererea va fi repetată, spune Iorga, şi după moartea Elizabetei de Habsburg, mama Elizabetei celei peţite. Elizabeta de Habsburg, viitoarea soacră, s-a opus căsătoriei cu un prinţ chior şi de altă religie. Bogdan, după moartea ei, crezând că lucrurile s-au îndreptat, îi trimite pe logofătul Tăutul, vistiernicul

Isac şi pitarul Ivanco la Liublin şi ei încheie un contract de căsătorie în toată regula, între Elizabeta şi Bogdan. *„Bogdan era aşa desigur e îi legătura se face, încât trimitea,* nota Iorga, l*a Veneţia pe vistierul Uremia, pe paharnicul Gheorghe şi pe un Bărnat logofătul, probabil un străin, ca să cumpere brocard, mătase şi pietre scumpe. „B*ogdan va accepta, pentru ca nunta să se facă, să cedeze regelui polon Pocuţia, în mod formal, pentru a împăca orgoliul regal, el urmând să o reprimească, în chip definitiv, ca zestre, la căsătoria cu Elizabeta. În felul acesta se rezolva amiabil şi spinoasa problemă a Pocuţiei, rămasă în litigiu de atâta vreme. Dar nunta nu se va face, Elizabeta spunând că preferă călugăria, decât să ia un soţ ca Bogdan şi, în aceste condiţii, contractul dintre părţi este rupt. E vorba, din partea Poloniei, de o trădare a cuvântului dat, dar nu numai atât, pentru că Bogdan nu a rămas numai fără mireasă, ci şi fără Pocuţia. Polonezii i-au trădat încrederea şi nici prin cap nu le trecea, nunta nefăcându-se, să-i restituie mirelui mofluz Colomeea, Tysmienicza, Czissybiessy, adică Pocuţia. Iorga nota că din Pocuţia, Bogdan *„înţelesese a face un dar de nuntă; nu era nuntă, el şi-o va lua deci înapoi”. Ş*i armele vor vorbi din nou, câinii războiului fiind dezlegaţi. Poarta din Lwów va purta multă vreme semnul unde suliţa aruncată de chiar mâna lui Bogdan a muşcat din lemn. Polonezii scriu regelui Ungariei că acest *„*va*lah (Bogdan), tovarăş al perfidiei părinteşti”, a*dică la fel de trădător, în ochii lor, ca şi Ştefan cel Mare, şi-a luat înapoi Pocuţia.

Noul rege al Poloniei, Sigismund, mezinul lui Cazimir

al I V-lea, recunoştea fratelui său, regelui Ungariei, toate *„drepturile”* asupra Moldovei, în 1507. Bogdan a continuat să-l accepte suzeran pe Vladislav al II-lea lagello, regele Ungariei, iar acesta a mediat o înţelegere moldo-polonă. Voievodul, care nu a depus personal omagiu lui Vladislav, îi era doar formal vasal. Ţinând seama de acest lucru, curioasă pare poziţia regelui Ungariei, care se arată hotărât să-l detroneze pe vasalul său formal, dacă acesta nu ar colabora la o ipotetică cruciată antiotomană, despre care nu-i Ne spusese nimic.

În 1506, Roman Pribeagul sau Roman din Coşeşti, sprijinit de Radu cel Mare, intră în Moldova să îl răstoarne pe Bogdan. Pretendentul, un hiclean din punctul de vedere al Domnului de drepţi mai trădează şi interesele Moldovei, promiţându-i lui Radu, chiar înainte de înscăunare, rectificări de frontieră în favoarea Ţării Româneşti. Încercarea nu a reuşit, dar, nota Iorga, *„atunci nu se varsă sânge românesc ca pe vremea lui Ştefan”.* Mitropolitul Maxim ridică în faţa oştilor moldovene şi muntene crucea bizantină şi vorbind celor doi Domni despre înrudirea dintre ei, despre credinţa comună şi apartenenţa la acelaşi neam românesc, îi împăcă şi-i pusă să jure pe Evanghelie că vor trăi în pace.

În 1510, la Oameniţa, se încheie un trata între moldoveni şi poloni, dar Pocuţia va rămâne în continuare obiect de litigiu. Un sol, Gorecki, îl numea pe Bogdan, *JLatro”, „tâlhar”* şi era de părere că *Jnlăturându-se hoţul din Moldova, toată românimea de acolo să fie scoasă, pentru ca în hotarele ei să se aşeze o «nouă colonie», din care să se poată vedea tot ce pregătesc păgânii ambelor regate9 9* adică Polonia şi Ungaria. Printr-o astfel de gândire şi mentalitate se trăda chiar spiritul tratatului. Dar Bogdan va fi trădat deschis, de către suzeranul său formal, regele Ungariei, pentru că, spune cronica, în 1514 *„un Trijăilă, ce se faciia ficioru de domnu’, venind din ţara*

ungurească, cu ungurii”. a vrut să-l răstoarne din domnie, dar *„<din jos de Vaslui”* moldovenii *J-au topitu toată oastea lui, şi ei au pierit, că prinzându-l viut i-au tăiat capul”,* Era pedeapsa curentă aplicată pentru boierii şi pretendenţii acuzaţi de trădare. De subliniat că în tratatul din 1510 se stipula că ungurii vor hotărî dacă polonii trebuie ori nu să mai adăpostească la ei vreun pretendent şi că fugarii să fie înapoiaţi. Xenopol crede că logofătul Tăutu (sau Tăutul) a reuşit să-i determine pe poloni să-l expulzeze pe pretendentul Petru aflat în Polonia.

Pe plan intern, consideră tratatul de *Jstoria României”.* 1962, volumul II, Luca Arbore, care se găsea în fruntea complotului în ultimele zile ale vieţii lui Ştefan cel Mare şi era deci opozant la numirea lui Bogdan ca succesor *„ia dobândit în timpul domniei lui Bogdan o influenţă hotărâtoare în treburile politice ale ţării, grupând în jurul său marea boierime, dornică să-şi redobândească puterea* Nereuşind să îndepărteze din sfatul domnesc pe boierii complotişti, Bogdan, spune în continuare sursa citată, a trecut la colaborare cu dânşii. Greu de crezut că Luca Arbore s-ar fi aflat»

printre complotişti şi că Ştefan cel Mare nu l-ar fi executat. Luca Arbore îi va fi foarte credincios lui Bogdan şi nu-l va trăda niciodată. I I luptă cu energie pentru Pocuţia. În ceea ce priveşte afirmaţia că domnitorul nu ar fi putut epura sfatul domnesc de elementele complotiste, problema e iarăşi discutabilă. Bogdan nu a fost o marionetă în mâinile boierimii şi nici nu avea apă în vene. Un ordin, şi capetele boierilor cădeau rapid. Era doar fiul lui Ştefan cel Mare! (ronica scrie că Bogdan *„nu în beţii, nici în ospeţe petrecea, ci ca nu strejar în toate părţile priveghiia, ca să nu să ştirbească ţara ce-i rămăsese de la tată-său”* Ştefan S. Gorovei consideră că pe plan intern *„o deplină înţelegere se vede a fi domnit între tron şi sfatul domnesc, în care nicio schimbare violentă nu s-a făcut”.*

Bogdan, lucru esenţial, nu a trădat amintirea lui Ştefan şi nici politica lui şi, după acelaşi autor „/ace p*arte din categoria acelor conducători caret dacă nu pot adăugi prea mult puterii şi falei tării lort ştiu, însă, să păstreze cu demnitate şi să transmită mai departe moştenirea”.*

Gh. I. Brătianu spune că factorul activ în promovarea politicii lui Bogdan al III-lea e sfatul restrâns, din 13 demnitari, din care 7 au răspunderi militare. Cronicarul Ureche aruncă o lumină puţin favorabilă asupra lui Bogdan, lăsând să se înţeleagă că a domnit, dacă nu arbitrar, atunci cel puţin autoritar. Ureche, ca adversar al puterii domneşti, strecoară aluzia că *„ce se va fi lucrat în lăuntru sau în ţară la noi despre partea judeţelor şi a dreptăţii nu aflăm, ci cunoaştem că unde nu-s pravile, din voia domnilor multe strâmbătăţi se fac”.* Cu alte cuvinte, Domnul îşi poate lesne trăda rolul de cumpănă dreaptă. Gh. I. Brătianu se întreabă dacă sunt *„aceste consideraţiuni desprinse din filosofia generală a cronicarului din veacul al XVII-lea, sau se referă la ecoul unor anumite întâmplări ale acestei domnii, cari i-au părut «peste pravilă», expresiunea unei voinţe arbitrare în conducerea ţării? E desigur greu de precizat”.*

În legătură cu Bogdan al III-lea a mai existat şi problem» închinării Moldovei turcilor, fapt ce indiscutabil e un grav gest dt trădare. S-a afirmat că actul acesta de închinare ar fi fost distrui în 1686 de regele polon Sobieski. Această aşa-zisă închinare, cart V (

fi cuprins clauzele referitoare la drepturile şi obligaţiile Moldovei, n-a existat şi, concluzionează C.C. Giurescu „J*iogdan n-a inovat în raporturile sale cu turcii”. A* existat totuşi o dublare a tributului de la 4 la 8 mii de galbeni, ceea ce e urmarea directă a presiunii tot mai mari exercitate de turci asupra Ţărilor Române.

„Viforul” şi trădarea

Cel pe care în trilogia sa, B. Şt. Delavrancea l-a numit „Viforul”, Ştefaniţă vodă, va urca pe tron după moartea neaşteptată a tatălui său, Bogdan. Era minor în 1517 când a fost încoronat şi sursele pe care le avem îi dau între 9 şi 14 ani. În legătură cu el s-au emis în istoriografia noastră păreri contradictorii, mergând de la *„«dement ambiţios”* la *prinţ renascent*ist în domnia sa de 10 ani, 1517 – 1527, distingem două perioade. În prima perioadă, de până la sfârşitul lui 1522, el se află sub tutela lui Luca Arbore, încredinţată

— „5

se pare chiar de către Bogdan. Încoronarea lui Ştefăniţă s-a făcut după 5 zile de la decesul lui Bogdan, ceea ce ar părea să indice anumite frământări. Mai mult ca sigur că au existat voci care s-au pronunţat pentru ungerea unui Domn matur şi pretendenţi erau destui. Dacă totuşi Ştefaniţă a fost alesul, Luca Arbore desigur că s-a luptat pentru acest lucru. Avea şi pentru ce, el fiind şeful regenţei şi în fond şeful statului pentru perioada minoratului voievodului. Ureche scrie că Arbore sau Arbure *„<au crescut”* pe Ştefaniţă *„pre palmele lui”.* Cert este că marea boierime, în frunte cu portarul de Suceava, Arbore, tutorele recunoscut, conducea tara şi că toate

7 7 5 >

acţiunile diplomatice erau patronate de ea, conform propriilor interese. Boierimea îşi va impune, fără efort major, programul ei de guvernare.

Pe plan intern, marea boierime, crede tratatul de *Jstoria României*” a *încercat să reînvie privilegiile de imunitate feudală...”,* privilegii care în fapt nici nu au existat, şi să anuleze centralizarea statului, acţionând în favoarea fărâmiţării feudale, care

7 *y* 9

din nou, nu a existat, Ţările Române dintru început fiind unitare şi având clar imprimată această direcţie.

Putem vorbi de imunitate feudală şi fărâmiţare ca de nişte aspecte specifice Apusului, nu statelor româneşti. Gh. I Brătianu are o observaţie pertinentă în legătură eu tendinţele reale ale boierimii în acest moment istoric. În spune că în noul trata încheiat cu Polonia în 1518, factorul important îl reprezintă menţiunea *„consiliilor şi dietelor"* periodice care urmau să se ţină în legătură cu anumite conflicte de graniţă. *„Aceste adunări, în care se rezolvă pe cale de judecată litigiile ce se vor fi ivitf îşi au ele rosturile, după cum de altfel se paret numai în chestiunile ce privesc hotarul, sau vor fi însemnat o încercare de a întinde şi în Moldova regimul «dietinelor» locale, în care se aduna nobilimea ţării vecine? Simplă ipoteză; în sprijinul căreia ar veni doar împrejurarea că o asemenea tendinţă nu ar fi nelogică sub o regenţă boierească. Fie însă că au existat sau nu altfel de năzuinţe, ele n-au ajuns să se afirme, din cauza dezvoltării repezi a personalităţii tânărului voievod..."* în acest sens poate fi acuzată boierimea că s-a gândit la o limitare a puterii Domnului, ceea ce înseamnă un nou program de guvernare, o trădare, la urma urmei, a politicii domneşti. Domnia îşi vedea din start puterea limitată strict şi nicio posibilitate de preeminenţă nu se mai întrezărea. Domnul devenea un simplu „primul dintre egali" în raport cu boierii.

Jstoria României", volumul II, trage următoarea concluzie privind raporturile Domn-boieri: *„Dând dovada întregii sale miopii politice, marea boierime se declara de acord cu politica de centralizare când considera că aceasta nu-i atingea interesele sale înguste, dar căuta să o limiteze când lovea privilegiile de imunitate feudală"*. Dacă schimbăm termenii şi citim că boierimea e de acord în anumite condiţii să sprijine o domnie autoritară, iar în altele Ht comploteze pentru a o diminua ca forţă ori chiar pentru a o răsturn», vom avea o mai bună înţelegere a adevărului istoric. Minoratul lui Ştefăniţă, după aceeaşi

sursă, e privit ca *„apogeul reacţiunii boiereşti după moartea lui Ştefan cel Mare”,* prin urmare ca un timp în cai? boierii au trădat întregul program voievodal de cârmuire, despuindu-l până la piele şi lăsând doar instituţia, vidată de conţinut, ca diOOR Evident că lucrurile nu stau chiar aşa, pentru că atunci nu putffl explica ce s-a întâmplat în momentul când Ştefăniţă a devenit RUOA Mai probabilă ar fi o luptă tacită între Luca Arbore, care acţionl II un adevărat Domn, şi restul boierimii, nemulţumită de puUMMÉA neîngrădită şi în fond nejustificată, pentru că era doar delegată, şi nu conferită prin mila lui Dumnezeu.

În 1518 se încheie un tratat moldo-polon care trebuia să reprezinte şi recunoaşterea ca domn a lui Ştefaniţă. Tratatul prevedea colaborare şi ajutor reciproc împotriva „i*neprietenilor*recte turco-tătarii şi stipula cu claritate că niciuna din părţi să nu adăpostească pretendenţi la tron. O dată hotărâtă susţinerea cauzei lui Ştefaniţă, Luca Arbore, sau mai degrabă sfatul boierilor, cum crede Xenopol, vrea să se asigure că uzurpatorii nu vor da de lucru noii domnii, că trădătorii externi vor fi îndepărtaţi. În legătură cu acest tratat, Xenopol consideră că relaţiile moldo-polone sunt aşezate pe aceleaşi baze ca în 1499 şi că Ştefăniţă, *„adică sfatul său, se îndrepta cu cerere de alianţă către poloni, şi în sfârşit că cu toată închinarea către turci, Moldova nu urma mai puţin o politică duşmănească acestora, pe care turcii căutau să o înlăture printr-o purtare prietenoasă către copilul ce apucase coroana ţării”.* Prin urmare îi trădăm pe *„bieţii”* turci, fără scrupule. Ei au aflat de aceasta poate tot prin trădarea unora din semnatarii tratatului şi-i pun pe tătari să atace Moldova, însă Vornicul Cărăbăt îi va bate.

În 1520, printr-o manevră abilă *„al cărei plan nu putea ieşi din mintea unui adolescent”*, crede Ştefan S. Gorovei, s-a putut ocoli ordinul sultanului privind trimiterea oştilor moldovene în secuime, acţiune gândită

de sultan ca un sprijin pentru campania asupra Belgradului, în sensul paralizării forţelor transilvane. Faptul în sine nu e de mare spectaculozitate. Semnificativă rămâne metoda prin care s-a ajuns la eludarea ordinului sultanului. Trimisul Porţii la curtea din Suceava, cu ordinul de colaborare militară turco-moldoveană, a fost Sinan Celebi, *„care era*, nota Iorga, *moldovean, de sânge boieresc, prins pe vremea lui Ştefan în Ţara de Jos”*. El, *„ca turc nou şi ca român vechi”* se va lăsa corupt de logofătul Trotuşanu şi vistiernicul Ieremia. Aceştia, în mare taină, au pătruns în cortul său şi l-au întrebat direct, cât cere ca să-i lase în pace şi pe ei şi pe secui. Sinan Celebi a răspuns sec, 100.000 de aspri, başca ruşfeturile. A început, după expresia lui Pompiliu Tudoran, o *„tocmeală, ca în bazarurile levantine, şi... mai dă, mai lasă!, au căzut la învoială pentru 60.000 de aspri, stofe, caftane aurite, blănuri şi vreo 500 de cârlani-Sinan Celebi s-a lăsat mituit*

9 t şi nu va mai insista ca moldovenii să participe alături de turci la un uluc în secuime. Pentru bani, Sinan l-a trădat pe sultan. Gh. I. Hrătianu, concluzionează că: *„Este aici începutul unui lung şir de mituiri din vistieria ţării, în scopul de a câştiga bunăvoinţa sfetnicilor sultanului, şi de a răscumpăra, mai sigur decât pe calea liaraciului oficial, liniştea şi securitatea domniei şi a ţării”*. Lămuriţi cu noul curs a politicii otomane, boierii moldoveni insistă în aceeaşi direcţie şi rezultatul e din nou satisfăcător. La puţin timp a mai sosit în Moldova un ceauş, care din porunca sultanului pretindea colaborare militară contra Poloniei. După comunicarea oficială, el *„rugă de Domn, ca să rămâie puţini boieri în divan, lângă Domn, căci a zis că are să-i spuie lucruri de taină, din partea sângeacului”*. Gh. I. Brătianu afirmă că din acest episod se desprind două trăsături esenţiale: *„importanţa sfatului domnesc, ca organ deliberaţiv în marile probleme politice cu referinţa la părerea «bătrânilor», martori ai tradiţiei lui*

Ştefan cel Mare, şi consultarea, la «lucrurile de taină», a unui grup şi mai restrâns, cuprinzând desigur pe cei mai mari demnitari, sau numai oameni de toată încrederea; dar se întrevăd şi relaţiile ce se stabilesc de acum între sfetnicii moldoveni şi trimişii Porţii, în atmosfera de târguială şi corupţiune ce serveşte deocamdată interesului general, dar poate tot atât de bine servi ambiţii personale
Drumul trădării pavat cu mită şi corupţie s-a lărgit. Conştienţi de faptul că multe se pot aranja cu mai marii turcilor, în taină şi cu aur, boierii vor trece repede de la interesul general la cel particular şi evident trădarea capătă noi valenţe. După convorbirea în sfat de taină cu ceauşul, paşei de Silistra i se scrie: *„... să ne ierte sultanul că nu-i putem face pe voie, pentru că avem pace şi prietenie cu regele polon, al doilea că ţara noastră este închinată între Ungaria şi Polonia, al treilea că însuşi turcii au să facă stricăciuni; aşadar... Îl rugăm să-şi aleagă altă cale". Scrisoar*ea arată pe ocolite că Moldova nu e ţara sultanului şi moldovenii nu sunt dispuşi să se sacrifice pentru el. Paşa de Silistra insistă însă să se dea ascultare poruncii de la Stambul şi în aceste condiţii vistiernicul Iurie ia chiar drumul... Stambulului. Aici, cu 30.000 de aspri daţi mită la patru dregători otomani sus-puşi, obţine ca Moldova să fie lăsată în pace. Corupţia funcţionează perfect prin urmare şi demnitarii turci se lasă cu plăcere corupţi. În fond ei pentru aur, îl trădează pe sultan, deşi ştiau foarte bine că dacă s-ar afla, viaţa lor nu va valora nici cât un ban găurit. Ideea aceasta însă, că pungile cu aur, rujfeturile, cadourile, pot schimba o politică sau un destin, e teribilă. Vechiul cavalerism turc, care conţinea, spune C.C. Giurescu, o mare doză de naivitate şi multă vitejie, e înlocuit de funcţionari corupţi sau uşor coruptibili, care din mandatari ai puterii sultanului devin trădători, pentru o situaţie economică mai bună. Foarte repede se va ajunge la un război al intereselor, unii

demnitari susţinând o cauză, alţii alta, şi cu cât aurul se revarsă tot mai abundent, cu atât arbitrarul şi trădarea îşi fac loc tot mai central în politica imperială şi implicit a Ţărilor Române. V. Drăghicescu observa că: Jstoria unui *neam va fi, în toate epocile, un fel de rezultantă diagonală a acestor două puteri: caracterul şi mintalitatea lui în ciocnire cu împrejurările cari îl ţin strâns legat de vecinii săi, adică cu puterile şi pornirile acestor vecini. Şi ca şi cum toate aceste decăderi şi degradări ale ţărilor române n-ar fi fost de ajuns prin ele însele, se mai adaugă la decăderea lor morală şi decăderea morală a împărăţiei otomane, care se corupse ea însăşi în privinţa moravurilor, pentru a ruina şi corupe şi mai departe ţările româ*ne»

Când, în 1522, Ştefaniţă s-a declarat major şi a luat conducerea treburilor ţării, erau deja conturate în sfatul boieresc două tendinţe: „cea războinică, tradiţională, cavalerească a tânărului voievod, păşind cu hotărâre pe linia străbună a luptei pentru Cruce, şi alta, mai accesibilă influenţei şi puterii marelui împărat de al Constantinopol, considerând poate că vremea nu mai era a isprăvilor vitejeşti, ci a capului plecat, pe care sabia nu-l taie". *(Gh. I. Brătianu) V. Drăghicescu observa că în secolul al XVI-lea energia românească s-a înmuiat şi s-a pierdut tenacitatea şi voinţa neamului*. „Îndrăzneala, voinicia şi vitejia obişnuită a strămoşilor noştri se zdrobiră şi pieriră, în cea mai mare parte, în luptele copleşitoare cu turcii… Elementul de căpetenie al caracterului românesc, voinţă simplă, incultă, dar temeinică, încăpăţânată, îndărătnică, voinţa neînfrântă, strâjnică, această

Însuşire de temelie a neamului se slăbi, păli şi se topi în focul luptelor năprasnice cu turcii. În locul curajului şi îndrăznelii de altă dată, un fel de frică instinctivă pătrunse în sufletul românilor… boierii, care până aci aveau rolul de a lupta contra vrăjmaşului păgân, şi rangul lor, situaţia lor privilegiată, ca şi moşiile (e le dăruiseră domnii li se

cuveneau numai drept răsplată pentru vitejia şi destoinicia arătată şi pe care o vor mai arăta în războaie, – boierii rămaseră acum o clasă de privilegiaţi, pe care nimic, niciun merit n-o mai încuviinţa şi n-o mai justifica. Nemaiavând niciun rol de jucat, nicio îndeletnicire spre a-şi cheltui energia şi niciun merit spre a-şi justifica situaţia, boierimea română decăzu şi se corupse... Boierii sufereau cu mare greutate supunerea către Domni".

La ideea unor cercuri poloneze de a uni Moldova la Polonia s-a raliat şi o parte a boierimii moldovene, ceea ce, fără îndoială, reprezintă o gravă trădare de ţară. Faţă de Ştefăniţă se conturează încă din 1522 o opoziţie boierească şi în fruntea acestei opoziţii, a acestui complot, se afla chiar Luca Arbore. Boierii cei mari urmăreau înlocuirea lui Stefănită cu fratele său, Petru, mai uşor manevrabil.

y y 9 9 y

Luca Arbore, filopolon convins, lucra în favoarea Poloniei, spre înfeudarea Moldovei, ceea ce-l plasa în contradicţie cu Ştefăniţă, punându-l în situaţia de hiclean. În 1522, Isac şi Cârlan, boierii măriei sale Ştefăniţă, vor primi azil politic în Polonia, la Sigismund, ceea ce contravenea flagrant prevederilor tratatului din 1518. Boierii trădători ar fi trebuit să fie extrădaţi, dar Sigismund, el însuşi trădează litera tratatului. Amploarea complotului contra domnului de drept divin e reflectată de numărul mare al boierilor care fug în Polonia, Transilvania şi Muntenia. Raporturile lui Ştefăniţă cu aceste ţări se vor deteriora tot mai mult, pribegii neprecupeţind o clipă nă comploteze contra domniei, şi implicit contra ţării. Opţiunii boierimii, evident a unei anumite părţi a ei, spre înfeudarea polonozi nu era benefică pentru ţară, nu era o soluţie salvatoare. Arbori şi complicii lui loveau nu doar în domnie, în Ştefăniţă, ci în ohiftf interesele vitale ale Moldovei. Acţiunea lor complotistă nu ofoftl o alternativă

pentru Moldova, ci chiar distrugerea statului. e

Conştient de uneltirile lui Arbore, Ştefăniţă îl punct t (L dregătoria de portar de Suceava pe hatmanul Petrică, mai tittifm *mai credincios. Arbore rămâne în sfatul domnesc, dar fără funcţie. Fuga lui Cosma Şarpe, postelnicul, în Polonia, cu întreaga familie, după 5 zile de la scoaterea lui din sfatul domnesc din porunci voievodală, a declanşat furia lui Ştefăniţă. La 20 martie 1523* pribegit-au Şarpe postelniculde frica lui Ştefan vodă, în ţara leşeasca", *scrie cronica. Ştefăniţă, foc şi pară, îi cere lui Sigismund extrădarea hicleanului, dar regele îi răspunde că nu a auzit încă de acest caz. Când în sfârşit „a* auzrf", *regele polon se arată ferm de partea lui Şarpe şi a celorlalţi fugari sau hicleni moldoveni.*, JEL se adresa către Domnul furios şi*, nota Iorga,* arătându-i că e o vreme de mare primejdie din partea turcilor, iar «ţara Moldovei e scut a toată creştinătatea contra acelor necredincioşi», îl sfătuia «părinteşte» ca, în asemenea împrejurări, să ierte pe aceia «de al căror sfat tatăl său s-a folosit şi i l-a dat pe dumnealui palatinul ca să-l crească, în care timp al creşterii ţara Moldovei a fost bine cârmuită şi apărată». Tot e mai bine «să se folosească de sfatul bătrânilor săi consilieri, cari din experienţă ştiu mai bine ce e de folos decât de al altora cari, în lucru şi fapte nedeprinşi, nu pot da un bun sfat». În alte scrisori însă, regele se arată deosebit de necruţător faţă de această «viperă», care «a ucis cu cea mai mare cruzime atâţia oameni foarte nobili...»".

Fuga lui Cosma Şarpe a grăbit declanşarea crizei politice şi în aprilie, la Hârlău, va cădea capul lui Luca Arbore. Grigore Ureche spune că Arbore nu ar fi avut vreo vină, acuzarea de hiclenie, fără judecată şi fără a fi dovedită, fiind arbitrară: *Ştefan vodă au tăiat pre Arbure hatmanul, pe carile zic să-l fi aflat în viclenie, iară lucrul adevărat nu să ştie... că nicijudecatu, nici dovedit au pierii*

După executarea, sub acuzare de hiclenie, a bătrânului Arbore, vor fi executaţi şi fiii săi, Toader şi Nechita. Ştefăniţă a poruncit drastică pedeapsă, convins fiind de legăturile lui Arbore şi a fiilor săi cu boierii pribegi şi de complotul pus de ei la cale pentru răsturnarea lui. Cronicarul Ureche nu exclude posibilitatea ca execuţia lui Arbore şi a feciorilor să fie rezultatul unor manevre ale adversarilor politici a lui Arbore, invidioşi ori temători de creşterea prea mare a puterii lui. Cronicarul vorbeşte despre poh*libuitori". adi*că intriganţi şi de „<cuvi*nte rele" pe* care aceştia le-au strecurat în urechile lui vodă.

Istoriografia dinainte de 1944, vedea în general în execuţia bătrânului portar de Suceava, Arbore, şi a fiilor săi, o cruzime gratuită a lui Ştefăniţă, mai degrabă un asasinat decât o judecată dreaptă şi o pedeapsă bine meritată. Istoriografia marxistă din deceniul cinci şi şase mai ales, cu psihoza ei antiboierească, considera actul ca benefic, clasa feudală exploatatoare fiind în ansamblul ei considerată nevrednică şi trădătoare.

Căderea capetelor familiei lui Arbore i-a speriat rău de tot pe boieri şi, fie că el s-a făcut vinovat de hiclenie, fie că nu, ei reacţionează prompt, încercând să-şi salveze vieţile, fugind în număr mare peste hotare. Sigismund, regele Poloniei, vorbeşte într-o scrisoare către regele Ungariei despre *„o mişcare cu totul periculoasa* care a izbucnit contra domniei în Moldova şi de faptul că *„au fugit la noi nu puţini cu soţiile şi copiii lor şi alţii, mai mulţi, sunt aşteptaţi aici în următoarele zile..." în* lunile mai-august 1523, afirmă C.C. Giurescu, tensiunea Domn-boieri e în creştere şi la 3 august o solie secretă a complotiştilor merge la regele polon şi-i oferă, nici mai mult nici mai puţin, decât tronul Moldovei. În cazul în care Sigismund nu „i-*ar elibera de tiran", de* Ştefăniţă, boierii sunt decişi să ofere ţara ungurilor sau turcilor. Complotul e

prea ramificat şi puternic, iar trădarea strigătoare la cer, ca vodă să nu ia măsuri drastice. „Ap*elul la intervenţia armată străină, sc*rie C.C. Giurescu, fie *polonă, fie ungară, fie otomană este revelatoare pentru atitudinea opoziţiei, unde precumpănitoare rămân interese strict limitate, de grup alungat de la putere, doritor – prin orice mijloace, inclusiv amestecul puterilor vecine – să-şi recapete poziţia dominantă. În exterior şi emigraţia caută să-şi alinieze poziţiile: fostul mare postelnic Şarpe propune ca, după consultarea prealabilă şi a fugarilor moldoveni din Ungaria (inclusiv Transilvania), regele Sigismund, împreună cu suveranul Ungariei, să ajute la înlocuirea lui Ştefăniţă…" Sigismu*nd a dat dispoziţii, în sensul cererilor lui Cosma Şarpe, cancelarului său Christofor de Schidlowycoi.

Ştefanită urma să fie înlocuit din tron de către fratele său Petru".

Domnul are alături boierimea tânără şi pe răzeşi, pentru ol I făcut apel la ţară şi *„i-au venit ţara întru ajutoru".* Cu armata glUU de luptă, vodă aşteaptă la Nistru şi în 7 decembrie 1523 iltă 0 apare şi armata complotiştilor. Lupta dintre suveranul legitim şi trădători, care crezuseră greşit că o dată intraţi în Moldova *„toată ţara* va trece de partea lor, se termină prin biruinţa lui Ştefăniţăr Dintre hicleni au căzut prizonieri Ivaşco logofătul, Sima vistiernicul-Costea pârcălabul şi mulţi alţii, cărora *„le-au tăiat capeţile în târgu în Roman".* Mulţi ani după această adevărată răscoală a boierilor trădători, documentele interne vorbesc de satele pierdute „în *hiclenie*" de Maxim Udrea, Săcuian ceaşnicul, Petre Carabăţ, Ioan Crasnes, Birtolan, Ioanas sătrarul, Pătrascu Bran şi alţii. Un

5 7 7 5 5 5 5 5

*document de la Petru Rareş spune că „*am dat mănăstirii Tazlăului satul Paşcanii, în câmpul lui Dragoş,

care sat se sechestrase pentru crima trădării de la Sima vistiernicul când acesta s-a fost revoltat contra nepotului nostru de frate, Ştefan Vodă cel Tânăr".

C. C. Giurescu se întreba dacă boierii răsculaţi, care au venit din Polonia, aveau sau nu vreun pretendent la tronul lui Ştefaniţă. Un document din 28 martie 1560, de la Alexandru Lăpuşneanu, vorbeşte de: *„un lotru care s-a numit pe sine cu numele de Alexandru şi s-a ridicat peste capul fratelui domniei mele Ştefan voievod cel Tânăr, ajungând până la Cahov",* Acest Alexandru se pare că este viitorul Domn Alexandru Cornea.

După lupta din 7 decembrie 1523, 13 din cei 17 membri ai sfatului domnesc au fost înlocuiţi. Stefanită are alături o boierime

5 5 5

tânără şi nouă, către care dă o serie de danii, din moşiile confiscate de la hicleni. Din vechiul sfat rămân în cel drastic remaniat Negrilă, Grincovici şi Talabă, boieri bătrâni, care i-au rămas credincioşi.

, 5 5, 5

dar ei nu mai au nicio dregătorie. Având alături această nouă boierime fidelă, în 1524, la Tărăsăuti, Stefanită zdrobeşte o oştire

5 5 5»

turcească întoarsă cu multă pradă din Moldova. Iorga în *«Istoria*

Românilor», *volumul IV, nota că „*boierii bătrâni, din tabăra lui

Arbure şi Trotusanu, voiau să cruţe Moldovei riscul oricării *> i* provocări faţă de «păgânul» în aşa de răpede înaintare. Pe când la tineri, care se gândeau la ce fusese cândva în zilele celuilalt Ştefan, era aprinsă dorinţa de a învia, cu ce puteri credeau ei că au, acest măreţ trecut. De aici, faţă de alegerea tânărului Domn, care-şi luă locul firesc în fruntea acestei generaţii de noi cavaleri, intenţia

de a înlocui acest suflet iute şi aprig cu mai blajinul frate

I’ctru, care va dispărea în mijlocul supremei încordări, prin lovitura îndrăzneaţă a adolescentului aşa de sigur de sine”. *Atacându-i pe turci la Tărăsăuti, Stefănită a vrut să demonstreze că nu a trădat*

9 9 9

Idealurile creştine şi nici tabăra creştină, deşi regele Poloniei îl acuza că e nebun, sângeros, trădător şi falsificator de monedă polonă, într-o scrisoare către Sigismund voievodul arăta că*, /în s-a luptat cu turcii pentru ţara sa şi oamenii săi, ci pentru ca să poată scăpa de învinuirea de necredinţă, dacă senatorii poloni ar fi aruncat-o asupra lui”.* Prin această acţiune a ajuns în stare de beligeranţă cu turcii şi ar avea nevoie de ajutor, dar ştie că *„<domnii îmi făgăduiesc mie ajutor, dar nu vreau să se lupte cu duşmanii, aşteptând ca eu să mă bat cu duşmanul lor”.* Cu alte cuvinte, cunoaşte bine că Polonia şi Ungaria îl vor trăda.

Stefănită va trimite în 17 noiembrie 1523 o solie în Polonia.

9 9

cerând extrădarea boierilor fugari, pentru că alături de cei vechi, după victoria sa din 7 septembrie acelaşi an, au luat drumul pribegiei şi alţii. Solul domnesc se va afla faţă în faţă şi cu Cosma Şarpe.

* 9 9 9 9 9 * 7

liderul boierilor trădători. Trimisul lui vodă, recunoaşte că stăpânul, în discursul său are un comportament ce frizează *Jmpietas”* şi *Jnhumanitas”*, dar tot aşa se purta şi cu fiul său, poate Ioan vodă cel Cumplit sau Ioan Bogdan. Ştefăniţă a poruncit să fie executat şi Petru, fratele său bun, care îi ameninţă tronul, prin orientarea intereselor boiereşti în jurul său, şi se pare că şi-ar fi decapitat şi mama, acuzată de participare la complot, deci de trădare. Fiind, spune Ştefan S. Gorovei,

impulsiv, impertinent şi grandoman, nu putea fi inapt pentru asemenea gest. În acest caz Ştefăniţă trădează legăturile de sânge, familia şi morala creştină, din înalte raţiuni de stat.

9

În Ţara Românească şi-a găsit adăpost, de groaza viforosului Domn, vornicul Petrea Cărăbăţ. El a încercat din răsputeri să adune laolaltă pe toţi pribegii şi să realizeze încă o lovitură armată contra lui Ştefăniţă. Boierii moldoveni refugiaţi în Ardeal nu au fost însă lăsaţi să treacă în Muntenia, dar Braşovul va fi obligat să le dea adăpost şi hrană. Cu toate acestea, Ştefăniţă îşi arată bunele intenţii faţă de regele Ungariei, Ludovic, trimiţând în 1525 pe solii Toader şi Antonie la Buda, ca să-l anunţe de pregătirile turceşti contra Ungariei. Totodată trimişii domneşti se plâng că boierii moldoveni transfugi nu sunt extrădaţi, ba mai mult, că trădătorii circulă liber spre Polonia.

Problema acestor fugari obsedaţi de răsturnarea lui Ştefaniţă, conjugată cu ceea ce el numea un afront personal, o trădare a unei înţelegeri mai vechi între tatăl său Bogdan al III-lea şi Neagoe

Basarab, Domnul Ţării Româneşti, va declanşa războiul

7»? 7»

moldavo-muntean, care prin faptul că a făcut să curgă sânge românesc e un act de trădare a intereselor şi solidarităţii de neam.

— >

Neagoe Basarab avea două fete, pe Ruxandra şi Stana şi Bogdan al III-lea a căzut la înţelegere cu el că, atunci când va sosi sorocul, Ştefaniţă să-şi aleagă ca nevastă pe una dintre ele, pe care o va plăcea mai mult. Neagoe a murit, iar Doamna cu fetele s-a refugiat în Ardeal. Ludovic al II-lea, regele Ungariei, îi cere

voievodului Transilvaniei, Ioan Zápolya, să-i fixeze lui Ştefaniţă o dată la care să se prezinte la Sibiu, pentru a-şi alege mireasa. Fata rămasă nemăritată urma să devină soţia Domnului muntean. Radu de la

9

Afumaţi soseşte din Muntenia în data fixată de Zápolya, o vede pe Ruxandra, zice-s-ar tulburător de frumoasă, şi o ia de nevastă. Ştefăniţă, care întârziase, se consideră jignit şi, având ca motiv trădarea unei mai vechi înţelegeri matrimoniale, se pregăteşte să atace Muntenia. Spera să rezolve, dacă nu recuperarea Ruxandrei, cel puţin a boierilor trădători, oploşiţi la curtea lui Radu de la Afumaţi. Regele Ungariei intervine în aplanarea conflictului şi voievodul moldovean e de acord să înceapă tratative, cu atât mai mult cu cât se arătase dispus să o accepte pe Stana ca mireasă. Condiţiile pe care i le punea însă lui Radu erau categorice; extrădarea transfugilor, care urmau să-şi piardă capetele, în conformitate cu vina de hiclenie şi ca despăgubire morală pentru căsătoria cu Stana, recunoaşterea titlului de *„mare voievod al Valahiei”*, Radu de la Afumaţi urmând să se mulţumească doar cu cel de *„voievod mic al*

9 99 *

Valahiei pentru că Radu nu a fost de acord cu propunerile sale, Ştefaniţă va susţine pe un anume Dragoslav sau Dragodan, care se afla fugar la curtea sa, pentru tronul Ţării Româneşti. Acesta va fi bătut însă de Pârvu Craiovescu şi se va îneca în Dunăre în încercarea

9

disperată de fugă, după dezastrul militar. Războiul de frontieră va continua, iar Radu de la Afumaţi, în final, va fi obligat să-i extrădeze lui Ştefăniţă boierii fugari. Împăcarea, scria Zápolya, s-a făcut cu *j) restituire reciprocă a pribegilor”.* ceea ce denotă că şi Radu de la Afumaţi avea transfugii lui în Moldova. Dacă au fost chiar

toţi restituiţi e greu de ştiut, dar cei care au intrat pe mâinile lui Ştefăniţă şi-au pierdut urgent capetele. Nu ne îndoim că Radu a procedat aidoma. Cunoştea foarte bine ce pagubă pot face tronului uneltirile (rădătorilor fugari.

După un ultim „raid" în Muntenia, în 1527, în ianuarie, întors bolnav, Ştefăniţă va muri. S-a vorbit de un asasinat, pus la cale de numeroşii opozanţi, asasinat realizat prin concursul Doamnei Stana, lia, din patriotism muntean, i-ar fi strecurat otravă în mâncarea ori băutura lui vodă. Xenopol crede că *polonii, pentru a pune odată capăt temerei lort ca Stefănită într-un moment al furiei care-l stăpânea obişnuit, să nu se lege cu turcii în contra lor, se hotărăsc să-i puie capăt zilelor; şi determină pe însăşi soţia lui să-l otrăvească*". Cronicarul Constantin Căpitanul Filipescu a scris pentru posteritate: *„Zău de treabă jupăneasă moldoveancă, să-şi omoare bărbatul*". Dacă Stana l-a otrăvit într-adevăr, fapt contestat de mai mulţi istorici, trădarea e cumplită.

Universul trădării în Ţara Românească de la Radu cel Mare la Alexandru cel Rău

Domnia lui Radu cel Mare (1485 – 1508) a fost relativ liniştită şi se constată o creştere demografică şi o înviorare a comerţului. O parte a boierimii îşi va organiza domeniile în vederea producţiei de mărfuri, cerealele fiind exportate la Stambul. Aceste tranzacţii aduc bani mulţi şi banul va face acum, în secolul al XVI-lea, parte integrantă din demersul politic şi din politica trădării. Conştientă de puterea banului, în relaţiile cu turcii, boierimea munteană va acţiona în consecinţă, vrând să-şi impună puterea peste cea legiuită, domnească. Boierii Craioveşti, angajaţi în aceste tranzacţii, în comerţul de cereale cu turcii, strâng o avere colosală, dar obţin şi un capital politic din relaţiile tot mai strânse cu demnitarii turci. În faţa forţei economice şi politice a boierilor Craioveşti domnia e silită să le caute alianţă, să ţină seama de ei, de opţiunile,

capriciile şi mofturile lor. Radu cel Mare şi i-a asociat pe Craioveşti, creând pentru ei instrumentul administrativ al marii banii de Craiova, arăţi Ştefan Ştefănescu *în ßania în Ţara Românească* Radu cel Mari realizează în felul acesta echilibrul politic care va avea pe viitor grave consecinţe.

Radu cel Mare a dorit cu ardoare pacea în ţară şi se arătă supus sultanului, aducându-i personal tributul, ceea ce însemna I trădarea mândriei şi autorităţii sale domneşti. Prin urcarea lui pe tronul deţinut de tată, se realizează o tranziţie paşnică a puterii şi acest lucru îl vedem şi din componenţa sfatului domnesc, sau ai divanului cum va fi numit tot mai mult. Noul domn, Radu, i-a păstrat în divan pe vechii dregători. Boierii Craioveşti sunt reprezentaţi prin banul Barbu, vornicul Pârvu, comisul Danciul. Radu cel Mare nu a avut o opoziţie activă internă, sfatul, dominat de Craioveşti, cei mai puternici dintre boieri, fiind strâns unit în jurul lui. Domnul, în mod normal, nu ieşea din *sugestiile"* divanului, din hotărârile sale. Supus Craioveştilor, Radu nu avea de ce să se teamă de uneltirile boierilor care l-ar fi preferat pe Mihnea la tron. Atâta vreme cât consensul dintre putere şi divan, respectiv Craioveşti, era viabil, orice încercare de complot sau trădare era anihilată.

În 1497, o solie munteană, în frunte cu boierul Albu merge la Buda, dar nu obţine de la rege extrădarea lui Mihnea, ci numai expulzarea lui din zona de frontieră. În 1507 o altă solie ia drumul către Buda. În tratatul care se încheie se stipulează contra pribegilor *„că rivalii noştri în ţinuturile voastre, sălaşuri sau locuri de poposit nu vor avea, ba, ce iaste mai mult, nicio bucăţică de pâine". Î*n caz de primejdie, Radu şi familia vor obţine azil politic în Ungaria. Documentul e iscălit de marea boierime în calitate de garant, în fruntea cu Craioveştit.

Dar, deşi atât de atent faţă de posibilii pretendenţi la domnia sa, Radu nu măsoară cu acelaşi metru şi în cazul

intereselor tronului Moldovei. În Ţara Românească şi-au găsit adăpost atât boieri moldoveni fugari cât şi candidaţi la tronul lui Bogdan al III-lea cel Orb. Un anume Roman, scrie Radu Popescu în *„Cronica". „<cerşind oaste de la Radu Vodă, s-au dus de au prădat toată Putna, locul*

Moldovei". Un alt boier moldovean, Bogdan, *pre carele îl iubi la „* Radu cel Mare, şi-a găsit adăpost în Muntenia şi, intrat în graţiile puterii, nu numai că nu va fi extrădat, ba chiar Domnul voia să-l căsătorească cu sora sa. Acest boier trădător va isca şi scandalul cu

*Nifon, fostul patriarh al Constantinopolului. Radu îl va aduce în tară pe Nifon, după ce l-au „*cerşut*" de la sultan. Îi va spune, conform „*Letopiseţului Cantacuzinesc, J? u să domnesc, iar tu să ne îndreptezi şi să ne înveţi legea lui Dumnezeu şi să ne fii tată şi păstoriu mie, şi tuturor oamenilor, şi solilor la Dumnezeu". *Nifon a găsit în Valahia „*turma neplecată şi neascultătoare" şi biserica izvrătită şi cu obiceaiuri rele şi nesocotite*ceea ce înseamnă că se t*» 7

cam trădau cele sfinte şi nu se prea băgau în seamă, atât de către cler, cât şi de către mireni. Nifon s-a apucat să facă rânduială şi să-i înveţe şi pe Domn şi pe boieri şi clerul şi poporul, adăpându-i „cu *apa milei, credinţei cei adevărate".* Nu e exclus să fi sesizat şi apucături eretice în biserica noastră, ceea ce însemna o trădare a dreptei legi. Nifon, conform *„Letopiseţului Cantacuzinesc*le mai zicea valahilor că*, Jieţia şi curviia cu totul să se lepede".* Deducem că moralitatea nu era piesa de rezistenţă a muntenilor în acea perioadă, ei trădând învăţătura creştină, morala, instituţia căsătoriei. Exemplele veneau însă chiar de la şeful statului, care avea o droaie de copii din flori. Alături de instituţia căsătoriei a mai apărut una, a *Jiitoarelor",* amante oficiale. Concubinajul era la modă şi trădarea soţului fată de soţie era un lucru firesc. Femeia

adulteră, în schimb, trădătoarea soţului, era de obicei executată.

Nifon s-a apucat de treabă, vrând să ridice biserica şi moralitatea valahilor, dar, scrie*, etopiseţul", pizmaşul diavol... nu putu răbda" şi* şi-a vârât coada în lucrarea sfântului Nifon. Radu cel Mare dorea să o căsătorească pe sora lui cu Bogdan, boierul transfug, trădătorul Domnului Moldovei, dar Nifon s-a opus, pe considerent de trădare a moralei creştine. El îi strigă de al obraz Domnului: „Ca *presoru-ta t care o ai măritat dupre Bogdan Jar de lege, având el muiare cu lege şi o au lăsat far de nicio vină şi au luat presoru-ta, el iaste curvariu şi soru-ta ca o preacurvă". Rad*u vede însă altfel lucrurile şi-i spuse lui Nifon, imperativ, categoric:

„Pasă şi ieşi din ţara noastră, că viaţa şi traiul şi învăţăturile tale f} f t t t» noi nu le putem răbda, că strici obiceaiurile noas*trcă trădat Domnul legea ospitalităţii, morala creştină, încrederea lui Nifon.*

După ce „căzu într-o boală groaznică şi cumplită*scrie* etopiseţuv *şi ajunsese, în viziunea de mai târziu a lui Neagoe Basarab,* groaznic şi întunecat, plin de puroi şi de putoare *Radu îşi dădu obştescul sfârşit în 1508. Nu puţini vedeau în acest sfârşit tragic urmarea blestemului aruncat de Nifon. Radu Popescu nota că*, JS! ifon patriiarhul fii gonit den ţară. El încă, ieşind den Tărgovişte, şi-au scuturat papucii dă prah, şi l-au afurisit pe domnu'*..."*

X>după moartea Radului-vodă, scrie Radu Popescu în *istoriile Domnilor Ţării Rumăneşti", era price între boiari pentru domnu', pă cine ar pune". „Letopiseţul Cantacuzinesc"* mai adaugă că *„era gâlceavă şi cearta"* între boieri şi *„după urmă au rădicat cu voia tuturor pă Mihnea, feciorul Dracii armaşul den Măneşti".* Regele Ungariei îl sprijinea la tron pe Danciul, fiul lui Ţepeluş, dar Mihnea era agreat de turci. Mjhnegujiul lui Vlad Ţepeş, era o fire autoritară şi înţelegea să conducă el ţara, nu

divanul controlat de Craioveşti. Neagoe Strehăianu, prezent în sfatul domnesc al lui Laiotă Basarab la 1475, e întemeietorul dinastiei. Fiii lui, Barbu, Danciu sau Gogoaşe, Pârvu şi Radu vor deţine însemnate dregătorii, cea de ban, vornic, stolnic, postelnic, armaş. În timpul lui Vlad Călugărul, Craioveştii au făcut din bănia Craiovii o dregătorie de familie, un bun familial, pe care înţelegeau, firesc, să şi-l transmită ereditar. Radu cel Mare domneşte sprijinindu-se pe Craioveşti, de fapt se plasează sub tutela lor. Aceşti boieri erau înrudiţi cu creştinii renegaţi, trădători ai credinţei străbune, care deţineau în Imperiul Otoman însemnate demnităţi: Mehmed beg era paşă la Nicopole, Ibrahim era mare vizir în timpul lui Soliman I, Mustafa paşa avea oricând deschise porţile Seraiului. Având concursul acestor rubedenii de loc onorabile din punctul de vedere al eticii, dar extrem de folositoare din unghiul politicii, Craioveştii fac presiuni tot mai mari asupra instituţiei domniei, cu scopul precis de a şi-o subordona. Mehmed beg, creştin renegat, trădător, înrudit cu Craioveştii, are însă propriile scopuri, el vizând în final chiar domnia ţării. Această orientare nu era bine văzută de Craioveşti, pentru că ei nu vizau desfiinţarea statului, a domniei, nu agreau formula paşalâcului. Ceea ce doreau era controlul asupra instituţiei domneşti, în sensul subordonării ei, intereselor lor. Acest deziderat se putea realiza prin sprijinirea voievozilor docili şi răsturnarea prin complot şi sprijin turcesc a celor recalcitranţi. Mai exista la nevoie şi posibilitatea urcării pe scaun a unui Domn din neamul lor şi atunci controlul asupra puterii era total. Politica Craioveştilor depăşeşte limitele unei simple înţelegeri cu turcii, fapt întâlnit şi până acum la alte grupări boiereşti, ea inaugurând forma alianţei directe, ceea ce e o trădare a ideii creştine şi a intereselor tării. Craioveşti vor deveni

prieteni şi colaboratori cu demnitarii turci, nu numai în sfera economică ci şi în cea politică.

După un intermezzo scurt de colaborare cu boierii Craioveşti, Mihnea, scrie letopiseţul Cantacuzinesc" îndată se dăzbrăcă… de piiale de oaie şi-şi astupă urechile cu aspida şi ca vasiliscul, iar arcul şi-l încordă şi găti săgeţi de a săgeta şi a fulgera… şi prinse pre toţi boiarii cei mari şi aleşi şi-i munci cu munci, cu multe munci şi cumplite şi le luo toată avuţiia, şi să culca cu toate jupănesele şi cu fetele lor înaintea ochilor lor. Decii unora le-au tăiat nasurile şi buzele, pre alţii i-au înecat şi alţii i-au spânzurat, iar el să îmbogăţea… Iar pre un neam care era mai ales şi mai temător de Dumnezeu, căruia îi era numele de moşie banoveţi (adică Băsărăbeşti), el, cu multe amăgele, şi sutele şi cu grele jurământuri să lega cu boiarii, carii era de acel neam, că nu-i va omorî, nici le va face nicio nevoie, şi făcu şi cârti de jurământ şi de afurisenii. Iar el în toate zilele săpa groapă şi cugeta cum va face să piiarză şi neamul lor…" Mihnea deci, cu *premeditare, dorea să ducă la pierzanie neamul banoveţilor sau al Basarabilor sau Craioveştilor, care nu voiau să renunţe la locul întâi în ierarhie, ceea ce nu corespundea programului de cârmuire domnească. El jura că nu-i va ucide, dar jura strâmb, ceea ce era o trădare a cuvântului dat, un sperjur, condamnat şi de biserică.*

letopiseţul Cantacuzinesc" relatează că omul de taină al lui Mihnea, cu acela care se consulta în marile probleme era Stoican *sfetnicul său cel mai mare". Pivniţa domnească". Piv*niţa, credea Mihnea, era un loc sigur pentru hotărâri strict secrete şi nimeni nu va putea auzi cele ce se vorbesc pentru a trăda cumplitele cuvinte rostite. Dar şi-a făcut greşit socotelile, pentru că în pivniţă, pe când el vorbea cu Stoican despre pieirea Craioveşti lor, se afla şi un copil, care de frică să nu fie surprins de Domn, s-a ascuns într-un butoi şi astfel a auzit

tot ce puneau cei doi la cale. Copilul s-a grăbit să trădeze imediat secretul, părinţilor şi neamului său celui mai mare (era şi el din neamul Craioveştilor) toate lucrurile şi hicleşugurile călcătoriului de jurământ domn", adică trădător. Domnul şi Stoican au ieşit veseli din pivniţă, convinşi că „n-au auzit nimeni sfatul lor cel hiclean". de a-i ucide pe banoveţi. Când aceştia află adevărul despre Mihnea, „călcătoriul de jurământfug peste Dunăre, la turci. Radu Popescu nota că s-au rădicat o seamă de boiari, cu banul Barbul Craiovescu, şi cu fraţii lui, şi cu alt neam al lui, şi au pribegit în Ţara Turcească".

Despre cruzimea lui Mihnea contra boierilor, Xenopol atrage atenţia asupra surselor şi spune că din pasiune şi interes, cronicarii boieri trădează adevărul, calcă „alăturea cu adevărul Xenopol conchide că aceste, fapte sângeroase, (pe care nu le neagă), erau actele unui domn ce voia să-şi asigure tronul contra unui competitor, şi nu acele ale unui Nero redivivusân epitaful alcătuit de el însuşi, în timpul vieţii, Mihnea spune că a fost moarte hoţilor, flagel tâlharilor şi că ţinea cu mână puternică paloşul dreptăţii. Acest lucru îl face pe autorul pomenit să creadă că Jertfele erau jacute după judecată, prin măna călăului, lucru ce iarăşi lasă a se induce un partid contrar domnului, pe care el voia să-l nimicească". Din punct de vedere al domniei, care nu se dorea subordonată Craioveştilor, ei sunt complotişti şi trădători, iar capetele lor trebuie să cadă. Mihnea nu înţelegea nici să împartă puterea cu banoveţii, nici să le-o delege. Orice atingere de puterea domnească era un act de hiclenie şi era tratat ca atare. C.C. Giurescu spune că pornirea sângeroasă a lui Mihnea, supranumit şi cel Rău, contra boierilor se datorează atât luptei dintre interesele Craioveştilor şi ale lui vodă, cât şi unui complot în favoarea lui Danciul, pretendentul aflat în Ardeal.

Craioveştii au fugit, dar nu cu mâna goală, ci cu

„avuţie şi oameni cât puturã”. *Mihnea cel Rău, declarându-i hicleni* „împizmă le-au ars curţile şi casele le-au răsipit; iar câţi au aflat de acel neam rămaşi, pre toţi i-au muncit cu multe feluri de munci. Pre unii i-au şi omorât...” în *furia lui fată de hiclenii banoveti, Domnul r 9* 9 7

trage eu tunul în ctitoria lor, Bistriţa, ceea ce era o trădare a celor sfinte, un sacrilegiu. Chiar preoţilor ortodocşi *„le-au tăiat nasurile... şi să ispitea... să arză pre toţi egumenii dă pre la toate mănăstirile...” Atât Xenopo*l cât şi C.C. Giurescu cred că Mihnea a trecut la catolicism şi explică astfel reacţia lui antiortodoxă. În acest caz Mihnea şi-a trădat credinţa strămună şi a devenit şi

9 9 9 *T*

persecutorul ei, fapt incalificabil.

Craioveşti ajunşi la sud de Dunăre cer şi obţin sprijin de la Mehmed beg, fiul lui Ali-beg Mihailoglu. Radu Popescu nota că banoveţii au făcut *Jalbă la împăratul de răotăţile ce le făcea Mihnea vodă”* şi că acesta l-a mazilit. Turcii îşi arogă nişte drepturi pe care nu le-au avut, şi acceptarea lor de către boieri înseamnă o trădare a intereselor ţării. Marii boieri olteni s-au dus cu pâra la turci, care profită de acest moment ca să intervină în treburile interne ale ţării, supunând din ce în ce mai mult Muntenia suzeranităţii otomane. Au comis un act

9

de hiclenie nu numai fată de Mihnea ci şi fată de tară.

9 9 9 9

Pribegii vor intra cu oaste în Muntenia şi cu un nou Domn, Vlăduţ. *letopiseţul Cantacuzinesc”* spune că sultanul le-a atras atenţia banoveţilor că *„de veţi face voi lui (Vlăduţ) vreun hicleşig, sau de va face el voao, Dumnezeu să vă piiarză dupre faţa pământului...” Boi*erii răspund, *De vom umbla noi cu hicleşug şi de nu vom sluji*

*domnului nostru, Vladului-vodă, cu dreptate, să piiarză numele şi neamul nostru…" Jurămin*tele solemne ale părţilor făcute ca să nu se ajungă la hiclenie, sunt urmarea unor tratative lungi şi concrete, prin care Vlăduţ plăteşte prin ascultarea şi supunerea faţă de Craioveşti urcarea lui pe tron. El a trădat Domnia în atributul ei esenţial, puterea supremă.

Boierii transfugi, trădători ai lui Mihnea, trec Dunărea în trei pâlcuri, unul condus de Neagoe, viitorul Domn. Mihnea s-a refugiat în Transilvania, lăsându-l pe fiul său Mircea să apere ţara. În februarie 1510 Mircea e surprins la Cotmeana şi fuge cu un servitor *pre o fereastră, noaptea, desculţi, dăscinşi şi fără işlice*". Mircea se va refugia şi el la Sibiu. LaJ2 martiej 512, pe când se întorcea de la biserică, Mihne-cel-Răp va fi asasinat de Danciul, rivalul său, vistiernicul Albu şi Dimitrie Iacşici, ruda Craioveştilor, în plină stradă, ceea ce i-a şocat pe sibieni. Mircea va răzbuna pe loc moartea tatălui, omorând cu ajutorul sibienilor pe cei trei asasini. S-a ajuns prin urmare, nu numai la răsturnarea Domnului, ci chiar şi la uciderea lui în străinătate, ambele tabere acuzându-se reciproc de trădare. Situându-ne pe poziţiile domniei, trădători sunt însă Craioveştii şi asasinii lui Mihnea.

Cât timp a domnit Mihnea, râvnea la Ţara Făgăraşului şi spunea Iorga, câştigase de partea sa boieri ca Bârsan din Uţa, Zim din Cârţişoara, Grozav din Arpaşul de Jos şi pe Anca „J*boiereasa*" din Uţa, socotită drept *„trădătoarea cea mai rea", A*ceşti boieri au trecut de partea lui, susţinându-i pretenţiile asupra Făgăraşului, cu riscul de a fi acuzaţi de felonie, ucişi şi de a li se confisca averile. E o opţiune a lor, pentru că, spune Iorga, românii ardeleni nu, *făceau politică*

Vlăc-ajiomrşi 1512, el fiind exponentul

Craioveştilor. La el *„veni tara de i s-a închină* şi toţi suflară uşuraţi

— >5 >5

că au scăpat de tiranul Mihnea. În Ardeal se afla însă Mircea, fiul răposatului domn, care avea alături pe boierii care refuzaseră să i se închine lui Vlădut, în frunte cu Stoica vornicul. Ei formau tabăra *„drăculeasca”*, opusă celei zisă *„Basarabă”* sau Craioveasc*ă. „Dăculeştii”*, logofătul Dragomir, comisul Rădoi, vistiernicul Costea, paharnicul Radu au început să strângă o armată, tocmind lefegii secui, ca să-l răstoarne pe Vlăduţ din scaun. Mircea şi boierii credincioşi lui se plasau, din punct de vedere al Domniei oficiale, în categoria trădătorilor care ar fi trebuit extrădaţi sau dacă nu cel puţin mutaţi de lângă graniţă. În 1511, pribeagul Mircea şi boierii lui fideli au năvălit în Ţara Românească, dar la Gherghiţa hiclenii sunt bătuţi de Danciu Craiovescu. Tot în 1511, Vlădut, deşi urcat

5 7»

pe tron cu sprijin militar turc, va încheia un tratat cu regele Ungariei, jurându-i *nestrămutată şi sinceră credinţa*lurămintele deveniseră pur formale, atât cele făcute către vecini, cât şi cele interne, căci cu toate acestea şi în ciuda blestemelor de pieire a neamului şi de pedeapsă cumplită de la Dumnezeu, între Vlăduţ şi Craioveşti apele încep să se tulbure. Vlăduţ vrea să scape de sub tutela banoveţilor şi să întărească puterea centrală. Radu Popescu spune că Bogdan din Popeşti, cumnatul Domnului îl *„aţâţa pre domnu’ cu mânie asupra Craioveştilor zicând că Neagoe iaste fecior de domnu’, şi-l vor scoate din domnie. Ci Vlad vodă, strângând pe Craioveşti, le-au dat lege să jure că este fecior de domnu’ Neagoe; şi, neputând /ura, să-i taie nasul, sau să-i scoată ochii, după îndemnarea lui Hogdan. Dentr-aceasta viind scandela între dânşii, s-au sculat acei boieri, şi s-au dus la paşa, de s-au jeluit de Vlad vodă. Paşa au venit cu oaste…”* în 1511 se produce ruptura dintre Vlăduţ şi puternicii banoveţi, care acum nu se mai mulţumesc doar cu

tutelarea domniei, ci vor pe unul de al lor pe tron. Craioveştii trec din nou I) unărea, la Mehmed beg, care devine un fel de arbitru mandatat de sultan în disputele interne ale Munteniei, şi i se plâng că Vlăduţ a trădat jurământul de credinţă faţă de ei, dar şi faţă de turci. Vlăduţ, din partea lui, îi consideră pe fugari hicleni şi ei sunt epuraţi din divan. Restul boierimii i se raliază, fiind în opoziţie cu banoveţii, deveniţi prea puternici şi sfidători. În 1512, Craioveştii, cu sprijin militar turcesc intră în Ţara Românească şi, j-*au bătut la Văcăreşti".*

9 9 t *cu Vlăduţ şi* „bătându-l, l-au prinsu viu, şi i-au tăiat paşa capul, supt un păr în Bucureşti".

În 1512, după moartea lui Vlăduţ, Craioveştii sunt hotărâţi să ia domnia în mâinile lor şi-l impun pe Neagoe-Jiunui-rvu Craiovescu, care se dă drept descendent din Ţepeluş. Neagoe a fost primul domn ales dintre boieri, trădându-se astfel principiul ca voievodul să aparţină dinastiei Basarab. La succesul lui Neagoe, care-şi va zice Basarab, spune C.C. Giurescu, a contribuit şi trădarea, pentru că o copie a *letopiseţului Cantacuzinesc*" preciza că „<au *fugit Părvuleştii peste Dunăre şi au ridicat domn pre Băsărab vodă şi au chemat pre Mehmet bei... într-ajutor. Şi-au avut mare* războiu' la Bucureşti cu Vlădut vodă. Deci Calotă dvomicul şi alţi >»

*boieri au viclenit de către Vlăduţ vodă şi i-au tăiat capul lui..." Vicl*eanul sau hicleanul Calotă, la venirea lui Mehmed în ţară, s-a hotărât să-şi trădeze Domnul şi să treacă de partea Craioveştilor. Neagoe Basarab îl va ţine la mare cinste pe hiclean, el deţinând opt ani dregătoria vorniciei. Ruptura dintre banoveţi şi Vlăduţ e explicată de un izvor contemporan prin diferendumul de opţiuni dintre părţi în legătură cu evenimentele din Imperiul Otoman. Prinţul Sel im s-a răzvrătit, adică l-a trădat pe tatăl său, Baiazid al II-lea şi Vlăduţ s-a declarat de partea rebelului: „Voiev*odul Vlad i s-a supus prin fu.*

lui Selim. Deoarece Barbul (Craiovescu) l-a sfătuit să nu i se supună, el nu s-a înţeles cu Barbul şi şi-a pus în gând să-l omoare. De aceea i-a tăiat capul", K

Neagoe Basarab 0512 – 1521). scrie cronica, *„tare s-au căit... pentru moartea lui Vlăduţ vodă şi au chemat patriarşi şi vlădici şi episcopi şi egumeni şi tot cinulpreuţăsc şi călugăresc... de au făcut rugăciuni şi slujbe..." Speriat de* regicid, tulburat de trădarea comisă împotriva Domnului oficial, acest om evlavios se roagă pentru iertarea păcatelor, se căieşte amarnic, dar spune C.C. Giurescu: „Căinţă va fi *existat, dar, odată cu ea, şi folosul faptei săvârşite!" Cronica* nota că Neagoe ar fi ezitat să urce treptele tronului, dar „năroduv i-*a cerut c*a „numai tu s*ă fii noao domn".*

Domnia lui Neagoe reprezintă apogeul putem po] iţie a Craioveştilor. Din punct de vedere economic domeniul lor era încheiat deja din timpul domniei lui Vlad Călugărul. În vreme ce în Moldova, logofătul Mihu, în perioada când Ştefan îi trimitea salvconducte, stăpânea 50 de sate, iar în Ţara Românească, în veacul al XVI-lea, un vornic avea 25 de sate, Craioveştii deţineau în jur de 180. Curios este faptul că ei, la apogeul puterii, au o anume rezervă faţă de sporirea domeniului, afirmă Ion Donat. Se comportă ca şi voievozii, arătându-se ctitori, dând danii slugilor, având o curte ce o imita pe cea domnească, un aparat administrativ propriu şi chiar oaste proprie. Mai mult, marele ban de Craiova, Barbu, devine singurul dregător care are dreptul de a pedepsi cu moartea. Totuşi, o apropiere între banoveţi şi feudalii occidentali e neîntemeiată.

În lupta pentru tron, Craioveştii formează o adevărată partidă boierească, vizând preluarea puterii. Ei şi-au închipuit, afirmă Manole Neagoe în monografia dedicată lui Neagoe Basarab, că au menirea să răspundă de viitorul şi de interesele ţării. Au o gândire politică caracterizată prin prudenţă faţă de turci şi prin grijă faţă

de interesele directe ale ţării. Ştiu foarte bine din timpul domniilor lui Laiotă, Ţepeluş şi Vlad Călugărul, că nu se poate domni fără asentimentul Porţii. Ei sunt pentru recunoaşterea suzeranităţii turceşti, plata haraciului semnificând răscumpărarea păcii şi neamestecul păgânilor în cârmuire. La nevoie această cvasi independenţă sau largă autonomie trebuia apărată cu sabia. Un război prelungit eu turcii ar fi dus la epuizarea fizică a ţării. Fără sprijinul Ungariei, Muntenia nu putea spera în biruinţa asupra turcilor, iar experienţa a arătat cât de iluzoriu e acest sprijin. Cazul lui Ţepeş, care a mizat în zadar pe acest ajutor, a fost o lecţie pe care viitorii Domni nu o vor uita. De atunci în tratatele cu Ungaria se menţionează constant că Domnul se va mărginii la a da informaţii despre manevrele turceşti sau le va sta păgânilor împotrivă şi va participa la război cu tot efortul doar când oastea regală maghiară va fi în Ţara Românească, dar numai dacă va considera că şansele

9 →

acţiunilor antiotomane sunt reale. În caz contrar, vodă va merge alături de sultan *„fără ca acţiunea lui să fie socotită ca o trădare (M*anole Neagoe) Pe aceiaşi linie se înscrie şi tratatul dintre Neagoe Basarab şi Ludovic al Ungariei, din 1517. Craioveştii mai ştiau că boierimea reprezenta elementul stabil în ţară, care asigura legătura dintre prezent şi trecut, continuitatea sistemului politic, în ciuda deselor schimbări de domnie. În cazul când Domnii veneau pe tron după o lungă pribegie prin ţări străine, ei erau rupţi de realităţile directe ale ţării, ba mai mult, veneau şi cu alte angajamente asumate faţă de sprijinitorii străini, care imprimau deseori o orientare diametral opusă intereselor ţării. Datorită talentului politic al boierimii, Ţările Române nu au dispărut ca entităţi politice. *În locul unei politici riscante şi sterile, a*rată M. Neagoe, î*n condiţiile create de creşterea puterii turceşti, politica*

adoptată de Craioveşti, politică pe care Ştefan cel Mare înţelege s-o ducă cu aceleaşi scopuri, va cunoaşte în timpul domniei lui Neagoe Basarab maximum de strălucire Nu e o politică oportunistă între lumea islamului şi cea creştină, pusă sub inevitabilul semn al trădării, ci dovada unui realism politic. Voievozii şi boierii, nu numai că nu au trădat lumea creştină sud-slavă, dar au ajutat-o prin eforturi pe plan spiritual să menţină vie flacăra unei conştiinţe de credinţă, care a ajutat decisiv la supravieţuirea popoarelor căzute în robia turcească, în această direcţie a acţionat cu toată convingerea Neagoe Basarab. Cât despre Craioveşti, consideră Manole Neagoe, cât timp propriul lor sistem a coincis cu politica domnească, ei l-au sprijinit pe vodă. „E*ra o politică de prudenţă faţă de Poartă, o politică de sprijinire a popoarelor căzute sub jugul otoman, dar nu o politică de trădare, cum s-a afirmat. Nu se abdica de la ideea de libertate şi di independenţa”. Ş*i într-adevăr, când ţara e în pericol de a fi transformată în paşalâc, Craioveştii trec hotărât de partea lui Radii de la Afumaţi. Acest „pa*rtid naţional d*e energie olteană, cum defineşte Iorga pe banoveţi, (de la funcţia de ban de Craiova), care îşi zic şi Basarabi, nu are însă nicio legătură de familie cu dinastia Basarabă. Că erau cei mai puternici boieri din Muntenia, nu încape nicio îndoială, dar totuşi, contra domniei, singuri nu s-au putut ridica. Când au pornit împotriva lui Mihnea cel Rău şi al lui Vlăduţ, au recurs la ajutor din partea lui Mehmed beg, ceea ce demonstrează că propriile lor forţe erau limitate şi, lipsiţi de sprijin extern, Domnul îl putea oricând pune sub ascultare.

După urcarea pe tron a lui Neagoe Basarab, facilitată şi de dezordinea din Imperiu Otoman, de luptele dintre Selim şi Baiazid, grija noului Domn e consolidarea puterii. În lupta pentru coroană dusă de diverşi pretendenţi sprijiniţi de boierii lor fideli, aceştia aşteptau, după

realizarea scopului, răsplata pentru fapta lor: fie participarea la exercitarea puterii, fie avantaje economice. O dată instalat în scaun, puterea Domnului nu mai era contestată de nimeni în interior. Contestatarul devenea automat hiclean şi-şi pierdea capul şi averile. Tabăra victorioasă trecea inevitabil la represiuni contra învinşilor şi dacă ei nu reuşeau să fugă la timp, îi aştepta călăul. Boierul Bogdan, cumnatul lui Radu cel Mare, instigatorul lui Vlăduţ contra lui Neagoe, respectiv a Craioveştilor, va fi prins şi *„multe munci au luat până şi-au dat şi sufle*tul Ei e făcut responsabil de faptul că Vlăduţ şi-a trădat jurământul luat faţă de banoveţi, de a nu se hicleni fată de ei. Alţi boieri, adversari declaraţi ai banoveţilor.

9 9 9 9

pizmaşi dar şi speriaţi de prea marea lor putere, iau drumul pribegiei în Ardeal, Moldova, ba chiar la turci. Din punctul de vedere al domniei, prin fuga peste hotare, ei devin hicleni. Nu se vor întoarce decât atunci când află *poftită de dânşii moartea lui Neagoe Vodă”.* Pribegii nu vor sta cu mâinile în sân, ci vor unelti din răsputeri să-l răstoarne pe Neagoe, considerat uzurpator şi trădător. Ei trimit un arz lui Selim cerându-i ajutor contra Domnului în scaun. Îl acuză pe acesta că nu este fiu de domn, că întreţine relaţii viclene cu turcii, el fiind în realitate prietenul ardelenilor, dar mai ales că a ucis foarte mulţi boieri, printre care Oancea logofătul, Danciul pârcălab, Stanislav stolnic, Stanciul paharnic, Gheorghe, Cazan.

Stanimir, Dan, în total vreo 3.000. Cifra de 3.000 de boieri ucişi e evident exagerată. Nominalizarea victimelor înseamnă totuşi că represiunea a avut o oarecare amploare şi faptul că transfugii avansează această cifră exagerată dezvăluie amploarea opoziţiei boiereşti contra lui Neagoe.

La începutul secolului al XVI-lea s-a creat un nou raport de forţe pe plan internaţional, care nu era favorabil Ţărilor Române, fapt ce îndeamnă la prudenţă pentru

păstrarea fragilului echilibru româno-turc şi nu la aventurism politic. Neagoe, în 1513, este la

Stambul, unde în faţa sultanului îndeplineşte ceremonialul de vasalitate. Acest act de închinare nu a trădat interesele ţării şi nu a adus nicio schimbare între raporturile dintre cele două state. Situaţia

Ţării Româneşti nu s-a înrăutăţit cu nimic şi tara se afla la adăpost * * o de orice amestec intern otoman în treburile sale. În 1515, la 24

*septembrie, „*întrunindu-se marele Divan şi venind domnul Ţării

Româneşti a sărutat mâna sfântă a mareluipadişah. El a dat peşcheş o trăsură (arabă) împodobită şi frumoasă, împreună cu nişte cai şi şoimi... a plătit tributul... a îmbrăcat, potrivit tradiţiei vechi, surguciul alb, căciula roşie, dreaptă cu iuşchiuf gen solac şi caftan;

apoi i-a sărutat mâna (sultanului) pentru învoire de plecare

Obiceiul lumii feudale orientale cerea sărutatul mâinii sultanului, ca dovadă a respectării situaţiei de vasal. Neagoe nu s-a umilit, nu şi-a trădat demnitatea, ci s-a supus unui ritual consacrat. În ochii lui", *închinarea*" nu avea proporţii catastrofale şi din această cauză va întreţine bune relaţii cu Ungaria, trimiţând veşti despre mişcările turcilor şi preconizând chiar o colaborare militară, dacă s-ar ivi condiţii favorabile. A dus o politică oportunistă? I-a trădat pe turci imediat după închinare, semnând în 1517 un tratat cu regele

Ungariei, Ludovic al II-lea? în acest tratat Domnul arată *„apoi*

Domnia Mea şi cu boierii domniei mele şi cu toată tara, dacă ni se t o

va părea că putem sta înaintea lor, ca să-i oprim, apoi noi să stăm, ca să-i oprim; iar dacă vom vedea că nu putem sta înaintea lor, la turcilor), apoi noi să dăm de ştire

domnului nostru, înălţimii crăieşti *şi braşovenilor şi Tării Bârsei".* Pentru ca tara să nu rămână izolată f» t»

În faţa colosului turcesc, Neagoe nu se sfieşte să îşi încalce jurământul de credinţă faţă de sultan, să-l trădeze, pentru a putea stabili relaţii cu lumea creştină. Pe aceiaşi linie se înscriu *şi y* >

contactele cu Veneţia şi cu Papalitatea. Şi să nu uităm că vodă era un bun creştin, un sprijinitor fervent al ortodoxiei, drept pentru care îl asimila pe sultanul păgân diavolului. Nicio clipă evlaviosul Domn nu a crezut că e sperjur faţă de turci, că i-a trădat. S-a închinat formal, dar în sinea lui nu dădea un ban pe semnificaţia gestului. Ca să trădezi, trebuie să ai ce trăda sau pe cine, iar vodă nu vedea în turci decât pe diavolii Iadului, prin urmare nu se pune aici vreo problemă de conştiinţă.

Domnia lui Neagoe va fi periclitată de pribeagul Mircea, numit şi Milos, fiul lui Mihnea cel Rău, care se adăpostise la Braşov. Mircea îşi susţine pretenţiile la domnie prin faptul că e fiul lui Mihnea, os domnesc, şi nu un impostor ca Neagoe. Faptul că Neagoe nu a primit la începutul cârmuirii învestitura sultanului îl fac, pe pribeag să spere tot mai mult în reuşita acţiunii sale de detronare a lui vodă. Mircea, trădător în ochii lui Neagoe, beneficia de sprijinul braşovenilor, al voievodului Moldovei şi al boierilor ostili

7»

Craioveştilor. El a mobilizat toate forţele interne şi externe ostile»

noii puteri şi a devenit extrem de periculos. Face eforturi să ţeasă o mişcare complotistă de mari proporţii, pentru care trimite în Muntenia o iscoadă cu *„<cărţi"*, scrisori, ca să le ducă *prin ţara noastră pe la boieri*arată Neagoe într-o scrisoare către braşoveni, cărora le mai impută că*: „J", fu v-a fost de-ajuns că ne-aţi trimis în vara aceasta domnitor pe cap, şi nu v-a fost de-ajuns că hrăniţi*

*cu pâinea voastră pe vrăjmaşii noştri, ci aţi trimis şi prin alte ţări, ca să-mi aduceţi vrăjmaşi pe cap*ăceastă scrisoare din 15 septembrie 1512 îi acuză direct de trădare faţă de domnia sa pe braşoveni, care sprijină iniţiativele altor trădători. Prin expresia *„alte ţări"* din scrisoare, vodă se referă la Moldova, el la începutul domniei având diferende cu Bogdan al III-lea cel Orb. Braşovul i se arată ostil la început lui Neagoe şi el în toate scrisorile către ei îi învinuieşte de trădare. Într-una citim că braşovenii au început *„răzmeriţă şi aţi ridicat gloată şi oaste, şi aţi mers asupra ţării şi asupra oamenilor şi asupra pământului şi slugilor domniei mele".* Neagoe le cere *„să //*V *cuminţi"* şi să-i judece pe asasinii unui om de al său venit la Intraşov. Alături de rugăminţi, Domnul foloseşte şi ameninţări faţă de trădătorii braşoveni, spunând că va distruge Ţara Bârsei dacă mai uneltesc şi mai ţin pretendenţi contra lui. Dar ei nu se astâmpără şi în 1516 susţin pretenţiile unui pribeag la tronul Munteniei. Neagoe va trimite la Braşov, ceea ce astăzi am numi o trupă de comando, care l-a prins pe pretendent (nu-i cunoaştem numele), l-a răpit şi l-a dus în Ţara Românească. Vodă, după practica bizantină, l-a însemnat la nas, aşa că el, mutilat fiind nu mai putea lupta pentru tron. Conflictul prelungit cu Braşovul îşi are explicaţia în faptul că Neagoe susţine interesele negustorilor munteni în concurenţă ce cei braşoveni şi spune că nu vrea să le trădeze aceste interese şi *„atuncea săracii şi negustorii noştri cum se vor mai hrăni şi cui vor vinde peştele şi cum se vor înlesni să se plătească de dajdea domniei mele*

Evlaviosul Domn e foarte atent ca nu cumva să trădeze vreun interes al ţării şi pe această linie se înscrie actul politic deosebit important al delimitării de hotar între Ţara Românească şi Transilvania, în limitele provinciei istorice Oltenia. Hotărnicia era rezultatul unor încercări maghiare de a acapara depresiunea

Petroşani.

I. Donat, în *domeniul domnesc".* a stabilit pe hartă satele care au intrat în stăpânirea domnească pentru hiclenie, în timpul lui Neagoe Basarab şi a constatat că cele mai multe datează dinainte de 1517 şi că se grupează în majoritate în răsăritul ţării, în regiunea Buzăului. Boierii buzoieni vor acorda un mare sprijin pribegilor veniţi din Moldova după moartea lui Neagoe. Boierii hicleni din răsăritul Munteniei, puteau fugi în caz de primejdie spre Moldovii ori spre Braşov, pe drumul Buzăului.

I. Donat pomeneşte de un anume Dumitru Desculţu, care tf I răscumpără capul cu o parte de moşie. Vina lui a fost că l-a f-jul Mt pe Vlaicu, care *„ea fugit cu birul Ţării Româneşti în altă fard" %* Delapidarea ar fi în legătură, mai mult decât sigur, cu ridici MMI vreunui pretendent. Vlaicu a fugit la Braşov, sprijinind mutonttl complotul pentru înlocuirea lui Neagoe. Că domnia a fottt urunt trădată nu încape nicio îndoială, dar important e că unii trftditorl

an

sau complici ai lor pot uneori să-şi salveze capetele printr-o răscumpărare, oferind domniei o moşie sau bani. Cum Domnii în general nu prea stăteau bine financiar, cel puţin la începutul cârmuirii, putem deduce că mulţi boieri aflaţi în tabăra adversă îşi salvau viaţa răscumpărându-şi cu bunuri păcatele. Creştea şi domeniul voievodal din care se făceau şi danii către noii favoriţi, dar şi vistieria domnească se îmbogăţea. Un alt boier hiclean în timpul domniei lui Neagoe, a fost vistierul Oancea, pe care vodă l-a trimis ca să facă nişte potire în Transilvania şi care a fugit cu 22.000 de aspri şi cu argintul încredinţat. Neagoe va confisca pentru hiclenie atât bunurile lui Oancea cât şi pe cele ale lui Vlaicu. Pe seama celor deposedaţi Domnul dă danii susţinătorilor cum ar fi Vlad banul, care primeşte

Siliştea Crucii n *pentru dreaptă şi credincioasă slujbă lui şi cu vărsare de sânge”. În* 1513 Şerban spătarul primeşte Bâcleşul, Padina Pietrei, Drăgoaicea şi Smadoviţa *pentru că le-a dobândit cu dreaptă şi credincioasă slujbă de la domnia mea prin vărsare de sânge cu lancea”.* Manole Neagoe, în lucrarea”. *Neagoe Basarab*afirmă că*, De obicei, domnul nu păstrează satele pierdute de hicleni, ci le dăruieşte unor boieri credincioşi lui. Cu toate că procedeul este legal, totuşi noii proprietari plătesc moştenitorilor boierilor hicleni valoarea satului. Aceasta şi dintr-un sentiment de dreptate, dar şi pentru mai multă siguranţă că noua lor stăpânire nu va fi contestată de nimeni. Umanitatea se răsfrânge de data aceasta asupra urmaşilor celui hiclenit pentru că vinovat de fapta sa este numai cel care comite actul de hiclenie şi nu familia lui, încât, în domniile următoare, moştenitorii acestora vin şi revendică ocina părintească. Cum domnul care judecă nu a fost lezat personal de acţiunea fostului boier hiclean, de obicei restituie averea moştenitorilor. Este un obicei care defineşte o trăsătură a sufletului poporului nostru: ura nu se poate moşteni peste generaţii, iar pentru vina unuia singur nu trebuie să plătească decât el şi nu şi cei din jurul lui”.* La cumpărările de moşii, la danii domneşti sau la întărirea unor vechi privilegii, se dădea aşa numita dare a calului, care era un Signum *domini*o recunoaştere a dreptului suzeran al domniei de stăpânire superioară asupra întregului pământ al ţării, un *„<dominium eminens”.*

Domnia nu a renunţat niciodată definitiv la controlul domeniului feudal. A acordat anumite scutiri, a renunţat la anumite dări în favoarea mănăstirilor, dar şi-a păstrat drepturile regaliene. Urcat pe iron, Domnul reprezintă singura autoritate şi el nu renunţă la ea. Şi boierii i-o recunosc, chiar dacă se înverşunează să o diminueze. Mai mult îl deranja arbitrarul, abuzurile, capriciile domneşti,

favorizarea unora în dauna altora şi opţiunile din politica externă. Autoritatea supremă domnească, în fond, le garanta proprietăţile, statutul de boieri, de coparticipanţi la treburile ţării, de funcţionari şi dregători domneşti, cu tot ce însemna rangul ca atare. Dacă în occident vasalii unui senior îi erau datori cu serviciul militar şi

1

cavalerii nu se ocupau decât cu mânuirea armelor, seniorii putând astfel printr-o masivă susţinere militară să-şi afişeze autonomia sau chiar independenţa faţă de rege, boierimea noastră nu avea acest privilegiu. Domnul putea să cheme când dorea sub arme pe toţi locuitorii valizi ai tării, atât ţărani liberi, cât şi vecini. Domnia a

5 7 5

sustras boierilor controlul absolut asupra supuşilor, ei neputând să-şi folosească oamenii de pe moşii împotriva puterii centrale. Boierii care se hiclenesc contra lui Ştefăniţă, pierd partida când vodă face apel la *„ţară”. În* acest sens, boierii Craioveşti, a căror emanaţie e Neagoe, se bazează pe neamul lor şi pe prieteni, forţa militară disponibilă fiind minoră. Au mari averi, dar şi boierul Bogdan, cumnatul lui Radu cel Mare avea şi totuşi capul lui a căzut. Bogdan nu dispunea, pentru că sistemul militar din Ţările Române nu o permitea, de o armată a lui personală, ca să lupte contra Craioveştilor şi cu Neagoe vodă. Singura scăpare era fuga, dar va fi prins şi executat. Execuţia vine în urma unei judecăţi domneşti, chiar sumare, pentru că Domnul este judecătorul suprem şi judecă toate cauzele, de la cazurile speciale ale boierilor, la pricini mărunte.

Impunându-şi omul lor la tron, Craioveştii obţin şi controlul asupra sfatului, compus din 9 până lai2 membri, prin marele ban Barbul, Pârvul, Hamza, Stroe şi Bădica. Cinci din cei nouă membri din divan sunt rudele Domnului şi acest lucru e o trădare a concepţiei sale politice,

exprimată în *învăţături*. Acolo afirmă clar că dregătorii să nu fie selecţionaţi după gradul de rudenie şi după origine, ci numai după competenţă. E greu de ştiut cât de competent a fost marele vornic Calotă, cel care l-a trădat pe Vlăduţ. El se menţine în divan, ca om al lui vodă, pentru că actul de hiclenio contra fostului domn şi în favoarea celui actual trebuia recompensat, Deşi atât de evlavios, Neagoe nu a introdus feţe bisericeşti în divan.

În *învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie",* lucrare remarcabilă în peisajul nostru cultural, pe care unii cercetători i-o atribuie chiar Domnului Neagoe, e cuprinsă şi concepţia lui vodă despre domnie. Ideea fundamentală vehiculată este că Domnul apare ca „i*unsul lui Du*mnezeu puterea fiindu-i dată de Dumnezeu*: „vede la Dumnezeu se dă împărăţia şi domnia şi pe pământ şi în cer".* Vodă se plasează deasupra canoanelor şi legilor, el nu dă socoteală pentru faptele sale decât lui Dumnezeu: *„nu te-au uns pe tine ca domn ei (boierii) ci te-a uns Dumnezeu..." Ace*astă doctrină teocratică bizantină, bazată pe ideea naturii divine a puterii, prezintă şi neajunsul că de vreme ce toţi oamenii sunt siliţi să se plece în faţa lui Dumnezeu şi Domnul la urma urmei e şi el om, deci supus greşelilor, atunci şi el poate fi iertat sau pedepsit în funcţie de gravitatea faptelor. Respectiva concepţie care incumbă o mare doză de fatalism, conform principiului „Do*mnul a dat, Domnul a luat", stă* la baza instabilităţii puterii voievodale, justifică atentatele la viaţa lui vodă, tentativele de răsturnare, trădarea în ultimă instantă

9 „9

a monarhului. Datorită aceluiaşi caracter divin al puterii, Domnul acceptă şi ideea răzvrătirii supuşilor faţă de el, dar numai prin condiţia ca acţiunea lor să întrunească adeziunea lui Dumnezeu. În

9 9

caz contrar, când *„Dumnezeu dacă nu va fi în*

*sfaturile voastre cele nedrepte, iar veţi fi ruşinaţi şi biruiţ*i în primul caz, trădarea faţă de şeful statului, e justificată, prin urmare şi absolvită de divinitate – Neagoe însuşi îşi justifică astfel acţiunea contra lui Vlăduţ – dar în cazul celălalt trădarea va fi crunt pedepsită. El atrage atenţia că *„Pentru aceia, nimeni să nu îndrăznească, nici slujitor, nici ţăran, nici nimeni să-şi ridice firea şi gândul, cu meşteşug viclean, dintru îndemnarea diavolului, spre împăratul şi spre domnul şi stăpânul lor…" Nea*goe cere şi odraslelor domneşti să nu se hiclenească contra tatălui, pentru că el fiind Domnul ţării reprezintă voinţa divină şi contra lui Dumnezeu nu te poţi răzvrăti fără a fi pedepsit. Învăţ*ăturile" îşi* argumentează teoria cu pilde biblice, arătând că

Avesalom nu a reuşit în acţiunea lui contra lui David, pentru că Avesalom nu a primit girul, încuviinţarea de la Dumnezeu. (oncluziae că *„cel ce scoală asupra… unsului lui Dumnezeu fără porunca celui de sus" va* suferi un dramatic eşec. El, Neagoe, ridicându-se împotriva lui Vlăduţ a avut deci por*unca celui de sus". În ca*zul lui nu e, astfel, vorba de trădare ci de por*uncă divina Altf*el stau lucrurile în legătură cu pretendenţii pribegi care vor să-l răstoarne pe el. Aceştia şi nu au, în concepţia lui Neagoe, por*unca". Şi a*stfel sunt declaraţi hicleni şi trebuie pedepsiţi. Învăţ*ăturile" grăi*esc: „Au*ziţi pân' la margenile pământului, că Dumnezeu este cu noi…" Ele nu* ne oferă nicio referire la antagonismul dintre boieri şi Domn, ci reflectă indiscutabila autoritate domnească pe care Neagoe o avea. Boierii nu acţionau atunci, trădând puterea centrală, în sensul vreunei fărâmiţări feudale şi nici în sensul formării

5 y unui stat nobiliar. Neagoe ne spune în scrierea sa că Domnul poate ridica în dregătorii ori demite, după voia sa, singurul criteriu admis, pe oricine. În funcţie de serviciile aduse sau potenţiale, erau desemnaţi dregătorii,

dar vodă pedalează şi pentru ideea competenţei, a valorii personale, după sistemul de promovare oriental, pentru care originea umilă nu e o frână, ca în occident, în *„cursus bonorum”.* Indezirabilii dregători, dacă nu-şi pierdeau capetele, îşi pierdeau la porunca domnească funcţiile. Neagoe cere ca fiecare să-l slujească *„cu frică şi cu cutremur”.* ca pe Dumnezeu însuşi, pentru că *„cel ce se împotriveşte stăpânului, acela lui Dumnezeu se împotriveşte”.* Vodă nu lasă loc nesupunerii, trădării şi cere credinţă, fidelitate. Îşi sfătuieşte fiul să se poarte cumpănit cu sfetnicii şi marii boieri, dar îi atrage totodată atenţia că puterea domnească nu e îngrădită de nicio lege. Recomandă ca voievodul să analizeze bine pârile unor boieri contra altora învinuiţi a fi trădători şi să nu înceapă execuţiile pentru hiclenie *pentru cuvintele oamenilor”.* Propune şi iertarea, îndurarea faţă de slugile domneşti, dar fără a se uita că *„eşti volnic să-l tai (pe boier) ca şi pe acest pom sterp”,* dacă ar complota ori ar trăda. Neagoe vrea să-l determine pe Teodosie, fiul său, să înlăture arbitrarul, autoritatea abuzivă, execuţiile nejustificate, iar nu pedeapsa în sine. Crimele inutile, despotismul fac tot mai mulţi opozanţi, ceea ce nu este de dorit.

H. H. Stahl, în *„Controverse de istorie socială românească*z observă că toţi dregătorii sunt socotiţi slugi ale domniei şi credinţa lor nu derivă din relaţiile de vasalitate stabilite între Domn şi boieri, ci din faptul că orice slugă trebuie să se poarte credincios faţă de stăpân. În *învăţături*” găsim o alegorie în care dregătorii şi slujitorii domneşti sunt grădina sădită şi crescută de voievod. Ei îşi leagă soarta de vodă şi slujba credincioasă e răsplătită. Hiclenia însemna risipirea totală sau parţială a *grădinii”,* pentru că reversul alegoriei ne arată şi acest lucru, La fel de bine cum şi-a sădit şi îngrijit *„grădina”. D*omnul o poate şi distruge. Se mai precizează că bine ar fi dacă Teodosie nu ar face daruri la beţie, după care la

trezie să-i pară rău şi nici să osândească pe cineva îl asemenea stare de graţie. Gr. Ureche spune că Ştefan cel Mare, la ospeţe, 1 sub influenţa vinului de Cotnari „pre *mulţi îi* scurta de cap. E o trădare a moralei creştine, a actului de justiţie. Şi pentru că Dumnezeu l-a miluit pe Domn cu Domnia, continuă Neagoe în înv*ăţături". la* rândul lui şi Domnul îi miluieşte pe supuşi cu daruri, dregătorii şi vorbe bune.

Din secolul al XVI-lea o nouă instituţie va prinde tot mai mult contur în peisajul nostru militar, reprezentată de slujitorii înarmaţi, lefegii, mercenarii. Pe timpul lui Petru Rareş acest corp ajunge la 3.000 de oameni. Ostaşii năimiţi ridică însă o mare problemă, aceea a credinţei. Ca să nu trădeze, ei trebuie plătiţi şi încă bine, nu cu zgârcenie şi cer *învăţăturile"* ca vodă să aibă mereu banii necesari pentru ei. Dintre mercenari îşi va alege Domnul o gardă de 20 de ostaşi ca să-l păzească. Se vede bine că în *grădina** lui Neagoe nu creşteau numai flori. Ca să fie sigur că niciun boier din preajma lui nu va recurge la un atentat, Domnul e înconjurat de o gardă de corp, gardă personală formată din soldaţi profesionişti, străini, care pentru lefurile grase primite îi apără viaţa. Complotiştii, atentatorii, trădătorii într-un cuvânt, roiau pe la curţile domneşti şi viaţa lui vodă, fără o pază foarte atentă, era mereu în pericol. Şi nu de ţărani ori negustori se temea vodă în primul rând, pentru că ei rar intrau în contact direct cu el, ci se temea în principal de cei din preajma lui şi aceştia erau marii boieri, slugile, dregătorii, toţi… oamenii Măriei Sale. Trădarea stă cu regele la masă!

Moartea lui Neagoe Basarab, la 15 septembrie 1521, va însemna începutul unor aprige lupte pentru domnie. Teodosie era pioa tânăr şi molatec, iar pretendenţii vor căuta să profite de pe mina acestui fapt. În această situaţie confuză, creată după 1521, Muntenia va cădea sub dominaţia otomană. Turcii sunt în ofensivă contra Ungarei

şi vor ocupa în 1521 Belgradul. Occidentul nu a icuşit să-şi strângă rândurile, planurile de cruciată au eşuat, iar Soliman Magnificul se va afirma ca cea mai mare forţă a momentului. La nord de Dunăre echilibrul social-politic, destul de in au, se rupe şi criza politică se dezvăluie cu furie. Desele schimbări ilc domnie, jafurile armatelor străine creează o stare de insecuritate.

*Teodosie va fi proclamat Domn la 1521, el Urmând să stea sub regenţa banului Preda Craiovescu, fiul lui Barbu, şi a mamei sale Elena (Despina). E de la sine înţeles că boierii Craioveşti aveau să joace rolul de vioara întâi în treburile ţării, dar tocmai acest lucru nu le convenea adversarilor politici din ţară sau de peste hotare, care se săturaseră de dominaţia lor şi găseau acum, după moartea lui Neagoe, un prilej favorabil de a-şi realiza propriile opţiuni. În cronica sa Radu Popescu scrie că „*au fost multă gălceavă pentru domniet pentru feciorii lui Neagoe vodă, Theodosie şi altul, au fost mici, rămaşi cu muma lor Dospina. Ci o seamă de boiari au rădicat domnu' pă Preda, ce zic să fie fost frate lui Neagoe vodă. Iar pribegii ce au fost în domnia lui Neagoe vodă, pribegiţi în Moldova, auzind profita de dânşii, de moartea lui Neagoe vodă, au venit în ţară, şi, împreună cu buzăienii, au rădicat pe alt domnu', pă un Radul vodă Călugărul, şi au mersu de s-au bătut cu Preda, ce era cu celălaltă ceată de boiari; şi, nesosit încă fiind Mehmet bei cu turcii ce venia ajutor Predii, dând războiu amându-ao cetele de boiari, cu domnii ce-şi rădicase ei, au fost biruinţa Radului vodă, iar Preda au pierdut şi războiul, şi capul, că au pierit în războiu. Şi un boiar, anume Datco, încă au pierit atuncea. Războiul a fost la Târgovişte".

Boierii grupaţi după interese în adevărate *partide*" sau grupări, căutau unii să menţină, alţii să înscăuneze un domn favorabil lor. Scenariul e acelaşi din vechime, adică tronul e vânat de un pretendent susţinut de un grup de

boieri, care aşteaptă răsplata după biruinţă şi de o oştire ridicată într-o parte a tării. Oltenia era fieful

9 9 y r 9

Craioveştilor sau Basarabilor, iar Muntenia al Drăculeştilor. Zona

9 1 y

Buzăului, care a dat un mare număr de hicleni în vremea lui Neagoe, e din nou în fierbere. Buzoienii au şi sprijinul transfugilor în Moldova şi acest partid" şi-a găsit şi un candidat la tron, pe Radu sau Dragomir Călugărul, poate fiul lui Vlad Călugărul. Pretendentul e rebotezat Vlad, ca să sune mai „<*domneşte*" şi e ajutat de o armat! care nu putea fi prea numeroasă. Nici Preda, *„epitropul* lui Teodosie vodă, cum îl numeşte Xenopol, nu are oaste numeroasă. Cetele J boiereşti adverse, fiecare tabără o acuza pe cealaltă de hiclenie, se întâlnesc la Târgovişte. Combatanţii, în total au fost sub 200, poate I nici atât, se ciocnesc într-o luptă, mai mult o încăierare decât război, în care moare Preda şi un boier Datco. Sorţii l-au favorizat pe Radu, Dragomir sau Vlad, dar pentru scurtă vreme. Împotriva uzurpatorului tronului lui Teodosie, vine Mehmed beg cu trupele sale*: „Iată că J soseşte şi Mehmet bei*, scrie Radu Popescu, *cu turcii; căruia ieşindu-i-l înainte Radul vodă Călugărul, s-au bătut amându-ao ostile, şi au biruit Mehmet bei, şi au prinsu pre Radul vodă viu, şi l-au trecut". Dunărea. Acolo fiind şi Bădica comisul, văr primare cu Preda, au cerşut voie de la Mehmet bei, de au tăiat capul Radului vodă".*

Intervenţia turcilor nu este însă gratuită, Mehmet-Mihailoglu-beg, paşă de Nicopole, venit la cererea Craioveştilor în sprijinul lui Teodosie, va găsi un pretext oficial să prade ţara, *pentru moarte Predii".* bunul său prieten. Şi cum la această moarte au contribuit şi boierii Buzoieni, *Je au trimis turci,* spune „Letopiseţul Cantacuzinesc", *de au prădat pre buzăianijară de veste, şi*

au luat mulţi oameni voinici, şi fete şi dobitoc mult, şi

I „A

multă pagubă şi pradă au făcut pre locul acela…” în timpul domniei scurte a lui Teodosie, consideră Ştefan Ştefănescu, *„turcii au devenit adevăraţii stăpâni ai Ţării româneşti”, c*eea ce-i plasează pe Craioveşti, care au făcut apel la ajutorul lor, pe poziţia unor trădători de tară. Şi într-adevăr. Mehmet va reuşi, deşi vremelnic, să conducă y» *y»*

efectiv Muntenia. El a obţinut steag de domnie de le sultan şi voia să se instaleze Domn, motivându-şi pretenţia prin faptul că e înrudit cu Basarabii, deci *„os domnesc”*. Că se înrudea cu Craioveştii este cert, numai că ei nu aveau nicio legătură cu vechea dinastie a Basarabilor. Ocuparea Ţării Româneşti de *„românul turcit”*, cum îl numeşte Xenopol pe renegatul, deci trădătorul credinţei şi al neamului, Mehmet, corespunde planurilor politico-militare de expansiune ale lui Soliman Magnificul. Deşi Muntenia era periferică drumului de expansiune turcească spre centrul Europei, înglobarea ei în Imperiu, într-o situaţie de criză, era un lucru bun, atât ca bază de aprovizionare cât şi de atac contra ungurilor. Luptele interne pentru tron au dus Ţara Românească la un pas de a fi transformată în paşalâc, pentru că urcarea lui Mehmet pe tron însemna automat înglobarea Munteniei în Imperiu. *Intru aceste tulburări ce era între boiarii ţării, găsind vreme Mehmet beit au scris la Poartă,* spune Radu Popescu, *de au cerut domniia ţării, zicând că-l pofteşte ţara, şi i-au dat domniia”.* Mehmet s-a debarasat de Teodosie, domnul legiuit, expediindu-l peste Dunăre şi a introdus administraţia turcească, punând, y*subaşi pen toate oraşele şi pen toate satile”.* Despre această cumplită situaţie vorbeşte şi ambasadorul lui Ştefaniţă al Moldovei, Luca Cârjă, în Polonia: *„turcii o stricară (pe Ţara Românească) şi-i puseră în cap un turc… şi tăiară boierimea, jupănese şi*

copii”.

Î*n faţa pericolului de transformare a ţării în paşalâc* „s-au unit toţi (boierii), *scrie Radu Popescu,* şi s-au împăcat şi şi-au rădicat domn, cu voia tuturor, pă Radul de la Afumaţi”, rletopiseţul cantacuzinesc” *nota şi el că* Stoica logofătul, fiind într-acea vreme la Poartă în Ţarigrad, curând au trimis aice în Ţara Rumânească, la toţii boiarii, ca să rădice domn cum mai curând pre Radul vodă din Afumaţi, pentru că piiare ţara de turci. Într-aceia curând s-au adunat boiarii toţi şi mari, şi mici, şi toată curtea şi au rădicat *t t* i»

*domn pre Radul vodă...” Ace*astă unitate de vederi şi de acţiune, mobilizarea tuturor energiilor ţării, s-a făcut în al doisprezecelea ceas, când catastrofa era să se întâmple. Boierimea şi-a strâns rândurile, conştientă fiind că doar domnia independentă îi poate asigura proprietăţile, dregătoriile, rangul. Radu de la Afumaţi trebuia sprijinit din toate puterile şi a fost. Radu Popescu scrie că Radu de la Afumaţi, „strân*gându-şi ostile, au ieşit întru întâmpinarea lui Mehmet bei... şi s-au lovit ostile la sat la Glubavi, şi l-au biruit pă turc... „E doar o vi*ctorie, pentru că Mehmet vine cu noi forţe. Timp de patru ani, din 1521 până în 1525, pe teritoriul ţării au loc lupul grele, care o ruinează. Deşi opţiunea politică a boierimii, din 1462 înainte, a fost aceea de pace cu turcii şi colaborare, atunci 0 âfl4 aceştia vin cu formula paşalâcului, ea reacţionează violent, provocând o adevărată răscoală. Luptele lui Radu cu turcii au fost schimbătoare, el fiind şi victorios, dar şi „copleşit a*desea de forţa duşmanului, care se foloseşte de trădarea boierilor”, afirmă, Jsto*ria Româ*niei”. volumul II.* În Ardeal are un prieten sigur, Zápolya care îi acordă şi azil şi sprijin militar. Care a fost poziţia Craioveştilor?

Se pare că la început, când primejdia paşalâcului era iminentă, ei s-au aflat de partea lui Radu, apoi l-au trădat, pentru că în 1523, când turcii atacă din nou, Craioveştii se

află în tabăra lor, ba mai mult au şi un pretendent, pe fratele vitreg al lui Radu de la Afumaţi, Bădica. După ce a trecut pericolul dispariţiei statului banoveţii nu renunţă la ideea de a-şi înscăuna omul lor, chiar dacă prin aceasta îl trădau pe Radu, dar şi pe toţi cei care au luptat şi au murit în acele vremuri, în luptele cu Mehmet. Ei nu-şi fac mustrări de conştiinţă, ci-şi urmăresc tenace propriile interese, călcând senini peste cadavre, trădând cu uşurinţă dacă aşa considerau că trebuie. *„Un lucru însă*

1 5 >”.

devenea evident, spune C.C. Giurescu, *stabilitatea domniei depindea şi de asentimentul turcilor şi de sprijinul puternicei familii boiereşti de peste Olt”* Singura soluţie pentru Radu de la Afumaţi era împăcarea cu familia Craioveştilor, dar aceştia îi cer, condiţie sine qva non, să le urmeze linia politică, pacea cu turcii. *Însă sfătuindu-se cu toţii, au găsit aceasta: că nu vor putea să se tot bată, ei fiind puţini şi ţara mică, cu un împărat ce au luat şi au cuprins atâtea ţări şi are mulţime de oameni...”* Nu este aici o trădare a spiritului cavaleresc, ci o dovadă de realism politic. Un război de uzură cu turcii ar fi secătuit ţara şi ar fi distrus-o. Radu de la Afumaţi urma să meargă la Poartă, a *plece capul la poala împăratului”, c*um spune Radu Popescu., JS*I aşa au făcut. S-au dus cu mulţi boiari; dar avândpârăşupe Mehmet bei, n-au vrut să-i dea domnia lui, ci au dat-o lui Vladislav vodă”. Sul*tanul nu l-a agreat nici pe Radu de la Afumaţi, nici pe Mehmet. Faţă de opoziţia generală în legătură cu Mehmet când acesta a râvnit tronul, Soliman devine circumspect. Nici el nu are nevoie de tulburări la Dunăre şi preferă administraţia autohtonă în Ţara Românească, superioară economic sistemului timariot (formulei paşalâcului).

Î*n 1523, pe tron se află Vladislav al III-lea, căruia „*i-au iesăt boiarii înainte şi altă ţară, după obicei, de is-au închinat*”. Boierii rare-i juraseră credinţă lui Radu de la*

*Afumaţi l-au trădat şi i s-au închi*nat in corpore noului Domn. Îşi păstrau astfel şi averile şi capetele neatinse. Craioveştii sunt şi ei în tabăra lui Vladislav, care îi face *pe părvul banul postelnic mare, pentru ca să fie toată vremea lângă dânsul om de sfat Dar el n-au poftit, ci, mâniindu-se de aceasta*, ne spune Radu Popescu, *au fugit cu oamenii lui la Craiova", i peste scurtă vreme s-au gătit de oaste, şi au venit de s-au bătut < // Vladislav vodă, şi au biruit pă domnu', şi l-au gonit peste Dunăre; şi au scris cărţi la împărăţiie, rugându-să să le dea alt domnu', că pe acesta nu-l primeşte ţara; aruncându-i multe pricini de răotate.*

Şi turcii l-au mazâlit..." între Craioveşti şi noul Domn Vladislav.

— >»

Idila nu ţine mult, pricina fiind ofensa adusă lui Pârvu, arată *„Letopiseţul cantacuzinesc": „Vladislav vodă ş-au bătut joc de Părvul banul şi au zis să fie postelnic în casă, şi puse alt boiar ban mare în locul lui*". Manevra de a-l scoate din bănie pe Pârvu şi a-l face postelnic nu a ţinut şi într-adevăr, propunerea, mieroasă ori brutală, era în fond o jignire. Cum s-a ajuns aici nu se ştie, dar cert este că între Craioveşti şi vodă s-a trecut la un conflict, foarte repede după depunerea jurământului de credinţă. Un nou sperjur, o nouă trădare, ce mai conta la aceşti boieri?! mai mult ca sigur că Vladislav, sfătuit şi sprijinit de boierii opozanţi banoveţilor a vrut să şi-i subordoneze, dar nu a reuşit. Evident că nu le-a acceptat nici planul de guvernare. Făcând toate acestea, şi-a semnat singur decesul politic. Craioveştii vor mai trăda încă o dată interesele ţării, făcând apel la turci, poftindu-i din nou să se amestece în treburile interne, şi toate acestea numai ca să-şi realizeze, peste capul tuturor (Domn, ţară, boieri) propriile interese.

Craioveştii vin împotriva lui Vladislav cu oaste şi cu un nou candidat la tron, Radu Bădica. Hiclenii faţă de

Vladislav îşi pun protejatul pe tron, dar el nu se menţine decât foarte puţin. Dintr-o scrisoare a lui către braşoveni, din 1524, aflăm că Vladislav, fostul domn, a omorât *pe boierii de frunte şi bătrâni ai Ţării Româneşti”,* Dacă e adevărat, desigur că aceştia făceau parte din tabitri Craioveştilor, care îi era ostilă lui vodă şi declanşase conflictul hiclenindu-se. În scrisoare Radu Bădica cere braşovenilor să nu «l mai susţină la tron pe Radu de la Afumaţi, rivalul său, care e soootit acum el ca un hiclean de către noua domnie. Acest fapt nu-i impresionează prea tare pe braşoveni, ca de altfel nici protestul Craioveştilor înşişi făcut în acelaşi sens. Ei ameninţă că dacă ajutorul acordat lui Radu de la Afumaţi va mai continua, se vor închina turcilor. Spun pe faţă că sunt gata să trădeze încă o dată, fără remuşcări.

Radu Bădica, ca să se menţină pe tron, avea nevoie de confirmarea sultanului şi în 1524, în ianuarie, un detaşament de

— 7 *»

300 de turci vin în Ţara Românească să-i aducă steagul de domnie. Bădica le iese bucuros în întâmpinare, dar turcii, în loc să-l confirme în scaun, îl prind şi îl decapitează. L-au trădat fără îndoială, dar cum se explică gestul? Sultanul, prin acest act, a dat de înţeles că el este stăpânul absolut al Imperiului şi nimic nu se face fără aprobarea lui. Padişahul nu s-a pronunţat pentru urcarea pe tron a lui Bădica, ideea fiind a banoveţilor şi a paşalelor de la Dunăre. Paşalele şi-au luat o prea mare libertate, ca să nu spunem că i-au trădat încrederea şi linia politică.

Radu de la Afumaţi a profitat de situaţia creată şi a reurcat pe tron. Împotriva lui vine însă Vladislav, fostul domn. El este susţinut de turci, iar Craioveştii trec şi ei de partea sa. Ei l-au răsturnat, ei îl susţin acum, ca să nu-i supere pe turci. Cum s-a făcut împăcarea între Domn şi

boierii Craioveşti nu ştim, dar precis s-au rostit jurăminte solemne şi cutremurătoare blesteme în caz de speijur, de trădare a jurământului. Foştii hicleni, devin slugile credincioase ale domniei, iar fostul trădător Vladislav devine iubitul vodă. Radu de la Afumaţi e din nou respins şi Vladislav urcă treptele tronului, în divan, Pârvu, marele ban e primul, şi se pare că mariajul Vladistav-Craioveşti merge bine, dar lucrurile nu stau deloc aşa. Vodă nu a uitat că banoveţii l-au detronat şi ştie bine că puterea lor nu va putea fi diminuată cât timp au bănia în mână. Vladislav îi ia din nou bănia lui Pârvu, numindu-l pe un anume Tatu, în iunie 1524, ca mare ban de Craiova. Craioveştii văd în acest act o trădare de neimaginat şi trec de partea lui Radu de la Afumaţi. O vreme Radu, sprijinit de Craioveşti şi Vladislav susţinut de turci, împart ţara, niciunul nefiind în stare să-l elimine pe celălalt. Boierii s-au împărţit şi ei între cele două tabere. La Didrih, în septembrie 1524.

Radu e biruitor. Turcii îl recunosc Domn după ce merge la Stambul în 1525 şi relaţiile cu hiclenii Craioveşti se cimentează prin căsătoria sa cu Ruxandra, fiica lui Neagoe Basarab. În aceste lupte aprige au murit 5 din cei 11 mari dregători, ţara a fost pustiită, dar esenţial este că statul valah nu a dispărut, aşa cum va dispare Ungaria, după bătălia de la Mohács, din 1526.

„*Recunoscut de Poartă şi sprijinit de Craioveşti*, scrie C.C. Giurescu, *Radu ar fi putut domni vreme îndelungată, dacă nu cădea victima unui complot ticălos*”. În 1528, un grup de boieri, în frunte cu Neagoe din Periş, mare vornic şi cu postelnicul Drăgan, pun la cale un complot contra Domnului. Aceşti boieri erau nemulţumiţi de prea marea influenţă a Craioveştilor, ajunşi din nou la putere, prin înrudirea cu vodă. Nemulţumirile lor vor fi exploatate şi de Mehmet beg care nu-l putea uita pe Radu şi nici nu-l putea ierta, Boierii hicleni se ridică cu oaste contra domniei şi Radu, luat pe nepregătite, fuge cu fiul său Vlad, să caute

ajutor la Craioveşti, Complotiştii, boierii trădători, îl ajung la Râmnicu-Vâlcea. Domnul şi coconul domnesc şi-au căutat adăpost în biserica Cetăţii. Trădătorii au încălcat şi dreptul de azil al bisericii şi-i vor asasina pe cei doi chiar în altar. Un regicid comis în biserică! O culme a trădării!

Asasinii vor fi pedepsiţi de Moise vodă, după fapta lor: *prinzând pe Neagoe Vornicul*, povesteşte Radu Popescu, *şi pă Prşdo postelnicul şi pă alţii care au îndemnători, de s-au ridicat avupw Radului vodă de l-au prins şi l-au omorât împreună cu fii-său, pré (0 (1 i-au omorât, făcându-le moarte pentru moarte",* Cu prilejul nunţii din 13 februarie 1530, când sora noului Domn Moise se căsătoreşte OU Barbu Craiovescu, marele ban, vor fi omorâţi asasinii lui Radu de le Afumaţi, Neagoe şi Drăgan. Moise nu a urmărit numai aspectul mont prin uciderea asasinilor şi pe cel juridic, care cerea pedepsirea lor. Avii în vedere şi un alt principiu, acela potrivit căruia pe *„unsul lltl Dumnezeu*". urcat pe tron „din mila lui Dumnezeu", nu-l puteau ucidă după bunul plac boierii. Regicidul trebuia pedepsit şi prin aceasta V04 m îşi apăra şi întărea propria sa poziţie. Nu te poţi ridica în contra VOilHH divine, fără să nu-ţi primeşti pedeapsa.

Moise vodă, fiul lui Vladislav, urcă pe tron numit direoljsultan, în martie 1529. Ţara a fost condusă, până la venirea llltâfl vornicul Neagoe, şeful conspiratorilor, al trădătorilor care l-au asasinat pe Radu de la Afumaţi. Moise, la porunca lui Soliman Magnificul, va trimite armată în Transilvania, în sprijinul lui Ioan Zápolya. În noiembrie 1529, Lăudat va asedia Branul. Cetatea nu a căzut, în schimb a căzut capul lui Lăudat, fie pentru că n-a luat cetatea, fie pentru că Moise, să se disculpe faţă de ardeleni, că nu el a poruncit asediul, ci Lăudat a făcut-o, după voia proprie. Moise s-a orientat spre Craioveşti, care au acum un sfat propriu ca şi Domnul, ba mai mult, întrebuinţează în actele emise de cancelaria lor formule

rezervate numai domniei. Apropierea dintre noul suveran şi Craioveşti se strânge prin căsătoria din 1530 dintre Barbu şi sora lui vodă. La această nuntă de pomină vor cădea capetele lui Neagoe şi Drăgan. Boierii care îi considerau pe Craioveşti rivali periculoşi şi trădători fără scrupule, complotează în umbră, dar după uciderea din timpul nunţii a celor doi mari boieri, vor fugi la turci. Asasinii lui Radu de la Afumaţi meritau moartea, ca hicleni, dar ea nu ar fi trebuit să se facă tocmai la o nuntă, trădându-se astfel şi cele sfinte

7 >

şi tradiţia ospitalităţii. Cei fugiţi complotează împotriva lui Moise şi îi trădează la turci noua orientare politică, acuzându-l că s-a apropiat periculos de mult de Petru Rareş şi de tabăra favorabilă lui Ferdinand. Turcii le oferă trădătorilor sprijin militar şi ei vin contra voievodului cu un pretendent, Vlad, fiul lui Vlăduţ, pe care sultanul îl acceptă ca Domn. Conflictele interne, determinate de vrajba dintre Craioveşti şi restul boierimii, produc o nouă intervenţie militară a turcilor în ţară. Moise, fiind înfrânt, se refugiază în Ardeal. Cu ajutor de aici şi de la Barbu Craiovescu, încearcă să reia tronul, dar, poate printr-o trădare, efectul surpriză al intervenţiei nu reuşeşte, Vlad fiind pregătit să-l întâmpine pe cel care acum, în ochii lui devenise un trădător. Moise, din punctul lui de vedere îl consideră pe Vlad un uzurpator susţinut de o ceată de boieri hicleni. La 29 august 1530, la Viişoara, atacatorii sunt înfrânţi, iar Moise şi cumnatul său Barbu vor fi ucişi.

Rămas singur Domn, Vlad care va fi poreclit înecatul, va trece la măsuri dure contra Craioveştilor, declaraţi hicleni. Le va

7 5

confisca, pentru folosul domniei, mai multe moşii, inclusiv Craiova. Actul din 29 decembrie 1532 pomeneşte de satele Bărbăteşti şi

Hrăneşti de partea lui Barbu ban şi a fratelui său Drăghici toată, căci Barbul ban şi fratele său Drăghici au pierdut-o cu hiclenie faţă de Vlad voievod”.

Drăghici, fiul lui Danciul Gogoaşe, din familia Craioveştilor, va dărui turcilor întreaga sa avere şi pe cea a tatălui, *„ridicându-se domn la Ţarigrad, ca să vină în Ţara Românească”.* liste primul caz din istoria Munteniei când un boier îşi dăruieşte averea unor duşmani ai tării. În faţa acestui act de trădare, chiar

55

membrii clanului Craioveştilor se ridică indignaţi, poziţia lor fiind compromisă prin acest gest. Hicleanul care vâna domnia, va fi repede dovedit impostor, deşi îşi luase toate precauţiile ca să treacă drept *„cos domnesc”.* Şerban vornicul îl va ajuta pe Vlad înecatul să scape de smintitul de Drăghici, prin demersuri la Stambul, care se soldează cu spânzurarea trădătorului. Domnul, în faţa acestui nou atentat al

Craioveştilor le ia bănia şi trece la noi confiscări de avere în dauna

«»

lor pentru hiclenie. În actul din 13 iunie 1588, citim că satul Fântânelele a fost agonisit de Jupân Şerban ban, cumnatul lui Pârvu ban, de la Vlad înecatul, când s-a dus de a spânzurat pe Drăghici al lui Danciu Gogoaşe la Ţarigrad, pentru că s-a ridicat să vie domn în Ţara Românească”. *Documentul din 25 aprilie 1548, spune că logofătul Vlaicu a obţinut satul Cetăţenii „*Încă din zilele răposatului Vlad voievod înecatul, de la Barbul al Gogoaşei, fiindcă Gogoşoaia şi fiii săi au pierdut cu mare hiclenie faţă de domnia mea”.

Vlad înecatul *„mergând la Popeşti, den jos de Bucureşti, în plimblare, acolo s-au înecat în Dâmboviţa”.* de unde numele prin care a intrat în istorie. S-a spus că vodă ar fi fost beat şi ar fi căzut cu cal cu tot în apă. Un

mucalit a adăugat că o fi fost Domnul beat, dar calul... Nu se poate exclude un posibil atentat şi în acest caz vinovaţii nu pot fi decât banoveţii cei hicleni.

Din 1532 până în 1535, pe tron stă Vlad-Vintilă de la Slatine, fiul lui Radu cel Mare. Cronicarul Radu Popescu scrie că boierii *fătuindu-se pentru domn, pă cine ar pune, au găsit cu socoteala lor se pune pă Vintilă... şi s-au dus cu toţii de l-au luat şi l-au put domn". Dup*ă unele păreri el ar fi fost buzoian, prin urmare UI) adversar al clanului Craioveştilor. La începutul cârmuirii Inift, relaţiile dintre domnie şi această familie sunt bune, Craioveştii primindu-şi bănia înapoi, ban fiind Barbu, fiul lui Preda. Tot din acelaşi neam sunt şi marii dregători Vâlsan logofătul şi Şerban vornicul, prezenţi în divan. În 1534, când Alosio Gritti, trimisul extraordinar al sultanului, intră în Ţara Românească, e întâmpinat de un grup de boieri complotişti contra domniei. Din rândurile trădătorilor fac parte şi Vâlsan logofătul şi Stan pârcălabul. Un document din 3 august 1579 spune că, JS*I într-aceasta s-au întâmplat atunci... Ventilă voievod cu greu şi cu nevoie de către Begu Oglu (Gritti), de a fost venit cu oaste pân' Ţara Românească, să treacă la Ţara Ungurească, apoi Pârvuleştii... ei au mers spre întâmpinarea lui Beg Oglu, pentru că a fost cu Beg Oglu un domn, dar în tainã..." Logofătul Vâlsa*n îl pârăşte pe Vintilă că ar avea relaţii cu Ferdinand de Habsburg şi că prin forţă" ar *stoarce bani* de la ţară, ca să finanţeze o răscoală contra turcilor. La grupul boierilor trădători se raliază şi Pârvuleştii sau Craioveştii, care au

devenit şi ei hicleni în urma unei rupturi cu Vintilă. Vor să-l răstoarne pe Domn cu sprijinul lui Gritti, aventurierul veneţian, care ajunsese favoritul lui Soliman Magnificul, şi să-şi impună un pretendent al lor. Gritti avea şi el planurile lui, vizând domnia Munteniei şi a Ardealului.

Vodă va afla despre complot şi va acţiona prompt, punându-l pe spătarul Dragomir să înconjoare suita lui Gritti în care se aflau şi boierii trădători. Vintilă a anunţat imediat Stambulul

despre uneltirile hiclenilor şi a primit aprobarea de represiune. Şi capetele trădătorilor încep să cadă; 75 după unele surse, 184 după mărturisirea lui Gritti, care adaugă că vodă *„le-a tăiat amândouă urechile şi nasurile şi le-a scos amândoi ochii, apoi i-au lăsat cu rănile aşa vii de-a lungul drumurilor, în suferinţă şi caznă”.* La Piteşti sunt executaţi şefii complotului, cei mai importanţi dintre trădători: Vâlsan logofătul, spătar Radu, Stan pârcălabul cu fiii săi, Badea şi Chirca care nu era decât un *„băieţaş”,* Peia, fost mare 77 y t 7 7

spătar, Staico a lui Pârvan fost mare vistier. La acest lucru, la această pedeapsă se referă Radu Popescu când spune că boierii au greşit punându-l Domn pe Vintilă, *„că nu trecu vreme multă, ci au venit la cruzie, dă au tăiat pă mulţi boiari”.* Dar pentru trădare, moartea, aceasta era pedeapsa. Vintilă îşi trimite gărzile şi în Oltenia, pentru ca represiunea să fie completă şi are grijă ca ele să fie constituite îl în buzoieni, duşmanii de moarte ai Craioveştilor. Nu iartă nici

soţiile boierilor hicleni, care s-au refugiat la Nicopole, în frunte cu văduva lui Vâlsan, ameninţând că *părţii femeieşti să i se aplice pedepse, cazne şi prigoane”.* Complotul a avut mari dimensiuni şi loţi cei care se simt vinovaţi de hiclenie şi au scăpat deocamdată de la pedeapsă, fug care încotro, ca logofeţii Tudor şi Giura care iau drumul Haţegului.

Fugarii trădători nu contenesc nici în exil uneltirile şi ţin legătura şi cu opoziţia internă. Hiclenii pun la cale răsturnarea lui Vintilă, prin sprijinul acordat lui Radu

Paisie, care pentru o scurtă perioadă chiar ocupă tronul, în toamna lui 1534. De partea pretendentului a trecut şi Dragomir spătarul, care s-a aflat printre credincioşii lui Vintilă vodă în timpul fostei conjuraţii boiereşti. Acum s-a hotărât să trădeze. Hrisovul din 7 mai 1535, arată: *Jar după aceea Dragomir spătar, el şi-a pierdut toate averile cu rea hiclenie către domnia mea şi încă şi capul şi l-a pierdut*

În iunie 1535, Vintilă organizează o mare vânătoare: *wS-au dus în plimblare către Craiova, ca să vâneze pădurile Jiiului, ca săprinză cerbi şi alte vânaturi mai mari...*" Voia Domnului nu era numai să vâneze, ci să şi regleze conturile cu alţi boieri pe care-i suspecta de hiclenie. Dar planul lui vodă a fost trădat probabil, chiar de propriul cumnat şi boierii, aflând ce li se pregăteşte, hotărăsc să o ia ei înainte. Hiclenii pun la cale un nou regicid, un nou asasinat de Domn. Cumnatul domnesc a pus la treabă două slugi, un croat şi un ungur, care îl vor vâna pe... vodă însuşi. Complotul reuşeşte şi Vintilă cade mort, în timp ce trădătorii sunt în culmea bucuriei.

În locul lui Vintilă boierii îl pun pe tron pe Petru Radu Paisie, care mai ocupase o dată tronul, dar pentru scurt timp. Turcii confirmă alegerea şi Paisie, nume dat în vremea când se călugărise, va domni între 1535 – 1545. Lupta dintre diferitele *apartide*" boiereşti îi îngreunează domnia. Faţă de Craioveşti, al căror rol în viaţa politică va deveni tot mai derizoriu, relaţiile la început sunt bune. Peste graniţă se găseau mulţi candidaţi la domnie şi ei unelteau pentru răsturnarea lui Paisie, având şi asentimentul unor boieri din tară.

— >

Teodor din Drăgoeşti, fost mare logofăt şi banul Torna din Petroşani au pus la cale un complot, în favoarea unui pretendent. Boierii hicleni, deconspiraţi, vor fi executaţi în 1536 din porunci domnească. În 1539, are loc

o conjuraţie mai largă şi mai bine pusă la punct, din care făceau parte trădătorii Şerban din Izvorani, cumnatul lui Pârvu Craiovescu, Vintilă din Cornăţeni, Radu din Drăgoeşti, Pârvu, fratele său, Giura logofătul din Stăneşti, Stroe din Floreşti, fost mare paharnic, numit şi Stroe Pribeagul. Craioveştii s-au decis din nou să se ridice contra domniei, continuându-şi acţiunile trădătoare şi uneltirile la care erau aşa de pricepuţi. Şerban biv-vel vornicul a fugit peste hotare, act considerat la curtea domnească hiclenie şi pregăteşte o răscoală contra lui Paisie. De ce s-au hiclenit aceşti boieri, care se aflau la mare favoare nu ştim, dar se presupune că ar fi vorba de un conflict de familie între Paisie şi puternicul neam al Floreşti lor. În acest caz sufletul răzmeriţei a fost Stroe paharnicul din Floreşti şi nu banul Şerban. Indiferent, la urma urmei, cine a fost în fruntea trădătorilor, cert este că ei aveau alături un candidat la tron şi în această acţiune vedem iarăşi mâna

9 9 9

hiclenilor Craioveşti, care se menţin pe vechea poziţie de a impune *pe omul lor* în fruntea statului. Hiclenii şi-au strâns o armată şi l-au atacat pe Paisie, care va fi bătut la Fântâna Ţiganului. Cu sprijin extern şi colaborarea unor boieri trădători aflaţi în tară, rebelii au

9 9 9

reuşit să strângă forţe suficiente care să-l înfrângă pe vodă. Luat şi pe nepregătite, neexitând nicio scurgere de informaţii, nicio trădare în tabăra lor, viclenii îl determină pe vodă să-şi părăsească tronul şi să fugă la turci. Paisie a avut, în tot acest climat îmbibat de trădare un supus credincios, Radu Furcovici, care a salvat vistieria domnească, pe care a dus-o la Turnu Măgurele. Cu sprijin turcesc – din nou turcii intervin direct în luptele pentru domnie, înfeudând şi mai mult ţara – Paisie se întoarce şi-i înfrânge pe hicleni. Într-un hrisov din 15 iunie 1543, citim că Paisie întăreşte lui Detco, mare armaş, mai multe sate şi

o parte din *„aţiganii lui Şerban banult căci l-am miluit domnia mea pentru a lui dreaptă şi credincioasă slujbă ce mi-a slujit domniei mele, iar Şerban banul a perit în rea hiclenie, căci s-a ridicat asupra capului domniei mele”,* Confiscarea averilor boierilor trădători, act obişnuit în practica domniei, e dovedită şi în hrisovul domnesc din 17 aprilie 1540, care arată că Bojin şi Ivan pentru că *„au greşit cu Şerban banul, şi-au pierdut averile”.* Mimoran şi Ion, alţi complotişti, îşi pierd moşiile din I trecheşti *„<cu rea hiclenie*unii trădători care scapă cu viaţa, fug peste graniţă, ca Giura şi Pârvu. Complotul a eşuat şi trădătorii trag consecinţele.

În 1540, va fi acuzat de hiclenie şi Vlaicu din Piscani. Care

*

anume s-a vrut vina lui nu o ştim. Timp de şase ani a fost mare logofăt şi Paisie îl numea *„cinstit vlasteliri* şi *„cinstit dregător*

I I va fi scos din divan şi mai târziu va fi executat. Să fi fost

organizatorul vreunui complot? Să fi aflat domnia că avea relaţii cu vreun pretendent sau cu boierii transfugi? Să fi fost la mijloc vreo invidie sau pâră mincinoasă? Adevărul nu-l cunoaştem, ci numai soarta logofătului. Că şi-a meritat-o ori nu, e iarăşi mister. Şi averea lui, ca şi a lui Serban banul şi a altor acuzaţi de hiclenie i 7 >» 9

va fi confiscată de voievod.

Craioveştii vor dispărea de pe arena politică în vremea lui Paisie, ultima lor încercare de a-şi subordona domnia, fiind în legătură cu Şerban banul. Craioveştii se vor stinge în linie direct bărbătească, îşi vor pierde cele mai multe moşii, averile le vor fi risipite şi bănia nu le va mai aparţine. Rămâne însă trădarea lor faţă de ţară, prin înţelegerile cu turcii şi subjugarea Munteniei, ca să nu mai

vorbim de desele trădări faţă de domnie.

În 1544, domnia lui Paisie e din nou ameninţată. Stroe

9

Pribeagul, care devenise hiclean încă dini539, când a participat alături de banul Şerban la complotul contra lui Paisie, s-a refugiat în Transilvania. Hicleanul continuă înveninatele urzeli şi strânge lângă el pe Manole, Mihalco şi pe mulţi alţi transfugi. Toţi aceşti trădători îl vor Domn pe un anume Laiotă Basarab, *fecior de doruri",* cum se intitula. Complotiştii, în legătură şi cu opoziţia internă, vor năvăli în Ţara Românească cu suficiente forţe ca să-l alunge peste Dunăre pe vodă. Nu au însă destulă putere ca să reziste atunci când Paisie, cu un nou ajutor turcesc se întoarce: *s-au întors Radul vodă cu turci mulţi şi au avut război cu Laiotă la Fântâna Ţiganului şi au biruit Radul vodă, iar Laiotă cu pribegii au perit toţi".* scrie Radu Popescu. O nouă intervenţie turcească, o nouă trădare a suveranităţii, a intereselor tării, înseamnă şi un mai accentuat control

5 9 7»

exercitat de turci asupra instituţiei domneşti. Ca să-şi păstreze tronul agresat de trădători, Domnul însuşi trădează interesele, prerogativei! domniei, prin apelul la păgâni. C.C. Giurescu crede *lângă intervenţiile militare otomane la nord de Dunăre, «hicleniile» amintite au avut, probabil, ca urmare şi pierderea oraşului Brăilt transformat, împreună cu o zonă înconjurătoare, în «raia», adică, în teritoriu supus direct cârmuirii turceşti*ân schimbul ajutorului, militar acordat de turci contra hiclenilor, Paisie, sfătuit şi de vornicul Coadă, cedează Brăila Imperiului, ceea ce este o trădare de ţară!

Paisie, la porunca sultanului, va interveni în Transilvaniaunde îl va prinde pe Ştefan Mailath, rebel, felon încă din 1539 împotriva lui Ioan Zápolya. La

sugestiile lui Petru Rareş, implicat profund în Ardeal, vodă se apropie de Habsburgi. La 7 ianuarie 1543, la Târgovişte, Domnul cu întreg divanul jură credinţă lui Ferdinand şi se stipulează cu acest prilej că dacă turcii vor intra în Ţara Românească mergând contra imperialilor, vodă va încerca să se opună, iar dacă rezistenţa nu va fi posibilă, Habsburgii vor fi

Înştiinţaţi la timp. Acest act de trădare al lui Paisie fată de turci va

»? *?

duce la mazilirea lui, el fiind chemat la Stambul şi apoi trimis în exil *Ja Eghipef",* unde va şi muri.

În locul lui Paisie, turcii îl numesc domn în 1545, pe Mircea, supranumit Ciobanul, de la îndeletnicirea de negustor de oi pe care o avusese anterior. Prin acest act e încălcat din nou principiul eligibilităţii Domnului de către ţară şi turcii îşi demonstrează încă

O *dată suzeranitatea lor crescândă, ignorând forţele politice interne care ar fi trebuit să aleagă pe vodă.* letopiseţul Cantacuzinesc" *spune că nici „*<trecând două săptămâni". *Mircea Ciobanul „*au tăiat pre boiari". *Radu Popescu dă şi lista victimelor: „*au tăiat pă Coadă vornecul, şi pe frate-său Radul comisul, şi pă Dragul stolnic, şi pă Stroe spătar, şi pă Vintilă comis şi alţi nenumiţi, muncindu-i întâi pentru avuţie, până au dat ce au avut; deciia i-au omorât. Boiarii cei ce au scăpat de moarte au fugit în Ţara Ungurească*ă îşi va pierde viaţa şi Staico din Şinteşti, fost mare vornic sub Paisie, căruia*

I se ia pentru *„rea hiclenie"* moşia din Dobruşa. C.C. Giurescu se întreba care a fost motivaţia actului sângeros al lui Mircea? Un lucru obişnuit era ca vodă să-i taie pe *„hicleni".* dar în două săptămâni de la urcarea sa pe tron e greu de crezut că boierii ar fi putut organiza un complot. Au avut boierii păcatele lor, dar nici trădători profesionişti nu erau şi nici nu trădau de dragul trădării. E greu să

acceptăm imaginea unei boierimi care toată ziua stă pe la colţuri şi cleveteşte, legând şi dezlegând comploturi şi luându-se la întrecere cine trădează mai mult şi mai repede. Din spusa cronicii, Mircea *„i-a muncit”* pe boieri întâi pentru avuţie. Dar nici acest lucru nu justifică execuţiile, pentru că Domnul putea ordona confiscarea averilor şi fără a recurge la pedeapsa capitală. Gestul lui Mircea s-ar justifica doar printr-o intenţie de reglare de conturi cu aceşti boieri. E vorba de rezolvarea unor mai vechi răfuieli, cărora acum le venise scadenţa. Care va fi fost pricina lor nu ştim, dar în ochii Domnului toţi aceşti boieri erau trădători şi ei au fost obligaţi să-i predea şi moşiile şi banii lichizi ascunşi, din care motiv îi şi *„munceşte”.* adică îi torturează. După spoliere a urmat şi execuţia, ca pedeapsă bine meritată pentru *„rea hiclenie* Mircea, prin gestul său, mai viza şi supunerea necondiţionată a marii boierimi, care până acum era responsabila anarhiei interne. Dorea de la început să precizeze raporturile Domn-boieri în sensul supremaţiei de necontestat a domniei. Dorea, cu alte cuvinte, să instaleze o conducere autoritară, în care divanul să fie simplu consilier domnesc şi nu controlor ori factor de putere suprapus puterii domneşti. Deciziile prin urmare trebuia să le ia vodă şi pe urmă să consulte divanul şi nu invers. *Jstoria politică a Ţării Româneşti între anii 1545 – 1577 se caracterizează printr-o dezlănţuire a războaielor feudale interne, purtate între domnie şi marea boierime, ca şi între diverse facţiuni boiereşti. Ele cauzează amestecul direct al turcilor în ţară şi au ca efect o creştere a aservirii faţă de Poarta otomană. Starea de pronunţată anarhie feudală în Ţara Românească se datorează mai ales faptului că aici procesul centralizării, început în a doua jumătate a veacului anterior, se păstrase la un nivel mult mai scăzut decât în Moldova”* (Istoria României, volumul II). Ţările Române au fost centralizate dintru început, altfel cum s-ar

explica bătălia lui Basarab I întemeietorul cu Carol Robert de Anjou? Doar o ţară unită, centralizată, putea să se opună cu sorţi de izbândă. Dar chiar şi Xenopol înclină să creadă că Oltenia s-ar fi bucurat de un statut special: *„Oltenia păstrase încă (începutul sec. XVI) poziţia ei pe jumătate neatârnată în sânul statului muntean, deoarece recunoştea prin închinare pe domnii Munteniei Mari”.* Oltenia nu a fost însă niciodată un stat în stat, nici pe vremea puternicilor Craioveşti. Bănia era în mâna lor, dar dregătoria era dată, dar şi luată, cum am văzut, de către domnie. Nici moşiile Craioveştilor

— 5

nu se bucurau de imunitate şi nici măcar nu erau compacte, ci risipite. Mare parte din ele nici nu se aflau în Oltenia, ci în Muntenia. Când domnia vrea, confiscă moşiile Craioveştilor fără nicio problemă. Nu aşa-zisa fărâmiţare feudală (care de fapt nici nu a existat) duce la „i*anarhia feudală*”la constituirea grupărilor, a *partidelor”* boiereşti, ci lupta pentru putere. În funcţie de interese şi opţiuni politice se grupează boierii şi ce doresc este controlul asupra puterii, nu desfiinţarea statului şi a domniei. Craioveştii luptă ani în şir ca

9 >» r >

să-şi aşeze pe tron pe *„omul lor”.* Între diferitele grupări boiereşti erau mari rivalităţi, născute din dorinţa de putere şi de influenţă asupra tronului, de unde decurgeau şi avantajele politice şi cele materiale. Pribegii vânători de domnie, înconjuraţi de boierii lor, le dau acestora încă înainte de urcarea pe tron dregătoriile cele mai importante şi le promit multe alte moşii. Ei îşi leagă destinul de alesul lor şi triumfa sau se prăbuşesc cu el. Mai sunt şi cazuri de trecere la limită, prin trădare, dintr-o tabără în alta.

Întreaga domnie a lui Mircea Ciobanul, arată *Jstoria României*”, volumul II, *este un lung şir de lupte împotriva*

grupărilor marii boierimi; care încerca să-şi impună voinţa, să recâştige vechile privilegii imunitare sau să-l înlocuiască din domnie printr-un reprezentant al ei, care să fie executorfidel al tuturor revendicărilor sale". Formulăm aici o rezervă privind problema imunităţilor. Boierii noştri nu se pot compara cu nobilimea franceză. Imunităţi de tip occidental nu au avut niciodată boierii români şi vodă nu s-a găsit în situaţia penibilă a unor regi ai Franţei faţă de marii feudali ai Normandiei şi Burgundiei care nu-i lăsau nici să treacă peste domeniile lor fără aprobare.

Urcat pe tron, Mircea Ciobanul s-a impus printr-un act de mare autoritate, executând pe boieri. După unele surse ar fi tăiat vreo 200, din care 48 mari boieri. Cifra e desigur exagerată. În urma represiunii, o parte dintre boierii rămaşi în viaţă fug la Braşov şi vodă le cere imediat extrădarea. Pentru că braşovenii nu se

conformează în privinţa trădătorilor, Domnul intră în Ţara Bârsei pentru represalii. Spre Transilvania pleacă în goană şi alţi boieri în 1547*: „yRadu zis marele logofăt şi cu fraţii săi şi de asemenea Barbul... Acolo s-au aşezat ei de frica domnească E cl*ar că frica le venea de la autoritatea domnească care începea să se etaleze. Neacceptând-o, contestând-o, boierii fug şi devin hicleni. În noiembrie 1547, fostul mare vornic Vintilă nu se mai mulţumeşte y 9

doar cu fuga, ci trece la fapte deschise de ostilitate faţă de Mircea, organizând o răzmeriţă. Trădătorul e înfrânt şi, fuge şi el în Transilvania, singura şansă de a scăpa cu viaţa. Vorba din bătrâni*: „yFuga-i ruşinoasă, dar e sănătoasă"*. Mai gravă e defecţiunea din chiar familia domnitoare. *„Barbu din Pietroşani".* ginerele Domnului, va trece de partea opoziţiei, a trădătorilor domneşti şi va lua şi el drumul pribegiei tot în Ardeal, dar nu oricum, ci având asupra sa o mare sumă de bani. Să fi fost

cupiditatea cea care l-a îndemnat la trădare? A furat banii şi a fugit? Să fi avut loc vreun conflict de ordin pur personal între socru şi ginere? Barbu, ca ginere domnesc, nu se putea plânge că nu deţinea o poziţie importantă. Să fi vrut mai mult? Să-l fi năpăstuit socrul sau nevastă-sa devenise o fiară, dacă nu cumva era crunt de urâtă şi de răul ei şi-a luat lumea

7»

În cap? Ceea ce ştim e că a devenit şi el hiclean şi că s-a alăturat celorlalţi hicleni. Dar vodă nu s-a lăsat cu una cu două ci a făcut multe presiuni pentru extrădarea lui din Ardeal. Îl recuperează şi la 2 aprilie 1548 îl decapitează pe trădător. Dacă o fi plâns nevastă-sa, iarăşi nu ştim, şi la fel nu cunoaştem nici soarta banilor cu care a

9 9 *7 J* 9

fugit. Cunoscând cât de iubitor de galbeni era Mircea, e de presupus că a depus eforturi mari ca să-i recupereze. Că a reuşit ori nu, e altă problemă.

Pribegii din Transilvania, după ce şi-au tocmit şi mercenari, pornesc alături de slugile lor „pre gura Praove” *spre Ţara Românească, aducându-l în bagaje şi pe un* „novus erectus Wayvoda”. *un candidat la domnie de care îşi legaseră soarta şi speranţele.* Îşi trecând 2 ani, (1547), iar au venit acei boieri pribegi cu oaste, pre gura Praovei, şi au avut războiu’ mare cu Mircea vodă la sat la Periş, şi au fost izbânda Mircii. Atuncea au perit şi

Udriste vistierul, şi Theodosie banuf”, *Hiclenii n-au avut noroc şi >*

cei care scapă cu viaţa din ciocnire iau din nou drumul greu al exilului.

În aceste confruntări militare, numărul participanţilor nu putea fi prea mare, din moment ce vodă cu ajutorul curţii lui doar, al oştii celei mici, reuşeşte să-şi învingă adversarii. În caz contrar ar fi făcut apel la *„ţară”*, ca Ştefăniţă atunci când s-a aflat într-un impas

asemănător. Am putea presupune că ciocnirile dintre vodă şi boierii hicleni seamănă întrucâtva cu cele petrecute în Anglia în timpul războiului celor două roze, când un grup relativ mic de aderenţi ai familiei York se încăierau cu unul similar al Lancaster-ilor. Pe câmpul de luptă de obicei nu rămâneau multe cadavre, nu se petrecea ceea ce numim măcel. În acest sens cronicarii vorbesc despre un număr mic de victime, dau nominal doar câţiva boieri mai de seamă şi precizează că *„au căzut şi alţii”.* După luptă însă se petrecea măcelul, asupra acelor prinşi, al prizonierilor. Domnia prefera să-i execute pe toţi, şi ca să dea un exemplu, pentru înfricoşarea altor potenţiali trădători, dar şi pentru linişte. Nu se poate nega nici existenţa unei legitime un şi dorinţe de răzbunare din partea Domnului faţă de trădătorii care i-au pricinuit atâtea neajunsuri.

Luptele dintre vodă şi trădători au o amploare mai mare atunci când părţile în conflict apelează la ajutorul străin. Îndeobşte, în aceste cazuri, după victorie începe şi o campanie de pradă, după cum am văzut că a făcut-o Mehmet-beg în ţinuturile buzoiene.

Se băteau de-a valma toţi boierii sau alerga fiecare, disciplinat, în tabăra lui şi apoi începea încăierarea? Din câteva mii de boieri cât număra Tara Românească, evident că cei mai mulţi nu făceau.

9 9

ceea ce azi numim politică. Ei îşi aveau reşedinţa, conacul la moşie şi-şi vedeau de ale lor, intrând în vreo tabără arareori. Când

9 1 7

evenimentele ce se desfăşurau erau în proximitatea lor, atunci participau, de voie de nevoie şi ei. Opţiunea acestor boieri mici, de ţară, lipsiţi de ambiţii politice, era către Domnul legitim, cum părea firesc. Ei nu aveau stofă de aventurieri ca să se agaţe de primul venit şi nici curajul să-l trădeze pe faţă pe vodă. Că-l mai bârfeau, că mai

cleveteau în familie sau în compania altora, era normal, dar ei gravitau totuăi de partea *„unsului lui Dumnezeu”.* Din rândurile marii boierimi proveneau trădătorii. Din varii motive ei nu-l agreau pe Domn şi voiau să-l schimbe cu altul. Ei vor forma un nucleu, care va aduna şi alţi nemulţumiţi şi peste graniţă vor organiza lovitura de stat. Puteau fi de la 2, 3, la câteva sute, împreună cu familiile şi slugile. În acţiunea lor se bazau şi pe boierii rămaşi în ţară, care se prefăceau a fi credincioşi puterii, dar în fond doreau şi ei o schimbare. Aceştia din urmă, de obicei după rezolvarea favorabilă a conflictului, veneau buluc să se închine, să-şi mărturisească simpatia şi credinţa faţă de noul sosit. În rare cazuri se alăturau cetelor venite de peste hotare înainte ca lucrurile să se limpezească. Ei erau ceea ce numim oportunişti. Domnul, la rândul său, avea de partea sa boierii care-l susţineau, boieri pe care îi miluise cu slujbe şi moşii. Unii îi vor fi credincioşi până la moarte, dar alţii, dintr-un complex de motive, îl vor trăda, trecând în tabăra opozanţilor. Ca număr, boierii care gravitau în jurul tronului şi pe care vodă se putea baza era mai mare decât gruparea centrifugă. Când se vorbeşte de răscoală boierească sau de război al boierilor contra domniei, nu e vorba de o ridicare în masă, ci de un complot mai amplu, de o răzmeriţă a unui grup mai mare sau mai mic, în care invariabil, interesele erau divergente. Ceea ce făceau hiclenii sau trădătorii domniei, era să încerce o lovitură de stat sau un atentat, asasinându-l pe voievod. După reuşită îşi impuneau *„omul lor”,* dar rămâneau ceilalţi nemulţumiţi, susţinătorii Domnului care a căzut. De la putere ei au ajuns automat în opoziţie, dacă nu cumva au schimbat la timp macazul şi au trădat. O parte din susţinătorii vechiului Domn vor trece de partea celui nou, dar alţii, prea puternic implicaţi în luptele politice, vor fugi peste graniţă sau vor fi executaţi. Cei fugiţi încep şi ei să urzească comploturi şi istoria se va repeta, reîncepând

luptele. Uneori apar deodată, ca în timpul lui Radu de al Afumaţi, trei pretendenţi la tron. În tot acest joc politic sinuos, amestecul străin, motivat prin mari interese, complică şi mai mult situaţia.

În 1552, contra lui Mircea Ciobanul, are loc o nouă încercare de răsturnare, a unuia *JRadul vodă, ce i-au zis Ilie, din Ţara Ungurească, cu boiari pribegi şi cu mulţi haiduci* Radu Ilie a avut la dispoziţie o armată bună şi numeroasă de mercenari, dovadă că l-a biruit pe Domn la Măneşti. Hiclenii victorioşi l-au făcut pe vodă să fugă la Giurgiu. Mircea a suferit mari pierderi, mercenarii fiind soldaţi de profesie şi l-a pierdut şi pe nepotul său, Stan. Dar şi complotiştii au avut pierderi serioase, e drept, nu pe câmpul de bătaie, ci din poruncă domnească. Mircea aflase despre legăturile tainice ale unor boieri din ţară cu trădătorii de peste munţi şi a reacţionat prompt, executându-l printre alţii şi pe jupân Udrea, fiul lui Dragomir, mare postelnic. Radu Popescu spune că noul vodă, Radu Ilie rămâne pe tron până în primăvară anului viitor, iar*, Mircea vodă au făcut ştire la împărat că... nu-l lasă domnii cei haini să stăpânească ţara..." Sul*tanul „—mărinimo*s" îl va* sprijini cu o armată şi Mircea Ciobanul va relua tronul, în vreme ce Radu Ilie şi boierii

fideli lui va fugi în Ardeal. Turcii din nou sunt prezenţi în toiul luptelor pentru scaunul domnesc şi acest lucru nu poate decât să le facă plăcere. În fond ei au ultimul cuvânt, decizia le aparţine, iar valahii n-au decât să-şi istovească inutil forţele şi să facă din trădare

— >

politică de stat. Cu cât vor fi mai slabi, mai decăzuţi şi mai corupţi, cu atât va fi mai în folosul Imperiului. Şi iată că socotelile turceşti se adeveresc, pentru că în 1553, Radu Ilie are o nouă tentativă de a relua tronul, dar va fi şi de această dată respins.

Din ordinul sultanului, Mircea Ciobanul a trebuit să facă o expediţie în Transilvania, împotriva lui Martinuzzi, care deşi ministrul reginei Isabella, o va trăda şi pe ea şi interesele familiei Zápolya, în favoarea Habsburgilor. Şi când te gândeşti că trădătorul Martinuzzi era… cardinal… Expediţia a fost un eşec şi turcii au bănuit că valahii i-au trădat şi au ajuns chiar la o înţelegere cu Martinuzzi. Nu e un lucru imposibil, pentru că trădătorii între ei se înţeleg bine!

Sultanul, având o sumedenie de motive, va semna la 28 februarie 1554, ordinul de mazilire a lui Mircea Ciobanul, demonstrând că el este suzeranul şi stăpânul în Muntenia, iar nu Domnul, pe care îl poate numi şi demite sau mazili oricând vrea. După mazilire, averea lui Mircea va fi confiscată de sultan, iar el va fi trimis tocmai în Etiopia în exil.

În locul domnului mazilit Poarta îl pune pe Pătraşcu, care va fi supranumit *„cel Bun”.* cognomen de toată lauda într-o vreme când pe plaiurile noastre bunătatea era o *„rara avis”.* Radu Popescu ne spune că Pătraşcu *„au domnit ţara bine, şi boiarii fără vrăjbi, fără morţi, fără prăzi, precum tuturor place; pentru aceia şi «bun» l-au numit, pentru bunătăţile lui ce avea”* Din 1554, până în 1557, cât timp a domnit Pătraşcu, a fost linişte în ţară, fapt care îi determină şi pe unii fugari, din pricina lui Mircea Ciobanul, să se reîntoarcă, cum au făcut-o Stănilă sau Stanciu.

Cu toată bunătatea lui Pătrascu, unii cred că moartea sa nu ar fi fost naturală, vodă nu a fost iubit chiar de toţi supuşii. Gurile rele îl acuză pe marele vornic Socol că l-ar fi trădat pe Domn şi că l-ar fi asasinat prin otrăvire. Niciun document însă nu confirmă acest lucru. Dacă Socol nu a comis asasinatul, nici uşă de biserică nu a

fost. La revenirea în a doua domnie a lui Mircea

Ciobanul, 15581559, el, împreună cu fiul său, Radu Stolnic, fuge în Transilvania luând pentru zile negre bani albi cu dânsul, adică vistieria ţării, în valoare de 400.000 de ducaţi. Că s-a mâniat cumplit Mircea Ciobanul e de la sine înţeles, dar gestul i-a deranjat şi pe turci. Trădătorul, dublat de hoţ, ca să-şi scape pielea, încearcă să-l mituiască cu 14.000 de ducaţi – ce meschin, când delapidezi 400.000! – pe ambasadorul Franţei la Poartă, ca să nu fie dat pe mâna turcilor, care socotindu-l trădător vor să-l execute.

Când în Muntenia se aude că Mircea Ciobanul a recăpătat *domnia de la sultan* „cei mai mulţi (boieri) au fugit în Ţara

Ungurească, anume cel mai mare: Stănilă vornic, cu alţi boiari şi cu toată curtea. Deci, văzând Mircea vodă că au fugit atâţia boiari, au trimis de i-au chemat cu jurământ, că nu le va face nimic rău.

Ei, încredinţându-se în cuvântul lui, au venit cu toţii de i s-au t

Închinat. Iar, când au fost la martie 3, au chemat boiarii, vlădicii, episcopii, egumenii, cu cuvânt ca acela, că are să se sfătuiască de neşte trebi ale ţării şi ale domniei. Care strângându-se toţi, aşa cum s-au zis mai sus! Mircea vodă învăţase besliii şi turcii, care-i avea cu dânsul, să fie gata a face năvală, să taie pă boiari şi pă călugări; şi aşa au făcut. În vreme ce au văzut că s-a strânsu cei chemaţi, au dat poruncă şi au intrat cu săbiile într-înşăi, ca neşte lupi în neşte oi, de i-au omorât pe toţi câţi s-au întâmplat acii. Ceilalţi boiari, care n-au fost acii, şi au auzit de pieirea aceloralalţi, cu toţii au fugit iar în Ţara Ungurească *Debutul celei de a doua domnii a lui Mircea este foarte sângeros. Sub pretextul unui mare sfat, a invitat marii boieri şi înaltele fete bisericeşti, cam 200 de*

7 9 9 9 7

persoane şi i-a măcelărit. A fost un act de trădare a

cuvântului dat, pentru că el a jurat că nu îi va ucide pe boieri dacă se întorc din Transilvania, dublat de o mare viclenie în convocarea adunării, care s-a transformat într-un sfat al morţii. Această execuţie în masă i-a

5 9

şocat pe toţi, pentru că de la Vlad Ţepeş nu s-a mai pomenit aşa ceva şi în chip atât de viclean. De ce totuşi a făcut vodă masacrul, de vreme ce boierii i s-au închinat? Să fie vorba doar de cruzimea lui, sau avea vodă motive temeinice? Xenopol crede că ura Domnului, care era din clanul Drăculeştilor, faţă de boierii olteni, ar fi explicaţia măcelului, dar printre cei 200 de ucişi, boierii olteni reprezentau doar o minoritate. C.C. Giurescu, faţă de tragicul incident, bănuieşte *„că este în legătură cu împrejurările mazilirii lui Mircea, o «hiclenie» a boierilor sau o plângere a lor la Poartă. Neputând să-i pedepsească atunci, domnul se răzbună acuma, sigur fiind că autorităţile de la Istanbul, care tocmai îl numiseră din nou, nu vor obiect*ală ceva s-a petrecut atunci când Mircea a fost mazilit, o demonstrează comportamentul turcilor, care, caz unic până atunci, nu se mulţumesc doar cu detronarea şi arestarea lui vodă, ci-i omoară şi curtenii şi-i confiscă averile. Se poate ca boierii, o parte a lor, să fi venit cu pârâ, dreaptă ori închipuită la sultan şi acesta, mânios, să se răzbune astfel. Trădat fiind de boieri, Mircea, revenit în scaun, era firesc să se răzbune. Dacă prin trădare ei l-au răsturnat, tot prin trădare să piară şi ei. Din acest plan face parte *„împăcarea"* cu boierii, rechemarea lor în ţară, cu toate jurămintele reciproce de credinţă şi iubire. E un sperjur, o trădare a jurământului şi a încrederii, o faptă condamnabilă din punct de vedere al moralei creştine, dar nu şi în viziunea voievodală. Al doilea moment al

9 9

dramei e convocarea *sfatului".* urmată de masacru, o nouă trădare a domniei, pe care însă vodă o percepe ca pe

o dreaptă răzbunare. Mircea şi-a premeditat acţiunea, ea nu a fost spontană, făcută la mânie sau într-o clipă de dementă. Turcii, aşa cum bănuia, nu au făcut mare caz de masacru. În schimb boierimea acţionează prin Socol, fostul mare vornic şi Radu Ilie, fostul Domn. Ei merg la Stambul cu pâri contra lui Mircea şi cer schimbarea lui. Socol, hoţul dublat de trădător, râvnea chiar domnia. Averile şi le

9 7 9

Încredinţase lui Francisc Kendy, care se va dovedi un hoţ mai mare decât el. Acesta, ca să pună mâna pe cei 400.000 de ducaţi, plus averea personală a lui Socol, îl trădează la turci. Trădarea lui Kendy şi acţiunea lui Mircea Ciobanul la Poartă contra boierului Socol, au făcut ca acesta, împreună cu Radu Ilie să-şi piardă viaţa. În 1559 boierii trădători fugiţi în Ardeal pun la cale un alt complot, dar Mircea află, fie prin spioni, fie prin trădarea vreunuia din conjuraţi şi reuşeşte să înăbuşe în faşă acţiunea hicleană.

— 1 1 1 19

La 21 septembrie 1559, Mircea Ciobanul a decedat brusc. Crimă? Moarte bună? După felul cum s-a purtat cu boierii, un asasinat nu ar părea exclus.

Turcii îl vor numi Domn pe fiul lui Mircea Ciobanul, Petru, care fiind minor va fi pus sub tutela mamei sale, fiica lui Petru Rareş, Doamna Chiajna, femeie aprigă, inteligentă, înzestrată cu o mare voinţă, dar lipsită de scrupule şi pudoare. Contemporanii i-au zis Mirceoaia. Moartea lui Mircea Ciobanul e văzută şi ca un prilej favorabil de intervenţie de către boierii trădători, refugiaţi peste hotare. Şirul cumplit al luptelor pentru tron reîncepe violent.

„Letopiseţul Cantacuzinesc” *nota:* >yDeci când au fost a doao săptămână, (de la decesul lui Mircea Ciobanul) puţinei boiari, ce au fost scăpat peste munte, ei au venit cu puţinea oaste, de au făcut războiu’ cu boiarii Mircii vodă,

la satul Rumâneşti, şi fu izbânda pribegilor. Iar Doamna Chiajna a Mircii vodă şi cu fie-său Patru vodă au fugit peste Dunăre*…" A fost prin urmare o ciocnire între forţe mici, hiclenii reuşind să se impună. Boierii rămaşi credincioşi Chiajnei vor acţiona de la Giurgiu contra hiclenilor şi cu ajutor turcesc, la Şerpăteşti, îi bat pe răsculaţi. Din nou turcii, erijaţi în arbitri, intervin în ţară. Din rândul trădătorilor cad,* ßacea Clucerul şi alţi oameni de ai pribegilor". Dar *hiclenii nu se lasă cu una, cu două „Şi* trecând o săptămână, iar au venit alţi boiari pribegi, pre apa Oltului, anume: Standul Bengăi şi Matei al Margăi, i Radul, i Vâlsan şi alţii, făcând războiu' cu Pătru vodă la sat la Boiani, având lângă dânsul mulţime de turci, şi fu izbânda lui Pătru vodă, perind mulţi oameni". Î*n 1566, un alt pretendent, Nicolae Basarab, râvneşte tronul lui Petru, dar hicleanul nu poate să-şi vadă visul realizat, pentru că Mirceoaia şi-a consolidat poziţia prin relaţiile bune întreţinute eu Seraiul, cu mama sultanului şi câteva favorite. Pentru că transfugii din Ardeal sunt o adevărată pacoste şi urzesc necontenit comploturi, padişahul însuşi intervine pe lângă Principe, ca să nu mai adăpostească hiclenii în ţara sa. Alţi boieri trădători şi-au găsit adăpost chiar la turci, la Brăila şi Silistra. Datorită bunelor relaţii dintre Chiajna şi meghistanii, dregătorii otomani, aceşti trădători ai domniei sunt aruncaţi în închisoare şi*

— 5 >

ucişi.

În timpul domniei lui Petru se schimbă structura divanului, a sfatului domnesc, în el intrând elemente noi, o nouă boierime ridicată de Domn din rândurile micii boierimi. Totodată în dregătorii găsim numeroase elemente levantine. Mare vistier e un Iani, mare stolnic, un Ianache şi mare postelnic, Ghiorma.

Xenopol spune că elementele greceşti au venit în număr destul de mare în Ţările Române în urma căderii

Constantinopolului, în 1453. *„Veniră însă greci şi în ţările noastre, dar din acei din rândurile de jos, drojdia societăţii bizantine, care aduseră în ele numai năravurile cele înrăutăţite şi stricate ale acelei putrede societăţi, Jară niciun avânt de cultură, care nici n-ar fi putut prinde rădăcini într-un popor aşa de adâncit în neştiinţă precum rămăsese acel român, din pricina predominării slavonismului „*Dacă în Italia, continuă Xenopol, grecii care au ajuns erau oameni de calitate, culţi şi au ajutat Renaşterea, în Ţările Române ajungând *„— drojdia*e firesc că ne-au făcut mai mult rău decât bine. Alte elemente greceşti vin prin filiera bisericii. Aducându-l pe Nifon în ţară, Radu cel Mare primeşte odată cu el şi pe alţi călugări greci. Relaţiile strânse cu Athosul înseamnă o nouă penetrare a acestor elemente. Tot de la greci vor împrumuta Domnii, în competiţia pentru cumpărarea tronului, bani şi astfel cămătarii levantini vor veni la noi, ocupând treptat treptat funcţiile laice şi ecleziastice, începând şi înrudirile cu familiile boiereşti, pe care încearcă să le grecizeze. Aceşti greci, va spune mai târziu Matei Basarab, au *„năravuri rele"* şi îşi spurcă mâinile *„cu ocărătoarea mită",* sunt vicleni. Leon Tomşa într-un hrisov va scrie e *&: „toate nevoile şi sărăcia încep de la grecii streini, care amestecă domniile şi vând ţara jară milă şi o precupeţesc pe carnete asuprite, şi dacă vin aici în ţară, nu socotesc să umble după obiceiurile ţării, ci strică toate lucrurile bune şi adaugă legi rele şi asupritoare"*. Ei complotează contra domniei, dacă nu-şi văd afacerile prosperând, şi umblă cu *pizme şi cu năpăşti",* spune acelaşi document. Linguşirea, calomnia şi evident trădarea, vor cunoaşte valenţe noi sub înrâurirea greacă. Perfidia grecească va face din trădare o adevărată artă: *„Timeo danaos et dona ferentes, rână tem de greci şi când aduc daruri...*

Desele intervenţii turceşti peste Dunăre, relaţiile de

colaborare ale Craioveştilor cu ei, pierderea neatârnării, dominaţia otomană, converg, afirmă V. Drăghicescu, la „alterarea caracterului românilorpierderea neatârnării ţărilor române avu ca urmare nemijlocită pierderea neatârnării caracterului românilor, alterarea, până la dispariţie, a spiritului de libertate şi de independenţă în înţelesul bun ce caracterizează neamul nostru*…”, spune autorul citat. Voinţa tenace ni se va frânge, iar curajul, îndrăzneala, „su*meţia română lăsară loc unei obicinuite înrădăcinate de a se pleca, de a se încovoia şi de a se şterge cât mai mult dinaintea străinului… se dezvolta tot mai mult dinaintea străinilor… se dezvolta tot mai mult la români însuşirea sufletească de a se ascunde, de a amăgi… Această amăgire şi făţărnicie nu mai păstră însă… caracterul agresiv, îndrăzneţ şi brutar. În secolul al XVII-*lea a devenit „o amăgire şi o vic*lenie defensivă, pasivă, negativă şi anarhică chiar”. Căderea ţărilor noas*tre sub turci „avu de urmare alte*rarea, ştirbirea adâncă a vechilor însuşiri cari fuseseră moştenite şi pe care vremile eroice ale luptelor pentru neatârnare le oţetiseră şi le adânciseră. Înrâurirea predominării turceşti fu ca o pată întunecată aşternută peste trăsăturile simple şi sărăcite, dar bine pronunţate, ale portretului fizionomiei sufleteşti a neamului românesc”. Schimbările prea *dese de Domni au avut şi ele, spune în continuare V. Drăghicescu, un rol negativ, pentru că la niciun alt popor şeful statului nu a fost schimbat „aşa des, aşa de ne*regulat” ca la români. „Boi*erii şi intrigil*e ungurilor şi ale turcilor ajutară aici (în Muntenia) foarte mult înclinarea românilor spre domnii foarte scurte în felul acesta „Cor*pul social al n*eamului românesc pare a trăi într-un continuu acces de isterie, în care convulsiunile şi spasmele se urmăresc la intervale foarte scurte”. Astfel „neamul ro*mânesc se i*zâni tot mai mult” şi schimbările de *domnie, care însemnau şi schimbări din dregătorii, făceau să dispară „orice*

continuitate în trebile din lăuntru ale ţării". „Se înţelege de la sine ce tulburări adânci şi generale trebuiau să aibă loc la fiecare schimbare de domnie, când toţi proprietarii de moşii, toţi posesorii de privilegii şi beneficii şi toţi posesorii de titluri şi ranguri boiereşti trebuiau să se mişte, să vină să ceară şi să obţină prelungirea şi întărirea titlurilor lor. Organismul societăţii era adânc şi în totalitatea lui zguduităe dădea frâu liber *anarhiei, scandalului, nesiguranţei şi atmosfera devenea tot mai înăbuşitoare şi mai de nesuferit. Urmarea acestei stări negative a fost secarea energiilor* ţărilor române şi demoralizarea profundă a boierimii". Boierimea a fost „*stăpânită,* totdeauna, de cel mai cumplit interes personal şi de cea mai orbitoare vanitate. Ea fu războinică atâta timp cât Domnii români mai aveau moşii libere cu care puteau s-o răsplătească-Sfarşindu-se moşiile*, boierii se aruncă pe dregătorii şi vechile lor instincte războinice se pun în mişcare pentru a-i face să* se sfâşie între ei, pustiind ţara cu luptele lor şi prăvălind scaunele domniei în cea mai josnică degradare. Boierimea română fu aluat puternic de răscoliri, convulsiuni, pustiiri şi mizerie în corpul puternic altă dată al neamului nostru. Interesul ce boierii purtară ţării nu fu niciodată decât între limitele intereselor proprii Dacă şi-au vărsat sân*gele pentru patrie, au făcut-o ca ea să nu fie ocupată de alţii şi ei să-şi piardă privilegiile. Într-adevăr, când Mehmet beg ameninţă cu transformarea Munteniei în paşalâc, boierii fac corp comun cu Radu de la Afumaţi.*

În *continuarea analizei sale, V. Drăghicescu arată că lupta dintre boieri, pentru dregătorii, se va transforma în lupta dintre diverşi pretendenţi la tron.* „Fiecare Domn aducându-şi boierii lui în dregătoriile statului, a lua locul acestora nu se putea decât răsturnând pe Domn. De aici lupta nenorocită şi intrigile pentru domnie, care ruinară şi sfâşiară, cu desăvârşire, toată energia şi neatârnarea

neamului nostru. La această desăvârsită ruină şi

— p corupţie a caracterului şi a spiritului de neatârnare, contribuind chiar acest spirit de neatârnare… Pierzându-se neatârnarea din afară, vechiul spirit de neatârnare se dezvolta anormal înăuntru, în aşa chip că aduse aici o adevărată anarhie şi nesupunere. Boierii sufereau cu mare greutate supunerea către Domni. În toată clipa, ei erau înclinaţi să-l alunge şi să-i ia locul sau pe acela al boierilor, pe care dânsul îi pusese în dregătorii. Ei nu sufereau să atârne nici de Domn, nici de boierii în slujbe, şi această înfocare a lor, după neatârnarea din lăuntru ţării, aduse ruina desăvârşită a neatârnării din afară". Lup*tele duc la robia turcească, iar autonomia, „nea*târnarea noastră devine pe fiecare zi mai iluzorie şi mai himerică".

În 1568, Petru, fiul Chiajnei, va fi mazilit, sultanul numindu-l Domn pe Alexandru al II-lea. Căderea lui Petru a fost şi urmarea conflictului Chiajnei cu Mihail Cantacuzino, supranumit*, JSeitanoglu",* adică *„Fiul Dracului*". Ca să-şi consolideze poziţia, Chiajna îşi va căsători o fiică cu fratele lui Şeitanoglu, deosebit de bogat şi influent la Poartă, dar lucrurile se încurcă imediat. Mireasa avea 15 ani, iar mirele 50. Pentru interesele de familie nu se pune problema iubirii între soţi şi Chiajna hotărăşte nunta. După nuntă, fie că a izbucnit o ceartă între soţi, fie că însăşi Chiajna avea mustrări de conştiinţă pentru o căsătorie atât de nepotrivită, mireasa, zestrea ei, dar şi o parte din lucrurile mirelui vor fi furate, de un îndrăgostit al miresei, spune Chiajna, de către însăşi Chiajna, susţine mirele mofluz. Cert este că Mirceoaia s-a implicat în această afacere, trădându-şi ginerele şi astfel intrând în conflict cu puternica familie a Cantacuzinilor, care nu se va lăsa până nu îl va vedea mazilit pe Domnul Petru. El e chemat, ca un simplu funcţionar turc, în faţa sultanului şi soseşte la Stambul însoţit de 1.000 de boieri şi slujitori, având în

bagaje şi 100.000 de galbeni, pentru a mitui dregătorii imperiali. Va fi arestat şi trimis în exil la Alep, împreună cu Doamna Chiajna.

*Alexandru II Mircea (1568 – 1577) a aşteptat, după cum însuşi mărturiseşte, multă vreme ca să apuce tronul, fiind „*în Ţara Arăpească 20 de ani şi în H alep 14 ani ca într-o închisoare, cu multe lacrimi şi suspine, până ce mi-a dat Domnul Dumnezeu scaunul domniei mele…" Dup*ă urcarea lui pe tron, „bo*iarii câţi era pribegi încă au venit de s-au închinat toţi", scr*ie let*opiseţul Cantacuzinesc". Lin*işte însă nu va fi, pentru că în scurt timp se va des*coperi un complot contra domniei. Foştii partizani ai lui Pătraşcu cel Bun, vechii boieri sunt mobilizaţi de trimişii Cheajnei şi convinşi să se hiclenească faţă de noul vodă. let*opiseţul Cantacuzinesc".*

*povesteşte că „*trecând 2 luni, iar Alexandru vodă au început de au tăiat mulţime de boiariy anume: Radul logofătul ot Drăgoeşti, i

Mihnea otbădenit i sân Udrişte vistierul, i Tudor ot Bucov, i Vladul

Capiii, i Pătrasşco, i Calotă, i Stan sân Draguleţului, i Radul stolnicul ot Boldeşti, i Radul sân Socol dvomicul, şi alţii*…" Toţi i»*

aceşti hicleni care au complotat îşi vor pierde capetele şi evident proprietăţile. Executând mai mulţi reprezentanţi ai vechii boierimi şi sprijinit pe o nouă boierime, Alexandru II Mircea începe o domnie autoritară. El se va implica în răsturnarea lui Ioan vodă cel Cumplit, sprijinindu-şi fratele, pe Petru Şchiopul, să urce pe tron, dar într-o primă încercare nu reuşeşte şi, mai mult, îşi pierde şi tronul. Drept represalii, Ioan vodă cel Cumplit a intrat cu armata în Bucureşti şi l-a aşezat Domn pe un anume Vintilă, care, spune C.C. Giurescu, a fost răsturnat *„după patru zile, prin trădare, de câţiva dregători ai lui Alexandru al II-lea"*. Boierii credincioşi domniei au fost

Dragomir dvornicul, Mitrea comisul, Braţul paharnicul, Ion pârcălabul. Vintilă şi *„acei lotri”,* adică boierii hicleni care-l *sprijineau, „*au pierii”.

În 1576 se va petrece un episod unic în istoria boierimii. *În*

1576 patruzeci de boieri merg la Constantinopol*, scrie Xenopol,* şi se plâng Porţii pentru abuzurile făcute de Alexandru. Ei îşi aleg de proteguitor şi stăruitor pe Mehmed paşa, pe când Alexandru avea de sprijin pe Sinan paşa, câştigaţi bine înţăles şi unul şi altul prin daruri şi bani. Turcii rânduiesc o anchetă în Valahia. Boierii, ştiind t *

Însă la ce va ieşi o asemene măsură, nu se mulţămesc cu ea, ci pretind ca Alexandru să fie adus la Constantinopole. Sinan paşa spre a pedepsi pe boieri, ce nu se supuneau unei hotărâri a sultanului, pune să le deie un număr de beţe. Ei însă nu se lasă, şi cu toate că bătuţi, se întorc a doua zi m şi mai mare număr la

ß *1* t divanul turcesc, cerând din nou cu mare glas să nu se facă cercetare în Valahia, ci domnul să fie adus la Constantinopole. Sultanul văzând sumeţia lor, ordonă ca parte din ei să fie osândiţi la galere, iar zece să fie încărcaţi cu lanţuri şi înapoiaţi în Muntenia. Ancheta vine în ţară, dar după cum o prevăzuse boierii, se face astfel ca să iasă în favoarea lui Alexandru*boierii hicleni, 40 la Xenopol, 70 – 80 la C.C. Giurescu, vor fi deci umiliţi într-un chip nemaiîntâlnit, „*«certaţi*” cu bastoanele, după expresia timpului, în plin divan otoman. De parcă bătaia nu era suficientă, parte din boieri vor fi trimişi la galere, iar ceilalţi puşi în lanţuri. Prin mită, prin coruperea dregătorilor turci, Alexandru înfrânge şi umileşte opoziţia, l ot prin corupţie, Domnul reuşeşte să scape şi de un anume Oprea Găină, care la Stambul, şi el evident tot cu ajutorul banilor, obţinuse numirea ca... Domn al Valahiei.*

Alexandru Mircea ia legătura cu cine trebuie, plăteşte mai bine şi lui Găină vodă i se anulează numirea şi în plus i se confiscă şi averea.

*Ca succesor al Bizanţului, Imperiul Otoman îi moşteneşte şi viciile. Bizanţul ajunsese în 1453 „*în descompunere*respirând „o* atmosferă necurată, vicioasa*" afirmă V. Drăghicescu, pe care respirând-o şi turcii, se îmbolnăvesc şi ei, molipsindu-se de* spiritul de corupţie, de intrigă, de delaţiune şi trădare, care predomnea de veacuri pe malul Bosforului*". Grecii erau „*rafinaţi în arta înşelăciunii, a amăgelei şi a corupţiei*iar turcii îşi vor dezvolta* gustul de a se lăsa să fie cumpăraţi cu sume de bani". Î*n felul acesta Imperiul va fi bântuit de spiritul „*de vânzare morală", *de trădare. Sistemul corupţiei instaurat la Poartă nu putea să nu aibă urmări şi asupra legăturilor româno-turce.* peţitorii la domnie se întreceau între ei cu pungile de bani, pentru a cumpăra protecţia şi favoarea, fie a vizirilor sau a femeilor influente de la palat, fie chiar a Sultanului. Apucăturile turcilor primeau foarte bine concurenţa candidaţilor la domnie. Pungile cu bani şi darurile erau bine văzute, bine primite şi îşi aveau efectul. Lăcomia turcească, aţâţată de corupţia grecilor, nu mai avea niciun frâu*". Dar corupţia boierimii române avansează, pentru că, spune Xenopol, orice aventurier se putea da fiu de Domn şi putea ridica astfel de pretenţii la tron, dacă găsea 7 boieri să jure că aşa stăteau lucrurile, şi se găseau întotdeauna destui care să vândă ţara „i*unui necunoscut, numai fiindcă le făgăduise slujbe şi căpătuiala". *Tot Xenopol mai adaugă faptul că această clasă a boierilor „*care a apărat până în ultimele timpuri interesele sale de castă cu o neîmpăcată înverşunare, care a stigmatizat prin cronicarii ieşiţi din sânul ei pe toţi Domnii ce au vrut să se atingă de ele, această clasă atât de neastâmpărată care se juca de-a domnul în ţările române, aruncându-le adeseori în prăpastia pieirei" *e într-o*

*necontenită răzvrătire contra Domnului care nu-i place. În luptele pentru tron din secolul al XVI-lea e o mare diferenţă faţă de cele din secolul al XV-lea. În luptele din secolul al XV-lea, afirmă Xenopol, vedem o rivalitate ungaro-polonă în Moldova, în timp ce în secolul următor e o luptă pentru tron între Băsărăbeşti şi Drăculeşti. De la Radu Paisie şi Petru Rareş înainte, aceste lupte vor lua „*un caracter tot mai mult personal, în care ceea ce se apără şi se loveşte este interesul individual al principilor şi al nobililor lor. Conştiinţa politică în loc de a se dezvolta cu timpul în ţările române, amorţeşte tot mai taret până ce dispare aproape cu totul în epoca fanariotă*”. De asemenea, schimbarea caracterului boierimii, transformarea ei în dregători, face ca viaţa la curte, pe lângă domn, în capitală, să fie preferată vieţii de ţară.* Jvirea clasei mazililor (în analogie cu mazilirea voievodului) alăturea cu boierii cei cu boierii documentează o schimbare radicală întâmplată în condiţia nobilimii române. Ea tindea să devină tot mai mult o clasă de dregători atârnaţi de persoana domnului, dintr-una de oameni liberi ce fusese mai înainte. Boieriile absorbise pe boieri”.

La decăderea morală din Ţările Române în veacul al XVI-lea contribuise mult şi influenţa orientală venită pe filieră sud-slavă, prin Biserică sau prin turci ori greci. *Atmosfera morală a Orientului ne învălui*, nota V. Drăghicescu, *ne copleşi şi ne izolă de lumea Occidentului”.* Am preluat apucăturile, obiceiurile, superstiţiile, chipul de viaţă oriental în mare parte, iar boierii vor deveni în relaţiile cu turcii *„nu numai robi politiceşte şi economiceşte, dar mai ales sufleteşte”.* De la turci am preluat cuvinte ca: alişveriş, bacşiş, belea, bocluc, caraghios, chef, chilipir, cusur, dandana, derbedeu, duşman, fudul, habar, hain, hal, hatâr, lichea, moft, pehlivan, pezevenghi, pişicher, mofluz, tertip, etc.

Adoptarea, folosirea lor, spun foarte mult.

După moartea, din cauza unei boli, a lui Alexandru II Mircea, urcă pe tron Mihnea al II-lea Turcitul, în 1577. Este fiul răposatului Domn şi fiind minor (avea 13 ani), conducea ţara mama sa. Doamna l: caterina Salvaresso. În 1579 se va produce o conspiraţie boierească împotriva lui Mihnea. Hiclenii îl vor pe tron pe un pretendent ce se afla în Rhodos, dar nu-şi pot realiza dorinţa. Trădătorii aflaţi în Ardeal vor fi ceruţi de Domn principelui Transilvaniei, Cristofor Báthory, dar acesta va tărăgăna extrădarea deşi Mihnea spunea că sunt grav vinovaţi pentru că *„<au poftit domn străin”* şi au vrut ca *„făceastă ţară să piară cu desăvârşire şi să ajungă sub călcâiul turcesc*ân 1580 – 1581, nemulţumirile boiereşti izbucnesc cu şi

5» >

mai multă violentă. Boierii din Mehedinţi se hiclenesc contra lui

5 5

vodă şi vor să-l pună în fruntea ţării pe un anume Radu Popa. Complotiştii, sprijiniţi de o armată, iau drumul spre Bucureşti, dar la Craiova oastea domnească îl spulberă.

Domnia lui Mihnea însă nu s-ar fi clătinat din cauza conjuraţiilor boierilor trădători sau transfugi, care se dovediseră prea slabi. Pericolul venea de la Petru Cercel, care prin bani şi sprijin diplomatic francez căută să intre în graţiile turcilor. La rândul ei Doamna Ecaterina nu se zgârceşte cu daruri substanţiale către dregătorii otomani pentru a contracara acţiunea lui Petru Cercel, un mare trădător după părerea sa. În 1583 Mihnea îşi pierde tronul şi împreună cu mama sa va fi exilat la Tripoli. Va mai domni încă de două ori în Muntenia şi în 1591 va fi mazilit pentru a treia oară, în urma refuzului de a plăti turcilor un peşcheş de un milion de aspri. De frică să nu fie lichidat de turci, el se converteşte la mahomedanism şi primeşte

sangiacul de Nicopole şi numele de Mehmet bei. Mihnea este un renegat şi renegaţii sunt nişte trădători.

Nicolae Iorga, în studiul: Renegaţi în trecutul terilor noastre şi al neamului românesc". *spune că* Renegarea poate fi: de lege, de naţie, şi de ideal. Toate trei au acelaşi caracter moral, cea *din i **

urmă fiind chiar mai periculoasă decât celelalte..." Renegările pot fi în masă sau individuale. Cele în masă sunt efectul silniciei, iar cele „in*dividuale de obicei al unor ambiţii fără frâu şi fără scrupul, al setei criminale de a ajunge, de a răzbate cu orice pref.* Imperiul Otoman a cunoscut din plin ambele forme ale renegării. Albanezii, slavii, grecii, ungurii, nemţii şi chiar francezii au furnizat turcilor o serie de viziri, paşale, sângeaci, subaşi, agi, prin care „s-a ţin*ut Imperiul Sultanilor, prin isteţimea şi cunoştinţa lor de lume, prin talentele lor fireşti, prin elasticitatea lor de spirit. „Aceşti renegaţi, aceşti trădători, „au* pervertit societatea, căci orice renegat aduce un element de nesinceritate, de exagerare sau de falsitate, de cras interes material şi de nebună dorinţă de măriri, de nesiguranţă faţă de sine însuşi şi faţă de alţii, care e otravă pentru orice asociaţie omenească".

Mihnea devine renegat, trădător de lege, de naţie şi ideal de groaza turcilor, pe când Iliaş Rareş, fiul lui Petru Rareş, datorită firii sale decăzute şi perverse, consideră Iorga. Ceauşul Sinan Celebi, care se lasă cu plăcere corupt de boierii lui Ştefăniţă al Moldovei, era şi el un român renegat şi a trădat din ambiţie. Alt renegat de marcă a fost Torna Cozliceanu, nepot al lui Mihail Cantacuzino, care devine Mehmed Boiarzade, zaim turc Camar-unchiur. *„Un lucru e de observat, şi el arată moralitatea instinctivă a poporului nostru. Atâtea alte naţii se mândreau cu numărul renegaţilor – trufaşi, puternici, vestiţi – pe care-i dăduseră. La noi, renegatul a fost privit totdeauna cu un profund dezgust*". Numele lui Iliaş Rareş va fi ras din

inscripţia de la Târgu Frumos, ca şi din paginile unui manuscris. Despre renegarea lui citim aceste rânduri ale unui contemporan: *În acest an (1551), la îndemnul diavolului celui viclean, Iliaş voievod a primit rău-mirositorul şi necinstitul şi desfrânatul eres musulman. Oh, cum a trecut de la lumină la întuneric! Cine nu va plânge sau nu ofta! Care, viu fiind, în Iad s-a târât, fiu al acelui sfânt răposat Petru Voievod…"* Mihnea Turcitul, mai precizează Iorga, „du*ce o viaţă dispreţuită, absolut străină de rosturile noastre, spre care nici nu cutează a se uita.*

Pământul tării nu-l calcă decât cu ostaşii lui Sinan în 1595. Doamna *»

Visa îl părăseşte, şi tot aşa, se pare, fiica Ruxanda; fiul Radu e despărţit de familia cea nouă musulmană şi trimis la Veneţia…" Când Radu Mihnea ajunge Domn, boierii îl vor acuza că e şi el turc ca şi tatăl său şi-l vor privi cu suspiciune. Renegaţii, trădătorii, erau dispreţuiţi de popor şi priviţi cu neîncredere şi scârbă. Românii au dat puţini renegaţi, spre deosebire de alţii, pentru că au avut şansa să-şi păstreze statul şi să se realizeze nu pri*n turci, între turci şi ca turci". ci* „ac*asă, în rostul lor creştin şi românesc, la boieriile mari şi mici, la situaţii ostăşeşti, la stăpânire".*

Petru Cercel era fiul lui Pătrascu cel Bun şi va intra în

Bucureşti, ca Domn, la 29 august 1583. Stăpânirea sa a ţinut numai 19 luni, până la 6/16 aprilie 1585.

Al. Cartojan, în „Petru Cercel – viaţa, domnia şi aventurile sale", *spunea că spiritul de aventură născut în secolul al XV-lea îşi va atinge apogeul în cel următor şi că* „aventurierii trecutului românesc au înfăţişări complexe şi caracteristice, care îi deosebesc de căutătorii de noroc din lumea apuseană… Sfârşitul lor este totdeauna tragic. Dacă nu sunt victimele comploturilor boiereşti, sau dacă nu cad

vitejeşte în fruntea oştilor înfruntând puterea otomană, îşi pierd capul pe drumul pribegiilor prin vreo ţară vecină creştină sau, de cele mai multe ori, la Constantinopol". Xen*opol afirmă că Petru Cercel „cu*noscând scopurile Franţei de a-şi crea în Răsărit un mare imperiu înfeodat ei, se duce la curtea franceză, în fruntea căreia tocmai stătea atotputernica regină mumă Caterina de Medicis". Cu *sprijinul lui Henric al III-lea, al Ecaterinei de Medicis şi cu eforturile depuse la Poartă de Germigny, Cercel spera tronul, dar avea de înfruntat concurenţa Chiajnei, teribila Doamnă.*

Urcat pe tron, noul Domn a căutat ralierea boierilor adversari lui Mihnea, Danciul, Neagoe Banul, Marcu, Miroslav, Gheorghe, Bolea, etc. Partida lui Mihnea nu dispăruse cu totul şi din exil acesta ţinea legături cu fidelii săi, complotând mereu şi punând la cale răsturnarea proaspătului Domn. Mama lui Mihnea scria că *„Aşa e obiceiul locului acestuia că, atunci când vreau (turcii) să puie alt Domn, scot pe cel dintâi",* dar ea nu a pierdut speranţa unei reveniri la tron a fiului său.

Prezenţa oamenilor de casă ai Domnului, italieni, greci, francezi, în număr tot mai mare şi afişarea unor apucături occidentale nasc suspiciunea boierilor, care se tem de vreo *„vătămare"* a vechilor obiceiuri, dar mai mult a poziţiilor lor. Se ajunge la o hiclenie a marii boierimi, imediat după înscăunarea lui Cercel. Sub această stăpânire *„apuseană",* cum defineşte Iorga noua domnie, cad capetele unor boieri. Radu Popescu spune că *„au jacut şi rău mai mult, că au omorât pe Dobromir banul şi pre Mihăilă vornicul şi pre Gonţea paharnicul...*" Dobromir a avut şi o tentativă de fugă din ţară la venirea lui Cercel şi a devenit suspect în ochii domniei.

Boierii hicleni, ale căror capete au căzut, erau în legătură cu Mihnea, care râvnea tronul. Alături de partizanii lui Mihnea, care vor să-l trădeze pe vodă din

interese politice, se grupează şi alţi boieri, deveniţi hicleni pentru că Domnul *„au pus birul foarte mare şi au scos în tară gostină de oi”.* Domnul avea acută nevoie de bani, pentru achitarea datoriilor contractate la Stambul, a celor preluate de la Mihnea, precum şi pentru curtea sa care se dorea totuşi, deşi păstrând proporţiile, o imitaţie a celei a lui Henric al III-lea, pentru construcţii şi cheltuieli extravagante. Toate acestea nemulţumesc boierimea, sensibilă la aspectele economice şi o fac să comploteze, să se hiclenească. Cu toată toleranţa de care poporul român a dat indiscutabil dovadă în istoria sa, toleranţă religioasă şi etnică, fără accente de paranoia xenofobe, străinii din anturajul domnesc nu sunt bine văzuţi. Alte mentalităţi şi moduri de comportament trezeau suspiciune. Era o reticenţă la nou, un exagerat tradiţionalism şi teama de modificare a obiceiurilor şi a tradiţiilor trezea neîncrederea în cercul de străini cu care Petru Cercel se înconjurase. Ei erau potenţialii trădători ai vechii stări de lucruri şi de spirit. Reacţia lui Radu cel Mare faţă de Nifon a fost legată tocmai de acuza că ex Patriarhul vrea *„să strice obiceiurile”*, şi chiar voia, pentru că se cerea o schimbare morală şi spirituală a ţării, pe care însă Domnul nu o dorea. Străinii care trăiau la curtea lui Despot erau şi ei priviţi pieziş, suspectaţi că ar umbla după schimbarea unor imuabile tradiţii şi că l-ar îndemna şi pe Domn la aceasta. S-a produs o ciocnire între două mentalităţi aproape diametral opuse.

Opoziţia boierilor din ţara, care, spune Iorga, aveau alţi patroni decât pe Domn, uneltirile lui Mihnea, hiclenirea boierilor din sfat, ostilitatea beglerbegului Grecei, concură la căderea lui Petru Cercel. Chemat la Poartă, el refuză invitaţia şi fuge în Transilvania. Are alături vreo 400 – 500 de oameni, câteva tunuri şi 43 de care pline cu aur, mobilă scumpă, o întreagă avere. Fuga lui a fost considerată de sultan o trădare, cu atât mai mult

cu cât el, spre deosebire de Petru Şchiopul, nu şi-a rezolvat problemele financiare la plecare, nu şi-a plătit toate datoriile şi obligaţiile către creditori şi Poartă. Sultanul îl reclamă ardelenilor şi ei îl arestează şi îl jefùiesc. Va petrece doi ani în temniţă la Hust, pe urmă, evadând, reîncepe cutreierarea Europei pentru un alt sprijin la revenirea pe tron. La Stambul, unde îşi joacă ultima carte, pierde, pentru că Mihnea i-a plătit cu 60.000 de galbeni moartea. În 1590, „, *mândrul exemplar al Renaşterii*" e sugrumat de turci şi aruncat în mare.

Trădarea în Moldova, de la Petru Rareş la Aron Tiranul

Grigore Ureche ne povesteşte că însuşi Ştefaniţă, aflat pe patul de moarte, în cetatea Hotinului, *„au lăsatu cuvântu', ca de se va săvârşi el, să nu puie pre altul la domnie, ci pre Pătnijdăjarul, ce l-au poreclit Rareş despre numele muierii ce au fostu după alt bărba Ttârgoveţ dân Tiârlău, de l-au chemat Rareş*". Neculce în „O *seamă de cuvinte*" ne spune că Rareş a fost negustor de peşte, măjar. Între el şi Petru Pribeagul, un pretendent la tronul Moldovei, un hiclean complotist din punctul de vedere al domniei, s-a făcut o confuzie, pe care C. Coriolan, într-o lucrare din 1909, *„Petru Rareş înainte de urcarea sa pe tron şi Petru Pribeagul*o lămureşte. Petru Rareş nu a pribegit peste hotare, el s-a aflat în ţară şi nu a complotat în niciun fel contra domniei. Nefiind hiclean, a fost lăsat în pace să-şi vadă de negoţul său, foarte profitabil de altfel. Petru Pribeagul se mai afla în Polonia şi după înscăunarea lui Rareş.

Horia I. Ursu arăta că actele interne ieşite din cancelaria lui

Rareş, junt solidare în conţinut cu confiscările de moşii făcute de Ştefan cel Tânăr pe seama boierilor hicleni*" El a fost intransigent fată de boierii care s-au*

răsculat contra lui Stefanită şi nu i-a reprimit

5 >» 5 r

În Moldova şi nici nu le-a retrocedat averile confiscate. Mai mult.

7

va menţine în sfat majoritatea boierilor predecesorului său, vădind dorinţa continuării liniei sale politice. Totuşi, din motive ce ne scapă, interese ascunse ori căinţa deosebită a celui în cauză, Rareş va face

5 J

excepţie cu un hiclean. Este vorba de fostul mare ceaşnic Dragotă Săcuiarul, căruia, la 23 aprilie 1529, i-a înapoiat satul Cordărenii ce-i fusese confiscat *„de nepotul de frate al domniei mele, Ştefan voievod, când el a greşit..."* Trădătorul pocăit şi iertat de domnie, avea să devină un credincios al tronului. Rareş l-a iertat pe Dragotă ţinând poate cont şi de valoarea lui personală şi de faptul că în fond, nu contra lui s-a hiclenit boierul, ci a lui Stefănită.

j

În sfatul domnesc vom întâlni la începutul domniei lui Rareş doar patru dregători noi: Mihul, pârcălab de Hotin, Danciul, pârcălab de Cetatea Nouă, Drăgşan spătarul şi Ion, pus comis în locul lui Hârsu. După opinia lui C. Cihodaru din monografia *„Petru Rareş".* voievodul a beneficiat din plin, la început, de sprijinul partidei boiereşti care s-a aflat alături de Ştefăniţă în 1523, grupare avându-l în frunte pe Teodor, fratele său vitreg. După alte opinii, logofătul Teodor (Toader) nu ar fi fost boierul Teodor, fratele vitreg al lui Rareş, ci pârcălabul de Hotin cu acelaşi nume.

Lui Petru Rareş îi va trimite sultanul steag de învestitură după urcarea pe tron, fiind în acest fel, cel dintâi steag de învestitură trimis unui domn al Moldovei. Rareş, ştiind că în Polonia şi în

Î y y

Transilvania se găsesc mulţi fii de Domni, reali ori pretinşi, care umblă după tron, caută să-şi apropie boierii şi ţara, dar lovitura îi vine de unde se aştepta mai puţin. Vornicul Gonţa, în 1528, a vrut să-l răstoarne din domnie. Gonţa a găsit foarte puţini boieri dispuşi să-l trădeze pe Rareş şi hicleanul va fi prins şi ucis. Satul Cobâlia, aparţinător hicleanului, a fost confiscat de domnie. C.C. Giurescu crede că Gonta sau Gontea vornicul, care dorea să devină Domn, 1

nu a fost ucis de Rareş, ci numai prins şi întemniţat, ulterior fiind chiar iertat şi înapoindu-i-se moşia Cobâlia. Este adevărat că Rareş l-a eliberat din temniţă pe Trotuşan şi l-a acceptat ca boier fără dregătorie în sfat şi că l-a iertat şi pe vistierul Dumşa, dar aceştia se hicleniseră contra lui Stefănită, pe când Gonta s-a ridicat direct y 5 7 r y contra sa, îl trădase pe el şi nu putem crede într-o clemenţă domnească. În primul rând ar fi fost un prost exemplu, ceea ce dădea apă la moară tuturor pretendenţilor şi asta însemna ca vodă însuşi să-şi submineze tronul.

Ca un act al consolidării puterii domneşti, se înscrie desemnarea ca succesor al tronului a fiului său Bogdan în 1529 şi din 1535 a lui Iliaş şi Ştefan. Întărirea puterii domneşti, instaurarea unei conduceri autoritare, nu va fi însă pe placul unei mari părţi a boierimii. Ca să-şi impună politica, Rareş avea şi elementul necesar, argumentul forţei, pentru că, scrie Georg Reicherstorffer, *principele acestei ţări... ţine pentru strălucirea curţii sale, pe cheltuiala sa zilnică, trei mii de călăreţi care stau necontenit sub arme, gata să însoţească oriunde pe voievod cu trupele lor de altfel, voievodul poate, atunci când nevoia unui război ar cere-o, să adune în ţara sa, fără mare greutate şi muncă, făcând chemare obştească, o*

oaste până la şaizeci de mii de călăreţi şipedeştri". Cu garda de mercenari, cei 3.000, de care vorbeşte călătorul străin şi cu posibilitatea apelului la oastea cea mare, la „ţară", puterea domnească părea de nezdruncinat. Mai mult, domnia beneficia şi de o solidă bază materială, din beneficiile provenind de la ocne, din vămi, amenzi sau dări şi din exploatarea resurselor propriilor domenii. Vodă era cel mai mare proprietar de pământ din ţară şi stăpânea un număr mare se sate, toate oraşele, aşa numitele „locuri pustii", apele, braniştile din zona de munte, pive, mori, sladniţe, stupe şi crescătorii de animale. Petru Rareş s-a străduit să păstreze intact domeniul domnesc, refăcut şi mărit de Stefan cel Mare. Foarte rar va dărui

?

unele sate aparţinând domniei, preferând să cumpere sate pentru a le dărui apoi ctitoriilor sale Probota şi Moldoviţa. Colaboratorilor apropiaţi le-a dăruit mai ales sate confiscate de la boierii hicleni. El îşi exercita consecvent dreptul de *„<dominium eminens",* în virtutea căruia orice schimbare intervenită în regimul proprietăţii feudale trebuia să fie sancţionată de şeful statului. De subliniat că marii boieri, ca Trotuşanu, Huru, Grozav, nu stăpâneau mai mult de 6 sau 7 sate şi nici acestea compactate, ci răsfirate în toată ţara. Luaţi în parte, niciunul dintre boieri nu se puteau compara, în ceea ce priveşte puterea economică şi militară, cu Domnul, nu i se putea opune direct, nu putea să-i facă o opoziţie serioasă. Boierii deveneau periculoşi doar când se coalizau, când unelteau un complot larg şi primeau sprijin străin. Rareş s-a sprijinit pe boierimea mică şi mijlocie, boierime care la rândul ei căuta sprijinul, ocrotirea domniei. Din cele 153 de documente emise de cancelaria voievodală în prima domnie a lui Rareş, 118 se referă la această categorie de proprietari. Macarie afirma că marea boierime voia *„să-şi însuşească averi ale altora şi ale lor să le înmulţească cu*

mijloace nedrepte". Domnul dorea însă să ţină boierimea supusă. Veranesics, din acest motiv, spune că vodă nu respecta drepturile boierilor, nu le asculta sfatul şi guverna cu asprime.

Aparent, poziţia lui Petru Rareş era de nezdruncinat din punct de vedere militar şi economic, iar puterea, *„din mila lui Dumnezeu",* era de necontestat. Intrigile, comploturile, trădarea boierilor însă, puteau să-i dea, după cum s-a şi întâmplat de fapt, lovitura de graţie. Din relatarea lui Peresvetov, aflăm că domnitorul i-ar fi explicat căderea Bizanţului, prin trădarea aristocraţiei greceşti, trădare a jurămintelor, a statului, a idealurilor: *Mobilii greci, în vremea împăratului Constantin (al XI-lea Dragases) ... stăpâneau împărăţia, nu ţineau seama întru nimic jurămintele, trădau şi vindeau pe mită împărăţia..." Ca* să se ferească de trădarea boierilor, vodă a căutat să şi-i atragă, oferindu-le dregătorii şi o compensaţie peste hotare, în cadrul politicii externe inaugurate acum. Oferea prin urmare posibilităţi de jaf în Ardeal şi Polonia, dar, spune C. Cihodaru, „în ciuda *relativei satisfacţii pe care domnul a încercat să i-o ofere în politica sa externă, această boierime se va arăta, treptat, tot mai nemulţumită de beneficiile colaborării sale la conducerea statului". Senti*mentul de frustrare, ideea că sub alt Domn s-ar putea dobândi mai mult, lăcomia în ultimă instanţă, a marii boierimi, o va împinge pe nesimţite pe drumul trădării. Atent la problemele financiare, Rareş este atent şi la vistiernicii săi şi faptul că a schimbat mai mulţi denotă neîncrederea pe care o avea

În ei. În această funcţie s-au succedat Toader, Dumsa, Glăvan.

* * 7» 7 7

Mateiaş. În 1530 are loc o remaniere a sfatului, datorată probabil descoperirii unor uneltiri boiereşti, fiind numiţi cinci membri noi, în locul celor epuraţi. Boierii nu

privesc cu ochi buni noua orientare în politica externă lansată de Rareş, dar nici apropierea lui de boierimea mică şi mijlocie, care la o adică putea înlocui vechea gardă a marii boierimi. Teama de a fi marginalizaţi şi pe urmă excluşi cu totul din cârmuirea ţării, îi face pe marii boieri bănuitori faţă de domnie. Ei îşi vor strânge rândurile în dauna lui vodă, care devine tot mai autoritar. În jurul familiilor Găneştilor şi Arbureştilor se va forma o puternică facţiune, în strânsă legătură cu boierii pribegi din Polonia şi Transilvania, aflaţi acolo încă din 1523. Conducătorii >

facţiunii boiereşti potrivnice voievodului erau Gavril Trotusanu şi

5 r >

Mihul, portarul de Suceava. Trotusanu, fostul trădător al lui Ştefăniţă, iertat de Rareş din neştiute motive şi repus la cârma ţării, îl va trăda pe Domn. Despre celălalt hiclean, Mihul, Macarie va scrie: *„Pe faţă el se prefăcea că are iubire curată faţă de Petru, în taină însă ţesea viclenii şi sfaturi pline de clevetiri şi îşi împrietenea pe toţi cei doritori de a pune mâna pe lucruri străine, iar pe ale sale să le înmulţească pe căi nedrepte”.*

*Ciudată este însă poziţia lui Rareş faţă de „*lupii”, *după expresia cronicii, care uneltesc împotriva sa. El află de tentativele de hiclenie, dar în loc să curme din faşă trădarea, „*şi-a păstrat încrederea în consilierii săi, neglijând supravegherea acestora”, *afirmă C. Cihodaru. Mai mult „J*SE poate presupune, de aceea, că, spre deosebire de consecvenţa cu care a urmărit respectarea principiilor politice generale, Petru Rareş a fost totuşi tolerant în raporturile personale, ceea ce a îngăduit maturizarea trădării chiar în preajma sa”.

După moartea regelui Ungariei, Ludovic al II-lea, în 1526, la Mohács, pe câmpul de luptă, la tronul vacant vor concura Ferdinand de Habsburg şi Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei. Acesta din urmă va beneficia şi de sprijinul

sultanului, care era în conflict cu Casa de Austria, conflict ce va duce la asediul Vienei din 1529. În lupta dintre Zápolya şi Ferdinand, Petru Rareş e solicitat de ambele tabere, dar el îşi are propriile sale socoteli. Xenopol le rezumă astfel: *„Să se prefacă a ajuta lui Zápolya, sprijinind un principe bine văzut de sultanul în contra duşmanului turcilor, şi cu acest prilej, să mai capete câteva stăpâniri în Ardeal, peste ce le poseda ca moştenire de la Ştefan cel Mare".* P. Giovio nota că motivul invocat de Rareş pentru campania sa din Transilvania a fost apărarea posesiunilor Ciceu şi Cetatea de Baltă şi aşa-zisa frică de Ferdinand de Habsburg, care i-ar fi un vecin prea puternic. Adevărul însă, continuă Giovio, a fost *„ambiţia lui cea mare de a-şi lăţi ţara; el visa cucerirea Transilvaniei, folosindu-se de anarhia în care fusese aruncată Ungaria".*

Rareş a intrat în tratative cu Ferdinand de Habsburg prin Georg Reichersdorffer şi le-a continuat prin Simion User şi Ion Diac, dar deşi a promis încheierea unei alianţe, îl va trăda pe Ferdinand. Sultanul, al cărui vasal era, i-a trimis lui Rareş ordin să ocupe Transilvania, aproape complet ferdinandistă, şi să i-o predea lui Zápolya. O informaţie din 1528, ajunsă din Polonia, spune că tiranul Petru Rareş *„se lăsase de prietenia cu regele Ioan",* deci îl trădase acum în favoarea lui Ferdinand pe Zápolya. În 1527 şi începutul lui 1528, Rareş tatonează situaţia din Transilvania, stabileşte contacte cu ambele tabere şi se alătură în secret ferdinandiştilor. De aici vine acuza de trădare a intereselor lui

Zápolya. Dar Domnul Moldovei va trece totuşi de partea lui Zápolya, care beneficia şi de sprijinul sultanului şi îl va trăda de fapt pe Ferdinand. În fond, ceea ce dorea voievodul prin această pendulare aparent incoerentă, prin această repetată trădare era, cum scria Iorga, *Ardealul pentru dânsul, tot restul nefiind decât mascarea, prin*

negocieri de ambele părţi, a acestui scop Domnul însuşi va scrie braşovenilor că tara Ardealului *„am dobândit-o cu sabia, şi n-am de gând s-o dau nimănui, nici unui rege…”*

După victoria lui Rareş de la Feldioara, din 1529, ostile moldovene nu se retrag imediat, ci caută o exploatare cât mai mare a succesului. Este momentul prielnic pentru boierimea moldoveană de a se înfrupta şi ea din victorie, prin jaf. Saşii din Braşov îl numesc *„ipocrit”* şi trădător pe Domn, spunând că vrea să se facă el voievod al Transilvaniei. Îşi va mări posesiunile de peste munţi, adăugând la Ciceu şi Cetatea de Baltă, Bistriţa, Rodna şi Ungurașul cu domeniile aferente.

Raporturile cu Polonia au fost bune la început şi prin tratatul din 1527 se hotărăşte *„pace perpetuă”*, îndepărtarea tuturor pretendenţilor la tronul Moldovei şi măsuri contra boierilor hicleni fugari. În 1530, sfătuit şi de noua sa soţie, Elena-Ecaterina Brancovici, Rareş redeschide problema Pocuţiei. Armata moldoveană va ocupa 300 de sate şi 15 orăşele, dar în 1531 se va produce reacţia poloneză. Acest nou curs al politicii externe a domnitorului, nu va fi pe placul unor boieri, care încep să murmure şi să comploteze. În lupta de la Gwozdziec se petrece prima defecţiune în rândurile boierilor. Torna Barnovschi şi Vlad, comandanţii armatei, luptă fără spor contra polonilor şi sunt bătuţi. Rareş e convins că boierii l-au trădat şi voia să-i decapiteze, dar intervenţia în favoarea lor a portarului de Suceava, Mihul, îi salvează. A doua bătălie se va da la Obertyn, la 22 august 1531, în care polonii conduşi de un mare general, Ian Tarnowski, îl înfrâng pe Rareş care fuge rănit. Dezastrul armatei moldovene se datorează, atât greşelilor militare făcute, cât şi trădării. În primul rând trădează artileriştii, care trag anapoda, pe urmă vine fuga boierilor, fugă care, conform tradiţiei, urma să se pedepsească cu cea mai cumplită moarte. C. Cihodaru menţiona că: „Nu este întâmplător în

acest sens (dezacordul domn-boieri) că modificările din anul 1530 ale componenţei sfatului domnesc, precedând redeschiderea problemei Pocuţiei, au fost urmate de defecţiunile de la Gwozdziec şi Obertyn sau că, încă de atunci, Poarta avea în vedere conformismul boierilor faţă de orice poruncă a ei, chiar şi în cazul când cel vizat ar fi fost însuşi domnul ţării. De altfel, legăturile dintre boieri şi turci, intermediate fireşte de numeroşii pribegi ţinuţi la curent cu starea de spirit internă, au ajuns curând de notorietate în mediile politice ostile domnului moldovean, aşa cum atestă relatările contemporane".

Înfrângerea de la Obertyn, rod al trădării marii boierimi, va ştirbi mult prestigiul lui Rareş şi turcii se gândesc serios la o schimbare a lui. Încă din 1533, se ştia la Poartă că Stefan Lăcustă va fi noul Domn. Polonezii nu au reuşit însă să valorifice politic victoria de la Obertyn. Ei fac plângeri la sultan contra lui Rareş şi acesta îl va trimite în 1532 pe favoritul său Aloisio Gritti să cerceteze. Intră în Ţara Românească şi cale de două zile în Moldova, dar renunţă, fiind înştiinţat că Rareş i-a pregătit o cursă şi că, încălcând porunca sultanului, vrea să-l ucidă. Gritti va mai face o călătorie în 1534, pe meleagurile noastre, care-i va fi însă fatală. În legătură cu el se zvonea că vrea stăpânirea Transilvaniei, iar pentru fiii săi, Antonio şi Pietro, tronurile Moldovei şi Ţării Româneşti. Gritti se

9 9 9 9

jură că e o minciună: *9 j să mor ca un câine, dacă voi avea vreodată sau dacă am avut până acum o astfel de dorinţă*". Faptele însă îl contrazic. Emeric Czibac, episcop de Oradea şi vicevoievod al Transilvaniei, va fi omorât din ordinul lui Gritti. În Transilvania începe răzmeriţa, în frunte cu Ştefan Mailath, ceea ce-l face pe aventurierul veneţian, bastard de Doge, Gritti, să se refugieze în cetatea Mediaş. Petru Rareş vrea, spune Tahsin Gemil, *subminarea forţei otomane şi provocarea unei puternice*

contraofensive împotriva ei". el căutând să antreneze Ardealul şi Muntenia în planurile sale antiotomane şi totodată să incite conflictul dintre habsburgi şi turci. Episodul Gritti nu l-a determinat pe Rareş să-i trădeze pe turci şi să treacă de partea habsburgilor, ci a fost prilejul pentru afirmarea unui plan dinainte elaborat. Rareş s-a înţeles cu voievodul Transilvaniei, Mailath, în suprimarea lui Gritti. Domnul avea în Ardeal o armată condusă de logofătul Toader, căreia i se adaugă şi cea a lui Huru vornicul. Comandantul moldovenilor, Toader ori Huru i-a trimis lui Gritti o scrisoare: *„Domnule Gritti, ieşiţi afară (din cetatea Mediaş) Jară nicio teamă cu fiii, cu lucrurile şi servitorii şi cu cine doriţi, căci noi vă Jăgăduim pe Dumnezeu, pe Jecioara Maria, pe cele patru stihii, pe pâine, pe vin, pe spada noastră, că veţi fi în siguranţă…"* Deşi sfătuit să nu se încreadă în scrisoare, Gritti totuşi iese din cetate, dar e imediat atacat şi prins. Francesco Della Valle, care povesteşte episodul, spune că Gritti a fost trădat, comandantul moldovean jurând strâmb, doar ca să pună mâna pe el. În schimbul cizmelor din postav violet, pe care Gritti le avea în picioare, un nobil acceptă să facă pe călăul şi capul italianului cade. Călăul de ocazie a găsit în buzunarele interioare ale cizmelor, două pungi cu pietre scumpe, pe care le-a şi vândut imediat pentru 38 de galbeni şi un cal. Capul tăiat al favoritului sultanului, fu trimis lui Rareş, împreună cu fiii săi, pe care voievodul îi execută. Prin această trădare faţă de trimisul Porţii, Gritti, care era implicit şi o trădare a sultanului, *„Petru Rareş se compromisese cu desăvârşire în ochii turcilor". scr*ia Xenopol. Fiind încă în război cu perşii, Soliman nu a putut reacţiona. Domnul Moldovei va căuta sprijin la imperiali sau Habsburgi şi va încheia un tratat cu Ferdinand, pe care cu câţiva ani în urmă îl trădase şi contra căruia luptase cu arma în mână în Ardeal. La 4 aprilie 1535, se încheie tratatul prin care Moldova urma să fie luată sub

ocrotirea lui Ferdinand. Trecerea lui Rareş în tabăra imperialilor, era pentru Soliman Magnificul un nou act de trădare, care a umplut paharul.

Cu tot tratatul şi schimbul de solii dintre 1535 – 1538 între

Rareş şi Ferdinand, imperialii întârzie trimiterea unui ajutor real Moldovei. Marc Pemfflinger, într-o scrisoare din 1536 către Ferdinand, vorbeşte despre *„nestatornicia moldoveanului”*, Rareş fiind privit cu suspiciune. Marc Pemfflinger propune ca voievodul să fie *„ţinut şi mai departe cu speranţa în bunăvoinţa”* lui Ferdinand, deci amăgit. De la imperiali, vodă nu obţine decât vorbe, cu Polonia conflictul nu e aplanat, iar sultanul se pregăteşte de intervenţie în Moldova. Domnul este izolat şi complet expus pericolului unei intervenţii străine. În interior situaţia nu e nici ea mai bună. Deşi, y 9 9

nota Veranesics, moldovenii yisunt mai blânzi de felul lor şi nu sunt aşa de aprigi fată de domnii lor *” şi „*când au apucat să-l ridice pe unul în scaun şi să-l primească drept domn, îl slujesc cu credinţă şi

Î*l însoţesc cu iubire*M, în cazul lui Rareş lucrurile nu stau aşa. El.

— y * *7*

alunecând spre tiranie şi dispreţuind boierii, va fi, continuă Veranesics, alungat din domnie, de boierii împodobiţi cu inele, cu haine *de mătase şi de fir de aur, înflorată cu un fel de ciucuri, apoi cu lanţuri la gât şi brăţări şi cu alte asemenea podoabe, care atârnă în jos de la umărul stâng de-a curmezişul pieptului pe sub braţul drept până la coapse... cu o pungă de stofa... cu câţiva galbeni în ea”. Ra*du Popescu ne spune că aceşti boieri semeţi au început să-l urască pe vodă pentru *multe războaie ce făcea... şi în taina” au făcut j*albă la sultan pârându-l d*e multe răutăţi”. cu alte cuv*inte trădându-l.

Legăturile boierilor cu Poarta sunt însă mai vechi decât anul 1538, când Soliman Magnificul va invada Moldova. În 1531, sultanul îl ameninţă pe Rareş, că dacă nu pune capăt conflictului cu Polonia şi nu restituie Pocutia, va cere boierilor să-i aducă capul. Padişahul se baza deci pe o importantă grupare a marii boierimi, obedientă lui, dispusă să îndeplinească fără crâcnire orice poruncă, inclusiv trădarea Domnului şi asasinarea lui. Hiclenii devin tot mai conştienţi de propria putere, şi având pe sultan în spate. La Obertyn au demonstrat că fără aportul lor, vodă nu poate câştiga o bătălie. Şi totuşi voievodul nu trece la represaliile fireşti contra hiclenilor, ba îi mai şi iartă. Este aici şi expresia unor tare comportamentale ale lui Rareş, o anume labilitate, nestatornicie, o gândire uneori întortocheată pentru realizarea unor planuri şi mai întortocheate. Veranesics nota în legătură cu caracterul Domnului că: *„era de o extremă mobilitate şi nestatornicie şi nimic nu-i lipsea mai mult decât apucăturile cinstite. Cugetul său se schimba necontenit; unul când şedea şi altul când se scula în picioare. Totdeauna cu două gânduri şi pieziş în toate lucrurile, până chiar cu prietenii săi. De atâtea ori frânsese sfinţenia credinţei, încât nimeni fie din vecini, fie dintre alţii, nu mai punea niciun temei pe jurămintele sale, şi atunci se fereau mai tare când dânsul mai straşnic se jura”. Xenopol concluzionează că vodă* depăşise măsura destul de largă de perfidie pe care o admitea politica acelui timp, şi depăşind-o îşi făcuse rău, căci îndepărtase de la el şi duşmani dar şi prieteni... De aceea totdeauna politica lui se arăta şchiopătânda”, Flo*rin Constantiniu sublinia că: poli*tica autoritară; pe plan intern, şi aventuroasă, pe plan extern, crease o prăpastie între voievod şi elita politică; boierii n-au ezitat să se adreseze sultanului Soliman, invitându-l în ţară pentru a-i scăpa de un domn incomod. În măsura în care puteau formula condiţii, ei cereau padişahului ca venirea sa să nu

fie însoţită de devastări, iar statutul de autonomie să fie respectat”.

În 1538, nota C.C. Giurescu, *Porte externe şi interne s-au însumat convergent şi au dus, într-o dramatică înlănţuire, la răsturnarea lui Rareş*”. Domnul era vasalul turcilor şi primul voievod moldovean căruia Poarta îi trimisese steagul de domnie, şi cu Polonia avea din 1527 un tratat de *„<alianţă şi pace perpetuă”.* Se aliază cu Ferdinand de Habsburg, duşmanul lui Zápolya şi al sultanului, trădându-l pe Soliman Magnificul, după care îl trădează şi pe Ferdinand, trecând de partea lui Zápolya. Se gândeşte la un *plan Dacic”,* vrând să stăpânească Transilvania şi având în Ţara Românească un Domn favorabil lui. Când Gritti, trimisul oficial şi y favoritul sultanului vine în Ţările Române, în 1532, se gândeşte să-l ucidă. În 1534, din ordinul său, comandantul oştirii moldovene îi trimite lui Gritti scrisoarea plină de jurăminte, ca să-l scoată din Mediaş. Jurământul e trădat, apoi Gritti şi fiii săi sunt executaţi. Rareş l-a trădat şi pe Gritti şi pe sultan şi încheie un tratat cu Ferdinand, trădându-l şi pe Zápolya. Ridicând problema Pocuţiei, declanşează războiul cu Polonia, trădând tratatul încheiat cu regele polon. E un şir de trădări, care l-au făcut pe Veranesics să afirme că Rareş era un om când şedea pe scaun şi alt om când se ridica în *y*» r»

picioare, un mare perfid, un mare trădător. Ştefan S. Gorovei după ce a analizat acest aspect se întreba *„câtă sinceritate şi ce credinţă statornică”* era în inima lui Rareş când trecea cu atâta uşurinţă.

— *dintr-o tabără în alta?* Răspunsul e simplu. Principii Europei nu erau direct interesaţi în lupta antiotomană, care nu era pentru ei o chestiune de viaţă şi de moarte... Dezbinaţi pe motive diferite... ei nu puteau înţelege drama popoarelor care nu luptau pentru bogăţii şi cuceriri, ci pentru libertate şi viaţă de sine stătătoare...

sinceritatea domnilor noştri e deplină, credinţa lor în victoria crucii e statornică, cruciada e idealul lor. Dar, conştienţi de posibilităţile reale, deplini responsabili, înţelegeau, cu durere, situaţia în care se găseau, şi căutau căile cele mai potrivite pentru a-şi apăra ţara şi poporul E o dramă, care stă asupra destinelor Muşatinilor. Puţini dintre ei s-au ridicat peste ea, înfrângând-o; cei slabi, i s-au supus".

*yMoldoveanul cel mare" „Moldavus magnus", c*um îl numeşte pe Rareş o scrisoare transilvăneană din 1543, dorea evident binele ţării sale şi, spune cronicarul Ureche, *„au lăţit hotarul ţării". Tr*ecerile lui repetate însă, dintr-o tabără în alta şi greşeala de a-şi face doi duşmani deodată, pe turci şi polonezi, transformarea în fond a trădării în linie politică, i-a fost fatală.

În vara anului 1538, domnia lui a intrat într-o acută criză, menţinerea pe tron fiind ameninţată atât de conjuraţia boierilor hicleni, cât şi de coaliţia otomano-tătaro-polonă. Alianţa cu Ferdinand de Habsburg e ineficientă şi Domnul rămâne complet izolat. În mai 1538, solul polon la Stambul, Erasmus de Kretkow, solicita înlocuirea lui Rareş printr-o acţiune conjugată polonoturcească. Cererea venea în întâmpinarea dorinţei sultanului de a avea o Polonie neutră sau dacă se poate chiar cooperantă, dar fără intervenţie militară directă în Moldova. Sultanul sugera o desfăşurare de forţe la frontieră, ca ameninţare potenţială, ceea ce ar fi blocat la graniţa cu Polonia mari efective moldoveneşti. Padişahul nu voia complicaţii în Moldova cu regele Poloniei. Campania împotriva Moldovei, organizată de Soliman, era implicit şi o acţiune antihabsburgică. Zápolya a interceptat o scrisoare secretă trimisă de Rareş lui Ferdinand şi i-a înmânat-o sultanului, care numai

bucuros nu a fost. Sursele otomane menţionează,

drept cauză principală a intervenţiei în persoană a padişahului, formarea unei coaliţii antiturceşti, cu participarea Moldovei şi *„nesocotitele fapte de nesupunere”,* de trădare, ale lui Petru Rareş. Soliman lua în considerare şi trădarea boierilor, care i-ar fi facilitat acţiunea.

*Domnul Moldovei „*era nedrept în purtarea lui*, spune Veranesics,* atât către nobili cât şi către popor, greu de apropiat, mândru, neînduplecat şi gata a pedepsi în chipul cel mai aspru chiar pentru greşelile cele mai neînsemnate. Pe mulţi boieri îi scoase din boieriile lor, pe alţii îi ucise, nu ofensat pentru purtarea lor, nici spre a-i pedepsi pentru vreo crimă, ci aşa numai spre a-şi mulţumi apriga lui natură. Între altele el ucise pe un frate al său, pentru ca mai liniştit să poată domni. Boierii văzând această domnie atât de crudă şi de arbitrară, trimiseră la Soliman o delegaţie, care îi făgădui că dacă va veni în Moldova spre a-i scăpa de acel tiran, îi vor da pe mâini toate oraşele, castelele şi întăriturile. Soliman primind propunerile boierilor, trimite un ordin către logofătul Teodor, ca să-l prindă pe Petru şi să-l trimită legat la Constantinopol. Boierii răspund însă că nu ar putea îndeplini asemenea cerere, şi atunci Soliman se hotărăşte a porni în persoană asupra Moldovei*boierii nu erau prin urmare atât de puternici, încât să-l răstoarne singuri pe vodă. Trădarea lor, ca să aibă sorti, trebuia sprijinită din afară. Sultanul însă nu exclude posibilitatea înlăturării lui Rareş fără război şi are un schimb de mesaje cu Domnul. Prin moldoveanul renegat, Sinan Celebi, care mai îndeplinise o misiune în timpul lui Ştefăniţă în Moldova, când l-au corupt boierii, Soliman Magnificul îi trimite lui Rareş o scrisoare ultimativă, cerându-i să presteze personal omagiul de credinţă. Era o cursă, cusută cu aţă albă, pentru că în realitate, sultanul dorea să-l prindă pe voievod. Oricâte garanţii şi jurăminte ar fi exprimat, că*

viaţa şi libertatea Domnului nu vor fi în primejdie, ca să-l prindă pe vodă, padişahul nu ar fi pregetat să-şi trădeze cuvântul dat. Rareş, în faţa acestei cereri intempestive, se consultă cu dregătorii săi şi va primi următorul răspuns: „ceea ce trebuie să facem de îndată este să ne închinăm cu umilinţă, plecând faţa noastră supusă la Poarta fericirii şi să ne oferim slujba pentru fericirea ţării noastre, a avuţiei şi familiilor noastre, pentru ca în faţa sultanului, ca şi altă dată, să devenim fericiţi, noi şi ţara noastră, cu avuţiile şi familiile noastre*este o poziţie trădătoare, capitulardă, pe care marea boierime o afişează fără ruşine. Purtătorul de cuvânt al divanului a fost, spune cronicarul Nasuh Matrakci, portarul de Suceava, Mihul. Tot el a pledat în faţa lui Rareş şi pentru iertarea trădătorilor Torna Barnovschi şi Vlad, trădare înfăptuită la Gwozdziec în 1531. Grigore Ureche aminteşte şi el că* „mai ăăntru înăuntru boiarii şi ţara cunoscându la ce vine lucrul, să sfătuia şi unul de la altul cerca sfat, ce vor face, ca să poată hălădui de atâta nevoi ce s-au atăţatu pen ţări, de s-au strânsu o grămadă de răotăţi şi risipă asupra ţărilor. Acestea toate dacă i-au venit la urechile lui Pătru vodă şi mai vârtos Hirea chielariul i-au spus cum că şi (ara să voroveşte să-lpărăsască, multă scârbă intră la inima lui…”

Rareş va încerca să le schimbe boierilor atitudinea şi cronicarul

?!

Nasuh ne redă vorbele lui: „Ceea ce gândiţi voi este o părere greşită şi o iluzie deşartă... Mărirea avuţiei şi creşterea oştirii nu se fac» ** f*» *i* – pr*i*n nepăsare. În clipa de faţă, scoţând afară din mâneci mâinile voastre curajoase să le folosiţi în aşa fel, încât să se mire chiar şi zeul Marte…”

Deşi subminat „<*din lăuntru*” de boierii *plini de vicleşug* care-şi etalaseră trădarea şi atacat de poloni şi tătari, Rareş refuză cererea sultanului de a i se înfăţişa şi e

gata de război. Planul lui vodă ni-l explică Ureche: o împăcare urgentă cu polonii pentru ca *să întoarcă oastea asupra tătarilor, că de-i va birui, pre turcu lesne îl va împăca"*. Rareş se gândea evident, la posibilitatea mituirii unor demnitari otomani, care să-i susţină cauza pe lângă sultan şi chiar la îmbunarea acestuia prin substanţiale cadouri şi o eventuală creştere a tributului.

Soliman, cu 200.000 de oameni, cifră discutabilă, trece Dunărea. Alături sunt şi 3.000 de munteni, ai lui Radu Paisie, care sub presiunea turcilor e silit să-şi trădeze neamul. Rareş a reuşit să-i bată la Ştefăneşti pe tătari şi duce tratative cu polonii. Familia şi o parte din tezaur, ca şi familiile unor boieri de seamă le-a trimis peste munţi, pe domeniile sale ardelene. Boierii nu-i comunică o altă trădare, de fapt un nou episod al marii trădări puse la cale, anume că turcii au pătruns în Moldova. Scăpat de primejdia tătară şi obţinând pace, după înfruntarea de la Hotin, cu Polonia, Rareş se îndreaptă spre Roman, în timp ce turcii au intrat în ţinutul Fălciului. Domnul ar fi vrut să reziste invaziei otomane, dar o parte din boieri, în frunte cu logofătul Trotusanu, care se hiclenise sub Ştefăniţă şi fusese pus în lanţuri, iar Rareş îl iertase, şi cu Mihul, portarul de

Suceava, vor spune că nu poate fi vorba de nicio luptă, că*, siu se poate spera vreun ajutor*" şi pentru că *norocul şi-a întors faţa de la noi",* singura soluţie e închinarea necondiţionată. Rareş va porunci întemniţarea la Roman a unor boieri trădători şi va încerca, in extremis, o rezistenţă, dar de îndată ce au început primele ciocniri, marii boieri în frunte cu Trotuşanu şi Mihul l-au părăsit şi s-au retras la Bădăuţi. Trădat de boieri, Domnul e nevoit să fugă. Cronicile turceşti spun că*, fruntaşii vilaietului Moldova, venind cu capetele plecate, s-au supus... şi au cerut iertare de la Poarta împărăţiei". L*a 17 septembrie

1538, Soliman Magnificul a intrat în Suceava capturând restul tezaurului domnesc, atât de preţios, spune cronicarul turc, încât „nu *poate fi descris de pana autorului". Boie*rii şi-au trădat domnitorul, dar implicit şi ţara.

Campania împotriva Moldovei a fost numită oficial „*Gazăv*i Kara Bogdan". *adică* Războiul sfânt pentru Moldov*ale statut* politico-juridic urma să dea padişahul Moldovei, vedem dintr-o scrisoare a acestuia, în care spune că „*infidelulfară credinţă... numit*

Kara Bogdan (Petru Rareş) trecând la trădare... a pricinuit suferinţe la o seamă de musulmani; de aceea mi-am propus să merg asupra lui şi să curăţ vilaietul Moldova de necredincioşi..." în *concepţie t t* * 5

Islamică, această declaraţie înseamnă aducerea Moldovei în regim juridic de *„dar-ül-islam".* adică *„teritoriu islamic* lichidarea statului. Cronicarul Mustafa Djelalzade precizează că scopul *urmărit prin cucerirea ţării Moldovei era acela de a o alipi împărăţiei".* Boierii au auzit şi ei de planurile sultanului şi încearcă „o negociere" pentru salvarea autonomiei, în schimbul trădării lor. Nu trădarea boierilor şi supunerea lor necondiţionată l-au făcut însă pe sultan să renunţe la obiectivul propus, lichidarea statului moldovean, ci poziţia Poloniei, care nu putea accepta vecinătatea imediată a forţelor otomane. Boierii, trădându-l pe Rareş, au pus ţara într-o situaţie dramatică, au împins-o spre pragul falimentului, spre dispariţie. Sultanul, în final, va recurge la formula de a-l pune domn pe Ştefan Lăcustă, luat de la început în expediţie.

În primul rând*, scrie Tahsin Gemil,* instalarea lui Ştefan Lăcustă pe tronul Moldovei, prin voinţa unilaterală a sultanului, a constituit o gravă afectare a înseşi poziţiilor politice ale marii boierimi, care, înlăturându-l pe Rareş dorise să concentreze întreaga putere în mâinile sale prin

instalarea unui domn fidel intereselor ei". *Tronul va fi pus sub paza permanentă a 500 de ieniceri, fapt nemaiîntâlnit până atunci, pază care înseamnă o supraveghere strictă a Domnului, cât şi a boierilor. Boierilor li se cere o răspundere comună în respectarea poruncilor otomane şi Tighina, plus Buceagul, sunt rupte din teritoriul Moldovei.* „Toate aceste condiţii, *continuă autorul citat,* au fost consemnate într-un act oficial, care nu a mai avut însă valoare de tratat, ci de diplomă de numire: berat". *Marea boierime şi Biserica, acceptând condiţiile impuse de sultan, au subscris la supunerea efectivă a Moldovei faţă de Imperiu, ceea ce însemna o gravă trădare a intereselor şi a poziţiei ţării. Tributul are acum semnificaţia supunerii în fapt a Moldovei, nu o răscumpărare a păcii. Statul s-a păstrat, dar funcţiile lui pe plan extern sunt tot mai mult restrânse, Moldova fiind obligată să urmeze politica padişahului. Orice abatere de la poruncile turceşti, va atrage mazilirea Domnului „rebel". Soliman l-a considerat pe Rareş trădător, după cum el însuşi o spune într-o scrisoare. La fel vor fi consideraţi în timp şi alţi voievozi şi replica otomană nu va întârzia. Se va inaugura o vreme pentru noi când în locul armelor va vorbi subtilitatea diplomatică şi politica banului.*

Tahsin Gemil afirmă că, deşi Moldova a fost „închinată" de boieri prin trădare, deci fără luptă, Soliman considera campania sa o „i*cucerire" „fetih",* ceea ce însemna afirmarea concepţiei islamice a „<dr*eptului spadei", „kălăc hakkf", c*are dădea sultanului dreptul de stăpânire neîngrădită. Soliman dădea astfel un temei juridic instaurării dominaţiei otomane în Moldova. În raporturile internaţionale, turcii se vor baza pe această idee, a cuceririi de către ei a Ţărilor Române, dar mulţi domnitori vor respinge acest punct de vedere. Neculce chiar va scrie că „Ţa*ra Moldovei... este volnică, că turcilor este închinată, nu este luată cu sabia".*

Boierii trădători, strânşi în tabăra de la Bădăuţi, *vişi-au ales sfat ca să trimită sol la împăratul cu mare rugăminte şi plângere, să-i ierte".* Trifan Ciolpan va fi trimis sol la Suceava, care şi-a deschis porţile în faţa lui Soliman. Portarul Mihul era de partea boierilor hicleni. Cronicile turceşti spun că Soliman, „i*acordând iertare întregii populaţii a Moldovei, a dat firman ca, în timp de patru zile, toţi beii şi beizadelele şi marile feţe bisericeşti şi călugării, precum şi preoţii, să vină la Curtea cea ocrotitoare a*

*Luminii*ureche nota că boierii trădători de la Bădăuti s-au

conformat şi *„au căzut la picioarele împăratului, pre carii i-au iertat împăratul şi cu dragoste i-au primitu",* Prima tentativă de „închinare" a fost însă spre Mehmed Sokolli, sârb bosniac renegat. Trădătorii se simt mai bine între ei! La Suceava, Soliman îl prezintă boierilor pe noul Domn, Ştefan, poreclit Lăcustă, în urma unei invazii de lăcuste, din timpul domniei sale. Marea boierime nu a fost convocată pentru a alege pe Domn, ci pentru a afla că sultanul a numit un Domn.

Noul vodă, Ştefan Lăcustă (1538 – 1540), era nepotul lui

Stefan cel Mare, fiul lui Alexandru care murise la Stambul în 1496.

1 7

Prin 1497 s-a născut în capitala Imperiului şi a crescut la curtea sultanului, dar nu a devenit renegat şi nu *„era un turc, îmbrăcat în veşmântul nostru".* urmărind să turcească Moldova, cum îl vor acuza mai târziu asasinii săi. Numirea sa întâmpină însă ostilitatea boierilor trădători, care nu se împăcau cu ideea că nu-şi pot impune un Domn al lor. De nevoie au acceptat şi au stat smeriţi la ceremonia de învestitură, desfăşurată, caz unic până acum, în

prezenţa sultanului. I-au jurat credinţă noului uns al lui Dumnezeu, doar de formă, pentru că in corpore erau hotărâţi să-l trădeze cât mai repede, ca să-şi impună alesul lor, recuperându-şi astfel poziţiile pierdute. Sperjurul nu-i neliniştea.

y

Lăcustă, ca preţ al încoronării, a fost de acord cu transformarea Tighinei în raia, ceea ce însemna, prin amputarea Moldovei, o trădare de ţară. Dar coroana trebuia plătită într-un fel, chiar odios şi a şi fost plătită!

Prezenta lui Petru Rareş în Transilvania însemna fată de noul

9 9 *9*

Domn un permanent pericol şi pentru consolidarea tronului trebuia ca rivalul să dispară. Lăcustă ia legătura cu episcopul Anastasie de Vad, complice cu portarul Mihul şi Trotuşanu, prin urmare şi el un trădător al lui Rareş. Episcopul urma să îl contacteze pe Simion Draxin, pârcălabul Ciceului şi să-l asasineze pe Rareş. Vedem acum şi implicarea în trădare a unei înalte feţe bisericeşti, lucru de neimaginat în vremea lui Ştefan, când Biserica era una cu tronul. Rareş era la Ciceu şi cu stupoare a aflat ce *slujbă"* urma să-i facă lui Lăcustă Draxin, omul pe care îl considera un credincios şi căruia i-a încredinţat Ciceul. Dând de firele complotului, Rareş îi expulzează pe conjuraţi. Nu i-a ucis, poate dintr-o toană, dar şi pentru că voievodul Ardealului, Emeric Balassa şi Gheorghe Martinuzzi tocmai asediau cetatea. Rareş a predat Ciceu asediatorilor, considerându-se prizonier politic. Eşuând în această tentativă, Lăcustă încearcă atragerea lui Nicoară Hâra de partea sa. Cămărasul Hâra a fost unul dintre puţinii credincioşi ai lui Rareş.

9 * y» >

El îi va deconspira de altfel voievodului complotul boierilor din 1538. Ştefan Lăcustă, pentru care şi Rareş şi

Hâra sunt nişte hicleni, îi oferă iertarea cămăraşului, dacă se reîntoarce în Moldova. Îi spune să vină*, fără frică şi fără îndoială, pe sufletul nostru şi pe credinţa domniei mele şi pe credinţa şi pe sufletul tuturor boierilor, mari şi mică”*, că va fi *„iertat pentru greşeala ce ne-ai greşii”.* Hâra însă nu vrea să-şi trădeze stăpânul. Neputând sparge unitatea boierilor credincioşi lui Rareş, aflaţi în exil, Lăcustă nu are alături decât pe turci, pentru că boierii din ţară, de la început *„nu l-au iubit”.*

În sfatul domnesc al lui Ştefan Lăcustă vom găsi 9 din boierii lui Rareş. Huru a fost poftit să facă parte, dar a refuzat la început colaborarea. În a doua sa domnie, Rareş menţine în sfat doar pe Huru şi Mateiaş, din vechii boieri, executându-i pe Mihul şi Trotusanu. Dintre boierii ridicaţi de Lăcustă, Rareş îi preia pe Stürza şi Şeptelici. Andreica Şeptelici va fi dat însă pe mâna călăului, în 1543. Rămânerea în tară a unor boieri credincioşi lui Rareş a avut

9 9 9

ca scop, afirmă Ştefan S. Gorovei, „a asigura acea continuitate indispensabilă bunului mers al lucrurilor”. *Este cazul logofătului Bubuiog, vornicul Huru, al vistierului Mateiaş.* „Rareş însuşi înţelesese această necesitate, şi, la întoarcere, nu pe unii ca aceştia îi va tăia”.

Dintre boierii profund implicaţi în politică, Petru Vartic se evidenţiază cu deosebire. El era un fel de Talleyrand avant la lettre, un geniu al diplomaţiei şi al trădării, de care domnitorii nu se puteau dispensa. Om de toată încrederea al lui Rareş, care-l trimite în cele mai importante solii, Vartic trece de partea lui Lăcustă, care îl foloseşte în aceleaşi scopuri. Tot el va fi trimis să-i anunţe pe polonezi despre uciderea lui Lăcustă şi să dea lămuriri lui Tarnowski asupra acestui act. În a doua sa domnie, Rareş nu numai că nu-l pedepseşte pentru trădare, dar îl

face şi portar de Suceava.

Deşi boierii nu-l agreau pe Ştefan Lăcustă, conflictul mocnit dintre părţi nu izbucneşte decât în 1540, fapt dovedit prin lipsa oricărei porunci de confiscare de averi pentru hiclenie.

Pe plan extern, Ştefan Lăcustă glisează spre tabăra creştină, îndepărtându-se de prevederile turceşti. În Polonia l-a trimis pe Avram Banilovschi, care promite pace între cele două ţări şi obţine şi extrădarea lui Toader, fratele vitreg al lui Rareş, refugiat cu familia şi averile în Oamenita. Toader nu este însă extrădat lui Lăcustă, ci

sultanului, dar în drum spre Stambul e răpit de oamenii domniei, care îl vor însemna la nas, pe urmă îi vor tăia şi capul. Trădătorii Mihul şi Trotuşanu nu erau străini de aceste fapte, dar şi Rareş va afla de implicarea celor doi în asasinarea fratelui său.

Tronul lui Lăcustă va fi ameninţat în 1540 de doi pretendenţi, hicleni care vor fi bătuţi şi ucişi. După aceste incidente, sfatul boieresc îi va cere voievodului, pe un ton imperativ şi ultimativ să-i redea Moldovei *„partea aceea de pământ luată de turc”, C*ei care-şi pierduseră pământurile din Buceag, plângeau acuma după ele, dar era preţul trădării. Lăcustă spune că şi el s-a gândit la acest lucru şi în doi ani, după refacerea ţării şi a vistieriei şi limpezirea situaţiei din Ungaria, ar putea să-l înfăptuiască. Are nevoie şi de sprijin extern *„Căci fără ajutoarele acestor regi şi a celorlalţi principi creştini, nu s-ar putea reuşi uşor, ba chiar greu, şi poate chiar ar fi zadarnic de încercat E* gata prin urmare, el, Domnul pus în scaun de însuşi sultanul, să-l trădeze pe binefăcător. Şi dovedind că aşa stau lucrurile, va ataca chiar o tabără turcească din Moldova.

În 1540, Rareş a reintrat în graţiile Porţii şi a trimis la Bistriţa faimoasa scrisoare în care arată că *„vom fi ce am fost şi mai mult decât atâta, vom plăti tot pe tocmai*

Rareş era pentru Lăcustă, scria Ureche, *„ca o gheaţă la inima lui”,* Potenţială revenire la tron a lui a încordat la maxim relaţiile şi aşa tensionate dintre domnie şi

boieri. Lăcustă s-a hotărât să joace totul pe o carte şi să-i execute pe toţi boierii ostili, suspectaţi de hiclenie şi să ridice în locul lor „alios dignitario*s din* „exaggrarico ordine”. *adică dintre boierii de ţară. Dubla ameninţare ce plana deasupra capetelor boiereşti, cea a lui Rareş, care reîntors, desigur că se va răzbuna pentru trădare şi cea a lui Ştefan Lăcustă, care se pregătea de execuţii în masă, i-a determinat să acţioneze. L-au trădat pe vodă fără mustrări de conştiinţă. Ureche ne relatează că* „o seamă de boieri din curtea lui, la lui Lăcustă), anume Găneştii şi Arbureştii” *au făcut un complot în frunte cu Mihul şi Trotusanu,* „acei lei sălbatici şi lupi încruntaţi”. *Trădătorii,* „într-o noapte (20/21 decembrie 1540) dându învăţătură slugilor sale, ca toţi să se într-armeaze şi dându-le şi jurământu, ca să le fie cu dreptate, s-au pornit cu toţi. Şi într-un foişor, sus în cetate, unde odihniia la aşternutul lui, au răsipit uşa şi neştiind Ştefan vodă nimica de aceasta, s-a sculat, fiind numai cu cămeaşa, iară ei cu toţii, ca nişte lei sălbatici au năvălit asupră-i şi multe rane făcându-i, l-au omorâtu şi l-au scos afară. Această plată au luat Ştefan vodă de la acei ce-i miluise”. *Hiclenii au comis un regicid şi imediat după asasinat au simţit nevoia unei justificări. Îi scriu regelui Sigismund al Poloniei, spunând că* „s-a iscat într-o noapte răscoală, şi s-a făcut dreptate”. *Scrisoarea publicată de Iorga, este deosebit de importantă pentru a urmări psihologia trădătorului din secolul al XVI-lea şi justificarea unui act de regicid. Boierii, pentru că trădătorii nu au curajul să-şi dea numele, încep prin a-i aduce acuze lui Petru Rareş, fostul Domn*: „J) umnezeu ştie ce Domn a fost şi care i-au fost voia şi gândurile”. *deoarece* „cu niciunul din Domnii ce sunt în jurul acestei

ţări a noastre creştine nu a vrut să rămâie în pace". *Rareş a risipit sânge creştinesc şi a făcut deservicii „*ţării prin obiceiul lui cel rău". *Rareş, după opinia hiclenilor „*a fost pricina... de au venit Turcii asupra lui şi a ţării, şi el a fost gonit din ţară, şi împăratul avea gânduri foarte rele faţă de această ţară nenorocită, voind să aşeze în ea sângeaci, şi, dacă n-a putut să aşeze în ea sângeaci, e că pe boierii toţi n-a putut să-i adune într-un loc şi să-i ucidă". În *aceste condiţii, sultanul „a* alergat la viclenia sa şi la viclenia sfetnicilor săi: a îmbrăcat un turc în veşmântul nostru şi l-a pus Domn". Pri*n urmare, Ştefan Lăcustă ar fi fost un renegat, dar ei, săr*manii", „în acel ceas am fost mulţămiţi şi aşa: de ar fi pus Domn pe un ţigan ori pe un arap, tot l-am fi primit, numai împăratul să nu se întoarcă şi să nu prade ţara până la capăt". Urc*ând Lăcustă pe tron, ei, boierii, i s-au închinat ca unui Domn „şi* credeam că toate vor fi bune de acuma". dar *„vi*clenia lui" urm*a să ducă ţara la pieire. „Văz*ând aceasta, ţara s-a deprins a-l cunoaşte, şi a înţeles că Domnul e mai prielnic turcilor decât *nouă". Lăc*ustă ar fi vrut să dea turcilor „to*t ţărmul de la Dunăre şi*

«9

până la munte, precum şi Nistrul tot". *În continuare începe o abilă disculpare: „*Au fost două trei răscoale, supt alţi Domni. Dar noi, boierii, n-am îngăduit să-l taie, pentru că la noi nu era obiceiul acesta, şi nu va fi cât vom trăi". *Boierii mai scriu că „*au început a-i descoperi viclenia" *lui Lăcustă, care „*nu voia să asculte de nimeni, făcea pâri tainice, primea învăţături de la împăratul, învăţături potrivnice" *lor, dar şi regelui Poloniei. Punându-se astfel bine cu Sigismund, boierii continuă că văzând „*că nu se poate face nimic cu dânsul, s-a iscat o răscoală, şi s-a făcut dreptate asupra lui... şi am luat alt Domn". Nic*iun cuvânt despre organizarea vreunui complot sau că s-ar fi comis o crimă cu premeditare. Boierii hicleni cer protecţia*

Poloniei, şi spun că, Dacă Măria Ta n-ai milă de noi şi de această ţară nenorocită, Dumnezeu singur ştie ce va fi, căci noi nu ştim". Asa*sinatul făcut însă asupra unsului lui Dumnezeu i-a marcat puternic pe trădători, pentru că ei scriu în continuare: „Ce* au făcut unii oameni, înlăturând pe Ştefan vodă, vom plăti-o noi cu capătele noastre şi cu sângele nostru: Dumnezeu mărtur ni este că nu s-a putut altfel, dar numai Măria Ta, cu ajutorul domnilor creştini, puteţi împiedica urmările..." Hicleni*i au vrut să se convingă şi să-l convingă pe Sigismund de justeţea actului criminal, ca singură soluţie de ieşire din impas. Ei afirmă că au acţionat pentru salvarea ţării şi se străduiesc să demonstreze, luându-l pe Dumnezeu de martor, că nu sunt vinovaţi de ce s-a întâmplat. Se tem însă pentru capetele lor şi fug sub aripa ocrotitoare a polonezilor.*

Neamurile Găneştilor şi Arbureştilor se aflau în fruntea

9 9

hiclenilor şi ele au o lungă şi bogată tradiţie pe tărâmul trădării. În 1523, Cozma Şarpe Gănescu, împreună cu fiul său Nicoară, sunt pribegi în Polonia, iar Luca Arbure şi fiii săi Toader şi Nichita îşi pierd capetele acuzaţi de hiclenie. Din familia lor au participat la complot Mânjea, Ieremia Gănescu, Vâscan Gănescu, Pătraşcu, Ion Gănescu, Gliga Arbure, fraţii Crăsnaş. Găneştii şi Arbureştii, în frunte cu Mihul şi Trotusanu îl pun Domn pe Alexandru Cornea, fost paj al lui Mihul, susţin unii, sau fiul lui Bogdan al III-lea, după părerea altora. A domnit o lună şi trei săptămâni. Vasile Cărăbiş îi dedică o monografie în care spune că *9 şi-a apărat pământul cu cinste până la tragicul sfârşii".* El „f*usese ales cu nădejdea multora, să reîntregească hotarele Moldovei, spălând ruşinea şi umilinţa în care ajunsese ţara în timpul lui Ştefan Lăcustalo*rnea a intrat în relaţii cu Polonia şi cu Ferdinand de Habsburg, apoi a început uciderea turcilor din tară.

Sultanul vedea în el un duşman, un trădător periculos. *„Deşi Alexandru vodă Cornea,* scrie V. Cărăbiş, d*ăduse dovezi de a fi un Domn capabil, totuşi boierii încep să-l părăsească, temându-se de Petru Rareş”, C*ând Rareş se întoarce în Moldova.

În a doua domnie, lângă Cornea *„rămăseseră numai acei care îl aduseră la tron, hatmanul Mihul, logofătul Trotusanu şi boierii fără boierie, Pătraşcu, Crasneş şi Cosma”* Alexandru Cornea, când a aflat de apropierea lui Rareş, a strâns la Roman boierimea şi o armată de vreo 15.000 de oameni. Cu această forţă putea să se opună cu succes rivalului, dar marii boieri îl trădează şi fug la Brăila să i se închine noului venit. Cu ce i-a mai rămas din oaste, Cornea s-a îndreptat spre Galaţi şi aici, într-o luptă*, fulgerătoare şi sângeroasa”* e înfrânt şi luat prizonier. Alături de el, până la sfârşit, s-a aflat Pătraşcu, care a preferat moartea în loc de trădare. Alexandru Cornea e dus în faţa lui Rareş şi acesta îl dă pe mâna călăului, cu toate că nefericitul vodă susţinea că nu el a vrut să fie Domn, ci Mihul l-a forţat. Rareş replică: *„Să fie pe sufletul aceluia care te-a îndemnat!”* şi va face gâdelui semnul să-i reteze capul, aceluia care pentru el nu era decât un hiclean mizerabil.

După trădarea din 1538 a boierilor (*9 is-au şi arătatu mai apoi adevărat că au fost vicleni*afirma Ureche), Rareş va încerca să scape prin fugă. Boierii care trecuseră de partea lui Soliman vor face eforturi să-l prindă sau chiar să-l ucidă: *„trimiseră,* spune Veranesics, *îndată într-ascuns oameni înarmaţi în urma lui, ca* să ţină toate căile… şi să-l omoare”. Şi *Nicolae Costin consemnează t* >»

*că Rareş „*mai tare se temea să nu-l prindă boierii, şi să-l dea pe mână lui sultan Suleiman*lniţial Domnul a vrut să se refugieze la Hotin şi umbla numai noaptea, pe cărări ascunse, ca să nu-l prindă trimişii boierilor trădători.*

Hotinul nu-şi va deschide însă porţile, pentru că acolo se găsea acum un partizan al boierilor hicleni, care îl va ameninţa cu arestarea. Polonia nu-i va acorda nici ea, fugarului, azil şi la Moscova nu putea ajunge. Pe urmele voievodului şi-a trimis şi sultanul gărzile, ba a făgăduit chiar şi o mare recompensă celui care îl va aduce viu sau mort. Voievodul era însoţit de o gardă şi de un grup de boieri credincioşi, care se vor şi încăiera cu oamenii lui Lăcustă într-o pădure, după retragerea de la Hotin. La Piatra Neamţ, Rareş e rău primit şi spune Neculce, voievodul a fost silit chiar să tragă cu arcul într-un popă care îl urmărea. Din nou vedem un prelat trădător şi acesta alături de episcopul de Vad şi de popa Ghiţă, despre care o trdiţie din secolul XVIII spune că ar fi tras, fără să-l nimerească, asupra Domnului, din turla bisericii, dezvăluie un complot antivoievodal şi în sânul Bisericii. Ca şi basileul în Bizanţ, marele voievod şi Domn al Ţărilor Române era deasupra Bisericii şi domnia a colaborat, sprijinind şi fiin sprijinită, cu Biserica. S-a produs în timpul lui Rareş şi o defecţiune a acestei instituţii, de vreme ce o parte din reprezentanţii ei sunt pe poziţii antivoivodale, trădătoare.

Călărind pe calul care fusese al lui Gritti şi având alături un altul care-i ducea sculele de preţ, Rareş ia drumul munţilor spre Transilvania. După şase zile de rătăciri e găsit de nişte pescari. Şi-a pierdut şi caii şi prin concursul pescarilor sau al unui oştean al lui Mailath, vodă ajunge la Ciceu, unde îşi reîntâlneşte familia. Zápolya, care se consideră trădat de Rareş prin apropierea acestuia de Ferdinand de Habsburg, va acţiona contra Domnului, pentru a-l prinde, îndeplinind astfel porunca lui Soliman şi dovedindu-şi credinţa faţă de Ştefan Lăcustă. În joc mai erau şi proprietăţile ardelene ale voievodului, pe care Zápolya dorea să le recupereze de la felon. Cu 12.000 de curteni şi mercenari, Emeric Balassa şi Martinuzzi asediază patru luni Ciceul, spune Paul Giovio. În realitate,

Rareş s-a predat şi a rămas păzit în Ciceu, nu asediat. Veranesics nota că vodă*, se învoi fără vreo dificultate, închinând Ciceul şi încredinţându-se pe sine bunăvoinţei regelui"* Zápolya.

Vodă a fost silit să se predea şi ca urmare a trădării lui Draxin sau Dracşin, care a fost atras în complotul realizat de episcopul de Vad, din porunca lui Lăcustă. Pârcălabul Draxin urma să-l asasineze pe Rareş şi să-i trimită capul retezat noului Domn al Moldovei. Din Suceava, Mihul, principalul trădător al lui Rareş, supraveghea operaţiunea şi dădea instrucţiuni. Ştefan Lăcustă urmărea să pună mâna pe Ciceu cât mai repede şi acelaşi lucru îl dorea şi Zápolya.

Între 1539 – 1540, Rareş, din Ciceu, va desfăşura, spune C. Rezachevici, o intensă activitate diplomatică în vederea redobândirii tronului. Dându-şi seama că nici Zápolya, nici Ferdinand de Habsburg ori Sigismund al Poloniei nu-l pot ajuta efectiv în întreprinderea sa, vodă se orientează spre Soliman Magnificul. Curtea din Viena ştia bine că *Ştefan Lăcustă nu reprezintă nimic. Sultanul stăpâneşte Moldova* Rareş va reintra în legătură cu Soliman, trimiţându-i, afirmă Macarie, *„o scrisoare pe ascuns*o *„<carte sârbeasca",* precizează Ureche, scrisă şi pecetluită de Doamna Elena. Ce conţinut avea scrisoarea rămâne un mister, dar cert este *y* că sultanul devine deosebit de receptiv şi-i trimite poruncă lui Zápolya să-l lase pe Rareş >ysa *meargă la împărăţie*veranesics arată că acesta nu se grăbea însă să respecte porunca, pentru că doar la al şaptelea ordin, de această dată ultimativ, îl va lăsa pe Domn să ia drumul Stambulului*., JHochim"*-ul, porunca sultanului, preciza că Domnul nu va avea de ce să se teamă venind la Stambul, dar riscurile erau totuşi enorme. Padişahul jurase pe Coran să treacă cu calul peste trădătorul voievod şi pusese şi o recompensă pe capul lui, în 1538. Având alături pe Grigore Rosemberg din Cotnari

şi Ioan Nagy de Timişoara şi în sân *„Tetraevangheliarul de la Humor”* cu chipul lui Ştefan cel Mare pe el, Rareş pleacă la Stambul. În 1540, cunoscând sistemul corupt al împărăţiei otomane, îl mituieşte pe marele vizir, albanezul Lufti paşa, printre altele şi cu *„<două perle de mărimea perelor*lufti paşa îi va mijloci în schimb o audienţă la padişah. Dacă la început turcii erau mituiţi pentru rezolvarea unor probleme de interes general, ale ţării, sistemul corupţiei se va folosi de acum înainte şi în probleme personale. Rareş însuşi, într-o scrisoare către regele Poloniei, mărturiseşte că a plătit bani grei, din averile personale, ca să reocupe tronul, *„dar puţin mă interesează, deoarece mi-am ocupat locul”.* Cumpărarea tronului de către Petru Rareş, prima acţiune de acest fel în Moldova, de până acum, va crea un periculos precedent, şi va deschide drumul spre tron unui mare număr de pretendenţi, prin lăcomia şi coruptibilitatea turcilor. Scoaterea, de către împărăţie, a tronului la mezat (cine dă mai mult va fi Domn), înseamnă o reală decădere a Ţărilor Române sub dominaţia otomană. S-a trădat principiul succesoral, iar „ţara”, boierii şi Biserica, nu mai au niciun cuvânt în alegerea lui vodă. Tronul se cumpără ca orice marfa, iar banii necesari sunt în mare parte împrumutaţi de la creditori levantini şi evrei. Rareş împrumută şi el, de la o evreică din anturajul sultanei, 50.000 de florini. Împrumuturile se contractează cu mari dobânzi şi creditorii, ca să-şi recupereze sumele, plus camăta, vor face mari presiuni asupra domnului sau chiar îl vor însoţi în ţară, unde vor impune un control, o tutelare asupra voievodului. Interesele ţării, prin practica vânzării şi cumpărării tronului, vor fi trădate, interesele personale fiind puse deasupra.

Un ajutor nesperat în demersul său de recuperare a tronului, va primi Rareş în 1540, pe când se afla la Stambul, chiar de la Ştefan Lăcustă. El îi va ataca pe turci,

în urma presiunilor boiereşti pentru recuperarea Tighinei şi Buceagului, ceea ce îl făcea trădător fată de sultan. Asasinarea lui Lăcustă de către boierii hicleni şi

5 9

ridicarea în domnie de către Găneşti şi Arbureşti a lui Alexandru

— 9

Cornea, va nemulţumi Poarta. Sultanul înţelegea ca el să hotărască cine va fi Domn, şi nu boierii, peste capul său, să ia decizii. Acţiunea marii boierimi e privită de padişah ca o tendinţă de emancipare, o veleitate de independenţă, ceea ce în fond se traducea prin trădare. Interesele Porţii nu puteau fi trădate fără pedepsirea făptaşilor. Când Soliman a aflat, prin spioni şi trădare, că Alexandru Cornea a trimis o solie la Viena, steaua lui Rareş a răsărit din nou.

9

La sfârşitul lui decembrie 1540, Soliman Magnificul a acordat lui Petru Rareş domnia Moldovei. Când a intrat în ţară, povesteşte Macarie, îndată toată mulţimea boierilor moldoveni… s-a revărsat, atât cei de la curte, cât şi cei ce se deosebeau prin strălucirea neamului, cât şi cei numiţi (în dregătorii), lăsând în părăsire pe nenorocitul Corneaboie*rii care-l trădaseră pe rând, pe Rareş.*

Ştefan Lăcustă, Alexandru Cornea, „ca înaripaţii*” au ajuns în faţa lui Rareş* vişi au primit cu braţele deschise pe domnul lor şi căzând la dânsul, primiră iertare pentru îndrăzneala lor”. *adică trădarea din 1538. Câtă sinceritate aveau în suflet e greu de spus, dar nici Rareş nu ştim cât de sincer era când, consemna Ureche, „*i-au iertat pre toţi şi cu dragoste i-au primitu şi le-au grăit lor: Fiţi în pace şi iertaţi de greşelile voastre, câte mii-aţi făcut, oarecând. fără ei cu toţi strigară… Bine ai venit la scaunul tău, domnul nostru cel din*tâi-Scen*a aceasta a întâlnirii dintre Rareş şi boieri e memorabilă.

— >

Foştii trădători îi cer iertare şi-i jură credinţă, speriaţi că-şi vor pierde capetele şi averile, dar în cuget mai au încă viermele hicleniei care-i roade. Vodă, la rândul său, promite iertare, dar e convins că-şi va trăda cuvântul, setea de răzbunare chinuindu-l încă din 538.

— 7

Cornea, trădat de boieri, ajunge în faţa noului Domn. Atât de josnică a fost purtarea boierilor, încât Dionisie Fotino va scrie chiar că Mihul împreună cu alţii l-au ucis pe Cornea şi i-au prezentat capul lui Rareş. Oricum, trădarea boierilor faţă de Cornea a fost odioasă şi imorală în cel mai înalt grad.

Rareş va ordona numaidecât arestarea şi închiderea la Roman

a trădătorilor Mihul, Trotusanu, Crasnăs şi Cozma. Instalat la

7» *»

Suceava în februarie 1541, Rareş va domni până la moartea survenită în 1546. El i-a considerat pe Lăcustă şi Cornea simpli uzurpatori, a anulat toate actele lui Lăcustă şi i-a poruncit lui Macarie, care scria cronica sub supravegherea logofătului Bubuiog, să-i socotească domnia întreagă, de 19 ani şi jumătate, perioada 1538 – 1541 nefiind decât o parantează, un intermezzo neplăcut. Voievodul se va bucura de simpatia poporului, dar boierii, spune Paul Giovio „/7 u*rau peste măsură* pentru pază şi control asupra domniei, dar şi asupra boierilor, sultanul a aşezat al Suceava 500 de turci. Ca nu cumva Rareş să se hiclenească, padişahul i-a cerut şi un fiu ostatec.

Cu acceptul sultanului şi în prezenţa lui Hasan aga, Petru Rareş va porunci executarea, în frunte cu Mihul, a boierilor arestaţi la Roman. Motivul oficial al executării trădătorilor nu a fost hiclenia faţă de Domn din 1538, ci

rebeliunea boierilor contra lui Lăcustă, pus de turci, şi asasinarea lui. Indiferent de motivaţia oficială sau de resorturile neoficiale, capetele lui Mihul, Trotusanu, Cozma.

Crasnăş vor cădea şi vodă îşi va împlini răzbunarea contra trădătorilor, *„carii,* nota Ureche, *multă pedeapsă şi nevoie"* i-au pricinuit. Ca răzbunarea să fie şi mai dulce, hiclenii, înainte de tăierea capetelor *„cu grele munci"* au fost munciţi. Potrivit lui Giovio, alături de cei executaţi le-a venit rândul la încă vreo 20 de boieri, tot pentru binecuvântatul motiv al trădării. Şeptilici, pârcălabul de Hotin, îşi păstrează capul, dar nu şi dregătoria, fiind înlocuit cu Hâra cămărasul, credinciosul domniei. În 1543 îşi va pierde însă capul şi Şeptilici, microbul hicleniei infestându-l şi pe el.

Din documentele interne aflăm că Rareş îi va confisca satul

*Şendreşti boierului Patie şi i-l va dărui lui Giurgea Bolea, căci „*acest sat l-a pierdut Patie fost postelnic şi femeie lui, Stana şi copiii lor, Dragoş şi Ioana, în hiclenie, când au ridicat şi cu alţi necredincioşi pe un lotru, anume Ştefan numit Lăcustă, asupra capului domniei *mele".* Rareş i-a confiscat doar moşia celui învinuit de trădare, dar

— >

nu l-a executat. Nu era un domn sângeros şi răzbunarea lui contra boierilor hicleni, în a doua sa domnie, nu se aseamănă cu cea a lui Lăpuşneanu. Tocmai pentru că înţelegea neccesitatea unei continuităţi în cârmuire, Rareş nu-i va pedepsi nici pe boierii care au avut dregătorii sub Lăcustă, ca Vartic, Huru, Stürza, ci doar pe şefii complotului din 1538, acei *„infideli notorii" lupi şi lei",* josnici trădători.

O parte din boierii amestecaţi în asasinarea lui

Ştefan Lăcustă, au fugit peste hotare, speriaţi şi ei de gravitatea actului comis şi vor rămâne în pribegie şi după întoarcerea în a doua domnie a lui Rareş. El îi invită în Moldova, dar ei ezită şi vodă, declarându-i hicleni, trece la confiscarea moşiilor. Sunt cazurile lui Ieremia jitnicier şi Vâscan. În 1545, Domnul îi dăruieşte lui Nicoară paharnicul, satul Păuşeşti care *„a fost a lui Ieremia... şi l-au pierdut acest sat în hiclenie”. I*eremia şi Vâscan făceau parte din familia Găneştilor şi Rareş îi dorea în ţară, fie pentru a-i împiedica să comploteze în exil, fie pentru a-i lichida. El cere extrădarea lor regelui Poloniei. Alţi Găneşti transfugi au fost Pătraşcu, Ion şi Ştefan Mânjea paharnicul, rudă de fapt prin alianţă cu Găneştii, cumnatul lui Ion Gănescu. Dintre Arbureşti se află în Polonia Gliga, fiul lui Luca Arbure, Ioan Crasnăş. Lui Sava husarul, domnia îi va confisca satul

Săveni*, pentru hiclenia, când a pribegit în Ţara Leseasc*ă”. În 1543, la Hârlău, îşi va pierde capul Avram Rotâmpan. S-a hiclenit şi el contra lui vodă şi a fost imediat sancţionat. În a doua sa domnie y y

Rareş va confirma constant şi confiscările de sate care-i priveau pe hiclenii fată de Stefănită, ca Ioanăs setrar, Săcuianu ceasnic, Petre 7 1 y 7

Carabeţ. În dregătorii, vodă va introduce şi boieri noi, de origine modestă, din boierimea mică şi mijlocie, ca Nicoară Hâra, Ion Stürza, Gavril Movilă, Şandru şi Tâmpa. Tot boieri noi, ridicaţi de jos, vor fi şi marii vistieri Torna şi Dan, paharnicul Pătraşco, marele stolnic Neagu, marele comis Plaxa, chiar dacă era cumnatul hicleanului Gliga Arbure. Iurie spătarul face parte din aceeaşi categorie de dregători. El, însă se va hicleni contra lui Ştefan Rareş, care-i taie capul şi-i confiscă averile. În a doua sa domnie, Rareş a introdus în sfat şi a înălţat în cele mai importante dregătorii 17 boieri noi, din care 16 sunt simpli boiernaşi, de origine necunoscută. Voievodul nu mai are încredere,

după experienţa din 1538, în vechea boierime şi promovează una nouă, credincioasă. Daniile domneşti merg spre marii dregători, conducători de cetăţi şi ţinuturi şi provin din confiscarea averilor unor hicleni. Astfel, Nicoară Hâra, pârcălab de Hotin, primeşte la 1542 satul Hireştii *„care acest sat l-a pierdut Crasniş fost vistier, în hiclenie, când a şi pierit”. Î*n 1546, Şandru pârcălab de Roman e miluit cu jumătate din satul Oţeleşti, pierdut *de Joanăş şetrar în hiclenie…”* Grijuliu cu păstrarea intactă a domeniului domnesc, Rareş e chiar zgârcit cu propria familie. Face o singură danie, la 27 aprilie 1541, verişoarei sale, cneaghina lui Ion Popovici, un sfert din satul Biserica Albă. Dregătorii mici şi mijlocii, ca şi fiii marilor dregători, sunt arareori miluiţi şi atunci cu foarte puţin. Sluga domnească Savu, primeşte un sfert din moşia Gârleşti pe care” Pătr*aşco… au pierdut-o în vicleşug, când au fugit cu Găneştii”. Slugilo*r domneşti credincioase le confirmă şi le întăreşte o serie de proprietăţi, pentru că această categorie constituia baza puterii lui. Din ea îşi recruta marii dregători, marginalizând şi eliminând vechea mare boierime, în care nu avea nicio încredere.

În politica externă, în a doua domnie, Rareş e ceva mai prudent. Formal e supus sultanului, dar nu scapă niciun prilej ca să-l trădeze, trecând în tabăra creştină. Unui sol polon, el, care cumpărase tronul de la sultan şi-i jurase credinţă veşnică, îi mărturiseşte că *„dacă aş vedea că vreun rege creştin s-ar ridica cu putere şi credinţă împotriva turcilor, atunci m-aş alătura cu credinţă de el şi l-aş ajuta din toate puterile*”. Prin solia lui Burlă în Polonia şi scrisori personale, Rareş cere extrădarea boierilor fugari *„care au adus multe rele şi supărări… ţării noastre îl s*olicită pe yji*cest vrăjmaş al nostru anume Gănescul, deopotrivă cu soţii săi”. toţ*i „oa*meni de nimic”. Dar* dacă Sigismund l-a extrădat pe Toader, fratele lui vodă, nu va face acelaşi lucru şi cu boierii hicleni fată de Rareş.

9 1 9 1

Asediul Budei din 1541, de către Habsburgi, va provoca expediţia otomană care se va termina prin înfiinţarea paşalâcului de la Buda. În această conjunctură lui Rareş i se cere o nouă intervenţie în Transilvania, pentru anihilarea lui Ştefan Mailath, trecut de partea imperialilor. Domnitorul va recurge şi de astă dată la o vicleniei ca să pună mâna pe Mailath şi să grăbească sfârşitul asediului Făgăraşului. Domnul îi propune lui Mailath să înceapă tratativele cu turcii şi-l invită în tabăra româno-turcă. Mailath cere

9

drept garanţii, că nu va fi arestat sau ucis, trimiterea unor ostateci în cetatea Făgăraş pentru perioada discuţiilor. Rareş acceptă şi trimite un grup de boieri în frunte cu vistierul Mateiaş. Mailath soseşte cu mare alai la convorbiri, dar Rareş trădându-l, îl arestează şi-l predă lui Bali beg. A fost un gest urât, dar bine văzut în schimb de sultan. Imediat însă Rareş îl va trăda şi pe Soliman, nemulţumit că acesta

9 1 r 9

nu i-a înapoiat Tighina (Bender) cum promisese şi că în plus îi mai cerea şi cetatea Orheiului. Va intra în legături secrete cu coaliţia antiotomană a statelor germane, în frunte cu Ioachim de Brandenburg. Se va obliga să furnizeze informaţii despre armata otomană şi la momentul potrivit să se alăture creştinilor. Petru Vartic, trimis în misiune secretă, îi anunţa pe polonezi, că Rareş „57-a p*us în gând să nu se mai supună împăratului turcilor, ba chiar să-şi răscumpere libertatea sa cu puterea şi cu armele...”* De remarcat că îndată după ce l-a prins şi l-a dat pe mâna turcilor pe Mailath, care trecuse de partea lui Ferdinand, Domnul spune că va refuza să execute poruncile sultanului de a lupta contra lui Ferdinand, deoarece, JSI c*hiar şi dacă ar vrea din răsputeri să îndeplinească aceste porunci,*

*totuşi moldovenii nu ar încuviinţa". Într*e vorba şi fapta lui vodă era o mare diferenţă. Întâi îi anihilează lui Ferdinand aliatul, pe Mailath, trădându-l, apoi spune că nu va lupta contra lui?! în vreme ce-i împrumută lui Ioachim de Brandenburg 200.000 de florini ungureşti, în schimbul unei chitanţe, bani pentru organizarea unei cruciate antiotomane, Rareş îi scria sultanului semnând, ySărm*anul cel nepunticios", consi*derându-se grafu*l de sub copitele calului" padiş*ahului. Trădarea, chiar survenită din înalte raţiuni de stat, tot trădare se numeşte!

7 5

La 3 septembrie 1546, într-o vineri, la miezul nopţii, Rareş va muri, la Suceava, în urma unei *„boli foarte grea". În* locul lui pe tron urcă Iliaş care, spun unii istorici, a fost dat zălog la Poartă, pentru ca Rareş să nu se hainească, să nu-l trădeze pe Sultan, dar vodă totuşi, după cum am văzut-o, a făcut-o cu vârf şi îndesat. C. Rezachevici consideră că fiul dat ca ostatic la Poartă nu ar fi fost

Ilias, ci un anume Alexandru. Ilias a domnit între 1546 – 1551 şi a

avut de înfruntat o puternică opoziţie boierească. Aşa *„moale de inimă şi mic de suflet"* cum spune Macarie că era Iliaş, îl va executa pe hatmanul Vartic, la Huşi, la 7 aprilie 1548, acuzându-l de uneltire, de trădare contra domniei. Macarie pune execuţia pe seama *„nebuniei"* noului Domn, care se lăuda *„cu prinderea păsărilor* şi ziua şi-o petrecea cu sfetnici turci, iar noaptea *„îşi apleca urechile şi inima la agarence spurcate".* Era lacom şi *„veniturile boierilor în toate chipurile de partea sa le-a adunat".* Mai târziu „a *înnebunit cu totul... iar pe alţi boieri – pe unii i-a orbit, altora le-a tăiat nasul, iar alţii au fugit şi au pribegit în ţări străine..." După ex*ecuţia lui Vartic, un document vorbeşte de „12 fru*ntaşi" fugiţi* din Moldova, ceea ce înseamnă că cel ucis a organizat un

complot în toată regula contra tronului. Iliaş, în care „diavol*ul şi-a găsit cu desăvârşire locuinţava intra* în conflict şi cu Biserica, luând „averil*e mişcătoare şi nemişcătoare ale episcopilor şi mănăstirilor”. Macarie*, episcopul de Roman, prin „vicleş*uguri” şi, /ni*nci*uni” spuse d*e adversari Doamnei Elena şi lui vodă, va fi destituit. În cronică se lamentează că „am fost *despuiat de scaun, ca un rob fugar, şi cu grele încercări nenorocite m-am luptat şi eram mai gol decât văzduhul”.*

În 1551, Iliaş va părăsi tronul şi va pleca la Stambul, unde se va turci. Întrebarea e de unde a prins atâta dragoste faţă de turci, renegat care „s-a *lepădat de bunăvoie de Hristos şi a primit pe diavoluf,* dacă nu a fost ostatic la Poartă? Petrecerea copilăriei sau adolescenţei printre păgâni ar putea să explice într-un fel opţiunea sa de se turci, dar dacă Alexandru a fost cel lăsat de Rareş zălog, lucrurile se complică. Oricum, numele trădătorului, al renegatului, va fi şters din inscripţia de la proscomidie a bisericii din Târgu Frumos, ca şi din Evangheliarul de la Voroneţ. Renegatul a devenit paşă de Silistra, cu numele de Mohamet şi după doi ani, trădat de noii săi coreligionari, a fost exilat la Brusa şi la Alep, unde moare *„de inimă rea”* după unii, iar după alţii, otrăvit.

În locul renegatului Iliaş urcă pe tron cu asentimentul boierilor şi al Bisericii, Ştefan, care domneşte între 1551 – 1552. La început, spune Eftimie, s-a arătat *„bun şi iubitor de Dumnezeu şi mângâia pe toţi”,* dar mai târziu, s-a *preschimbat fără de veste”, „căci şi acesta a adus femei destrăbălate agarence şi hogi turci şi alţi apucaţi de diavot”.*

Ştefan Rareş instaurează o domnie autoritară şi întâmpină opoziţia boierimii, care începe o serie de comploturi. Pretendentul Ioan, viitorul Ioan vodă, cu sprijin extern şi bazat pe colaborarea boierilor trădători din ţară, va încerca în 1552, prin iulie-august, să-l

răstoarne pe vodă. Acţiunea e respinsă, iar Iurie spătarul, care s-a dovedit hiclean faţă de Ştefan Rareş cu această ocazie îşi pierde capul şi averile. Alţi boieri fug şi în Polonia îi găsim complotând pe hiclenii Negrilă mare hatman, Hrană mare vornic, Dan vistier, Liciul postelnic, Hâra, Spancioc, Vrânceanu... Numărul lor mare şi importanţa dregătoriilor deţinute demonstrează un complot la vârf. Intoleranţa sa religioasă stârneşte şi ea nemulţumiri, iar incursiunea de jaf în secuime nu reuşeşte să îmbune boierimea clevetitoare. Un grup de boieri trădători din preajma Domnului, care acţionau de comun acord cu fugarii din Polonia, pune la cale asasinarea domnitorului. Generalul Castaldo, trimisul lui Ferdinand de Habsburg în Transilvania, va participa şi el la lovitura de stat contra lui Ştefan Rareş, îndemnându-i pe boierii hicleni să acţioneze cât mai grabnic: La 1 septembrie 1552, în tabăra de la Ţuţora, pe Prut, trădătorii comit un nou regicid, prăbuşind cortul în care se odihnea Domnul, peste el şi „cu *multe rane pătrunzându-i". l-a*u omorât. Motivaţia oficială a asasinatului o dă Eftimie în cronica sa.

Ştefan Rareş „din pricina înmulţirii nebuniei devenise obraznic*" şi* „a început să reverse tot felul de răutăţi şi s-a dedat la multe nedreptăţi şi chinuri. Iar acest ucigaş murdar şi sugar de sânge... se spurca în toate faptele necuviincioase, făptuind desfrânări şi jafuri, omoruri şi lăcomii..." în *concluzie, „lacomu*lşi asupritoruv trebuia *să moară. Că Stefan Rareş nu a fost chiar aşa cum îl*

J 5

Înfăţişează Eftimie, care trădează adevărul istoric, e neîndoielnic. Boierii trădători, autorii loviturii de stat şi ai asasinatului contra unui uns al lui Dumnezeu, trebuia să-şi găsească o scuză, pentru odiosul act, aşa că la fel cum l-au trădat pe Ştefan în timpul vieţii sale, i-au trădat şi memoria, împroşcând-o cu noroi. Trădători şi asasini, boierii începuseră să se deprindă cu gustul sângelui

domnesc, dar se consideră justiţiari şi în felul acesta, automat absolviţi de înfricoşătoarea faptă.

După ce „sfatul boieresc”, cum subliniază Eftimie, l-a asasinat pe Ştefan Rareş, între complotişti au început neînţelegerile. Hiclenii fugiţi în Polonia s-au raliat cauzei lui Petru stolnicul, viitorul Alexandru Lăpuşneanu, care avea de partea lui şi pe regele Poloniei şi pe Castaldo, generalul lui Ferdinand de Habsburg. Hiclenii din ţară, care au înfăptuit lovitura de stat contra lui Ştefan Rareş şi l-au ucis, deşi erau în strânsă legătură cu transfugii, înţelegeau să profite ei, în primul rând, de pe urma sângerosului act. Acest lucru se putea realiza, ridicând propriul lor Domn. Eftimie, cu candoare, explică murdara tărăşenie*: „J) ar Gavril marele vornic şi cu Sturdza hatmanul nu au ţinut de loc seama de jurămintele şi făgăduinţele ce le trimiseseră şi le încredinţaseră pribegilor şi le întăriseră mai înainte prin scrisori, ci împreună cu alţi câţiva părtaşi de-ai lor, şi-au pus domn la Şipote pe blestematul Joldea*”. Pe Joldea îl sprijină şi Doamna Elena Rareş, care voia să şi-l facă ginere, căsătorindu-l cu fiica sa, Ruxandra.

În Polonia, puternicul grup de boieri trădători ai lui Ştefan Rareş, îl proclamă Domn la Trembowla, pe Petre stolnicul, sub numele de Alexandru Lăpuşneanu. Grigore Ureche nota: *„Ci sfătuindu-se pribegii, carii erau acolo, ca să nu vie fără cap, au rădicat domn pe Petrea stolnicul... şi i-au pus numele de Alexandru vodă... şi l-au ales pribegii dintre sine” în ţar*ă cât a stat, Alexandru avea rangul de stolnic, dar hiclenindu-se faţă de domnie fuge, ca să-şi scape viaţa, în Polonia. Grupul de vreo 60 de trădători refugiat la Ieşi, îl alege Domn şi el va jura imediat credinţă regelui Poloniei, Sigismun*d al II-lea (Sigismund I murise în 1548). Lăpuşneanu, afirma Eftimie, „a căpă*tat mult ajutor de la craiul leşesc şi de la nobilii cei mari ai acelei ţări, şi luptători viteji din ţinuturile de margine şi mulţi

pedestraşi…" Când s-a zv*onit că marele vornic Gavrilaş şi portarul de Suceava, Stürza, l-au ridicat Domn pe Joldea, Lăpuşneanu, foarte s*-a umplut de furie şi mânie şi a trimis pe Moţoc vornicul în fruntea oştilor, împreună cu ceilalţi pribegi şi cu leşii… şi au năvălit noaptea asupra lor la Şipote şi i-au bătut, iar pe Joldea şi pe toţi boierii mari care erau cu ei i-au prins şi i-au adus la Alexandru voievodăcesta, continuă *Eftimie, „<ca om cuminte şi* preaînţelept şi milostiv, i-a învrednicit de iertare pe toţi". Lucrurile nu sta*u chiar aşa. Joldea îşi va pierde nasul şi viaţa de*

5 5 r * 5

mirean, pentru că e băgat cu de-a sila la mănăstire, iar Doamna Elena, pentru că s-a implicat în periculosul joc politic, va fi omorâtă.

Încă de la începutul domniei, Lăpuşneanu va avea însă parte de un complot. Primul hiclean va fi Negrilă, proaspătul hatman şi portar de Suceava, care profitând de deruta ce a urmat asasinării lui Stefan Rareş, a furat din averea voievodală 500 de boi şi 70 de cai.

— 7 5

Pe acest trădător şi hoţ îl va trimite Lăpuşneanu la Suceava *„funde se afla mama lui Ştefan vodă, având la ea toate averile sale şi pe fiul său"* mai mic, Constantin. Negrilă nu se grăbeşte să execute porunca domnească de a preda imediat capturile, ci trădează, furând o parte din comori şi restul, împreună cu minorul Constantin, expediindu-le la Stambul. Trimiterea coconului domnesc peste hotare era o manevră abilă. Lăpuşneanu putea fi de acum uşor şantajat cu acest pretendent, de fapt adevăratul moştenitor al tronului. Constantin, căruia Negrilă i-a salvat în fond viaţa, pentru că Lăpuşneanu nu ar fi făcut greşeala să nu-l suprime, îi va fi în veci recunoscător. Lăpuşneanu aflând de trădare, îl demite din dregătorie pe Negrilă şi-l întemniţează chiar în Suceava, unde până nu de mult era

şef. Prin complicitatea unor alţi trădători, Negrilă va evada şi va pribegi în Polonia şi la turci. Nu stă degeaba, pentru că în combinaţie cu Sava Capotă şi o înaltă faţă bisericească, fugară şi ea din obscure motive, pune la cale un complot pentru răsturnarea lui Lăpuşneanu. Poate că trădătorii doreau să-l înscăuneze pe Constantin, care se bucura şi de sprijinul lui Iliaş-Mehmet. Lăpuşneanu bănuind că şi Doamna Elena Rareş este amestecată în complotul contra sa, ceea ce nu ar fi fost imposibil, hotărăşte să o sugrume. Ca să scape de potenţialul pericol pe care îl reprezenta Constantin, vodă trimite un adevărat comando la Stambul, care îl va asasina pe coconul domnesc, în 1554.

Tronul lui Lăpuşneanu va mai fi ameninţat şi de hicleanul Lupu Huhulea păhărnicelul, care vrea să-l răstoarne. De partea hicleanului, pretendent real sau impostor, vor trece însă şi câţiva mari boieri din sfatul ţării. Complotul trădătorilor nu reuşeşte şi Lupu împreună cu fratele său, Stanciu pârcălabul, sunt executaţi. Un document vorbeşte despre vremea *„când s-au ridicat (Lupu) domn asupra capului domniei mele şi cu alţi vicleni*

Despre frământările interne, conflictul Domn-boieri, lupta pentru putere, aflăm şi din componenţa sfatului domnesc. În 1558, sfatul e drastic remaniat, din el lipsind Nădăbaico mare vornic, Hâra pârcălab de Hotin, Veisa pârcălab de Neamţ, Şendrescul spătar, Dan vistier, Toader paharnic, Medelean stolnic, Placşa comis. Cum ei nu au decedat, eliminarea trebuie pusă pe seama unei hiclenii.

Încercările de răsturnare a lui Lăpuşneanu de pe tron, din partea diverşilor pretendenţi, reali ori nu, indică şi o gravă criză dinastică. Însuşi Lăpuşneanu, ca fiu nelegitim al lui Bogdan al III-lea cel Orb, dă un exemplu negativ, creează precedentul. În 1552, când fiul lui Ştefăniţă, Ioan, viitorul Ioan vodă cel Cumplit, vrea să-l răstoarne pe Ştefan Rareş, îi încolţeşte lui Lăpuşneanu

gândul de a intra şi el în lupta pentru coroană. În fond, dacă bastardul lui Ştefăniţă încearcă să-l răstoarne pe nepotul bastardului lui Ştefan cel Mare, de ce nu ar încerca şi el, bastardul lui Bogdan, acelaşi lucru. Secolul al XVI-lea, spunea pe bună dreptate Iorga, e secolul aventurierilor. Criza dinastică se agravează nu numai datorită fiilor nelegitimi care luptă unul contra altuia, alături de facţiunile trecute de partea lor, dar şi a impostorilor, care nu au nicio legătură cu Muşatinii. Un exemplu va fi Despot vodă, care va reuşi chiar, pentru o vreme, să urce pe tron. La scaunul domnesc mai râvnea şi un cneaz rutean.

Dimitrie. Moldova părea o pradă uşoară, *„o adevărată profesiune”*. Criza morală, decăderea, intrigile, trădarea, au dus-o într-un grav impas.

La 17 noiembrie 1561, la Verbia, Alexandru Lăpuşneanu se pregătea să-l înfrunte pe un hiclean ce dorea să-i fure tronul, nimeni altul decât Despot vodă. Înainte de bătălie, boierii, conform unei relatări din secolul al XVII-lea, i-ar fi reproşat Domnului măsurile dure luate contra lor: *„Ai omorât pe cei mai buni dintre boieri, ca să le iei moşiile, ne-ai luat vitele de ţi-ai făcut tezaur, acum adă boii, şi trimite-i să lupte pentru tine cu duşmanul”*. Dacă aşa s-au petrecut lucrurile, înseamnă că episodul a fost doar preludiul la actul de trădare care se va consuma peste puţin timp. Şi într-adevăr, Azarie vorbeşte categoric despre trădarea boierilor faţă Lăpuşneanu în bătălia de la Verbia: *„de la început au apucat-o la fugă”*, *„erau haini voievodului”* iar voievodul a rămas să lupte singur, cu *puţini ai săi”* credincioşi. *„Şi înţelegând înşelăciunea, a suspinat zicând: Vai, mai bine mi-ar fi să trăiesc cu fiarelele la un loc, decât cu oameni necredincioşi”.* Lăpuşneanu se retrage la Huşi şi încearcă o nouă rezistenţă cu forţele rămase fidele, dar, mercenarii lui Despot şi tactica modernă adoptată de el, îl surclasează pe

Domn, care îi opune o armată medievală. Lăpuşneanu fuge, cu gândul să se adăpostească la turci, iar Despot porunceşte starostelui Iacov Bole să-l prindă*, j) e acel ticălos de Alexandru şi pe tovarăşii lui”* şi să i-l trimită, viu sau mort, fapt ce va fi recompensat: *„nu-ţi va lipsi mila noastră”.* Victorios pe câmpul de luptă, Despot lansează un apel către toţi boierii că-i *„va primi bine… dacă vor veni să mi se închine, pe toţi îi voi ierta şi-i voi primi în mila mea. Dar de vor fi îndărătnici, îndată vor fi pedepsiţi pentru greşelile lor”. Mar*ii boieri nu au pregetat să treacă de partea noului Domn, trădându-l pe Lăpuşneanu. I se închină lui Despot vodă marele logofăt Ion Movilă, comisul Pascu, vornicul Spancioc, vistierul Petricina, marele vornic Moţoc, hatmanul Barnovski, logofătul Stroici şi mulţi alţii. Cum se explică această trădare a Domnului legiuit, Lăpuşneanu, pe care boierii o fac în favoarea unui aventurier, Despot vodă?

Un întreg complex de factori a condus la ceea ce Iorga numea *„aventurile Renaşterii politice în ţările noastre*”. Azarie relata că

Despot *„luând cetatea Sucevei şi găsind în ea multe bogăţii, le-a împărţit oştenilor, iar partea de sus a ţării i s-a supus”.* A făcut pe urmă risipă *„de vorbe mincinoase şi ademenitoare*” şi un gest concret de clemenţă, spune Nicolae Costin, imediat după lupta cu Lăpuşneanu, când pe prizonieri*, pre toţi i-au slobozit pentru ca să tragă cu blândeţe inimile locuitorilor ţării*Aceste fapte nu au fost suficiente însă pentru o trădare în bloc a boierilor. Lăpuşneanu, încă de la urcarea pe tron, s-a lovit de un complot, când Negrilă, care făcea parte din chiar grupul său de conspiratori, îl va trăda, între vodă Alexandru şi partizanii săi pe de o parte şi grupul de boieri rămas credincios familiei Rareş pe de altă parte era o luptă surdă. Căsătoria sa cu Ruxandra, fiica lui Rareş, nu pune capăt luptelor pentru putere dintre părţi şi hiclenii nu

capitulează total. Schimbările din sfatul domnesc şi acuzele aduse de boieri domniei, în preajma luptei de la Verbia, demonstrează că exista o puternică opoziţie internă, Domnul fiind înconjurat de complotişti şi trădători. Farmecul personal, harisma lui Despot, cultura, prestanţa, au contribuit în bună măsură la atragerea boierilor, care îl cunoşteau încă dinainte de Verbia, când ajunsese la curtea lui Lăpuşneanu. Faptul că a fost bine primit de vodă şi că despre sine spunea că se înrudeşte cu Doamna Elena, s-au dovedit alte atuuri în ralierea de partea lui a sfatului şi a restului boierilor.

Despot vodă Iacob Heraclidul s-a născut în insula Samos, afirmă în biografia dedicată acestuia în 1587, 1. Sommer. Francisc Forgach, cancelarul lui Ferdinand, ca şi Graziani, vorbesc de originea sa umilă (era fiu de marinar). A studiat medicina la Montpellier şi şi-a însuşit o serioasă cultură umanistă. Tot aici ia contact cu ideile

»)

Reformei. Era, îşi amintea marele botanist Charles de L'Écluse, *„locvace şi vorbea perfect greaca, latina, franceza şi italiana* După alte surse, poliglotul ar fi stăpânit chiar 12 limbi! Istoricul Leonclavius, care şi el l-a cunoscut personal, ca şi Clusius, spune că Despot era *„un bărbat frumos la înfăţişare, nu prea mare de stat, vânjos şi cu draci în corp. Părul negru, limba dezgheţată*va ajunge la Paris la curtea lui Henric al II-lea şi va participa la recucerirea oraşului Metz, din mâinile lui Carol al V-lea, Qvintul. În 1554 îşi trădează tabăra şi trece de partea lui Carol Qvintul, luptând în bătălia de la Renty, unde face isprăvi de vitejie. A devenit şi un talentat scriitor militar şi un excelent cunoscător al artei

9

militare. La curtea lui Carol Qvintul era primit cu onoruri, fiind învestit cavaler şi conte palatin, ceea ce-i dădea dreptul de a numi notari imperiali, doctori,

licenţiaţi, magistraţi şi poeţi lauriaţi. Arborele său genealogic, stufos şi ireal, cu rădăcini chiar în Hercule, va fi însă legalizat de cancelaria aulică a lui Carol al V-lea şi tipărit în Transilvania, în 1558. A umblat prin Germania, Danemarca, Suedia şi Polonia şi a legat prietenie cu Melanchton, Sommer, Albert Laski şi cancelarul Lituaniei, Radziwil. În 1558 va ajunge în Moldova, unde se va da drept ruda Doamnei Ruxandra, care se trăgea din despoţii sârbi. Susţinându-şi legăturile cu aceştia a devenit automat *„rudă”* a casei domnitoare a Moldovei. Bine primit la curtea moldoveană, face o puternică impresie printre dregători, pe care încet îi atrage de partea lui. Ureche spune că Despot începuse „o *urzeală de comploturi*" şi, *prinpromisiuni au început... cu o seamă de boieri a lui Alexandru vodă pre taină o sfătuire cum ar putea să apuce domnia ţării”. Pri*n intermediul medicului Georgio Blandrata, care-l trata pe vodă, Despot încercă o faptă mârşavă, otrăvirea lentă a lui Lăpuşneanu. Moartea Domnului nu i-ar fi adus automat tronul ţării, dar aventurierul se baza pe complotul antivoievodal pe care-l realizase, pe hiclenirea boierilor şi sprijinul lor. Medicul îşi trădează sacra sa datorie şi începe otrăvirea pacientului, dar Lăpuşneanu descoperă tărăşenia şi-l arestează. Aventurierul fuge şi ajunge la Kezmark, unde se bucură de simpatia grupării protestante pro-habsburgice poloneze. Despot plănuia obţinerea tronului prin sprijin polon şi habsburgic. Acţiunea lui Despot din 1561 e în corelare cu planurile habsburgice de câştigare a unei influenţe sporite în Estul Europei. „Urca*rea pe tron a lui Iacob Heraclidef spu*ne A. Berciu-Drăghicescu, ce *imediat şi-a luat numele de Ioan voievod, nu a însemnat o simplă schimbare de domnie, ci a adus o însemnată modificare politică... momentul înscăunării lui Despot a avut un caracter cu totul excepţional el situându-se la confluenţa dintre două procese istorice europene: răspândirea spre Răsărit a*

*ideilor Reformei şi politica Habsburgilor de atragere a Moldovei în orbita acestora Turcii ş*tiau că „germani*i au venit în Moldovadar deoc*amdată sultanul, în urma unor schimburi de solii şi a unor substanţiale daruri, „s-a hotărât, după cu*m menţionează Daniel Barberigo, să-l co*nfirme pe Despot ca domn al Moldovei, cu condiţiile conţinute în scrisoarea pe care a trimis-o... respectiv să mărească tributul... să fie prieten prietenilor săi şi duşman duşmanilor săi" şi să desfiinţe*ze armata de mercenari. Dintr-o t 5 5*

scrisoare a lui Soliman, aflăm că şi boierii au făcut diligenţe la

Poartă în favoarea lui. Soliman scrie că Iacob Heraclide *la început* nu s-a purtat tare bine... dar pentru că acea ţară (Moldova) şi toţi boierii, schimbându-şi părerea şi rugându-ne să ne îndurăm de ei, să-i iertăm fapta rea şi păcatul care l-a făcut cu ei, am dat acea domnie acelui voievod. Jurându-ne şifagăduindu-ne să ne slujească cu credinţă, ne-au oferit prin slugile şi scrisorile lor foarte mult...

Iar dacă îşi va schimba gândul şi jurământul şi se va arăta altfel decât ni se făgăduieşte, atunci noi vom fi totdeauna gata..." La *16*

martie 1562, a sosit la Iaşi o impunătoare solie, din partea sultanului.

În frunte cu Ferhat Aga, „j*unul din cei 5 capugii"* şi i-a adus lui

Despot steagul de domnie. Dar el, deşi jurase credinţă sultanului, şi-a trădat imediat jurământul pentru că în Proclamaţia dată moldovenilor spune că vrea să continue lupta antiotomană a *românilor; „* <dorinţa mea nu este alta, decât să eliberez această ţară a mea de tirani" *şi că gândul său* e altul decât să mă războiesc zi şi noapte cu necredincioşii şi blestematii de turci". Î*n i* tt t scrisoarea trimisă lui Francisc Zay, Despot a făgăduit să ralieze

Moldova la lupta antiotomană, în cadrul coaliţiei europene pe care o pregăteau Habsburgii. Ferdinand şi Maximilian îi promit ajutor. Pentru supravegherea lui vodă şi informarea promptă a curţii de la Praga, sunt trimişi Ioan Belsius şi Marcus Bergkowicz.

În sfatul ţării, noul Domn va menţine şi câţiva dregători de-ai lui Lăpuşneanu, Danciu, Moţoc, Ion, Andreica şi Bolea. El şi-a motivat înscăunarea, într-o scrisoare către sultan, prin rugămintea boierilor, terorizaţi de cruzimile lui Lăpuşneanu, care ar fi *„tăiat la mai mult de 1.000 de oameni nasul, urechile şi mâinile”.* Implicit îi absolvă de trădare şi pe boieri, ei prin urmare fiind victime şi nu complotişti şi hicleni. În sfat îşi va introduce câţiva favoriţi, ca Dărman, Avram, Mătiiaş Stârcea, Seachil, Nicoară, Bărnovschi.

Gavril, Mălai şi Ivăneaţă, dar raporturile cu boierii vor fi permanent instabile, el având încredere doar în garda sa de mercenari. Aventurierul ştia foarte bine că boierii care îl trădaseră pe Lăpuşneanu, erau oricând gata să-l trădeze şi pe el, aşa că îi urmărea cu foarte multă atenţie. Fiind protestant şi un pion al Reformei, al propagării ei în Răsărit, s-a bucurat şi de sprijinul celor persecutaţi prin actele de intoleranţă religioasă ale lui Ştefan Rareş şi Lăpuşneanu, saşii, ungurii şi armenii.

Belsius într-un raport al său către curtea din Praga, din 13 aprilie 1562, arată că în cursul nopţii de 10 spre 11 aprilie a avut loc un atentat la viaţa lui Despot. Autorul a fost husărelul Voinea, *„care a fost prins purtând sub mantie sabia scoasă din teacă”.* Voinea *„era unul dintre husăreii care sunt în număr de 12, care cercetează drumurile pe care trebuie să umble el (Despot) şi merg înaintea lui”.* Cu toate că Voinea făcea de multă vreme parte din garda domnească şi se dovedise credincios, acum, continuă raportul, *„îndulcit cu bani”* şi *„tocmit de Alexandru Moldoveanul”* (Lăpuşneanu), îl trădează pe

Despot şi vrea să-l asasineze.

Alexandru Lăpuşneanu nu s-a împăcat cu pierderea tronului şi nu a renunţat la a-l redobândi şi nici la a se răzbuna pe hicleanul de Despot. Îl cumpără pe Voinea şi-l face trădător şi potenţial asasin, în 12 aprilie, hicleanul husărel era târât în lanţuri*, j? rin tot locul",* ca să fie spre luare aminte, şi, recunoscându-şi vina, striga: *fost trădător faţă de domnul voievod şi sufăr o pedeapsă dreaptă, cei ce ar încerca acelaşi lucru să-şi ia o răsplată ca aceasta".* A acţionat hicleanul singur, ori a avut şi complici? Despot era convins că şi alţi boieri ştiau de planurile lui Lăpuşneanu de a-l asasina şi că Voinea nu era decât o rotiţă dintr-un complot. Trădătorii vor fi fost desigur mai mulţi. Belsius afirma că *yis-au temut pentru sine mulţi boieri*", ceea ce confirmă existenţa unei conjuraţii, a unui grup mai numeros de boieri trădători. Despot a poruncit *„fără să se ridice niciun glas" c*ontra ordinului, ca patru boieri să fie arestaţi.

Ei vor fi trimişi la Hotin, la Albert Laski „ca *să-i închidă în temniţă* 7*"»*

cu ce mai mare străşnicie". La 19 aprilie a fost prins un *„oarecare răuvoitor Vauryn pus la cale de Alexandru"*. El nu era un atentator, ci un emisar secret al lui Lăpuşneanu, care urma să determine un grup cât mai mare de boieri să-l trădeze pe Despot. Va fi şi acesta întemniţat, alături de fratele său. Tot acum e trimis după gratii şi *„un vistier al lui Alexandru".* Cei trei sunt expediaţi tot lui Laski, care-i închide la Suceava. Întemniţaţii, după ce au fost *„munciţi"* ca să dezvăluie secretele complotului şi să-i trădeze pe toţi cei implicaţi, vor fi executaţi. După mărturisirea solului Dimitrie, Despot a omorât 7 boieri. Vicebailul Andrea Dandolo relata şi el la 7 iunie 1562, că Domnul Moldovei *„a omorât câţiva (boieri) din neamurile lui Alexandru, care unelteau împotriva lui".* La 4 mai, Belsius scria că a mai fost prins

un atentator, care venea direct de la Stambul şi care *„osândit de glasul poporului, a fost tras în ţeapă după ce şi-a mărturisit crima în piaţa mare”.* Lăpuşneanu avea o oarecare experienţă în organizarea de comandouri pentru executarea de asasinate, pentru că la fel a procedat şi în cazul lui Constantin Rareş, dar de această dată nu l-a ajutat soarta.

În urma acestor atentate Despot e hotărât să dea o lecţie în stil renascentist tuturor trădătorilor şi agenţilor secreţi ai lui Lăpuşneanu. A trimis la Suceava 15 unităţi de husari credincioşi care au ocupat poziţiile strategice. La Suceava se afla şi Andreica, fostul stolnic a lui Lăpuşneanu, *„om prea frumos la înfăţişare*dar care umbla după domnie, „şi *nu pe furiş, ci pe faţă”.* Hicleanul punea şi el la cale comploturi. Despot a stabilit ca la 23 aprilie, de Sfântul Gheorghe, să fie încoronat. Evenimentul trebuia conjugat şi cu eliminarea opozanţilor, a trădătorilor. La 23 aprilie la Suceava, pe când mulţimea participa la procesiunea religioasă, cele 15 unităţi de husari domneşti s-au repezit la Andreica şi la oamenii lui, prezenţi şi ei la sărbătoare. Belsius spune că în acel moment *„Glasurile poporului au cerut uciderea lui (Andreica), şi ca mulţi să fie trimişi pe lumea cealaltă printr-o moarte sângeroasă... şi e de mirare că,* deşi această ceată era aşa mică, de abia 600 oameni, mulţimea nu

— * >

s-a împotrivit nicidecum şi nici cu cuvântul, nici cu fapta”. Aparenta pasivitate a poporului se poate explica prin scârba ce o avea faţă de trădători şi ura faţă de acţiunile complotiste. Poporul era învăţat să se supună Domnului şi ridicarea contra lui însemna a-l mânia pe Dumnezeu. Despot a lichidat o parte a boierimii hiclenite, sub privirea unei mulţimi tăcute, pe care puţin o interesa luptele pentru putere dintre taberele clasei dominante. Pe de altă parte, străinii, saşi, evrei, armeni, ca şi

meşteşugarii, negustorii, târgoveţii erau de partea domniei, care îi sprijinea. Mai exista apoi şi o anume plăcere sadică. Execuţia publică era un adevărat spectacol. Ori poporului i-a plăcut întotdeauna spectacolul, circul. Şi dacă spectacolul e şi sângeros, cu atât mai bine.

Nevoia acută de bani îl va face pe Despot să conceapă baterea de monedă din aurul şi argintul luat cu japca din biserici. Cum el era luteran, nu făcea nicio impietate jefuind Biserica ortodoxă. Clerul şi poporul însă l-au sancţionat ca trădător al celor sfinte, iar Azarie îl consideră „i*al doilea Baltazar*" pentru că *„a adunat la dânsul, înşelătorul, vasele de argint şi de aur, pietre scumpe şi împodobite cu mărgăritare ale sfintelor icoane din toate mănăstirile*ureche spune c-*„bisericile dezbracă şi arginturile lua de făcea bani",* ducaţi de aur, taleri, orţi, dinari, oboli de aramă. Bani a mai scos Despot şi din confiscarea averilor boierilor hicleni. Toată averea lui Andreica va fi folosită pentru plata soldei mercenarilor. Cu Nicoară, marele vameş al Moldovei, Despot a procedat mai subtil. Ştiind că vameşul nu a fost cinstit şi prin urmare i-a trădat încrederea, îl aruncă în temniţă şi îi confiscă averile.

5»

Printr-un act de clemenţă, ca să nu-i agite pe marii boieri, îl iartă şi-l eliberează, dar uită să-i mai restituie averea.

7

Un episod curios se va petrece în ianuarie 1563. Mergând la Hotin ca să-şi inspecteze trupele, Despot *„a fost înconjurat pe* nesimţite de norodul de ţărani şi… smuls dintre ai săi, încât se

— *»

putea vedea nu fără uimire că a rămas aproape singur cu unul sau doi slujitori printre multe mii de ţărani. Îl urmăreau cu strigăte supărătoare (cerându-i) să oprească plata neobişnuită până atunci *a acelui galben de*

aur”. Cu tact şi diplomaţie, vodă a potolit mulţimea care a cerut să-i fie predaţi Barnowski şi *„un vlădică”.*

moldovean. Despot a scăpat de la un linşaj pentru că furia mulţimii s-a orientat spre alţii. Sommer povesteşte că, după ce a intrat în *cetate, Domnul* „a fost cuprins de mare indignare că a fost părăsit de ai săi în chipul acesta şi nu înţelegea în ce fel trebuia tălmăcit acest lucru… Barnowski simţindu-se ameninţat şi judecând că este t t m*ai* bine să dai din mâini decât să rabzi, a devenit părtaşul şi urz*itorul tuturor răzvrătirilor”. L*ângă Hotin boierii l-au trădat pe vodă, lăsându-l fără apărare în mâinile mulţimii. Poate tacit, au convenit la acest gest, prin care în mod nesperat puteau scăpa de vodă. La necredinţa boierilor, mai trebuie adăugată şi o doză de laşitate, ei nevrând să-şi rişte pielea, ca să-l scoată pe Domn din mijlocul gloatei dezlănţuite. Trădarea a fost aşadar dublată de laşitate. Belsius avea dreptate când afirma ck-*despre boieri stăm la*

Îndoială, căci ei nu se dau pe faţă”.

Politica religioasă dusă de Despot va stârni reacţia violentă a clerului şi a boierimii ortodoxe. Azarie spune că acum vodă „a

Început să dea pe faţă otrava ascunsă şi rea pe care o avea în inimă, şi era aplecat spre nedreptăţi şi a aruncat asupra oamenilor dări grele… şi ura datinile ortodoxe; a adus cu dânsul sfetnici de altă credinţă, luterani, urâţi de Dumnezeu, căci şi el însuşi era de».*» t* *

aceeaşi credinţă. Pe călugărişi mănăstirile nu le iubea*…” Despot a i*ntrat în conflict şi cu Biserica. Aceasta vedea în el un trădător al

ortodoxismului. Din cauza unor datorii, va ajunge Domnul la ceartă şi cu Albert Laski şi-i va lua stăpânirea asupra Hotinului. Martin Literatul a notat însă că*, I-a luat (lui Laski) această stăpânire pentru că a înţeles că pune la cale o trădare”.*

Urmărind himere, ca acel plan dacic de a stăpâni şi Transilvania şi Tara Românească, când nici în Moldova nu era bine

5

Înfipt, Despot ţinea la curtea sa câţiva nobili secui răsculaţi şi pe Nicolae Basarab, fiul lui Barbu Craiovescu pe care intenţiona să-l pună pe tronul Munteniei ca prinţ vasal.

În 1563 atentatele hiclenilor la viaţa lui vodă vor continua.

9

Sommer în Elegia a XI-a *ne-a povestit despre câteva din ele:* „Am văzut, vai, semnele prevestitoare ale omorului pus la cale. De curând, pe când privea în tabără la întrecerile călăreţilor, a zburat o suliţă aruncată de o mână necunoscută şi pătrunzând cu mare vuiet prin văzduhul limpede, s-a oprit chiar lângă trupul domnului lipsit de grijă... şi după aceea, când... s-a amestecat printre trupele de călăreţi în mijlocul cărora putea fi recunoscut de departe, după calul său turcesc, a fost ferit de încă o primejdie care îi ameninţa nepreţuita sa viaţă, scăpând ca prin minune de loviturile fără greş ale unei mâini plătite". Trădăto*rii făcuseră cerc în jurul său şi câte o mână asasină îşi încerca norocul. Despot se mai ţinea încă pe tron, dar prăbuşirea era aproape.*

În vara anului 1563, în fruntea complotului pentru răsturnarea voievodului, se afla trădătorul Stefan Tomsa. Dintre hiclenii

7 *i >*

participanţi la viitoarea lovitură de stat mai făceau parte şi Barnowski, care înţelegea să nu rabde de pomană, fără să dea din mâini, Moţoc şi Dărman. Ocazia răzvrătirii, va povesti Thomas Frölich, s-a ivit când pârcălabul de Suceava, Pavel Secuiul, a cerut permisiunea să plece la Caşovia, să-şi viziteze familia. Boierii trădători îi sprijină în

faţa lui Despot cererea, fericiţi să scape de el. Nicolae Costin relatează că după plecarea lui Pavel Secuiul, hiclenii au lansat o alarmă falsă şi *„spuseră lui Dispot vodă că au intrat tătarii de peste Nistru în ţară şi pradu şi ardu* Domnul, cu toate că ştia din proprie experienţă, ba mai mult, i se şi repetase în diferite rânduri, că nu trebuie să se încreadă în spusele boierilor, care sunt mincinoase şi viclene, dă crezare totuşi vestit şi numeşte în fruntea

9 9 9 i trupelor pe Ştefan Tomsa şi pe Ilie Dărman, capii trădătorilor. Planul lor era să anihileze trupele de mercenari străini, pe care Despot le mai avea, după ce grosul lor a fost licenţiat. Erau mai puţin de o mie de osteni dar foarte buni războinici şi dotaţi cu armament

9 9 9

modern, arme de foc şi, în plus, se arătau foarte devotaţi lui vodă, mai ales de când acesta le şi plătise soldele cu aurul şi argintul jefuit de prin biserici. Tomsa ia conducerea celor 350 de oşteni unguri *„şi sârbi 50, tot călărime cu câteva mii de moldoveni şi oare câţi nemţi pedestraşi şi povăţuitori de tunuri* Armata va ajunge la Nistru şi, spune N. Costin, *„nefiind nice un tătar, lefegii intră la bănuieli* Tomsa încearcă să-i atragă de partea complotiştilor, dar ei refuză cu demnitate să-l trădeze pe vodă. Deconspirând planul de lovitură de stat, rebelii nu mai au altceva de făcut, de cât să-i lichideze pe toţi mercenarii. Azarie scrie că la Ciuhru, Tomsa a urzit un plan diabolic, cantonându-i separat pe unguri, sârbi şi germani, aşa că în timpul nopţii*, porunceşte Tomsa… de au aprinsu o casă în sat, făcându semn moldovenilor, de au abătut cu toţii cu săbiile goale în unguri şi în veniţi”. S*e încinge o luptă aprigă, ungurii reuşind să-şi înjghebeze o redută. Tomsa ordonă tunarilor germani să tragă asupra lor, dar ei refuză să-şi trădeze camarazii şi ca urmare îi „ta*iepe toţi”. Doa*r unul, anume, Ji*ristofor carele au îndreptat tunurile asupra ungurilor, au rămas viu”.*

*Trăd*ătorul, culmea ironiei, se numea Hristofor, adică pur*tătorul lui Hristos”. I* s-ar fi potrivit „al *Iudei”! L*efegii sârbi s-au aruncat în Nistru şi o parte s-au salvat pe malul celălalt. În zori, moldovenii au încheiat masacrul şi s-au dus la Cetatea Neamţului, unde

comandant era silezianul Joachim Prudentius. În acel moment el lipsea din cetate, iar paznicii, care nu bănuiau vreo primejdie din partea lui Tomşa, au deschis porţile. Imediat trupele moldovene au trecut la măcelăria garnizoanei germane şi au ocupat acest adevărat cuib de vulturi.

În Suceava, Despot avea la dispoziţie 656 de soldaţi, din care 400 erau unguri sub comanda lui Martin Farcaş şi Petru Devay şi *„300 greci, poloni, ruşi, nemţi, italieni”.* La 8 august 1563, Tomşa a început asediul Sucevei şi zice cronica *„a fost război ziua şi noaptea şi vărsare de sânge şi pieire de ostaşi, în timp de patru luni”.* La 10 august, complotiştii l-au ales Domn pe Tomşa în faţa Sucevei, pe când înăuntru, în cetate, se afla Despot, unsul lui Dumnezeu, căruia toţi boierii i-au jurat credinţă, iar sultanul i-a trimis steag de domnie. Acţiunea boierilor e lipsită de orice temei de drept, ilegală şi trădătoare faţă de instituţia domniei. Ce e drept, la fel de ilegală şi trădătoare faţă de Lăpuşneanu a fost şi acţiunea lui Despot însuşi! Avem de-a face cu o dublă culpă politică. Prin trădarea principiului succesoral, criza dinastică se agrava din ce în ce mai mult, iar boierii erau tot mai convinşi că ei reprezintă principiul continuităţii statale, că ei sunt păstrătorii tradiţiei şi purtătorii binelui şi ai intereselor ţării, într-un cuvânt, că ei reprezintă reala putere şi ţara întreagă. Conştienţi de forţa lor, fac şi desfac domnii, în funcţie de interese personale.

Tomşa va începe un asediu în toată regula asupra Sucevei, trăgând cu tunurile asupra ei, dar garnizoana din

cetate rezista. Trădătorul se gândeşte la ajutoare din partea lui Ioan Sigismund Zápolya, în timp ce Despot aştepta şi el sprijin străin. Apelul la forţe externe e din nou o trădare a ţării, din partea ambelor tabere, pentru că acest ajutor nu era niciodată dezinteresat şi presupunea concesii, cedări, subordonare politică. În aceste momente critice, apare pe scena evenimentelor, Dimitrie Wisniowiecki, care în conflictul dintre Tomsa şi Despot întrezăreşte o posibilitate nesperată de a ocupa tronul Moldovei pentru sine. Dimitrie se iveşte cu trupele sale în faţa Sucevei, iar Tomsa se retrage în grabă. Pentru a sonda terenul, Dimitrie îl va trimite la tratative cu Despot pe Procesehi. Se cade de acord ca în urma renunţării temporare la tronul Moldovei, a lui Wisniowiecki, Despot să-i plătească pe loc 25.000 de galbeni*, pentru cheltuiala ce au făcut cu oastea*" şi un *„tribut*" de 12.000 de galbeni pe an. Domnul presat, acceptă în speranţa de a câştiga timp, până când îi vor sosi ajutoare. Imediat însă apar în tabăra lui Dimitrie solii lui Tomsa, boieri foarte importanţi. Ei, ne relatează N. Costin, au spus că-l doresc Domn pe Wisniowiecki, iar Tomsa nu va fi decât un comandant temporar. Solia era o abilă cursă în care Dimitrie Wisniowiecki va cădea cu ochii închişi, pentru că el dă crezare spuselor boierilor. În primul rând va trăda înţelegerea cu Despot, apoi va trimite un corp de oaste din 500 de polonezi şi cazaci *„ca să-i aducă capul lui Tomşa"*, Boierii i-au jurat că sunt gata să-l trădeze pe Ştefan Tomsa dacă primesc ajutoare şi să-l predea lui Wisniowiecki. Pâlcul oştenilor polonezi şi cazaci este dus de boieri, undeva pe malul Siretului, unde cade într-o ambuscadă, pregătită din vreme. Prin viclenia şi trădarea boierilor, oştenii străini sunt complet nimiciţi. Dimitrie, care nu ştia ce se întâmplă, se îndreaptă spre Vericicani ca să-i întâmpine pe cei ce urmau să vină cu capul lui Tomsa. Dar, abia atunci când vede numai ostile moldoveneşti îşi dă

seama că a fost trădat. E prea târziu însă pentru a opune o rezistenţă serioasă. Înfrânt, Dimitrie fuge, vrând să-şi scape pilea, dar fiind ostenit şi bolnav, nu ajunge prea departe şi, notează N. Costin: *„Au intrat într-o căpiţă cu fân la un sat lângă Botoşani, şi mergând un preot să încarce Jân în car l-a aflatau pe Wisniowiecki ascuns în căpiţă şi l-au legat bine şi l-au adus în Botoşani de l-au închinat Tomşii*va fi prins şi Piasovschii, iar cei doi vor fi trimişi la sultan, care *poruncit... de i-au pus de vii în cârlige despre Galata", unde* „în *cârlige au trăit vii până a treia zi".*

Trimiterea prinşilor la Stambul făcea parte din jocul diplomatic, Tomsa urmărind prin aceasta să câştige bunăvoinţa sultanului şi să obţină recunoaşterea domniei. Prizonierii sunt

— >

conduşi de o numeroasă delegaţie de boieri favorabili lui, care urmau să-i pledeze cauza la Poartă. Pe drum, oamenii lui Tomsa se întâlnesc cu cei ai lui Lăpuşneanu, care le spun că padişahul s-a hotărât să-l repună pe tron pe acesta. Boierii schimbă macazul, îl trădează deci pe Tomsa şi-i predau pe cei doi prizonieri boierilor lui Lăpuşneanu, care-i duc ei la sultan, ca pe un trofeu şi susţin *„<că ţara îl pofteşte pre dânsul să le fie domnu"'* şi ca dovadă i-a predat pe hiclenii străini în mâinile lor.

În tot acest timp, Despot stă în Suceava, şi aşteaptă inutil un ajutor de la Ferdinand şi Maximilian. În schimb, Tomsa primeşte 1.000 de soldaţi unguri de la Ioan Sigismund Zápolya. Acest lucru va provoca o adevărată implozie în rândurile mercenarilor lui Despot, unguri şi ei în mare parte. N. Costin povesteşte că *„ungurii cei din afară au promis celor din cetate, că dacă vor preda cetatea comandanţilor lor Radistav Radac şi Torna Daczo le vor asigura libertatea"* şi înrolarea în rândul trupelor lor, *„cu lefe bune".* Despot a surprins acest dialog, care îndemna

garnizoana sa să îl trădeze şi a ordonat imediat să-i fie adus Petru Devay. Acuzându-l de hiclenie, vodă îl execută, fapt dezaprobat de toţi mercenarii. Ei vor trimite imediat un sol la Tomsa, prin care vor anunţa că sunt gata toţi, să-l trădeze pe Despot şi să predea Suceava, dacă li se garantează viaţa. La procesul deschis în 1564, din depoziţiile mercenarilor unguri, aflăm că ei s-au răzvrătit in corpore contra Domnului şi au trimis *pe Martin Parkas şi Petru Secuiul la duşman şi a Jagăduit cetatea şi pe Despot cu doisprezece tovarăşi* Trădat fiind, vodă nu mai avea alături decât... 12 credincioşi, prea puţini ca să încerce o rezistenţă. În aceste condiţii Domnul se va preda, nu înainte de a se îmbrăca în costumul de ceremonial: „57 îmb*răcându-se în haine ce avea mai scumpe, încălecă pe cal cu podoabe scumpe şi, cu alai, după rânduiala domnească, merse la Areni unde era ţara adunată. Venitu-i-au înainte poruncă de la Tomsa vodă de au descălecat Dispot de pre cal şi au mărsu pă gios la Tomsa unde era; şi stând Dispot înaintea Tomşii şi în vederea tuturor l-au mustrat Tomsa cu multe cuvinte, aducându-i aminte de multe lucruri fără lege, ce făcea; că nu numai ţara au pustiit, ci şi de ei şi-au râs şi bisericile le-au dezbrăcat şi le-au prădat. Şi după mustrare, l-au lovit cu buzduganul de multe ori până au căzut la pământ, şi i-au tăiat un tătar capul, măcar că şi den gloatele ce sta colo să repezia de-l lovia. Şi despoindu-i pielea de pre cap o au umplut de paie şi o au trimis în Ţarigrad la împărăţie" (N.* Costin) După un simulacru de proces, de fapt doar acuze, Tomşa îl izbeşte cu buzduganul pe Despot. „Ce*arta", „mustrarea", băt*aia cu buzduganul, nu era permisă decât Domnului, ori Tomşa îşi arogase singur prerogative domneşti. Sluga de până mai ieri, se credea Domn cu puterea suverană de judecată şi cu dreptul de viaţă şi de moarte asupra supuşilor. În ochii lui Despot însă tot slugă era şi înveşmântarea lui în costumul de ceremonial şi prezentarea conform protocolului

domnesc, avea în vedere şi efectul psihologic. Dar Tomşa, sluga trădătoare, nu ţine seama de nimic şi-l ucide, comiţând de fapt un asasinat politic în public. Încă un regicid, o culpă criminală, datorat luptei pentru putere a boierilor moldavi, încă o trădare a suveranului şi a moralei creştine. Porunca, jă *nu ucizi" se* pare că nu făcea parte din decalogul marii boierimi moldovene.

Tomas Frölich relatează despre uciderea lui Despot următoarele: Domnul ajuns în faţa mulţimii, se apropie de Tomşa şi-i predă însemnele puterii *„sceptrul de aur şi diadema, adresându-i-se: Tu care domneşti asupra moldovenilor, să ţii minte. Astăzi mie, mâine ţi se poate întâmpla ţie... şi să nu se grăbească cu moartea sa". Cun*oscând bine aplecarea spre trădare a boierimii, Despot, dacă într-adevăr a rostit aceste cuvinte, nu a greşit de loc.

Alături de donitorul detronat vor mai fi ucişi şi alţii, oameni

1 9 9

care nu au vrut să-l trădeze şi nu aveau altă vină decât credinţa lor.

9 9

Dar iată că ea e privită acum nu ca o virtute, ci ca un păcat pentru care trebuie să ispăşeşti. Sommer vorbeşte despre cele petrecute după căderea lui Despot şi arată că: *„atunci s-au ivit în tot locul în ţară măceluri şi jafuri. Se lovea fără deosebire de vârstă şi sex".* E ucis Joachim Prudentius, fostul comandant al cetăţii Neamţ, mama

9 97

şi fiica *prefectului"* de Cotnari, mulţime de femei şi copii, pentru că soţii şi taţii lor se găseau alături de Despot, în Suceava. Multe armence îşi vor pierde viaţa pe motiv că au fost surprinse rugându-se pentru salvarea lui vodă. Represiunea sângeroasă pornită de trădătorii lui Despot împreună cu sluga necredincioasă, Tomşa, are pe

lângă aspectul politic, şi conotaţii religioase. Astfel se explică asasinarea văduvei episcopului reformat Lusinius „gâ*tuită cu cea mai cruntă sălbăticie”,* spânzurarea „de *o grindă”* a călugărului Ion şi altor preoţi armeni. Aceste fapte reprobabile atestă existenţa unei anume intoleranţe religioase, ceea ce înseamnă trădarea principiului toleranţei, a ceea ce a demonstrat B.P. Haşdeu în *Jstoria tolerantei religioase în România*

În acest moment grav pentru ţară, provocat de lovitura de stat armată a boierilor trădători în frunte cu Tomsa, va avea loc şi atacul tătarilor *„care au năvălit asupra Moldovei ca nişte câini turbaţi şi apucând multă pradăoameni şi vite au ars ţara* Semnificaţia raidului tătăresc stă în refuzul lui Soliman Magnificul de a confirma alegerea de către boieri a slugii Tomsa pe tronul Muşatinilor. Sultanul îi considera pe boieri, laolaltă cu Tomsa, trădători. El dăduse domnia lui Alexandru Lăpuşneanu şi acesta venea în a doua domnie, însoţit de o armată turcească. Acum s-au

5

adeverit din plin cuvintele lui Despot, înainte de moarte: *9 văstăzi mie, mâine ţi se poate întâmpla ţie*căci boierii, când a auzit că revine Lăpuşneanu, l-au trădat în totalitate pe Tomsa care, rămas singur, fuge în Polonia. Tot acolo se îndreaptă şi Moţoc, Spancioc, Stroici, prea compromişi ca să dea ochii cu noul vodă. Sultanul îi va scrie regelui polon, Sigismund al II-lea că „«*despre Ştefan (Tomsa) ni s-a dat ştire sigură că a fugit în ţara voastră, despre care noi v-am scris mai înainte, cerându-vă şi avertizându-vă ca acest Ştefan să fie prins şi trimis la noi… şi să nu staţi pentru el nici să-l ajutaţi că-i un răufăcător… vagabond… trădător Padişahul ce*re, jă-l trimi*teţi, pe el sau pe capul lui t la noi”. altfel* sângeacul Tighinei (Bender), Hasan Beg şi hanul tătarilor, Devlet Ghirai, vor năvăli în Polonia. Sigismund nu are încotro şi se conformează, dar

pentru a salva aparenţele, că el nu e supusul umil al sultanului, le face transfugilor un simulacru de proces, învinuindu-i de trădarea lui

Wisniowiecki şi Procesehi şi-i ordonă lui Petru Barsi, castelanul de

Przemyśl şi căpitan de Lemberg, să-l execute pe *„vagabondul”* şi trădătorul Tomsa, analfabetul care a asasinat un mare intelectual

9 y renascentist, alături de ceilalţi maeştri ai hicleniei, Motoc şi

9 9 9 9

Spancioc. Revenit la tron, Lăpuşneanu mulţumeşte într-o scrisoarea regelui Sigismund, care *„ea binevoit să poruncească să fie înlăturaţi pentru faptele lor aceşti trădători şi duşmani ai noştri”.* Lui Tomşa i se potriveau mai bine cuvintele lui Azarie despre Despot, că a gustat „ceaşca r*uşinoasă a unei morţi nenorocite”. O*ricum, trădătorii au sfârşit-o lamentabil, sub securea călăului, în tară străină. Sărmana mare boierime moldoveană a ajuns să fie executată, ca ultimii lotri, din poruncă polonă. Câtă decădere! Până unde poate duce trădarea?!

Lui Despot, marea boierime îi reproşa introducerea unei dări noi de un galben, că ţinea lângă el prea mulţi mercenari şi străini, precum şi politica religioasă. A. Berciu-Drăghicescu nota că: Eşecul lui Despot pe plan cultural, implicit în introducerea Reformei în Moldova, a fost cauzat în primul rând de faptul că acesta a încercat să răspândească într-o societate feudală instituţii şi idei care erau expresia noilor raporturi de producţie burgheze. Păturile orăşeneşti moldovene şi coloniile germane şi ungureşti din Moldova, convertite la Reformă, care puteau constitui singura bază socială a politicii interne a lui Despot, erau prea slabe pentru a contracara opoziţia boierilor şi a clerului ortodox, legate prin interesele lor de

vechile structuri feudale. Reforma sa a fost, din acest punct de vedere, o încercare de a introduce în Moldova forme ce nu i se potriveau la acea dată". *Lăpuşneanu, în a doua domnie, va avea de luptat atât împotriva noii credinţe cât şi pentru consolidarea tronului.*

A doua domnie a lui Alexandru Lăpuşneanu (1564 – 1568) va începe printr-o cruntă represiune politică. O solie a lui Tomşa i-a cerut lui Lăpuşneanu, pe când se afla la Stambul, să renunţe la revenirea la tron, pentru că ţara nu-l vrea. Răspunsul său a devenit memorabil, şi a fost consemnat de Ureche: *„De nu mă vor, eu îi voi pre ei şi de nu mă iubesc u, eu îi iubesc u pre dânşii şi tot voi merge, ori cu voie, ori fără voie".* O sursă polonă afirmă că în această domnie vodă a ucis la Suceava 12 boieri acuzaţi de hiclenie.

Cronica moldo-polonă vorbeşte de 60, iar Ureche de 47 *„fără altă curte ce nu s-au băgat în seamă". L*ăpuşneanu, în noua sa domnie, a făcut ca şi Rareş, numai că boierii ucişi au fost ceva mai mulţi.

»»

Vodă a trecut la represiuni, din *„raţiune superioară, de stat",* spune C.C. Giurescu în lucrarea *„Din trecut*", actul sângeros fiind *„pedeapsa dată trădării* marii boierimi de la Verbia şi a trecerii ei de partea lui Despot.*, Jioierimea, în ambele ţări*, continuă C. C.

Giurescu, ajunsese la o stare de permanentă indisciplină. Bogată, veşnic intrigând, susţinând când pe unul când pe altul dintre nenumăraţii pretendenţi care – în lipsa unei norme precise şi riguroase de succesiune la tron – îşi încercau norocul, această boierime nu mai t putea fi ţinută în frâu. Abia apuca un domn să se aşeze bine în scaun că se şi ridica un partid boieresc împotrivă-i. Urmau lupte, şi mai întotdeauna, ca o consecinţăfirească, executarea celor învinşi… Aşadar, Lăpuşneanu, executând,

în a doua domnie, o serie de boieri, n-au făcut decât să pedepsească trădarea”.

*Azarie spune că Lăpuşneanu „*a adunat deci pe cei ce uneltiseră mai înainte cu viclenie o sfâşiere, mai ales boierii care se lăpădaseră şi pe toţi i-a dat morţii vrednice de milă”. *Grigore Ureche, în* Letopiset*f”, descrie astfel masacrul contra hiclenilor boieri: „*Şi i-au chematu pre obiceiul boierilor la curte, carii far nicio grijă şi de primejdie ca aceia negândindusă. Dacă au intrat în curte, slujitorii, după învăţătură ce au avut, închis-au poarta şi ca nişte lupi într-o turmă far de niciun păstor, au intrat într-înşii, de-i snopiia şi-i junghiia, nu numai boierii, ce şi slujitorii. Nici alegea pre cei vinovaţi, ci unul ca altul îi punea suptu sabie, cădea mulţime, dipre zăbrele sănia afară, de-şi frângiia picioarele. Şi au pierit atuncea 47 de boieri…”

După executarea boierilor trădători, a doua faptă care l-a expus pe Lăpuşneanu oprobriului public a fost *„risipirea cetăţilor*adică dărâmarea centrelor fortificate ale Moldovei din porunca sultanului. C.C. Giurescu consideră că Lăpuşneanu ar fi dărâmat numai cetăţile de mâna a doua, Crăciuna, Roman, pentru că celelalte vor servi şi în viitor. Dacă a împlinit porunca sultanului şi a distrus realmente toate cetăţile ar fi vorba de o trădare a intereselor tării, care devenea astfel vulnerabilă în timp de război. Dacă afirmaţia istoricului menţionat este adevărată, avem de-a face cu trădarea poruncii padişahului, Lăpuşneanu nefăcând, la urma urmei, decât un simulacru de distrugere.

Masacrarea boierilor va duce la o masivă fugă a celor rămaşi în viaţă, în Polonia şi în Ungaria de Sus: Gavrilaş, Barbovschi.

Stroici, Doman, Gheanghea, Simion, Ilie, Hrană, Buciuc, Burlă, Stârcea, Toader şi alţii preferând expatrierea în schimbul unui trai incert. Toţi aceştia

deveneau hicleni fată de domnie şi averile le vor

5» 5 >

fi luate. Dar şi preoţii care-l sfinţiseră pe Despot au fost pedepsiţi tot pentru hiclenie şi poruncă de destituire au primit Mitropolitul Grigore Roşea, Atanasie de Roman şi Eftimie de Rădăuţi. Iorga nota că: *„Vechea boierime dispăruse de mult Vitejii cari se ridicaseră prin destoinicie la arme fuseseră ucişi cu grămada... De acum înainte Domnii se vor servi numai de casnici în cel mai strâns înţeles al cuvântului şi, îndată, şi de o clientelă străină. Dar acum succesul lui Despot, al lui Tomşa treziseră ambiţii în stare să creeze la nesfârşit «drepţi moştenitori» ai Moldovei, gata să se impuie cu armele. Atunci se deschise, – căci erau gata de acte duşmănoase Imperialii şi chiar polonii... – o nouă eră de «lotri»”. Aceşti „*lotri *pretend*enţi la tron, hicleni periculoşi pentru domnie, au fost Bogdan sau Balyka, ori Bogdan Constantin, zis fiu a lui Rareş, care complota din Ungaria, Gavriul uşierul din Podolia şi Ştefan Mâzgă. Hiclenii din străinătate erau în legătură cu hiclenii din ţară şi urzeau comploturi pe care la momentul favorabil să le pună în aplicare. Ştefan Mâzgă scria scrisori de taină, care dacă erau interceptate, duceau automat la decapitarea lui, adresate lui Mălaiu, Dracşin, Sava, boieri care juraseră credinţă lui Lăpuşneanu, şi-i îmbia spre drumul trădării, căutând să-i atragă în realizarea unei lovituri de stat. La 14 iunie 1564 un agent francez, Petremol, raporta că S-a răsp*ândit vorba cum că fratele lui Tomşa celui ce ocupase Moldova în anul trecut, cu oaste de şapte sau opt mii de oameni, ar fi gata a intra în Moldova... cu favoarea, ajutorul şi protecţiunea lui Maximilian...” în 1565, Lăpuşn*eanu scria sultanului că Maximilian vrea să-l răstoarne şi că îl susţine pentru tron pe fratele răposatului Dimitrie Wisniowiecki. Pe de altă parte, Laski, prevalându-se de actul în care Despot îl desemna succesorul nost*ru legitim la tronul Moldoveifăcea*

pregătiri să ia tronul. Toţi aceştia erau pentru Lăpuşneanu „lotri”, hicleni *de te*mut, care trebuia anihilaţi. Însuşi se lăuda vodă că „la mulţi am po*runcit să lise taie capul, să-i omoare, şi pe alţii să-i taie în patru, să-i puie la frigare”. Evident e vorba* de pretendenţii pe care a reuşit să pună mâna. Răzbunarea cruntă contra lor era nu numai o satisfacţie personale, ci şi o metodă de a-i descuraja pe alţii, de a mai râvni la tron. Lăpuşneanu îl urmăreşte şi pe Eftimie, poate cronicarul, poate episcopul de Rădăuţi, care intrase şi el într-un complot antidomnesc, deci se hiclenise. Toate acestea au dus, spune Iorga, la politica de bol*năvicioasă nervozitate a lui Alexandru Vodă”.*

În anul a patrulea din domnie a doua, Alexandru a căzut în boală rea şi de moarte, *scrie cronica,* şi prevăzându-şi moartea, a chemat pe căpeteniile bisericii şi pe preoţi şi pe toţi cei ce erau în dregătorii şi le-a împărtăşit multe învăţături dumnezeieşti şi a dat schiptrul singurei stăpâniri fiului său Bogdan”. *Sub numele de Pahomie s-a călugărit din voinţă proprie, zic unii, iar alţii, ca Gr. Ureche, susţin că vodă, atunci când a fost călugărit, era numai leşinat şi trezindu-se ar fi spus:* „că de se va scula, va popi şi el pre unii”. *Speriaţi de ameninţare,* „episcopii şi boierii… şi mai cu denadinsul

Roxanda, doamnă-sa” l-ar fi otrăvit. Dacă aşa stau lucrurile, *»

Ruxandra şi-a răzbunat mama şi fratele, Constantin, ucişi din 9

porunca lui Lăpuşneanu, dar şi-a trădat soţul aflat pe patul de moarte şi a trădat şi învăţătura şi morala creştină – „să nu ucizi”.

— 9 9 9 9 77

Bogdan Lăpuşneanu (1568 – 1572) era un demn reprezentant *al Renaşterii, de vreme ce se arăta* „învăţat la carte, viteaz, cu cugetul

Îndrăzneţ, meşter în a mişca suliţa şi a întinde coarda

arcului”.» t» * t

Avea, la urcarea pe tron, 15 ani. Ungerea lui s-a făcut însă cu greutate, pentru că un grup de boieri l-a vrut Domn pe Ionaşcu Zbierea, sau Zbierea. Dumitru, portarul de Suceava şi Gavriil, marele logofăt se pun de partea lui Bogdan şi se opun grupului lui Zbierea. Taberele vor ajunge la un compromis, în sensul că Ionaşo Zbierea va deveni mare vornic. Dumitru şi Gavriil, spune un informator străin, au dorit însă *„să treacă îndată după voievod şi înaintea întregii adunări a boierilor, dar pe rând s-au ridicat doi prelaţi care ar vrea să aibă ci întâietatea în adunarea boierilor. Aceşti patru se duşmănesc între ei şi stârnesc neînţelegeri”.* E o luptă pentru putere pe care o duce marea boierime, o rivalitate în disputa înaltelor dregătorii şi acest lucru e periculos, pentru că neînţelegerile pot degenera în lupte armate şi invariabil dau naştere la acte de trădare în scopul îndeplinirii intereselor personale, care nu coincid întotdeauna cu cele ale tării.

9

Fiind minor, Bogdan stă sub tutela mamei şi a boierilor Dumitru şi Gavriil. În 1570, la moartea Ruxandrei, preia singur conducerea şi îşi înlătură vechii sfetnici în favoarea tinerilor nobili

poloni din suita sa, Kloński, Dobrosolovski, Zibult Aichinger şi alţii. Ureche îl sancţionează pentru că, */încerca bătrânii la sfat, ci de la cei tineri din casă lua sfat şi învăţătura*Nu-i plăceau bărboşii boieri puţind a usturoi şi duhnind a vin, care aţipeau în strană şi şuşoteau mereu, punând la cale vreo trădare. Tânărul Domn, prin cultură şi educaţie era deasupra lor şi, ca să demonstreze că el e stăpânul, a poruncit să i se facă şine de argint aurit la roţile caleştii domneşti.

Bănuind un complot boieresc care trebuia nu numai

să-i ia tronul, dar şi viaţa, în vara lui 1571, Bogdan Lăpuşneanu pleacă din Iaşi şi se stabileşte la Hotin. Un cronicar armean relatează că >» >

*„Au venit boierii săi şi episcopul său şi au jurat de trei ori că nu vor complota la viaţa lui, şi l-au dus la Iaşi, în capitala sa*Domnul, temându-se de boierii hicleni, a stat patru luni la Hotin. Plecarea, de fapt fuga, era conjugată şi cu venirea unui ceauş turc, chemat de hicleni, care-l trădaseră la Poartă că are prea strânse relaţii cu Polonia şi prea *jyse sumeţise”.* Hiclenii intraseră de fapt în relaţii cu Ioan vodă, pe care îl doreau Domn şi promiteau ceauşului să-l prindă pe vodă şi să-l predea turcilor. Iorga spune că Bogdan a fost învinuit de boieri că *„a făcut să se ucidă trei ceauşi, că a pus jos nişte turci şi, cu ai săi, a sărit călare peste dânşii, că a dat drumul gărzii turceşti şi a tocmit 400 de călări poloni”.*

Bogdan Lăpuşneanu îşi va pierde tronul într-un chip ridicol, pe când mergea în peţit în Polonia. Cristofor Zborowski, care dorise să se căsătorească cu o soră de a lui Bogdan, dar fusese refuzat, l-a atacat şi l-a făcut prizonier. Spunea că este răzbunarea lui pentru că Domnul îşi trădase cuvântul dat în favoarea căsătoriei. Şi acest lucru, dar mai ales relaţiile lui Zborowski cu Ioan vodă, l-au determinat să acţioneze aşa. Capturarea Domnului legitim – ce ajunsese domnia Moldovei în 1571! – va deschide drumul la tron lui Ioan vodă cel Cumplit.

Bogdan va căuta la început sprijin la polonezi, la împăratul Maximilian şi la marele vizir Mehmed Sokolli, unchiul lui după mamă. Împrejurările îi sunt deosebit de favorabile, dar ex Domnul umblă hai-hui prin Europa, se alege cu o gravă rană la cap şi scrisorile vizirului nu-l găsesc. Dezinteresul manifestat pe moment pentru tron, cum ar părea la prima vedere, nu e deloc real, Ureche informându-ne că *„bolnăvind de ochi... nu gândiia de domnie, ci de nevoia salu p*ermisiunea şi escorta de onoare

a regelui Danemarcei, Bogdan ajunge la Narva, pe urmă o ia spre Novgorod şi se prezintă la ţarul Rusiei, la Moscova. Ivan cel Groaznic, care era vărul Doamnei Ruxandra, mama lui Bogdan, îl primeşte bine şi-i promite ajutor pentru recuperarea tronului. Bogdan însă se resimte în urma rănilor primite în lupta cu Zborowski şi a bolii de ochi şi moare la Moscova în 1577, aproape orb şi nebun. În testamentul său i-a lăsat lui Ivan cel Groaznic drept moştenire… Moldova. A fost desigur nebun şi nimeni nu l-a luat în seamă, aşa că gestul lui de om bolnav nu poate fi catalogat ca o trădare a ţării.

Cu Alexandru Lăpuşneanu şi cu fiul său Bogdan, afirmă

Stefan S. Gorovei, s-a încheiat şirul marilor domnii musatine.

7»

„Legitimate doar prin apartenenţa la neamul domnesc. De acum încolo, tronul Moldovei va fi acordat de Poartă celor care vor da bacşişuri mai mari înalţilor dregători otomani, celor care doar vorfăgădui mai mult celor pe care creditorii nerăbdători şi influenţi îi vor cere cu mai multă insistenţă ca domni pentru a le umple mai curând pungile golite Rareş a dat tonul, iar Lăpuşneanu, în 1563, continuă tradiţia ăi plăteşte 200.000 de galbeni. Tot 200.000 dă şi Mihai Viteazul. Câte 200.000 făgăduiau pentru domnia Moldovei, Alexandru cel Rău în mai 1592 şi Petru Cazacul în iunie 1592, la care se adaugă şi 80.000 pentru marele vizir, dar creditorii lui Aron Tiranul au fost atunci mai puternici. În atari condiţii, suzeranitatea otomană se va transforma în jaf sistematic. Sultanul a trădat interesele Ţărilor Române, pentru că şi-a arogat drepturi pe care nu i le conferise nici tratatele internaţionale, nici cele bilaterale româno-turce. Aşa se face că între 1572 şi 1600, pe tronul Moldovei s-au succedat 9 domni, în 12 domnii. *În asemenea condiţii,*

preciza Şt. S. Gorovei, *viaţa vlăstarelor princiare – consumată, uneori aproape în întregime, în nesfârşite intrigi şi lupte pentru dobândirea domniei – se confundă din ce în ce mai puţin cu însăşi istoria ţării şi e, din ce în ce mai mult, expresia unui zbucium personal, tot mai îndepărtat de cel al poporului* Xenopol sublinia că *„Trădarea şi omorul iată cele două hâde puteri cere îşi vor disputa de acum înainte leşul aproape descompus al ţărilor române*9.

Între februarie 1572 şi iunie 1574, pe tronul Moldovei stă Ioan vodă cel Cumplit, fiul nelegitim al lui Ştefăniţă, făcut cu o armeancă. În 1551 (sau 1552), sub domnia lui Ştefan Rareş, el are o tentativă de a cuceri tronul, dar e respins. Îmbogăţit de pe urma comerţului cu pietre preţioase, va cumpăra cu 220.000 de galbeni domnia Moldovei. Ureche declară că *Era de minte ascuţit, de cuvânt gata şi se vedea că-i harnic nu numai de domnie, ci şi altor ţări să fie cap mai mare".* Ştia polona şi turca şi era în bune relaţii cu Ivan al IV-lea al Rusiei, cu Mehmed Calga, moştenitorul tronului tătar şi cu Sigismund al Poloniei. În Moldova îl atrage de partea lui pe Eremia Golia Cernăuţeanul, care se va hicleni faţă de Bogdan Lăpuşneanu. Intrând în ţară cu trupe turceşti şi cu un contingent muntean, Ioan vodă e bine primit de marii boieri Gavriil Logofătul, Dinga postelnicul, Crăciun vornicul, Ieremia Golia, vistierul Razu, Lupu Stroici, Ionasco Zbierea. Ei sperau mari dregătorii şi avantaje, dar sperau degeaba, pentru că în noul sfat nu va apărea nici Ionasco Zbierea, nici Gavriil, nici Dinga, nici Crăciun. Ioan vodă numeşte în dregătorii pe Lupe Huru, pârcălab de Hotin, Maxim, pârcălab de Neamţ, Bucium Condrea, mare paharnic, Ion Danciu şi Cristea, pârcălabi de Orhei, Toader, pârcălab de Cetatea Nouă, Dumbravă, mare vornic al Ţării de sus, etc. Cei frustraţi îşi amintesc cu nostalgie vremurile de altă dată, dar într-o lună le trece nostalgia şi

se aştern conştiincioşi la plămădirea unui complot contra noului Domn, pentru a-l reînscăuna pe Bogdan Lăpuşneanu. Trădătorii iau legătura cu Bogdan, ex Domnul aflat în Polonia, care căuta sprijin la rege pentru a-l alunga pe uzurpatorul şi hicleanul Ioan vodă. B.P. Haşdeu, în monografia dedicată lui Ioan vodă cel Cumplit, spune că*: „Magnaţii, cuscri lui Bogdan, isprăviră ceva mai mult decât regele. Cu vai, cu chiu – cum se zice – ei reuşiră a aduna ca la 3.000 de luptători... Bogdan, ca toţi principii detronaţi, mai număra vreo câţiva partizani între boieribogd*an Lăpuşneanu porneşte de la Hotin, având în fruntea armatei pe Nicolae Mielecki, voievod al Podoliei şi pe Nicolae Seniawski de Strii. Expediţia era coordonată de acţiunea din ţară a boierilor, care doreau să-l trădeze pe Ioan vodă, în frunte cu Ioan Zbierea sau Zbierea. yJSL urma, spu*ne Haşdeu, să* unească oastea moldoveană din Ţara de Jos cu cea polonă, şi apoi să meargă cu toţii asupra lui Ioan vodă". Dom*nul însă a descoperit acţiunea complotiştilor şi capul lui Zbierea „se* rostogoli la picioarele gădelui tocmai în ziua de Paşti" (Ha*şdeu). let*opiseţul" lui *Ureche spune că, Ja*ră Ioan vodă... arătându-se groaznic, ca să-i ia spaima pe toţi, nu de alta se apucă, ci de cazne groaznice şi de vărsări de sânge, şi tăe pre loaşco Zbierea în ziua de Paşti şi multe cazne jaciia" După de*scoperirea conjuraţiei care trebuia să-l detroneze, Domnul a poruncit executarea hicleanului, dar momentul era neobişnuit: ziua de Paşti. Xenopol comentează: Această* pedeapsă făcută într-o zi mare, în contra canoanelor, ce învoiau tăierea capului în acea sfântă zi numai pentru acei ce ar fi violat morminte sau ar fi răpit fecioare, contribuie a arunca şi pe Ioan vodă hula că ar fi eretic". Miron C*ostin a afirmat că „Nu cre*d să fi fost creştin pravoslavnic (Ioan vodă) că de ar fi fost creştin, nu s-ar fi însurat în Postul Mare". *Într-adevăr s-a căsătorit în grabă, cu Marica, fiica lui Lupe Huru, pentru*

a-şi consolida legăturile cu o parte a boierimii recent numită în dregătorii.

Alături de hicleanul Zbierea, au mai fost ucişi încă 30 de

7 9

*boieri, acuzaţi de trădare, care „*nu toţi, *scrie Haşdeu,* avuseră plăcerea de a muri înfruptaţi de ouă roşie*”*.

Bogdan Lăpuşneanu va fi însă învins de vornicul Dumbravă şi aventura se va sfârşi, cu alungarea trupelor de intervenţie şi executarea unui numeros grup de boieri hicleni. Dar şi după reprimarea complotului din 1572, execuţiile vor continua, şi vor cădea capetele lui Ioan Veveriţă, fost pârcălab, Cozma, Molodet, egumenul mănăstirii Slatina. Episcopul de Roman, Gheorghe, va fi ars pe rug. Explicaţia domniei a fost hiclenia boierilor şi depravarea clerului, Gheorghe fiind acuzat de sodomie. Explicaţia lui Ureche e alta: *yj? e toţi i-au covârşit cu vrăjmăşia lui (Ioan vodă) şi cu morţi groaznice ce făcea, că vrând să ia agoniseala tuturor a, nu cu alt meşteşug, ci cu vărsare de sânge*. În acest caz Domnul a trădat *„binele supuşilor”* pe care a jurat să îi ocrotească şi, din protector, a devenit jecmănitor şi criminal, trădând şi învăţătura creştină. Haşdeu spune că *„Ucizând pe boieri şi pe călugări, până atunci atât de puternici, Ioan vodă, pentru o deplină siguranţă, /wtf măsuri ca să-i împiedice de a-şi uni forţele contra tronului...” Prin* urmare vodă învinuia şi Biserica de complot contra lui, de hiclenie. Mitropolitul ţării îngrozit va fugi în munţi. Domnul va confisca moşiile mănăstirilor Sf. Ilie, Moldovita, Humor şi va acuza

— i *y* clerul de trădare şi participare la conjuraţii, şi poate că în parte aşa şi era, dar urmărea prin aceste acte şi sporirea venitului şi a domeniului domnesc. Restituirea moşiilor mănăstireşti o va face

Petru Şchiopul, chiar de la începutul domniei. Teama de trădare, întemeiată sau nu, l-a făcut pe Ioan vodă să aplice pedepse nepracticate până atunci, ca arderea pe rug, îngroparea de viu (Veveriţă, popa Cozma), *„toate felurile de morţi”,* ca să-i îngrozească pe potenţialii asasini şi hicleni. Dacă vodă nu a fost un caz patologic sau un renegat al credinţei ortodoxe, atunci explicaţia că *„temniţele erau pline de călugări*nu poate fi decât dorinţa lui de a jefui Biserica sau hiclenia unor feţe bisericeşti.

În vremea când în diplomaţia şi politica europeană se practica viclenia şi trădarea, Ioan vodă s-a arătat a fi şi el la nivelul epocii, şi nu s-a sfiit să le promită turcilor Polonia pe tavă, dacă ei îl vor ajuta *„doar”* cu 6.000 de oameni. Sultanul îl refuză, dar îi mulţumeşte pentru credinţă. Polonezilor le trimite o scrisoare compusă de el, pe care o dă drept scrisă de marele vizir şi provoacă un mare scandal.

În 1574 sultanul îi cere lui Ioan vodă dublarea tributului. În caz de refuz el urma să fie înlocuit la tron de Petru Şchiopul, fratele lui Alexandru Mircea, Domnul Ţării Româneşti. Ioan vodă convoacă *„adunarea ţării”* şi spune că *„lăcomia turcilor cere un haraci îndoit”* şi că *„de-l vom da, ea nu va zăbovi a ne stoarce şi y „*7 *t* mai mult”, *iar de „*nu vom da, ne aşteaptă război, stricarea ţării, foc şi sabie”. *Cere adunării: „*Cugetaţi şi alegeţi”, *pentru că „*haraciul nu-lplătesc eu; ci voi şi ai voştri. Puţin dară mi-arpăsa, de nu m-ar durea inima pentru ţară!” *Spune că e gata să se bată „/*iumai voi să nu mă părăsiţi”. I*oan vodă cere să se aducă Evanghelia şi grăieşte: c*er să-mi juraţi mie, ci juraţi unul altuia”. H*aşdeu spune că acest jurământ înseamnă legarea frăţiei de cruce, „*una din cele mai nobile instituţiuni cavalereşti d-ale străbunilor noştri, care >» ***

se însoţea de simbolica formalitate a gustării dintr-o pâine făcută în forma crucifixului: cei legaţi prin un asemenea jurământ deveneau nedespărţiţi la viaţă şi la

moarte. Toţi jurară”. *Prin aceasta***

Ioan vodă voia ca posibilităţile vreunei trădări să scadă cât mai mult. Finalul jurământului era că *„dacă vreunul din ei îşi va vicleni credinţa, atunci să-l bată pământul foculapa, văzduhulpâinea, vinul, sabia, Dumnezeu şi Maica Domnului* Era cumplit jurământul şi teoretic cel care îl depunea nu va mai fi ispitit de trădare. Practic însă…

Lângă satul Jilişte armatele turceşti şi muntene care îl aduceau pe tronul Moldovei pe Petru Şchiopul vor fi atacate prin surprindere de Ioan vodă, care îi pune pe invadatori pe fugă. Petru scapă la Brăila, iar Alexandru Mircea în Cetatea de Floci. La Bucureşti, pe care îl ocupă, Ioan vodă îl înscăunează pe un om a lui, Vintilă, care însă va fi omorât prin trădarea vornicului Dragomir, a comisului Mitrea, a pârcălabului Ion şi a paharnicului Bratu. Ioan vodă va ataca şi Brăila, cerând extrădarea lui Petru Şchiopul. Haşdeu povesteşte: *„Capul cetăţii trimise patru turci cu zece ghiulele, zece gloanţe şi două săgeţi, pentru ca să spună domnului moldovenesc i a-l va ospăta cu acest fel de mâncări, dacă nu se va grăbi a se retrage cu pace denaintea Brăilei. Ioan vodă dede pe cei trimişi pe mâinile călăilor; le taie nările, buzele şi urechile; îi răstâgni cu (ale de fier pe o prăjină, cu capetele în jos; şi-i expuse astfel în faţa înspăimântaţilor orăşeni…” Să* ucizi un ambasador, o solie, e o trădare a dreptului internaţional, pentru că solul este considerat inviolabil, orice mesaj ar aduce.

Contraofensiva otomană nu se va lăsa mult aşteptată şi cu acest prilej vor avea loc câteva grave acte de trădare. Ioan vodă nu dorea ca turcii să treacă Dunărea până nu-i va bate pe tătari, care se pregăteau şi ei să atace Moldova. Cheia întregului plan stătea în apărarea Isaccei, a *„Vadului de la Obluciţă”.* Pentru această misiune delicată vodă îl desemnează pe bunul său prieten, Ieremia Golia, căruia îi şi salvase viţa într-o luptă, omul său cel mai de încredere, l

otuşi, înainte de a pleca să-i împiedice pe turci să treacă Dunărea, I) omnul îl pune să mai jure o dată pe Evanghelie şi pe cruce, că nu va trăda, ceea ce Ieremia şi face. Îl va trăda însă pe Domn, pentru 10.000 de galbeni şi-i va lăsa pe turci să treacă Dunărea. Este primul act al trădării sale. Xenopol spune că Ieremia era*, fire de vulpe şireată şi trădătoare îmbrăcată în chip de om, şi lucru încă şi mai mişel, trădarea lui nu fu măcar răsplătită cu o ambiţioasă mărire, ci cu bani, cu josnici bani, cumpărată şi vândută ca o marfă de tarabă!"* Haşdeu adaugă: *„Ei bine! pentru treizeci pungi cu aur, al doilea Iuda, pârcălabul Ieremia Golia vându o suvenire, un amic, o patrie, o relegiune!"* Camerarius îl pune pe Ieremia printre trădătorii celebri, în opusul său, *„Operae horarum subcisivarum sive meditationes historicae*apărută la Francofurt în 1658. Al doilea act al trădării lui Ieremia se consumă când îi relatează lui Ioan vodă că, neajungând la vreme, turcii au trecut Dunărea, dar nu-i nicio primejdie, pentru că sunt puţini, vreo 30.000 şi în plus dezorganizaţi. Trădarea pârcălabului dă peste cap întreg planul de luptă al Domnului şi în loc să se îndrepte contra tătarilor, pleacă spre turci. La îndoielile unor oşteni în privinţa numărului turcilor, vodă spune *„îi vom socoti în luptă"*. Acţiunea lui Ieremia, trădarea Domnului, nu a fost rezultatul doar al opţiunii lui personale, ci făcea parte dintr-un complot mai vast, în care intrau Cozma Murgu, Bilăi, Stănilă, care vizau înlocuirea lui Ioan vodă cu Petru Şchiopul, înainte de bătălia de la Jijia, acesta a şi dat o proclamaţie către boierii moldoveni, invitându-i să treacă de partea lui, cu promisiunea unor mari avantaje.

În noaptea de 9 spre 10 iunie 1574 avangarda trădătorilor Cozma Mugur, Bilăi şi Stănilă a trecut la turci. În 10 iunie se va da bătălia hotărâtoare la sud-est de iezerul Cahul. Ieremia cere şi primeşte conducerea cavaleriei şi va îndeplini cel mai grav act de trădare. Vreo

13.000 de cavalerişti, la un semn al trădătorului, îşi pun cuşmele în vârful săbiilor şi suliţelor, pleacă steagurile şi trec de partea turcilor.*, în curând însă*, scrie Xenopol, *o straşnică răzbunare puse iarăşi la loc inimile zdruncinate ale moldoveniloK Turcii neavând nici ei încredere în trădători, îi întoarseră înapoi în contra fraţilor lor, împingându-i dindărăpt şifăcându-şi un scut din piepturile lor. Oştenii lui vodă puseră tunurile pe trădătoricare în mare parte primiseră moarte, nu onoruri şi recompensă aşteptate pentru infama faptă".*

Trădarea lui Ieremia a pecetluit soarta bătăliei şi, retrasă II Roşcani, armata Domnului se pregăteşte pentru actul final. Ioia vodă putea încă să fugă, să-şi scape viaţa, dar, afirmă Xenopol, *„nu era trădător"* şi îşi ţinea cuvântul dat, acela că *„va cădea capul său unde vor cădea capetele ostaşilor".* Orice rezistenţă dovedindu-se inutilă, Ioan vodă va hotărî să se predea, cerând drept condiţii ca oştenilor să nu li se întâmple nimic, iar el să fie dus în faţa sultanului. I. a cererea lui vodă, turcii au jurat de şapte ori pe Coran, că aşa va fi. Foarte repede însă, osmanlâii îşi vor călca jurământul, îl vor uiida şi Ioan vodă va fi ucis de Cighaleg-Zade-Iusuf, iar trupul legat de patru cămile îi va fi sfârtecat. Peste ostaşii care s-au predat vor năvăli turcii care îi vor măcelări în mare parte.

Războiul antiotoman din 1574 a fost pierdut în primul rând datorită trădării dregătorilor domneşti, marea boierime preferându-l pe Petru Şchiopul, un Domn blajin, viforosului Ioan vodă cel C umplit. Boierii care s-au hiclenit erau de aceeaşi părere cu Ioan (iolăi, care în sfat a afirmat că: *„Ci din două alege pe cea bună: sau pleacă-ţi capul înaintea împăratului (turcesc) sau întoarce spatele şi părăseşte ţara. Dar cu turcii nu te apuca la luptă".* Era sfatul dat lui Ioan vodă de către marea boierime şi considerat ca

soluţia optimă. Boierii doreau pace cu turcii şi o domnie maleabilă, supusă controlului şi capriciilor lor, nu o domnie autoritară, abuzivă, supusă arbitrarului şi toanelor de moment ale voievodului. O trădare de asemenea proporţii în pragul unei bătălii decisive arată că marea masă aristocrată luase aceeaşi hotărâre. Boierii moldoveni nu au

vrut să se bată cu turcii nici în 1538 sub Rareş, nici în 1574 sub Ioan vodă. Când au fost siliţi să o facă, au complotat şi au trădat. () primea lor politică faţă de Imperiul Otoman era cea a capului plecat. Realizându-se liniştea mult visată, chiar cu riscul înăspririi dominaţiei otomane, boierimea care a reuşit totuşi să păstreze instituţia statală prin diplomaţie sau război putea beneficia în tihnă de proprietăţile ei, ca şi de rangurile obţinute. Putea în continuare să-şi sporească averile şi să-şi întărească poziţia politică în sfatul domnesc. Domnul urma să devină o unealtă în mâna boierilor, şi nu invers. În caz contrar trebuia răsturnat, chiar dacă aceasta presupunea un regicid. Oricât de coruptă şi de decăzută era această boierime, ea a demonstrat că, atunci când interesele Domnului şi ale ci converg, e în stare să lupte cu sabia în mână şi să biruiască.

Turcii nu le subapreciază victoriile, dar nici Domnii, şi tacit se caută o menajare a acestui turbulent, viteaz, corupt şi trădător element, fără de care, totuşi, nu poate exista nici statul nici domnia.

După moartea lui Ioan vodă cel Cumplit, va urca pe tronul Moldovei Petru Şchiopul, care, potrivit lui Gr. Ureche, a fost domnitorul ideal: *„blând, ca o matcă fără ac, la giudeţ drept, nebeţiv, necurvar, nelacom* Potrivit lui Azarie, noul Domn era *„bărbat de neam bun şi iubitor de bine, frumos, cu suflet luminat, milostiv din fire, darnic foarte, urând nedreptatea, blând cu cei săraci, drept*

judecător...” Ce contrast izbitor între acest portret şi cel făcut lui Ioan vodă cel Cumplit, care *„Încă de la început răcnea ca un leu, să lingă sângele nevinovaţilor boieri... şi unora le tăia capetele şi le lua averile... altora lejupuiapielea ca la nişte berbeci, pe alţii îi sfârteca în patru...” Şi letopiseţ*ul” lu*i Ureche are* mai multe cuvinte de laudă pentru Petru Şchiopul, care „boierilor le e*ra părinte, pre carii la cinste mare îi ţinea, şi din sfatul lor nu ieşia; ţării era apărătoriu... pre călugări şi mănăstiri întăria şi-i miluia...” Prin urmare nu se a*semăna de loc cu Ioan vodă, cel ce era „nepot al minciunii, fi*u al diavolului”, care prin minciună, v*iclenie şi deşertăciune a dat „ţara pieirii”. Cu Petr*u Şchiopul, pent*ru prima oară în istoria Moldovei, ajunge la tron un Domn din familia domnitoare a Ţării Româneşti. Cu Despot a avut Moldova pe primul străin şi de neam şi de ortodoxism, fiind grec şi luteran. La început o parte din boieri l-au privit suspicioşi, în afară de cei care trecuseră de partea lui şi imediat fuseseră gratificaţi, pentru trădarea lor faţă de Ioan vodă, respectiv pentru credinţa faţă de Petru, cu mari dregătorii. În sfat intră Cozma Murgu şi Bilăi, ambii vornici, Stănilă, trădătorii lui Ioan vodă dinaintea bătăliei de lângă iezerul Cahul, Cârstea pârcălab de Hotin, Iani vistier, Bucium pârcălab de Orhei, Ion Golăi. Sunt ridicaţi în dregătorii şi oameni noi, ca Zbierea, fiul hicleanului lui Ioan vodă din 1572, Berheci, Brânză, Burtea, Cocorea etc, „oameni cu caracter net*ed, popular”. cum scrie Iorga. În prib*egie se găseau mulţi boieri, cum ar fi Dumbravă, Păcurar fostul vornic, Danciu şi Eremia, pârcălabi de Orhei, Mălai Petru postelnic, Bucium paharnic şi alţii. Petru Şchiopul va acorda iertare pribegilor şi-i va rechema în ţară, dar reticenţa lor, firească în chip natural, era încă mare. Revenirea putea însemna reintrarea în posesia averilor, dar şi o posibilă pierdere a capului, în caz că Domnul îşi trăda jurământul de iertare. Faptul că văduva lui Ioan vodă

se întoarse şi fusese bine primită i-a convins că noul vodă era demn de crezare şi majoritatea boierilor s-au întors, în afară de logofătul Petre Albotă şi pârcălabul de Roman Ţopa sau Ceapă, strânşi legaţi de soarta lui Bogdan Lăpuşneanu.

Dintre cei fugiţi peste hotare ca să-şi salveze viaţa, vornicul Dumbravă va cunoaşte o soartă tragică. El este unul din artizanii victoriei de la Jijia a lui Ioan vodă împotriva lui Alexandru Mircea, a lui Petru Şchiopul şi a turcilor. Radu Popescu va scrie că: Joan vodă cu boierii lui, voind să fac un vicleşug ascuns şi să nu lase pă Pătru vodă să intre în ţară, au trimis pă o seamă de boiari cu toată oastea, ca cum ar vrea să se închine lui Pătru vodă, iar într-ascuns le-au fost sfatul să lovească pe Pătru vodă şi să-l gonească; şi aşa au făcut. Pătru vodă îi aştepta cu bucurie ca să se închine, după cum auzise, iar ei, îndată ce s-au apropiiat au început război

Dacă aşa stau lucrurile, înseamnă că moldovenii veniţi cu ceea ce»

presupunem gânduri de hiclenie au prilejuit înfrângerea de la Jijia şi nu greşelile tactice şi strategice săvârşite de cei doi fraţi, Petru şi Alexandru Mircea. Vornicul Dumbravă se afla în fruntea cetelor care, *prin vicleşug".* prin trădare, i-au biruit pe munteni şi pe turci. Este răspunsul dat în manieră proprie, de Ioan vodă la proclamaţia adresată de Petru boierilor moldoveni, prin care îi invită să i se închine la marginea ţării, cu alte cuvinte îi îndeamnă deschis la trădare. Vornicul Dumbravă va fi implicat şi în urcarea pe tronul Ţării Româneşti a lui Vintilă, care a domnit numai patru zile. La intervenţia marilor boieri munteni, Vintilă e răsturnat şi ucis, iar y» 7

vornicul fuge în Ardeal. Se pare că el, pe lângă hiclenia de care a fost acuzat la Jilişte, se mai făcea vinovat şi de o alta. Originar din Ţara Românească, era un boier fugar în Moldova, deci implicit hiclean. Pentru toate

aceste păcate, Alexandru Mircea vrea să-l pedepsească pe trădătorul Măriei Sale şi cere extrădarea lui din Ardeal. Marele logofăt Ivaşco, care avea şi motive personale să-l urască pe Dumbravă, pentru că la Jiliştea a murit fratele său, Albu, iar el însuşi a fost rănit, e trimis să trateze extrădarea şi o obţine.

1 y y

Alexandru Mircea îl va răsplăti pe Ivaşco cu moşia Grindurile şi în actul de împroprietărire citim: Jar când a fost acum, în zilele domniei melet s-a întâmplat domniei mele război cu moldovenii la strajă. Astfel, întru aceiaf Dumbravă mare vornic a venit cu înşelăciune şi hiclenie asupra capului domniei mele, iar după aceia, a fugit în Ţara Ungurească, la Batăr Iştfant la voievodul Ardealului. Iar cinstitul dregător al domniei melet jupân Ivaşco mare vornic s-a dus Batăr Iştfan, de a scos pe Dumbravă vornic cu multă nevoie şi cheltuială multă şi l-au adus la domnia mea, legat ca pe un hiclean". *Dumbravă va fi executat.*

Situaţia din Moldova la urcarea pe tron a lui Petru Şchiopul era dramatică. Tătarii, conform obiceiului, după victorie au prădat ţara. Turcii cer imediat tributul, iar noul Domn se împrumută şi pune bani şi din averea proprie, ca să-l achite, pentru a nu stoarce ţara de tot. Mulţi moldoveni ajunseseră să mănânce… ciori. În timp ce tara şi Domnul se zbăteau în nevoi, Mihul Averescul, ca să-şi

9 9 7 7 9

rotunjească averile, era în judecată cu sătenii din Otniceni. Cererile lui erau mincinoase, pentru că se bazau pe „*<dresuri viclene*" ticluite de el. Petru Şchiopul îl va întemniţa şi boierul hulpav îşi va recunoaşte vina falsificării de documente, o trădare a adevărului, la urma urmei.

Petru Şchiopul se va arăta supus turcilor, care deşi sub Selim al II-lea cel Beţiv (1566 – 1574) şi sub Murad al III-lea (1574 – 1595), nu mai fac cuceriri spectaculoase,

rămân totuşi o mare forţă. Serenissima republică a Veneţiei, plăteşte pacea din 1573 cu păgânii, cu 300.000 de ducaţi de aur, iar marele vizir Sokolli are pe statele sale personale de plată, pe împăratul Austriei, care îi dă 9.000 de galbeni pe an, Dubrovnicul, care cotizează cu 5.000, mită cvasiofâcială, pentru că sistemul peşcheşurilor şi ruşfeturilor, al cadourilor şi mitei, devenise politică de stat. Murad al III-lea era mistuit de patima aurului şi se spune despre el că îl topea în bare pe care le ascundea prin grădina Seraiului, cum ascunde câinele osul. Mita, oficializată sub acest împătimit al banului, va dezlănţui o adevărată cursă de licitaţie şi supralicitare a unor sume din ce în ce mai mari pentru obţinerea de favoruri, păstrarea unor poziţii şi avantaje, cumpărarea de tronuri.

*Noul rege al Poloniei, Ştefan Báthory, era considerat „sclav" al sultanului şi, nota Iorga, de acum nici Domnul Moldovei nu mai „*oferă omagiul său unei Polonii de la care ar putea să aştepte ceva, nici din Polonia nu i se cere ceea ce până atunci se considera ca o neapărată datorie. Părea că, odată cu stingerea în ambele ieri vecine a vechilor dinastii, care ar fi avut ca un contract particular, legătura medievală ea însăşi, care se prelungise aşa de mult, dispărea *împăratul Maximilian „*nu mai urma politica de continuă urmărire a dominaţiei ardelene care fusese a tatălui său Ferdinand, şi acuma dispăruse rolul mare, de adăpostire, finanţare, înarmare şi înteţire a pretendenţilor pe care-l jucaseră căpitanii din Ungaria Superioară, un Francisc Zay, un Lascăr Schwendi, un

Hans Rueber. Cum se va vedea «domnişorii», «lotrii» de modă

veche dispăruseră în această parte, şi posesorii de genealogii false sau pe jumătate mincinoase trebuiau să colinde mai departe o Europă din care nu dispăruse simţul aventurilor, capabil, peste puţin, să ridice o altă, şi încă

mai mare, flacără prin cruciata împăratului Rudolf al II-lea şi Papei Clement al VIII-lea”.

În acţiunea lui aventuroasă din 1574, Ioan vodă cel Cumplit va avea alături un corp de cazaci condus de Sviercevski. Faptul că le dă o importanţă exagerată şi face un chef de pomină în mijlocul lor, a deranjat boierimea şi oastea moldoveană înainte de confruntarea pe viaţă şi pe moarte cu turcii. Ioan vodă a făcut o greşeală de ordin psihologic, marginalizându-şi proprii oameni, fapt perceput ca o jignire, ceea ce a facilitat drumul multora spre trădare. G. David, în monografia *„Petru Şchiopul”*, sublinia că: *„Diferenţierea, mai precis preferinţa arătată străinilor, fără urmări imediate, avea să-şi arate efectele peste câteva luni, la Roşcani, când majoritatea cavaleriei moldovene, în frunte cu Ieremia hatmanul va trece în tabăra viitorului voievod”*, Aceşti cazaci, formau o masă eterogenă, care cuprindea ucraineni, polonezi şi alte naţii, de la oameni liberi, la foşti şerbi sau robi. Erau buni y 7 >»

luptători, mari beţivi, viteji şi aventurieri, gata de bătaie oricând şi cu oricine. În secolul al XVI-lea *găseau în plină efervescenţă, într-o necontenită căutare şi mişcare”* (G. David). Formal, teritoriile cazacilor erau dependente de regatul polon, dar practic, aceste teritorii ea şi cazacii înşişi, erau greu de controlat. Din mijlocul acestui corp militar, al acestei instituţii, care va deveni căzăcimea, se vor ridica o serie de pretendenţi la tronul Moldovei, amărând domnia lui Petru Şchiopul.

Domnul se va plânge lui Ştefan Báthory că polonezii dau adăpost unui hiclean, Constantin *alateniensis Moldaviae”,* care ar urmări uzurparea tronului, dar lovitura o va primi de la un anume Creţul, în 1577, care s-a ridicat din mijlocul cazacilor, susţinând că e frate cu Ioan vodă cel Cumplit. El era un *„lotru”* şi un hiclean pentru Domnul legitim al Moldovei. Uzurpatorul, trădătorul Creţul, a găsit totuşi şi câţiva boieri din ţară dispuşi să-l

susţină, ca logofătul Vasile Bălţatul sau Filipovschi. Lovitura de stat preconizată eşuează. Un hrisov spune că satul Adicăuţi, aparţinând lui Filipovschi, a fost confiscat de domnie pentru că, r*Filipovschi ne-a fost hiclean nouă, când s-a închinat acelui lotru Creţul De aceeat am luat domnia mea acest sat… pentru hiclenie, ca să fie domnesc”. Bălţ*atul a fugit peste Nistru, la cazaci, la Ivan sau Nicoară Potcoavă, care se pretindea fratele lui Creţul. Nicolae Costin afirmă că: Auz*ind o seamă de boieri de ţară de acest căzac (Ivan-Nicoară Potcoavă) că să scrie şi se numeşte frate lui Ion vodă şi strânge cazaci lângă sine, au trimis pre tainã la dânsul, den ţară, poftindu-l să vie la moşie şi, că, pre urma frăţăne-său, lui Ion vodă, lui să cuvine domniia tarai… Să jeluia şi pre Pătru vodă, pentru mari strâmbătăţi şi nevoi cu dările peste putinţă ce le face lor, şi numai asuprele de turci”. Opoziţi*a boierească moldoveană împotriva lui Petru Şchiopul, „matca *jară ac”. dacă nu* se datorează faptului că era „venetic*”. atunci* se vrea urmarea unei psihoze complotiste, o paranoia a trădării. Este drept că deasa schimbare a Domnilor uzează instituţia domniei, o videază de conţinut, de prerogative, o compromite în ultimă instanţă şi o face dependentă de puterea şi bunul plac al boierilor, o subordonează intereselor lor de grup, dar frenezia cu care se complota şi se trăda dă de gândit.

În 1576 la Stambul a apărut o delegaţie de 70 – 80 de boieri, care a cerut schimbarea Domnilor titulari, cu alţii. Mica boierimea dorea şi ea să participe la viaţa politică, să aibă un rost la curtea domnească, să intre în posesia marilor dregătorii. Pentru aceasta va face dese comploturi, ca să-l alunge pe Domnul legitim şi odată cu el şi pe deţinătorii dregătorii lor. Dar dregătoriile erau totuşi puţine şi sfatul ţării era redus numeric, aşa că inevitabil în el nu puteau ajunge toţi. Mofluzii vor complota în continuare contra foştilor aliaţi, deveniţi acum adversari.

Trădările dintre părţile grupurilor de boieri complotişti, sau ale boierilor faţă de domnie se ţin lanţ şi acest fapt denotă o gravă stare de spirit, o decădere morală, o psihoză a trădării pentru satisfacerea poftelor şi ambiţiilor nelegitimate prin absolut nimic. Suntem în Renaştere, când omul e în centrul universului, când Picco de la Mirandolla spune că ştie tot ce e în lume şi ceva în plus, când omul se consideră egalul lui Dumnezeu şi vrea totul şi cât mai repede pentru el, indiferent dacă preţul cerut e trădarea sau crima. Că moralitatea decăzuse şi trădarea intereselor ţării pentru satisfacerea orgoliilor personale şi a cupidităţii deveniseră nişte realităţi crude, deducem şi din faptul că la Stambul 7 boieri s-au înfăţişat să jure, evident strâmb, că medicul Bernardo Rosso este… „os *de Domn”. Ast*fel, acest impostor putea ridica pretenţii la tron.

Ceea ce nu a reuşit Potcoavă hicleanul în prima tentativă, când a atacat Moldova pentru răsturnarea lui Petru Şchiopul, va reuşi în a doua, în noiembrie 1577. Vodă fuge în Muntenia şi uzurpatorul se proclamă Domn. Este evident că tentativele sale şi reuşita, se datorează şi sprijinului din ţară al boierilor hicleni. Cu greu Petru îşi va redobândi tronul, iar trădătorul, nerecunoscut ca Domn de turci, va fi silit să fugă, dar nu oricum, ci încărcat de averile pe care le jefuise. Jaful făcea parte, ca şi beţia şi violul, din codul manierelor elegante căzăceşti! Important de remarcat este că în bătălia de la Docolina dintre armata lui Petru şi cea a lui Potcoavă, alături de acesta din urmă se afla, scrie cronica, *9 işi oaste de ţara”.* De partea cazacului trecuseră mulţi boieri moldoveni, care l-au trădat pe Domnul legitim, dar nu se bucurau de încrederea cazacilor, hatmanul lor, Şah, *Jemându-să să nu-i viclenească moldovenii”.* Dacă şi cazacii, care erau o adunătură de elemente dubioase, îi suspectau pe boieri de trădare, înseamnă că această clasă socială era extrem de

compromisă. Boierul Ţopa îi devenise lotrului… postelnic.

Arestat de Ştefan Báthory, Nicoară Potcoavă va fi decapitat la Liov. Aventurierul, care era meşter în vorbe şi prezentabil, a reuşit să impresioneze mulţimea, care căsca gura la execuţie, printr-un discurs şi prin instrucţiunile ce le dădea călăului în legătură cu decapitarea lui, explicându-i cum e mai bine s-o facă, ca unul care, la rândul lui, a tăiat destule căpăţâni.

În 1578, Alexandru, un frate a lui Nicoară Potcoavă, va intra cu pretenţii de domnie în Moldova şi va reuşi să-l alunge, iar pe vodă care, prin fuga lui în grabă, îşi trădează soţia, pe care o lasă prizonieră cazacilor. Până la urmă, lotrul e prins şi va muri în drum spre Stambul. Un fiu al lui Nicoară Potcoavă, Constantin, râvneşte şi el la coroana Muşatinilor, şi devine hicleanul domniei, apoi sultanul, exasperat de scandalul căzecesc, cere polonezilor să ia măsuri, să-i aresteze şi să-i extrădeze pe toţi lotri de la *„<bandiţii”* de cazaci. Alţi hicleni contra lui Petru Şchiopul au fost un Petru, zis fiu al lui Lăpuşneanu şi un Constantin, fiu al lui Ştefan Lăcustă. Şi ei mizau pe un complot boieresc intern, pe trădarea unor boieri, dar vodă le-a spulberat iluziile, *„risipindu-i”*.

La 24 noiembrie 1579 Petru Şchiopul va fi mazilit de sultan şi Domn va ajunge Iancu Sasu, fiul nelegitim al lui Petru Rareş, făcut cu o săsoaică, pe când se bătea în Ardeal, contra imperialilor. A domnit între 1579 şi 1582. Era, ca şi Despot, protestant şi considerat eretic. A cumpărat tronul cu 120.000 de galbeni, s-a îndatorat şi unul dintre creditori, Bartolomeu Brutti, a venit chiar în ţară ca să fie sigur că Domnul nu-i va trăda interesele şi-şi va recupera împrumutul şi dobânda aferentă. Vodă îi va oferi chiar dregătoria de mare postelnic. Iancu Sasu va menţine în sfat o parte din dregătorii lui Petru Şchiopul: Iani, Nicola, Bucium, Gheorghe, Balica. Cronica spune *„că lăcomia de avuţită nespusă avea, pentru care pre mulţi au*

omorât Dar mai avea şi gusturi ciudate, pentru că vara umbla *„cu sanie de os*ureche ne spune că vodă*, Multe lucruri spurcate şi nedumnezeieşti föcea… că legea creştinească nu o iubiia, la avuţie lacom şi prădătoriu, ţara cu dările o îngreuia şi era om curvariu peste seamă, că nu numai afară, ce nice de curtea sa nu să feriia, că jupânesile boierilor de la masa doamnei sale le scotea di lefaciia silă". Trăda* prin urmare Biserica ortodoxă, mila şi morala creştină şi începu, pentru a face rost de bani – creditorii îl presau – să pună boierii la cazne. Ureche declară că pe Ioan Golia

— Au muncit jară de vină Iancul voievod şi în sfârşit i-au tăiat capul şi i-au luat toate averile

Prin impunerea dării *„zeciuiala din boi".* Iancu va provoca răscoala lăpuşnenilor care vor ridica Domn pe unul dintre dânşii *„prelunguv c*ăruia i-au zis Ioan vodă. Hiclenirea răzeşilor lăpuşneni faţă de domnie e urmarea directă a birului. Vodă îi trimite pe Brutti şi pe Bucim contra rebelilor şi p*ierdură lăpuşneni războiul şi domnişorul încă să înnică în Prut". P*uternica şi bogata familie a Movileştilor se plasează în fruntea opoziţiei boiereşti şi devine trădătoare faţă de Iancu. Vlădica Gheorghe, episcopul de Rădăuţi, Ieremia, vornicul Ţării de Sus şi Simion paharnicul, sub pretextul că merg la târnosirea mănăstirii Suceviţa, fug în Polonia. De aici hiclenii domniei trimit scrisori sultanului cu grave acuzaţii contra lui Iancu. Alţi boieri pribegesc în Ţara Românească sau la turci. Toţi complotează contra Domnului şi-l vor destituit. Această domnie a lui Iancu Sasu, în mod paradoxal, i-a consolidat lui Petru Şchiopul poziţia, pentru că boierii încep să-l regrete.

Iancu se va apropia de tabăra imperialilor şi-şi va înrăutăţi relaţiile cu Polonia. Unor soli lesi le confiscă şi le violează

5»

corespondenţa, fapt ce-i va face pe aceştia să-l declare trădător. Jalbele boierilor hicleni contra lui, pârile lui Mihnea şi acuzele lui Christofor Dzierdzec către Poartă îi determină pe turci să-şi pună problema înlocuirii Domnului. Sultanul îi redă domnia lui Petru Şchiopul, care o va plăti cu 200.000 de galbeni. Încă 50.000 i-au fost daţi marelui vizir, pentru bunăvoinţa arătată.

În imposibilitatea de a-şi apăra tronul, Iancu şi familia lui vor lua drumul pribegiei, cu gândul să ajungă în Ungaria Superioară, la Kesmark, unde-şi cumpărase un castel. Drumul trecea prin Polonia şi averile duse de ex Domnul stârnesc lăcomia leşilor, care trădează dreptul de azil politic, îl arestează şi-l decapitează la Liov, la 28 septembrie 1582. Averile care totalizau un milion de ducaţi, fără a pune la socoteală bijuteriile, îi vor fi confiscate în Polonia. Acuzaţia adusă de polonezi a fost cea de trădare.

A doua domnie a lui Petru Şchiopul (1582 – 1591) a dus la repatrierea foştilor hicleni faţă de Iancu, care *„cu dragoste s-au întors la domnu'…"* Dar, ca un făcut, imediat cazacii năvălesc din nou în Moldova. Nici luarea în slujba domniei a unora dintre ei nu-i potoleşte şi mereu tulbură liniştea. La un moment dat vin şi cu un lotru, un hiclean, Ivan, pe care vor să-l înscăuneze.

Sfârşitul domniei sale, e legat de pretenţiile turcilor de a mări tributul, ceea ce vodă nu mai acceptă. În 1589, când vizir ajunsese Sinan, i s-a cerut să se reprezinte la Poartă, dar, contra a 200.000 de galbeni daţi sultanului şi a 60.000 de galbeni daţi vizirului, nu mai trebui să facă drumul, la capătul căruia putea aştepta fie firmanul de domnie, fie gâdele. În 1591 refuză să mai plătească vreun ban şi, strângându-şi boierii, le comunică că va pleca din ţară. Fuga lui era o trădare faţă de padişah, dar Domnului nu-i păsa de el. O viaţă întreagă s-a tot umilit în faţa lui, iar acum a hotărât să-l trădeze. Va pleca în exil, murind în

1594 în castelul Zimmerlehen. Pe tronul Moldovei va urca Aron Tiranul.

Autoexilul lui Petru Şchiopul a fost un act de curaj şi a făcut pasul de dragul fiului său, Ştefan, temându-se că turcul îi va periclita viaţa şi pentru a nu lua asupră-i *„blestemul ţării”.* S-ar fi putut împotrivi cu forţa? Experienţa lui Rareş şi a lui Ioan vodă cel Cumplit a demonstrat că marea boierime nu va fi cooperantă în caz de război cu turcii şi că va prefera trădarea. În fond, domnul se supunea programului politic afişat de boieri atât sub Rareş cât şi sub Ioan vodă. Orientarea boierilor pornea de la faptul că ţara e prea mică şi slabă ca să se bată cu împărăţia şi că nu există decât două posibilităţi în relaţiile domnului cu turcii: *pleacă-ţi capul sau întoarce spatele şi părăseşte ţara”.*

Bibliografie selectivă

1. *Alexianu, Al.,* Acest ev mediu românesc – însemnări de iconografie *şi artă veche pământeană*, vol. I-II, Bucureşti, 1973.

2. *Andreescu, Şt.,* Vlad Ţepeş (Dracula), între legendă şi adevăr *istoric*, Bucureşti, 1976.

3. Andreescu, Şt., *Restitutio Daciae*, Bucureşti, 1980.

4. *Bălan, M.,* Trecute vieţi de domni şi de domnite*, în* „Orizont

Magazin”. Timişoara, iunie 1984.

5. *Bălan, M.,* Ortodoxismul bizantin în susţinerea ideii de supremaţie voievodală în Principatele Române*, în* Speranţa *Timişoara, an I, nr. 2, aprilie 1990.*

6. *Bogdan, I.,* Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra *lui. Studiu critic*, Bucureşti, 1896.

7. Bogdan, I., *Opere alese*, Bucureşti, 1968.

8. *Brătianu, I. Gh.,* Sfatul domnesc şi adunarea stărilor în principatele *române*, Bucureşti, 1995.

9. Brehier, L., *Le monde bizantin*, tom. II, Paris, 1949.

10. Cantemir, D., *Descrierea Moldovei*, editura Miron

Niculescu.
Bucureşti, 1909.
— 7
11. *Cartojan, Al.,* Petru Cercel, viaţa, domnia şi aventurile sale.
Craiova, f.a.
2. *Călători străini despre Ţările Române*, vol. I-VI, Bucureşti, 19681976.
13. *Cemavodeanu, P.,* Societate feudală românească văzută de călători străini (sec. XV-XVIII), *Bucureşti, 1973.*
14. Costin, M., *Opere*, Bucureşti, 1958.
15. *Costin, M.,* Letopiseţul Ţării Moldovei. De neamul moldovenilor.
Bucureşti, 1969.
7
16. *Ceasornicul Domnilor*, editura G. Strempel, Bucureşti, 1876.
17. Crişan, H.I., *Burebista şi epoca sa*, Bucureşti, 1975.
18. Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI, *Bucureşti, 1959.*
19. Cultura românească în timpul lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1964.*
20. *Ciorănescu, Al.,* Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancast *Bucureşti, 1940.*
*» 7
21. Constantiniu, FI., O *istorie sinceră a poporului român,* Bucureşti.
1997.
22. Daicoviciu, H., *Dacii*, Bucureşti, 1972.
23. David, Gh., *Petru Şchiopul*, Bucureşti, 1984.
24. *De cei, A.,* Istoria Imperiului Otoman (până la 1656), *Bucureşti.*
1978.

25. Diaconovich, C., *Enciclopedia română,* tom. I-III, Sibiu, 1900.
26. *Dimitriu, C.,* Doi dregători moldoveni, portarul de Suceava, hatmanul şi pârcălabul de Suceava*, Bucureşti, f.a.*
27. *Diehl, Ch.,* Bizanţ, mărire şi decădere*, II., f.a.*
28. Drăghicescu, D., *Din psihologia poporului român*, Bucureşti, 1995.
29. *Drăghicescu, B.A.,* O domnie umanistă în Moldova. Despot vodă.
Bucureşti, 1980.
7
30. *Drăguţ, V.,* Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească
Bucureşti, 1976.
7
31. Duby, G., *Evul mediu masculin*, Bucureşti, 1992.
32. *Ducas,* Istoria turco-bizantină (1341 – 1462)*, Bucureşti, 1958.*
33. *Elian, Al.,* Moldova şi Bizanţul în secolul al XV-lea*, Bucureşti.*
1964.
34. *Filitti, C.I.,* Proprietatea solului în principatele române până la
1864, Bucureşti, 1935.
35. *Gane, C.,* Trecute vieţi de doamne şi domniţe*, vol. I, Bucureşti.*
1943.
36. *Georgescu, V.,* Istoria ideilor politice româneşti (1369 – 1878).
München, 1987.
37. Giurescu, C., *Despre boieri,* Bucureşti, 1920.
38. Giurescu, C., *Studii de istorie,* Bucureşti, 1993.
39. *Giurescu, C.C.,* Contribuţii la studiul marilor dregătorii în secolele

XI ŞI XV, Vălenii de Munte, 1926.

40. *Giurescu, C.C.,* Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand /, *Bucureşti, f. a.*

41. *Giurescu, C.C.,* Probleme controversate în istoriografia română.

Bucureşti, 1977.»

42. Giurescu, C.C., Giurescu, C.D., *Istoria românilor*, vol. II.

Bucureşti, 1976.

43. *Giurescu, C.D.,* Tara Românească în secolele XI ŞI XV, *Bucureşti.*

7*1*»» 1

1973.

44. *Gilson, E.,* La philosophie au moyen âge, *Paris, 1952.*

45. *Goff, J.,* Civilizaţia occidentului medieval, *Bucureşti, 1970.*

46. Gorovei, S. Şt., *Muşatinii,* Bucureşti, 1976.

47. *Grigoraş, M.,* Ţara Românească a Moldovei până la Ştefan cel

Mare".1359 – 1457), *Iaşi, 1978.*

48. *Guboglu, M., Mehmed, A.M.,* Cronici turceşti privind Ţările *române. Extrase.* Vol. I, Bucureşti, 1966.

49. Haşdeu, B.P., *Ioan Vodă cel Cumplit*, Bucureşti, 1969.

50. Iorga, N., *Acte şi fragmente,* vol. I, Bucureşti, 1895.

51. *Iorga, N.,* Contribuţii la istoria Munteniei, *în* „A.A.R.", *S. II, tom*

XVIII, Bucureşti, 1896.

52. *Iorga, N.,* Istoria românilor în chipuri şi icoane, *Craiova, 1921.*

53. *Iorga, N.,* Histoire des Roumains et de leur civilisation, *Bucureşti.*

1922.
54. *Iorga, N.,* Istoria bisericii româneşti şi vieţii religioase a românilor, vol. I, Bucureşti, 1929.
55. *Iorga, N.,* Scrisori de boieri, scrisori de domni, *Vălenii de Munte.*
1932.
56. *Iorga, N.,* Românii în străinătate de-a lungul timpurilor*, Vălenii* de Munte, 1935.
57. *Iorga, N.,* Istoria comerţului românesc. Epoca veche, *vol. I.*
Bucureşti, 1937.
58. Iorga, N., *Bizanţ după Bizanţ,* Bucureşti, 1972.
59. *Iorga, N.,* Istoria românilor prin călători, *Bucureşti, 1981.*
60. *Iorga, N.,* Studii asupra evului mediu românesc*, Bucureşti, 1984.*
61. Iorga, N., *Istoria poporului românesc*, Bucureşti, 1985.
62. *Iorga, N.,* Istoria românilor, vol. III, Ctitorii, *Bucureşti, 1993, vol.*
IV, *„Cavalerii”,* Bucureşti, 1996, vol. V, *„Vitejii”,* Bucureşti, 1937
63. *Istoria României*, vol. II, Bucureşti, 1962.
64. Istoria Ţării Româneşti 1290 – 1690, „Letopiseţul Cantacuzinesc”.
Bucureşti, 1960.
65. Istoria medie a României, secolele X-XVI, *Bucureşti, 1966.*
66. Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Bucureşti.*
1970.
67. Mehmed, A., *Istoria turcilor*, Bucureşti, 1976.
68. *Mihail, G.; Zamfirescu, D.,* Literatura română veche (1402 – 1647).
Bucureşti, 1969.

69. *Minea, I.,* începuturile domniei lui Alexandru Lăpuşneanu, *Iaşi.*
1925.
70. *Minea, I.,* Informaţiile româneşti ale cronicii lui Ioan Długosz.
Iaşi 1926".
71. Neagoe, M., *Neagoe Basarab*, Bucureşti, 1971.
72. *Neagoe, M.,* Problema centralizării statului feudal românesc
Moldova şi Tara Românească*, Bucureşti, 1977.*
— i
73. Neculce, I., *O seamă de cuvinte şi Cronica*, editura Alcalay.
Bucureşti, f.a.
? 7
74. Onciul, D., *Scrieri istorice*, vol. I-II, Bucureşti, 1968.
75. Panaitescu, P.P., *Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, 1944.
76. *Panaitescu, P.P.,* Călători poloni în Ţările române*, Bucureşti, 1930.7 7. Panaitescu, P.P.,* Interpretări româneşti. Studii de istorie economică *şi socială,* Bucureşti, 1947.
78. *Papacostea, Ş.,* Geneza statului în evul mediu românesc*, Cluj*
Napoca, 1988.
79. *Papacostea, Ş.,* Ştefan cel Mare domn al Moldovei (1457 – 1504)
Bucureşti, 1990.
80. Popescu, P.D., *Basarab* /, Bucureşti, 1975.
81. *Popescu, R.,* Istoria domnilor Ţării Româneşti, în Cronicari
Munteni, vol. I, Bucureşti, 1961.
82. Sachelarie, O.; Stoicescu, N. (coordonatori), *Instituţiile feudale din Ţările Române.* Dicţionar, Bucureşti,

1988.» *»
83. *Stahl, H.H.,* Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti, vol. I-III, Bucureşti, 1958 – 1960.
84. *Stăvăruş, I.,* Povestiri medievale despre Vlad Ţepeş*, Bucureşti.*
1976.
85. Stoicescu, N., *Vlad Ţepeş*, Bucureşti, 1976.
86. *Ştefănescu, Şt.,* Ţara românească de la Basarab I „întemeietorul".
până la Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1970.*
87. *Turdeanu, E.,* Manuscrisele slave din timpul lui Ştefan cel Mare.
Bucureşti, 1943.
88. Ureche, Gr., *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, 1958.
89. *Ursu, H.I.,* Moldova în contextul politic european, 1517 – 1527.
Bucureşti, 1972.
j 1
90. Vătămanu, N., *Voievozi şi medici de curte*, Bucureşti, 1972.
91. *Xenopol, D.A.,* Istoria românilor din Dacia Traiană, *vol. I-X.*
Iaşi, 1896.
Cuprins
INTRODUCERE
Arheologia trădării
I. ANTICHITATEA
Trădarea la geto-daei
De la Burebista la Decebal
Decebal şi diplomaţia trădării
II. LA ÎNCEPUT DE EV MEDIU
Profilul moral al poporului român
În zorii formării lui
Obsedantul mileniu

Între latinitate şi slavonism
y
Bizanţul sau şcoala trădării mondiale
y
Trădarea în zorii feudalismului
Cucerirea Transilvaniei şi trădarea nobilimii române.
y
Trădare în stil balcanic
Litovoi şi trădarea spiritului medieval occidental
Basarab I şi trădarea
y
Trădarea la începuturile statului moldovean
III. TRĂDAREA ÎN SECOLELE XIV – XV
Domnia, boierii şi trădarea
Lecţia de trădare
y
Afurisenia Moldovei
O culme a trădării
Autocratul trădat şi trădător
Caruselul violenţei şi trădării
Universul trădării în timpul lui Mircea cel Bătrân
Trădarea sub impactul otoman
De la Mircea cel Bătrân la Vlad Ţepeş
Dracula şi trădarea
*
Trădarea în Muntenia până la Radu cel Mare
Ştefan cel Mare şi capcanele trădării
Vânătoarea de trădători
Şi călăul ridică paloşul
Faţetele trădării
Politică şi trădare

Sfârşitul domniei lui Stefan şi ultimele trădări

IV. TRĂDAREA ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

Bogdan cel Orb şi trădarea
„Viforul” şi trădarea
Universul trădării în Ţara Românească de la Radu cel Mare la Alexandru cel Rău
Trădarea în Moldova, de la Petru Rareş la Aron Tiranul
Bibliografie selectivă